

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ASUR TİCARET KOLONİLERİ DÖNEMİNDE (MÖ 1974-1719)
ANADOLU'DA MUHASEBE VE FİNANS
UYGULAMALARI

DOKTORA TEZİ

DANIŞMANLAR
Prof. Dr. Hakan ERKUŞ
Prof. Dr. Sabahattin BAYRAM

HAZIRLAYAN
Arif GÜMÜŞ

MALATYA 2019

**Bu çalışma, İnönü Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi
SDK-2018-993 Proje Kodu ile desteklenmiştir.**

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**ASUR TİCARET KOLONİLERİ DÖNEMİNDE (MÖ 1974-1719) ANADOLU'DA
MUHASEBE VE FİNANS UYGULAMALARI**

DOKTORA TEZİ

Arif GÜMÜŞ

Danışmanlar
Prof. Dr. Hakan ERKUŞ
Prof. Dr. Sabahattin BAYRAM

MALATYA-2019

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**ASUR TİCARET KOLONİLERİ DÖNEMİNDE (MÖ 1974-1719)
ANADOLU'DA MUHASEBE VE FİNANS UYGULAMALARI**

DOKTORA TEZİ

DANIŞMAN

Prof. Dr. Hakan ERKUŞ (Danışman)

Prof. Dr. Sabahattin BAYRAM (2. Danışman)

HAZIRLAYAN

Arif GÜMÜŞ

Jürimiz **07.12.2019** tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda bu doktora tezi (oybirliği / oyçokluğu) ile **başarılı** bulunarak İşletme Anabilim, Muhasebe-Finansman Bilim dalında doktora tezi olarak kabul edilmiştir

Jüri Üyelerinin Unvan Ad Soyadı

Prof. Dr. Hakan ERKUŞ

Prof. Dr. Suzan ERGÜN

Prof. Dr. Mustafa KISAKÜREK

Prof. Dr. Mehmet DEMİR

Doç. Dr. İbrahim AKSU

İmzası

İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun
tarih ve sayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof. Dr. Mehmet KUBAT
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ONUR SÖZÜ

Doktora Tezi olarak sunduğum “**ASUR TİCARET KOLONİLERİ DÖNEMİNDE (MÖ 1974-1719) ANADOLU'DA MUHASEBE VE FİNANS UYGULAMALARI**” başlıklı bu çalışmanın bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün kaynakların, hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Arif GÜMÜŞ

ÖZET

Muhasebe, mali nitelikteki işlemleri kaydeden, sınıflandıran, raporlayarak sonuçlandıran bir bilim dalıdır. Böylece işletmenin sahipleri, ortakları, çalışanları ve devlet gibi bilgi kullanıcıları, işletmenin ekonomik durumu hakkında bilgi sahibi olurlar. İlk muhasebe uygulamalarının tam olarak ne zaman ve nerede başladığı bilinmemekle beraber insanlığın var olduğu günden beri hesaplama işlemlerinin yapıldığı tahmin edilmektedir. İlk muhasebe uygulamalarından yazılı tarihin başlaması ile bilgi sahibi olunabilmektedir. Muhasebe tarihinin yazımında kullanılan belgelerin bir kısmı arkeolojik kazılardan elde edilen bilgilere dayanmaktadır. Anadolu'nun muhasebe tarihine olan katkısını araştırmak için öncelikle Anadolu'da yazılı tarihin başladığı Asur Ticaret kolonileri dönemi olan MÖ 174-1719 tarih aralığı incelemek gerekmektedir.

Bu çalışmanın amacı, Anadolu'nun ilk yazılı belgeleri ışığında Asur Ticaret Kolonileri Dönemi'ndeki ticari kayıtların günümüz muhasebe ve finans uygulamalarının ilk örnekleri olup olmadığını ve ikisi arasındaki benzerlik ve farklılıkları ortaya koymaktır. Araştırma yöntemi olarak; arkeolojik kazılar sonucu elde edilmiş olan birincil kaynakların tercümesi sonucunda oluşan ikincil kaynakların (Doküman Veri İnceleme) incelemesi yapılmıştır.

Bu çalışma sonucunda günümüzdeki muhasebe belge sistemi, borç alacak ilişkisi, ortaklık yapıları, maliyet kâr belgeleri, vergi uygulamaları, yılsonu raporlama işlemleri ve finans uygulamaları gibi birçok uygulamanın Anadolu'da Asur Ticaret Kolonileri döneminde kullanıldığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Asurlular, Anadolu Yerel Krallıkları, Asur Ticaret Kolonileri, Muhasebe Tarihi, Finans Tarihi

ABSTRACT

Accounting is a science that records, classifies, reports and concludes financial transactions. Thus, users of information such as owners, partners and employees of enterprise, and government have information about the economic status of the enterprise. Although it is not known exactly when and where the first accounting applications started, it is estimated that settle account have been carried out since the day when humanity existed. The first accounting applications can be learned with the beginning of the written date. Some of the documents used in the writing of accounting history are based on information obtained from archaeological excavations. In order to investigate the contribution of Anatolia to accounting history, it is necessary to examine the date range of 1974-1719 BC, which is the period of Assyrian trade colonies in which written history began in Anatolia.

The aim of this study is to reveal, in the light of the first written documents of Anatolia, whether the commercial records in the Assyrian Trade Colonies period are the first examples of the current accounting and finance practices, and the similarities and differences between the two. As research method, the secondary sources (Document Data Review) which were obtained as a result of the translation of the primary sources obtained from the archaeological excavations were examined.

As a result of this study, it is seen that many applications such as accounting document system, debt and creditor relation, partnership structures, cost profit documents, tax applications, year-end reporting procedures and financial applications were used during period of Assyrian Trade Colonies in Anatolia.

Key Words: Assyrians, Anatolian Local Kingdoms, Assyrian Trade Colonies, Accounting History, Finance History

İÇİNDEKİLER

KABUL ONAY SAYFASI	iii
ONUR SÖZÜ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
HARİTALAR LİSTESİ	xv
KISALTMALAR	xvi
GİRİŞ	1
1.1. Asur Ticaret Kolonileri Dönemi Öncesi Çağlar.....	3
1.1.1. Paleolitik Çağ	3
1.1.2. Mezolitik Çağ	4
1.1.3. Neolitik Çağ	4
1.1.4. Kalkolitik Çağ	5
1.1.5. Tunç Çağı	6
1.2. Asurlular ve Anadolu’da Yerel Krallıklar	7
1.2.1. Asurluların Kısa Tarihi	7
1.2.1. Yerel Krallıklar	10
1.2.1.1. Yerel Krallıklarda Yazı ve Dil	11
1.2.1.2. Yerel Krallıklarda Takvim Kullanımı	12
1.2.1.3. Yerel Krallıklarda Meslekler	12
1.2.1.4. Yerel Krallıklarda Yönetim	13
1.2.1.5. Yerel Krallıkların Geçim Kaynakları ve Ticaret Yapısı	14
1.3. Anadolu’da Asur Ticaret Kolonileri Dönemi ve Kültepe/Kaniş	15
1.3.1. Kültepe/Kāniš Kārum’u	16
1.3.2. Asur Ticaret Kolonileri Dönemi’nde Hukuk	18
1.3.3. Tabletler	19
1.4. Asur Ticaret Kolonileri Dönemi’nde Yazı ve Kâtipler	21
1.5. Asur Ticaret Kolonileri Dönemi Öncesi Kısa Muhasebe Tarihi ve Muhasebe Mesleği.....	23

İKİNCİ BÖLÜM.....	26
ASUR TİCARET KOLONİLERİ DÖNEMİ'NDE TİCARET SİSTEMİ.....	26
2.1. Asur Ticaret Kolonileri Dönemi'nde Ticari Hayat	26
2.2. Asur Ticaret Kolonileri Dönemi'nde Kervanlar ve Ticaret Yolları	30
2.3. Asur Ticaret Kolonileri Dönem'inde Ticareti Yapılan Mallar	34
2.3.1. Madenler	34
2.3.1.1. Kalay	34
2.3.1.2. Gümüş.....	35
2.3.1.3. Altın	35
2.3.1.4. Bakır	35
2.3.1.5. Amütum-Aşium	36
2.3.1.6. Elektron.....	36
2.3.2. Kumaşlar.....	36
2.4. Asur Ticaret Kolonilerinde Ticaret Merkezleri Olarak Kārum ve Wabartum.....	38
2.4.1. Kārum	39
2.4.1.1. Bēt Kārim	41
2.4.1.2. Meclisler	42
2.4.1.3. Sekretarya	43
2.4.2. Wabartum.....	43
2.5. Asur Ticaret Kolonilerinde Ticari Ortaklık Çeşitleri	43
2.5.1. Be'ūlātum Ortaklık.....	43
2.5.2. Tadmiqtum Ortaklık	44
2.5.3. Tappūtum Ortaklık.....	44
2.5.4. Ellatum Ortaklık	44
2.5.5. Naruqqum Ortaklık.....	44
2.6. Asur Ticaret Kolonileri Dönemi'nde Ölçü ve Tartı Birimleri.....	46
2.7. Asur Ticaret Kolonileri Dönemi'nde Tarihleme.....	47
2.8. Asur Ticaret Kolonileri Dönemi'nde Mühür ve Bullaların Ticari Hayattaki Önemi.....	48
2.8.1. Mühürler	48
2.8.2. Bullalar.....	50

2.9. Asur Ticaret Kolonileri Dönemi'nde Vergilendirme Sistemi.....	50
2.9.1. Nishatum Vergisi.....	51
2.9.2. Šaddu'atum Vergisi	51
2.9.3. Tātum/Dātum Vergisi	51
2.9.4. Wašītum Vergisi.....	51
2.9.5. Išratum Vergisi.....	52
2.9.6. Qaqqadātum Vergisi.....	52
2.9.7. Eribtum Vergisi.....	52
2.9.8. Metum Hamšat Vergisi.....	52
2.10. Asur Ticaret Kolonileri Dönemi'nde Kaçakçılık.....	52
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	54
ASUR TİCARET KOLONİLERİ DÖNEMİ'NDE MUHASEBE	
UYGULAMALARI	54
3.1. Asur Ticaret Kolonileri Dönemi'nde Belge Sistemi.....	54
3.1.1. İrsaliye.....	54
3.1.2. Teslim-Tesellüm Belgesi	56
3.1.3. Mahsuplaşma.....	58
3.1.4. İş Mektubu	59
3.1.5. Harcırâh Belgesi.....	61
3.1.6. Teminat Belgesi	62
3.1.7. Teyit Mektubu	64
3.1.7. Ödeme Taahhüdü.....	66
3.1.8. Tediye Fişi.....	66
3.1.9. Kargo-Havale.....	69
3.1.10. Sipariş Mektubu	71
3.1.11. Masraf Listesi	72
3.2. Asur Ticaret Kolonileri Dönemi'nde Muhasebeci / Kâtip	74
3.3. Asur Ticaret Kolonileri Dönemi'nde Borç Alacak İlişkisi.....	75
3.3.1. Senet.....	75
3.3.1.1. Alacak Senedinin Ciro Edilmesi	78
3.3.1.2. İpotek.....	79
3.3.1.3. Alacak Listesi.....	81

3.3.1.4.	Alacaklara Ait Envanter Listesi	84
3.3.2.	Faiz.....	85
3.3.2.1.	Basit Faiz.....	86
3.3.2.2.	Bileşik Faiz.....	87
3.3.2.3.	Temerrüt Faizi.....	87
3.3.2.4.	Borç Karşılığında Faiz ve Tahlil.....	88
3.3.2.5.	Yüksek Faiz Uygulaması	89
3.3.2.6.	Kârum'un Faiz Kararı	90
3.3.3.	Taksitlendirme	91
3.3.4.	Denetim.....	93
3.4.	Asur Ticaret Kolonileri Dönemi'nde Uygulanan Ortaklıklara İlişkin Tablet Örnekleri	95
3.4.1.	Be'ülâtum Ortaklık	95
3.4.2.	Tadmiqtum Ortaklık.....	97
3.4.3.	Tappûtum Ortaklığı	100
3.4.4.	Ellâtum Ortaklık	100
3.4.5.	Naruqqum Ortaklık	101
3.5.	Asur Ticaret Kolonileri Dönemi'nde Maliyet-Kâr Belgeleri.....	103
3.5.1.	Maliyet.....	103
3.5.2.	İndirim.....	105
3.5.3.	İade.....	106
3.5.4.	Fire.....	107
3.5.5.	Stok kartı.....	108
3.5.6.	Kâr Paylaşımı.....	110
3.6.	Asur Ticaret Kolonileri Dönemi'nde Uygulanan Vergilere İlişkin Tablet Örnekleri.....	113
3.6.1.	Nishatum Vergisi	113
3.6.2.	Šaddū'atum Vergisi.....	114
3.6.3.	Ṭatum Vergisi	116
3.6.4.	Wašītum Vergisi	118
3.6.5.	İšratum Vergisi	119
3.6.6.	Qaqqadatum Vergisi	120

3.6.7. Eribtum Vergisi	121
3.6.8. Metum Hamşat Vergisi	122
3.7. Asur Ticaret Kolonileri Dönemi'nde Yıl Sonu Raporlama İşlemleri	122
3.7.1. Envanter Çıkarma.....	123
3.7.2. İşletme Defteri.....	124
3.7.3. Hesaplaşma	125
3.8. Asur Ticaret Kolonileri Dönemi'nde Hukuk Sistemi ve Uygulama Örnekleri.....	127
3.8.1. Arabuluculuk	128
3.8.2. Ticaret Mahkemesi.....	129
3.8.3. Miras Paylaşımı	131
3.8.4. Borcun Mirasçılara Geçmesi	134
3.8.5. İcra-Haciz	135
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	137
ASUR TİCARET KOLONİLERİ DÖNEMİ'NDE FİNANS	
UYGULAMALARI	137
4.1. Ticari Vekil (Acente)	137
4.2. Kefalet Sistemi.....	139
4.3. Dātum ve Šitapkum Ortaklık	143
4.3.1. Dātum Ortaklık	144
4.3.2. Šitapkum Ortaklık.....	146
4.4. Bankacılık.....	147
4.5. Arbitraj.....	151
4.6. Enflasyon	152
4.7. Çek.....	153
4.8. Parite	155
Sonuç ve Değerlendirme.....	158
Kaynakça	166

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1, Aşşur-rē'ī'nin Alacak Listesi	83
Tablo 2. Alacaklara ait envanter listesi.....	85

ŞEKİLLER LİSTESİ

Resim 1. Kil tablete yazı yazan bir adam ilustrasyonu.....	23
Resim 2. Kārum’da bulunan 61 delikli oyun aracı	47
Resim 3. Asurluların kullandığı bir silindir mühür örneği	49
Resim 4. Asurluların kullandığı bir damga mühür örneği	49
Resim 5. Asurluların kullandığı bulla baskısı örneği	50
Resim 6. İrsaliye belgesi.....	56
Resim 7. Teslim-tesellüm belgesi arka yüzü	57
Resim 8. Teslim-tesellüm belgesi arka yüzü	58
Resim 9. İş mektubu belgesi	60
Resim 10. Teminat belgesi ön yüz.....	63
Resim 11. Teminat belgesi arka yüz.....	64
Resim 12. Teyit mektubu belgesi	65
Resim 13. Tediye fişi belgesi ön yüz.....	68
Resim 14. Tediye fişi belgesi arka yüz	68
Resim 15. Kargo-havale belgesi ön yüz	70
Resim 16. Kargo-havale belgesi arka yüz	71
Resim 17. Fazisiz borç senedi belgesi	77
Resim 18. Alacak senedinin ciro edilmesi belgesi	79
Resim 19. İpotek belgesi.....	81
Resim 20. Taksitlendirme belgesi.....	93
Resim 21. Tadmiqtum ortaklık belgesi ön yüz	98
Resim 22. Tadmiqtum ortaklık belgesi üst kenar	98
Resim 23. Tadmiqtum ortaklık belgesi arka yüz	99
Resim 24. Tadmiqtum ortaklık belgesi alt kenar	99
Resim 25. Naruqqum ortaklık belgesi	103
Resim 26. Maliyet belgesi	105
Resim 27. Stok kartı belgesi	110
Resim 28. Kâr paylaşım belgesi ön yüz.....	112
Resim 29. Kâr paylaşım belgesi arka yüz.....	112
Resim 30. Nishatum vergisi belgesi	114

Resim 31. Šaddū’atun vergisi belgesi.....	116
Resim 32. Hesaplaşma belgesi.....	127
Resim 33. Miras paylaşımı belgesi	132
Resim 34. Ticari vekil belgesi	139
Resim 35. Kefalet belgesi	143
Resim 36. Bankacılık işlemlerine ait belgenin ön yüzü.....	149
Resim 37. Bankacılık işlemlerine ait belgenin arka yüzü.....	150
Resim 38. Arbitraj belgesi	152
Resim 39. Çek belgesi	155

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1. MÖ 3500 - MÖ 1600 Arası Mezopotamya-Anadolu Görüntüsü.....	15
Harita 2. Asur ile Anadolu arasındaki kervan güzergâhı.....	31
Harita 3. ATK Dönem’inde ticaret yolları.....	33
Harita 4. ATK Dönemi ticaret yolları ile tahmini Kārum ve Wabartum’ların yerleri....	38

KISALTMALAR

A.k.	: Alt Kenar
a/k	: a=1948 yılı / k=Kārum
AKT 1	: Ankara Kültepe Tabletleri 1
AKT 2	: Ankara Kültepe Tabletleri 2
ATK	: Asur Ticaret Kolonileri
AÜ	: Ankara Üniversitesi
A.y.	: Arka Yüz
Bkz.	: Bakınız
CAD	: The Assyrian Dictionary of the University of Chicago
Ç.Ü.	: Çukurova Üniversitesi
DTCF	: Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi
K.	: Kenar
KT	: Kültepe Tabletleri
KT 4	: Kültepe Tabletleri 4
KT 7-a	: Kültepe Tabletleri 7-a
KT 9-a	: Kültepe Tabletleri 9-a
MÖ	: Milattan Önce
MS	: Milattan Sonra
No.	: Numara
Ö.y.	: Ön Yüz
S.k.	: Sol Kenar
TTK	:Türk Tarih Kurumu

Ü.k. : Üst Kenar
Vd. : Ve devamı
X : Bilinmeyen
z. : Zarf
.... : metnin devamı

GİRİŞ

Anadolu'nun ilk yazılı belgelerine, Kayseri yakınlarındaki Kültepe-Kaniş, Çorum'un 82 km güneybatısında bulunan Boğazköy ve Yozgat'ın Sorgun ilçesinde bulunan Alişar'da rastlanmıştır. Kültepe-Kaniş'te elde edilen tabletler MÖ 1974 ile MÖ 1719 yılları arasında yazılmış olup, bu dönemin öncesinin ve sonrasının aydınlatılmasına katkı sağlamıştır. Mezopotamya'dan gelerek Anadolu'da ticaret ağı kuran Asurlular, beraberlerinde Anadolu'ya çivi yazısını da getirmişlerdir. Böylelikle Anadolu, tarihi çağlara geçmiştir. Asur Ticaret Kolonileri Dönemi Mezopotamya sınırları içinde bugünkü Kuzey Suriye topraklarında bulunan Asur Devleti ile Anadolu'daki yerel krallıklar arasında gerçekleşmiştir. *Akadlı Sargon* döneminde ilk kez MÖ 2350 yıllarında Anadolu'ya Mezopotamya'dan başlatılan ticaret, Asurlularca sistemli ve organize hale getirilmiş ve 255 yıl sürmüştür. Asurlular, Anadolu'daki ticaretin kalıcı hale gelmesi ve sorunsuz işleyebilmesi için Anadolu'da 40 civarında Kārum isimli büyük ve Wabartum isimli küçük ticaret merkezleri kurmuşlardır.

Asurlularda mülkiyet fikrinin yerleşmiş olması diğer toplulukların aksine Asur halkının ticari hayata katılmalarını sağlamıştır. Ticaretle uğraşan halk yeterli sermayeye ulaşıncaya ülke sınırlarının dışında yeni ticari alanlar aramışlardır. Anadolu'nun tunç madenini elde etmek için gerekli olan bakıra sahip olması ancak kalay eksikliğinin karşılanma gerekliliği Asurlu tüccarları bu coğrafyaya yönlendirmiştir. Kalayın Asur'da bulunmamasına rağmen tüccarlar önce Afganistan'dan bu madeni Asur'a ithal etmiş daha sonrada Anadolu'daki yerel krallıklara ihraç etmiştir. Anadolu ile yapılan bu ticarete Asurlular kalayın yanında kumaş, süs eşyaları, çiviler, pimler, kıymetli taşlar, yağlar, çeşitli baharat ve tutsüleri ihraç ederken karşılığında değerli madenleri ülkelerine götürmüşlerdir.

Asurlu tüccarlar Anadolu ile yapılan ticarete iki ana kervan güzergahı kullanmışlardır. Bir kervanın Anadolu'ya gidiş dönüşü yaklaşık üç ay sürmekteydi. Kervanların yükleri kara eşekler tarafından taşınmaktaydı. Bu durum Asur'da eşeklerin yetiştirilmesi ve bakımının yapılması, Anadolu'da ise kervan güzergahlarının geçtiği yerlerin kervanın ihtiyaçlarını karşılayabilmek için yapılan faaliyetler ayrı bir ekonomi oluşturarak gelir kapısı olmuştur.

Anadolu’da ticari faaliyette bulunan Asur kurumları ve Asurlu tüccarlar yapılan işlemleri kayıt altına almak için çivi yazısı ile yazdıkları kil tabletleri kullanmışlardır. Kültepe’de yapılan kazılar neticesinde elde edilen tabletlerin büyük çoğunluğu tüccarlara ait arşivlerde çıkan kayıtlardır. Tüccarların tabletlerinde kendi aralarında ve yerel halk ile yaptıkları ticaretin kayıtları ile beraber dönemin sosyal ve idari ilişkilerini ortaya koyan bilgiler de bulunmaktadır.

Bu çalışmanın amacı; Anadolu’nun ilk yazılı belgeleri ışığında günümüz muhasebe ve finans uygulamalarının kaynağını oluşturan en eski örnekleri ortaya koymaktır.

Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Asur Ticaret Kolonileri Dönemi  ncesi tarihi  a lar ve Asur Ticaret Kolonileri Dönemi hakkında genel bilgilere, ikinci bölümde Asur Ticaret Kolonileri Dönemi’ne ait ticaret ile ilgili bilgilere, üçüncü bölümde söz konusu döneme ait muhasebe uygulamalarına ve çalışmanın son ve dördüncü bölümde ise aynı dönemin finans uygulamalarına değinilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİH ÖNCESİ ÇAĞLAR VE ASUR TİCARET KOLONİLERİ DÖNEMİ'NDE GENEL DURUM

1.1.Asur Ticaret Kolonileri Dönemi Öncesi Çağlar

Yazı icat edilmeden önceki çağlara *tarih öncesi*, icat edildikten sonraki çağlara ise *tarihi çağlar* denir. Tarih öncesi çağlar, dünyanın her yerinde aynı zamanda yaşanmamıştır. Bir bölgede Paleolitik dönem yaşanmaktayken bir başka bölge Mezolitik dönem yaşanabilmekteydi. Bu durumun oluşmasının temel sebebi iletişim ve ulaşımın ilkel düzeyde olmasından kaynaklanmaktadır. Tarih öncesi çağlar Mezopotamya'da, Mısır'da ve Anadolu'da farklı zamanlarda yaşanmıştır. Bu bölümde, Anadolu'da bu çağların yaşanma tarihleri verilmiştir.

1.1.1. Paleolitik Çağ

Paleolitik Çağ, MÖ 1.000.000 ile MÖ 12.000 yılları arasındaki zaman dilimini içine almaktadır (Sivas, 2013: 37). Bu çağın son dönemlerinde insanlar sadece taşları yontarak şekillendirirlerdi. Bu dönemde, yaşayan insanlar Ateşi kullanmayı, mağara duvarlarına resimler yapmayı bu çağda öğrenmişlerdir (Kaya, 2012: 28). Yerleşim yerleri olarak ovalar ve su kenarları tercih edilmiştir (Yiğit ve Türel, 2006: 188). Bu dönemi, Anadolu'da yansıtan en eski yerleşim yeri Küçükçekmece yakınlarındaki Yarımburgaz Mağarası'dır. Bunun dışında Antalya'daki Karain, Beldibi ve Belbaşı mağaraları ile Samsun'daki Bozova, Samandıra ve Tekkeköy'deki mağaralarda da bu dönemin izlerine rastlanmıştır (Özer, 2007: 28). Paleolitik çağda insanlar küçük gruplar halinde yaşamaktaydı. Hayatta kalabilmek için ilkel araçları kullanarak avcılık yapıyor ve diğer ihtiyaçlarını da toplayıcılıkla karşılıyorlardı. Oldukça uzun süren bu dönemde insanların yaşamlarını zorlaştıran en büyük sıkıntıların başında iklim koşulları gelmekteydi. Öyle ki; dünyanın bir kısmı buzullarla kaplı iken diğer kısımları şiddetli yağmurlara maruz kalmaktaydı (Yiğit, 2010: 99).

Bu dönem hakkında elde edilen bilgiler o dönemde kullanılan milyonlarca yıl dayanma gücüne sahip taştan yapılmış materyallere dayanmaktadır. Sadece bu taşlara bakılarak varsayımlarda bulunabilmektedir (Şenel, 2009: 161).

Paleolitik dönemde yaşayan insanların uygarlığın gelişimine kültürel ve ticari miras anlamında fazla bir katkılarının olmamasının sebebi, hayatta kalma çabaları ile uğraşmalarıydı. İklimin değişmesiyle beraber bitki örtüsünün çeşitlenmesi uygarlığın gelişimini sağlamıştır (Sivas, 2013: 38).

1.1.2. Mezolitik Çağ

MÖ 12.000 ile MÖ 11.000/10.000 tarihleri arasındaki döneme Mezolitik Dönem diğer adıyla Orta Taş Çağı da denmektedir. Bu dönem Anadolu’da, dünyanın diğer yerleri ile aynı tarihler arasında yaşanmıştır (Sivas, 2013: 37). Mezolitik Dönem’de buzul çağları bitmiş, buzullar kutuplara doğru çekilmeye başlamıştır. Balık tutmak için yeni alanlar ortaya çıkmış, insanoğlunun en önemli yardımcılarından biri olan köpek ve diğer hayvanlar da yine bu dönemde evcilleştirilmiştir (Aydın, 2008: 18). Bu dönemde kullanılmaya başlanan en önemli araçlardan biri ok ve yay olmuştur. Bu durum, avlanma isteğini arttırmış ve avlanmayı kolaylaştırarak yiyecek bulma sorunlarını azaltmıştır (Şenel, 2009: 230). Çeşitli araçlar yapılarak insan hayatı kolaylaştırılmıştır. Bu araçlar, çeşitli tahıl ürünlerini dövmek ve öğütmek için kullanılan taştan araçlardır (Şenel, 2009: 233). Volkanik cam olarak da bilinen obsidyen taşı, bu dönemde savaş aletleri ve çakmak taşı yapımında kullanılmıştır (Gür, 2007: 4). Avcılık ve toplayıcılık devam ederken insanlar mağaralarda yaşamaya devam etmişlerdir. Göçebe yaşam bu çağda da devam etmiştir. Taşlardan yaptıkları küçük ev aletlerini kullanmaya başlayan insanlar, tarımla uğraşmaya da başlamışlardır (Kaya, 2012: 31). Anadolu’da bu dönemin izleri Samsun Tepeköy’de, İstanbul Şile’de ve Çanakkale Gelibolu-Ören’de görülmektedir (Gür, 2007: 5).

1.1.3. Neolitik Çağ

Neolitik Çağa Cilalı Taş-Yeni Taş Çağı da denmektedir. MÖ 9000’li yıllarda başlayan bu çağda insanlar yerleşik hayata geçmiş, üretici topluluklar olmuşlardır. Yerleşik hayata geçen insanlar genellikle su kenarları, verimli ovalar ve zengin bitki örtüsünün olduğu alanları tercih etmiştir. Buradaki yerleşim yerleri savaş, salgın hastalık vd. sebeplerden dolayı zamanla terkedilmiş ve yıkılmıştır. Sonraki yıllarda buraların tekrar tercih edilmesinin sebebi yerleşim yeri olarak en uygun alanlar olmasıdır. Bu

sebepten dolayıdır ki bugün kazıların yapıldığı höyüklerde de alt alta birçok kültür izleri görülmektedir (Kaya, 2012: 32).

İnsanlar tarım dışında, dini inanışları içinde yerleşik hayata geçmiştir. Bunun en iyi örneği Şanlıurfa'daki Göbeklitepe'dir (Yüksel, 2014: 21). Göbeklitepe inanç merkezinin inşası sırasında çalışan işçilerin ve yapının bitimi ile orada sürekli görev yapan rahiplerin ihtiyaçlarını karşılamak için bitki yetiştirdikleri ve hayvanları evcilleştirdikleri söylenebilir (Özdöl, 2011: 192-193). Bu dönemin başlarında ölümlerini evlerin içine gömen insanlar ilerleyen zamanlarda evin dışına gömmeye başlamışlardır. Kilden yapılan çanak ve çömlekler günlük hayatta kullanılmıştır. Mühür de ilk kez bu dönemde kullanılmıştır (Gür, 2007; 6-7). Yerleşik hayata geçen insanlar, üretim fazlası ürünlerini değiş tokuşta kullanmışlardır. Neolitik dönemde insanların yerleşik hayata geçmesi, üretime başlamaları ile beraber geçim sıkıntıları azalmış bu sayede uygarlığın gelişimi için gerekli diğer araçlara yönlenebilmişlerdir.

İnsanların göçebe hayatını terk etmesi güvenlik ve korunma ihtiyacının şekil değiştirmesine sebep olmuştur. Yerleşik hayat insanlarda mülkiyet fikrini tetiklemiş, köle sınıfının ve beraberinde nüfus artışını da ortaya çıkarmıştır (Şenel, 2009: 268). Neolitik Dönem de insanlar yerleşik hayata geçtiğinden, günlük kullanımları için birçok araç yapmışlardır. Toprak malzemeyi kullanıp kerpiç bloklar dökerek evler yapmak, kili şekillendirip fırınlayarak dayanıklı ev araçları yapmak, kumaş üretimi yapabilmek için tezgâhları kullanmak bu dönemin yeniliklerindendir (McNeill, 2004: 33). Diyarbakır'daki Çayönü, Konya'daki Çatalhöyük, Malatya'daki Caferhöyük bu dönemin örnekleri arasında gösterilebilir (Kaya, 2012: 28).

1.1.4. Kalkolitik Çağ

Kalkolitik Çağ, yaklaşık olarak MÖ 5000/5500 ile MÖ 3200/3000 arasındaki dönemdir. Yerleşim alanları olan köyler bir önceki döneme oranla daha da genişlemiş ve bu alanlar, etrafı surlarla çevrili korunaklı bir hâle getirilmiştir (Özer, 2007: 29). Yerleşim yerleri zamanla köylerden kentlere dönüşmüş, hayvanlardan faydalanma artmış, mimarîde pişmiş toprak kullanılmaktaydı (Gür, 2007: 8). Bu dönemde bakırın yanında, altın ve gümüşten yapılmış alet ve eşyalar da kullanılmaya başlanmıştır. İnsanlığın

gelişiminde önemli bir kilometre taşı olan “çömlekçi çarkı” da ilk defa bu dönemde kullanılmıştır (Kaya, 2012: 41).

Kalkolitik Dönem hayvanlar evcilleştirmeye, tahıl üretilmeye, ağırlıklı olarak ekonomik bakımdan avantajlı bölgelerin seçilmeye başlandığı dönem olmuştur. Üretim planlanmış, kurak dönemlerde ekinlerin sulanması için su kanalları yapılmış, üretilen ürünler tapınaklar tarafından toplanarak dağıtımları yapılmıştır. Bu durumun varlığı bu dönemde üretimi yapanlar ile üretimi denetleyenler olarak sınıf ayrımlarının var olduğunu ortaya koymaktadır (Aydın, 2008; 23-24). Burdur ilindeki Hacılar, Eskişehir’deki Yazırhöyük, Samsun Bafra’daki İkiztepe bu dönemi temsil eden önemli yerleşim yerlerinden bazılarıdır (Kaya, 2012: 42). Malatya Değirmentepe’de, bu mimarinin örneklerine ve o döneme ait heykellere rastlamak mümkündür (Gür, 2007; 1).

1.1.5. Tunç Çağı

MÖ 3200/3000- MÖ 1200 arasındaki dönemdir. Kalkolitik çağda kullanılmaya başlanan bakırın kalay ile belirli oranda karıştırılması sonucu elde edilen “tunç madeni” bu çağa adını vermiştir (Sivas, 2013: 41). Bu dönemin başlarında büyük depolarda üretim fazlası ürünler depolanmaktaydı. Metal işlemek için yapılan yapılar ile yerleşim yerleri içi içe bulunmaktaydı. Evler yan yana yapılarak sokaklar oluşturulmuştur (Aktüre, 2004: 179). Bu dönemde kullanılan silahlar, ev ve süs eşyaları bundan önceki dönemlerde kullanılanlardan farklı değildir. Maden işleme ve ticareti bu dönemin temel özelliği olmuştur. Altın ve gümüş işlenerek heykeller yapılmıştır. Bu dönemde madencilik ve ticaretin yanı sıra tarım ve hayvancılık da devam etmekteydi. Yerleşim yerlerinin etrafına bu dönemde surlar yapılmıştır (Kaya, 2012: 50). İlk devletler bu dönemde ortaya çıkmaya, Anadolu’da küçük krallıklar oluşmaya başlamıştır. Anadolu’ya ilk yerleşen halklar; Mersin ve Tarsus bölgesine Luviler ile Anadolu’da yaşayan ve bir dönem isimlerini “Hatti Ülkesi” olarak Anadolu’ya verdiren Hattiler, Musul-Kerkük bölgesinde Hurriter ve Muğla civarında da Lelegler’dir (Özer, 2007: 30).

Yazı ilk defa Tunç Çağı’nda kullanılmıştır. Bu yüzden Tunç Çağı uygarlıkları hakkında daha önceki uygarlıklara göre daha fazla bilgi elde edilebilmektedir. Bu dönemde yazı kil tabletlerin üzerine yazılıp güneşte kurutularak dayanıklı hale getirilirdi. Bu tarz bir yazım aracının yanında taş yüzeyler de bu iş için kullanılmaktaydı. Kâğıdın

MÖ II. yüzyılda bulunması ile beraber yazım işi ve yazılı nesneler daha kullanışlı bir hale gelmesine rağmen, daha önceki dönemler kadar veri günümüze ulaşmamıştır. Bunun sebebi ise kâğıdın, taş ve fırınlanmış kil kadar dayanıklı olmamasıdır (Alanyalı, 2013: 26).

Eski Tunç Çağı'nın Anadolu'da yaşandığını gösteren örnekler; Malatya'daki Arslantepe, Samsun Bafra'daki İkiztepe, Burdur'daki Kuruçay, Denizli'deki Beycesultan, Kayseri'deki Kültepe (Kaya, 2012: 42), Çanakkale yakınlarındaki Troya, Tokat'taki Maşathöyük (Tapigga), Çorum'daki Boğazköy (Hattuşa), Yozgat'ın Sorgun ilçesi yakınlarındaki Alishar (Ankuva), Elazığ Altın-tepe'deki Nurşuntepe, Antalya Elmalı'daki Karataş dır (Semayük) (Sivas, 2013: 41-43).

1.2. Asurlular ve Anadolu'da Yerel Krallıklar

ATK Dönemi Mezopotamya da bulunan Asurlular ile Anadolu'daki yerel krallıklar arasında yaklaşık çeyrek asır süren bir ticari ilişkiye dayanmaktadır. Bu dönemde Asurlular Anadolu'da 40'ın üzerinde ticari merkez kurmuşlardır.

1.2.1. Asurluların Kısa Tarihi

Eski çağlara ait olayların tarihlerini belirlemek ve bu olayları kesin çizgilerle ayırmak oldukça güçtür. Asur Dönemi'nde de bu durum kendini göstermektedir. Asurlular MÖ 2000 yıllarında bugünkü Musul sınırları içerisinde yaşamaktaydılar (Narçın, 2016: 112) Asurlular, Mezopotamya dışından gelen Sami ve Asya kavimleri (Amurru/Martu) karışımı melez bir ırktır. Başlangıçta küçük bir krallıkken zamanla belirli bir güce ve büyüklüğe ulaşan Asurluların tarihi üç döneme ayrılmaktadır. Bu dönemler; MÖ 2000-1600 arasındaki döneme Eski Asur Dönemi -ki bu dönemde Anadolu'da Asur Ticaret Kolonileri görülmüştür- denir. İkinci dönem MÖ 1500-1000 yılları arasındaki Orta Asur Dönemi, üçüncü ve son dönem ise Yeni Asur Dönemi olarak adlandırılan MÖ 1000 ile MÖ 612 yılları arasındaki dönemdir (Gökçek, 2015: 34-35). Önceleri bir krallık olarak Sumerlilere bağlı bir şekilde hayatlarını devam ettiren Asurlular, MÖ 2000 yıllarında bağımsızlıklarını kazanmışlardır. Bağımsız bir devlet olarak MÖ 1050 yılına kadar bölgede varlıklarını devam ettirmişler, "Arami Göçleri"nin etkisiyle yıkılmış ancak tarih sahnesinden tamamen

çekilmemişlerdir. Yaklaşık 200 sene devlet olmaktan yoksun bir şekilde yaşamışlar, MÖ 883'e gelindiğinde ise tekrar bağımsızlıklarını kazanarak krallıklarını kurmuşlardır. II. Sargon zamanında (MÖ 722-705) Asurlular en ihtişamlı dönemlerini yaşamışlar, Mezopotamya Bölgesin'den Anadolu içlerine ve Mısır'a kadar uzanan geniş bir imparatorluk kurmuşlardır. MÖ 612 yılında Medler, Asurların varlığına son vermiştir (Özer, 2007: 25).

Asurluların bulunduğu Mezopotamya Bölgesi'nin aşağı bölümü, bitki örtüsü ve kaya gibi yapı malzemesi yönünden fakir, yukarı bölümü ise bitki örtüsü yönünden daha zengindir. Buna rağmen yağış rejimindeki düzensizlik ve iki taraftaki nehir seviyelerinin yazın düşmesinden dolayı bu bölgenin toprakları Fırat ve Dicle nehirlerinden yeterince faydalanamamıştır (Gökçek, 2015: 16). Mezopotamya bölgesinin güneyinin bu özelliğinden dolayı kilden ve topraktan yapılan eserler uzun ömürlü olmamıştır. Kuzey Mezopotamya ise kalıcı eserler vermek için gerekli olan taş ve ağaca sahip olduğundan bu bölge güneye göre daha avantajlıdır (Gökçek, 2015: 269).

Asur'da krallar, hükümdarlıklarının kaynağı olarak tanrıların göstermiş ve güçlerini onlardan alarak fetihler yaptıklarını söyleyerek dinî temelli bir devlet kurmuşlardır. Sınırsız bir yetki ve güce sahip olan kralların, tahsil edilecek vergi oranlarını belirleme yetkisi, savaşa ve barışa karar verme güçleri bulunmaktaydı. Yönetim bazen babadan oğula geçer bazen de gayrimeşru olarak el değiştirirdi. Kralın yerine en büyük yaştaki çocuk geçerdi (Gökçek, 2015: 225-226).

Devlet yönetiminde şehir meclisinin önemli bir yeri bulunmaktaydı. Bu mecliste şehri ilgilendiren önemli kararlar alınmaktaydı. Kral bu meclisin bir üyesi olarak meclise başkanlık ederdi. Asur kralı, denetici ve gözetmen unvanlarıyla Anadolu'daki Kaniş Kārum'una birçok mektup yazmıştır. Başkanlığını kralın yaptığı meclis, en yüksek yargı organı olarak da görev yapardı. Asur'daki bu yüksek mahkemenin altında yerel mahkemeler bulunmaktaydı (Hertel, 2010: 135). Şehir meclislerinin baktığı önemli kararlar arasında Anadolu'da diğer Kārum'lar ve Kaniş Kārum'unun çözüme kavuşturamadığı konulara bakmak ve bu konuları çözüme kavuşturarak Anadolu'ya kararlarını bildirmek de vardı. Bu kararlar kesindi ve bu kararlara itiraz edilemezdi. Şehir meclisinin en yüksek görevli memuru olan Limumlar, Asur şehir meclisi tarafından kurayla belirlenirdi. Limumların görevleri arasında vergi toplamak, vergisini

ödemeyenlerin mal varlıklarına el koymak ve ekonomi hakkında saraya danışmanlık yapmak gibi görevleri bulunmaktaydı. Limumlar, görevleri sona erdikten sonra sıradan vatandaş olurlardı. Bundaki temel maksat, görev yaptıkları bir yıl boyunca adil davranmalarının amaçlanmasıdır. Asur'daki şehir meclisi bugüne kadar bulunamamasına rağmen şehir meclisinde birçok görevlinin çalıştığı, önemli belgelerin buralarda muhafaza edildiği ve bazı malların meclis tarafından satıldığı kabul edilmektedir (Larsen, 2010: 65-66).

İhracatta etkin rol oynayan Asur'daki belediye binaları kalay ve tekstilin yanında süs eşyalarını da Anadolu'ya ihraç edilmiş, ölçü ve tartı aletlerinin kalibrasyonlarını yapmıştır (Dercksen, 2004: 24).

Asur'da toplum içindeki çatışmaların önlenmesi ve adaletin sağlanması için yasalar oluşturulmuştur. İlk yasa uygulayıcıları Sumerliler'di. Ondan sonra gelen uygarlıkların çoğu, çivi yazısını Sumerlilerden aldıkları gibi yasa yapma fikrini de Sumerlilerden almıştır (Çığ, 2016: 86).

Asurlular, tanrıları adına bayramlar düzenlemekteydi. Bayramların tarihlerini belirlerken tarımsal faaliyetler de göz önünde bulundurularak ekonominin canlı olduğu hasat zamanları seçilirdi. Ölülerini evlerine bazen de taştan yapılmış sandık şeklindeki yapıların içine eşyaları ile beraber gömmeleri Asurluların öldükten sonra bir hayata inançlarını gösterir (Küçükbezci, 2011: 92). Asurlularda keskin bir sınıf ayrımı olmasa da toplumda köleler, hürler ve köylüler olarak üç sınıf bulunmaktaydı (Aktüre, 2004: 120). Asurlular savaş meydanlarında kullandıkları savaş aletleriyle dönemin uygarlıklarından oldukça ileri bir durumdaydı. Asurluların ürettikleri bu savaş aletleri dünya savaş kültürüne katkı sağlamıştır (Alanyalı, 2013: 27).

Mezopotamya'da Sumerliler tarafından ilk kez kullanılan çivi yazısı, birçok uygarlık ve krallık tarafından da kullanılmıştır. Mısırdaki kullanılan hiyeroglif yazısı ile aynı dönemde ortaya çıkan çivi yazısı, Mısırlıların kullandığı yazının aksine ülke sınırları dışına çıkarak birçok ülke tarafından kullanılmıştır (Gökçek, 2015: 288). Asurlular da Sumerlilerden aldıkları çivi yazısını hem anavatanlarında hem de kolonilerde kullanmışlardır. Asurluların kullandığı bu yazıdaki kelime sayısının artmasına, yapmış oldukları ticari faaliyetlerin önemli katkısı olmuştur (Gökçek, 2015: 292). Asurlulara ait Kültepe'de çıkarılan tabletlerin benzerleri olan Asur Nuzi, Eşnunna ve Dur-

Şarrukin tabletleri, Asurlulara ait yerleşkelerde de bulunmuştur. Ancak buradaki tabletlerin sayısı oldukça azdır. Asurlulara ait Ninive'deki Asurbanipal Kütüphanesinde yaklaşık 25.000 tablet bulunmaktaydı. Buradaki tabletlerde dinî, edebî, ticari ve ilmî konuların yanı sıra büyü metinleri, sözlükler, anallar, saraydaki görevlilerin listeleri, destansı ve öğüt konulu belgeler, kasideler, ağıtlar gibi birçok değişik konuyu içeren örnekler bulunmaktadır (Veenhof, 2010: 30).

Mülkiyet, menkul ve gayrimenkul mallar üzerinde kullanma, faydalanma ve sahiplik hakkının olması demektir. Asur Devleti de Asur halkı için serbest ticareti ve mülkiyet hakkını tanıyarak ticaretin ve ekonominin canlanmasına önayak olmuştur. Asurlu tüccarlar ticaret yapabilmek için uygun pazarlar aradılar. Anadolu'nun kalay madenine olan ihtiyacı Asurluların Anadolu'da koloni kurmasının yolunu açmıştır (Bilgiç, 1951: 334). Yaklaşık çeyrek asır sürecek sistemli ve organize bir şekilde yapılan ticaretin neticesinde Asur devleti tüccarlardan önemli miktarda vergi almıştır. Asurluların asıl zenginlik kaynağı topraklarında yetiştirdikleri ürünler veya çıkarmış oldukları madenler değil, gerçekleştirmiş oldukları ticaretti (Michel, 2013: 42). Asurlular, Anadolu'daki değerli madenler olan altın ve gümüşü satın alarak işleyip katma değer katarak tekrar Anadolu'ya satmışlardır (Alanyalı, 2013: 27).

Asurluların büyük bölümü ticari hayata katılmaktaydı. Anadolu ile yapılan ticarete kullanılan tekstil ürünlerinin bir kısmı Asurlu kadınlar tarafından üretilmekteydi (Donbaz, 1996: 188). Anadolu'ya yatırım yapanlar arasında aile şirketleri de bulunmaktaydı. Ailenin neredeyse bütün bireylerinin katıldığı bu şirket türünde herkesin sorumluluğu bulunmaktaydı.

Baba veya büyük erkek kardeş, Asur'da şirketin başında bulunurdu. Malların düzenli aralıklarla sevk işlemlerini gerçekleştirirler ve kervanları ayarlarlardı. Şirketin işlerini yürütmek için erkek kardeşler Anadolu'da farklı şehirlere yerleşirlerdi. Ailenin en küçük erkek çocuğu şirket üyeleri arasındaki irtibatı sağlamaktaydı (Michel, 2007: 77).

1.2.1. Yerel Krallıklar

Ticaret kolonileri döneminde hakkında bilgi edinebildiğimiz yerel krallıkların içinde bulunduğu coğrafya daha çok Orta Anadolu bölgesini içine alan yerd (Bilgiç, 1990: 503). Anadolu'daki yerel krallıkların birbirleriyle olan ilişkileri, genellikle iyi

durumdaydı. Koloni döneminde bir veya birkaç yerel krallığın ortak hareket ettiği de olmuştur (Barjamoviç, 2010: 161). Yerel krallıklar Anadolu’da kurulmuş irili ufaklı şehir devletlerinden oluşmaktaydı. Bu krallıkların yönetimleri birbirinden bağımsız olduğu gibi büyük krallıklara bağlı küçük krallıklar da bulunmaktaydı (Çeçen, 1990: 142). “Vassal Krallıklar” denilen bu küçük krallıklar içişlerinde bağımsız iken dışişlerinde bağlı oldukları krallığa tabiydiler (Şahin, 2004: 63). Nispeten barışçıl olarak yaşayan krallıkların Anadolu’daki bu tutumu, Asurlu tüccarların Anadolu’ya gelişlerini teşvik etmiştir (Bryce, 1985: 260).

Kültepe’de çıkan tabletlerde bu zamana kadar yerel krallıklar hakkında yeterli bilgi elde edilmemiştir. Bu krallıklar hakkındaki siyasi ve sosyal bilgiler Asurlu tüccarların tutmuş oldukları kayıtların satır aralarından elde edilebilmektedir. Kültepe’de yapılan kazılar devam ettiğinden burada çıkartılacak yeni tabletlerle yerel krallıklar hakkında daha fazla bilgi elde edileceği noktasındaki bekleyiş devam etmektedir (Günbattı, 2012: 44).

Asurlu tüccarların Anadolu içlerine ticaret yapabilmeleri için ticaret yolları üzerindeki krallıkların izin vermesi gerekiyordu. Asur ticaret sistemi Anadolu’daki topluluklar (kabileler) ve krallıklar arasında işbirliğini zorunlu kılmıştır. Böylece krallıklar bu ticarettten gelir elde edebileceklerdi. Aksi takdirde bütün krallıklar ticaretin avantajlarından mahrum kalacaklardı. Krallıklarda çatışma çıkarabilecek olası sebepler, güzergah üzerindeki bir krallığın veya topluluğun kervanların geçişini engellemesi, kendilerine ödenen vergileri artırmak istemeleri, diğer topluluklardan ve krallıklardan ayrı olarak bağımsız hareket etmek istemeleri sayılabilir (Bryce, 1985: 264-265).

1.2.1.1.Yerel Krallıklarda Yazı ve Dil

Asurluların kendi topraklarından getirmiş oldukları yazı, Anadolu’da yerel krallıklar tarafından sarayda da kullanılmıştır. Tüccarlar yerel halk ile olan dil problemini çözmek için yerel halka ait dili öğrenmeye çalışırken yerel halk da Asur dilini öğrenmeye çalışmışlardır. Bir nesil sonra her iki toplum da dilleri karşılıklı öğrenerek bu sorunu çözmüşlerdir. Dil probleminin bir diğer çözüm yolu da yerli halk ile olan evlilikler olabilir (Michel, 2010: 88). Kültepe’de yerel halk Hatti’lerden konuşma dili olan Hattiçeyi kullanmıştır (Şahin, 2004: 17).

1.2.1.2.Yerel Krallıklarda Takvim Kullanımı

Yerel krallıklarda kullanılan ağırlık ölçüleri ve takvimlerde birlik yoktu. Yerel krallıklar Asur çivi yazısı ile yazışmalar yapmışlardır (Sever, 1995: 4). Kültepe’de elde edilen tabletlerde, saray ve yerel halk arasındaki tablet sayısı oldukça azdır. Az sayıdaki tabletlere bakılarak bir tarihlendirme yapılamamaktadır. Ancak sayıları 23.500’in üzerinde olan Asurlu tüccarlara ait tabletlerden yola çıkılarak tarihlendirme yapılabilmektedir (Veenhof, 2010: 30).

1.2.1.3.Yerel Krallıklarda Meslekler

Yerel krallıklarda görevli memur teşkilatları bulunmaktaydı. Bu görevlilerin isimleri Asur’da bulunmayan ve o zamanki ihtiyaca istinaden ortaya çıkmıştı (Bilgiç, 1990: 505). Ticari işler ile uğraşan rabi sikkatim, rabi alahin(n)im ve rabi müşîm bulunmaktaydı. Rabi Sikkatim (ticaret sorumlusu), kendi ülkesinde yapılan tüm ticari faaliyetlerden sorumlu olduğu gibi Asurlu tüccarların saraya satmış oldukları malların bedelini ödeme ve sarayın ihtiyaç duyduğu madenleri satın alma yetkisine sahipti. Rabi-alahinim (vekilharç) yerel krallıklarda saray adına vergileri toplayan ve rabi sikkatim’e bağlı olarak çalışan kişiydi. Rabi-Müşîm (ihracat şefi) yerel krallıklarda krallık dışına giden mallardan sorumlu kişiydi. Bu kişiler, yine ticaret sorumlusuna bağlı olarak çalışmaktaydı (Şahin, 2004: 65-68). Saraydaki diğer görevliler; kral, vezir, atlar başı, hazinedar, silahlar başı, dellallar başı, sofracı başı, asacı başı, demirciler başı, işçiler başı, değirmenciler başı, marangozcular başı, çamaşırcılar başı gibi görevliler (Sever, 1990: 254) bulunmaktaydı. Asurlu tüccarlar bazen yerel krallıklarda bulunan kurumlardan borç alabiliyorlardı. Bu kuruma Bît Nuāim denirdi (Küçükbezi, 2011: 47). MÖ 2000’li yıllarda Anadolu, zengin madenlere sahip olduğundan bu madenlerin kontrolü krallığın yetkilileri tarafından yürütölmekteydi (Şahin, 2004: 65-68).

Yerel krallıklarda bulunan meslek grupları bir birlik altında toplanmışlardır. Saray yönetimi dışındaki bu birlik yapılanması günümüz lonca teşkilatına benzemektedir. Marangozcular başı, değirmenciler başı, dellallar başı gibi birlikler kurulmuştur (Sever, 1990: 254).

1.2.1.4.Yerel Krallıklarda Yönetim

Asur ticaret kolonilerinin¹ başladığı dönemde Anadolu'da kral ve kraliçe tarafından yönetilen yerel krallıklar vardı (Barjamovic, 2008: 88). Kültepe tabletlerinde rubāum kelimesi yerel krallıkların yöneticisi olan kral için kullanılmaktaydı. Yerel krallar, topraklarında mutlak güç sahibiydi. Krallar Asurlu tüccarların ticari faaliyetlerini yakından takip etmekteydiler (Küçükbezci, 2011: 42). Kralın başkomutan, başrahip, baş yargıç gibi yetkileri bulunmaktaydı (Şahin, 2004: 63). Kralın yanında rubātum yani kraliçe de yönetimde söz sahibiydi (Bilgiç, 1990: 516). Bu kraliçelerin tüccarlara mal siparişi verme, gerektiğinde tüccarların mallarına el koyma ve tüccarları tutuklatmak gibi yetkileri vardır. Rabi simmiltim isimli prensler, kral ile birlikte belgelere onay vermekteydiler. Veliaht prensler, krallığa bağlı şehirlerde krallığı temsilen vali olarak görev yapardı. Görev yaptıkları şehirlerde kralın yetkilerini kullanırlar, yönetimde tecrübe kazanırlardı. Kralların vefat etmesi durumunda veliaht prensler arasında taht mücadeleleri yaşanmıştır (Şahin, 2004: 64). Veliaht prenslerin vali olarak atanmaları ve tecrübe kazanmaları, Osmanlı Devleti'ndeki sancağa çıkma usulüne benzemektedir. Padişahlar erkek çocuklarını yönetimde tecrübe kazansınlar diye küçük şehirlere (sancaklara) gönderirdi.

Asurlular, yerel krallıkların yönetim şekline ve teşkilatlanmasına çok fazla etki edememişlerdir (Bilgiç, 1990: 505). Yerel krallıklarda çıkan ayaklanmalar ve savaşlar, o bölgelerde ticaret yapan Asurlu tüccarların ticaretini olumsuz yönde etkilemiştir. Bu savaşların ticaret yolları üzerinde meydana gelmesi durumunda güvenli ticaret olanağı bulunmamakta, bunun üzerine tüccarlar ticaret yollarını değiştirmekte veya bu savaşlar boyunca ticarete ara vermekteydiler. Asurlu tüccarlar yerel krallarla çıkarlarının çelişmemesine azami gayret göstermekteydi. Krallar ülke çıkarlarının zedelendiğini düşündükleri zaman, tüccarlar ciddi sıkıntılarla karşı karşıya kalabiliyorlardı. Krallar; tüccarların evlerini arama, mallarına el koyma ve tüccarları tutuklama gibi eylemleri yapmaktan geri kalmıyorlardı (Balkan, 1974: 29).

Asurluların Anadolu'daki ticaretlerinin 255 yıl sürdüğü tahmin edilmektedir (Kuzuoğlu, 2016: 317). Yerel kralların değişmesi durumunda kral koloni dairesinde

¹ Bundan sonra ATK olarak kısaltılacaktır.

sadakat yemini isterdi. Kolonideki diğer Kārum'lar bu taleplere hemen cevap vermeyerek Kāniş Kārum'unun onayını talep ederdi. Buradan gelecek cevaba göre hareket ederlerdi. Asurlular kendi aralarındaki ticari anlaşmazlıklarda kendi hukuk kurallarını uygularken, yerel halk ile çıkan anlaşmazlıklarda ise yerel hukuk kuralları uygulanırdı. Yerel krallıklar ile yapılan ticari anlaşmalar, Asur'u temsilen ya elçiler ya da Kārum görevlileri tarafından yapılmaktaydı. Bu anlaşmalar kral hayatta kaldığı sürece geçerli sayılmaktaydı. Ancak kral değişirse yeni kral, tüccar temsilcilerinden anlaşmanın yenilenmesi için yemin almaktaydı (Bilgiç, 1990: 501).

1.2.1.5.Yerel Krallıkların Geçim Kaynakları ve Ticaret Yapısı

Anadolu'daki yerel krallıklarda yaşayan halk, çeşitli katmanlara ayrılmıştı. Tüccarlar, zanaatkârlar, rahipler, çiftçiler ve köleler bu katmanları oluşturmaktaydı (Şahin, 2004: 69-70). Yerel halk, yazışmalarında Asurlu tüccarlardan öğrendikleri çivi yazısını kullanmaktaydı. Halkın geçim kaynaklarını altın, bakır ve gümüş gibi değerli madenlerin çıkarımı, kumaş imalatı, tarım ve hayvancılık oluştururdu. Halkın kendi arasındaki ticaret, tarım ve hayvan ürünlerine dayanmaktaydı (Sever, 1990: 254). Yerel krallıklarda yaşayan halkın bu ticari faaliyetlere katılımı, ticari bir sermayeye sahip olamamaları sebebiyle sadece temel ihtiyaçlarını karşılayabilme düzeyinde olmuştur (Bilgiç, 1947: 589). Anadolu'daki yerel krallıklar, birbirileriyle yaptıkları savaşlarda tunçtan yapılmış savaş aletleri kullanmaktaydılar. Bu savaş aletlerini yapabilmek için de bakır ve kalaya ihtiyaç duyulmaktaydı. Bakır, Anadolu'da bolca bulunduğu için geriye kalan kalay, Asurlu tüccarlar tarafından karşılanmıştır. Kalayı tüccarlardan temin ederken her zaman kârlı alışverişler söz konusu değildi. Asurlu tüccarlar savaş zamanlarında kalaya duyulan ihtiyacı karşılarlarken taraflardan büyük imtiyazlar koparmışlardır (Günbattı, 2012: 62).

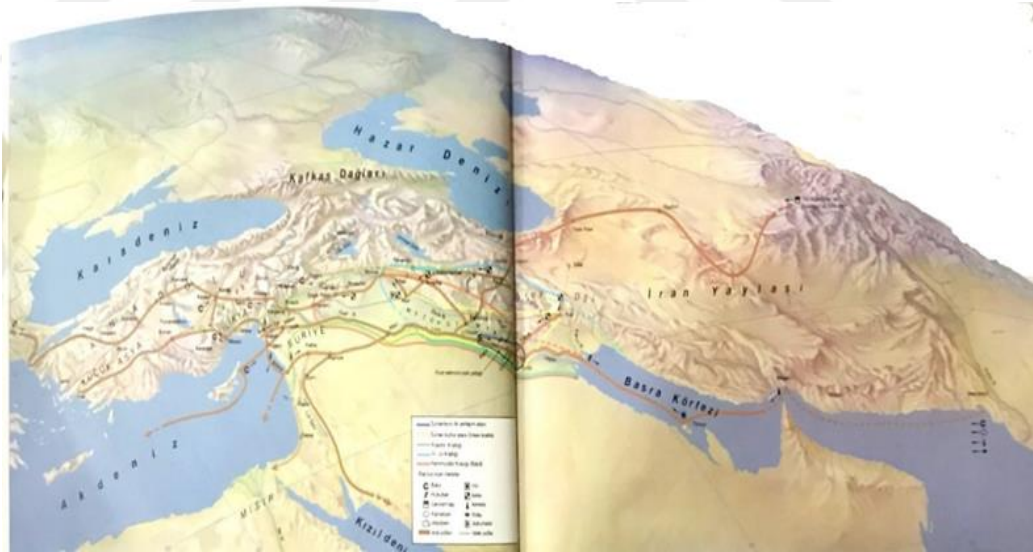
Yerel krallıklar, Asurlu tüccarların bazı malları alıp satmalarını yasaklamışlar, diğer ticari faaliyetlerini de vergilendirmişlerdir (Bilgiç, 1990: 512). Yerel krallıklar Asurlu tüccarların mallarını koymaları için depolara sahiplerdi. Bu depoları kullanan tüccarlar saraya belirli bir ücret öderdi. Yerli halkın kendi aralarında yaptıkları ticareti kendi üretmiş oldukları ürünler oluşturmaktaydı. Yerel halk kendi arasında ve Asurlu tüccarlar ile yapılan alışverişlerde düşük ayarlı gümüş kullanırken, kendi aralarındaki

alışverişlerde yüksek kalitedeki gümüşleri kullanmışlardır. Saray, tüccarlar ile yerel halk arasında çıkan uyuşmazlıkların yanı sıra saray ile tüccarlar arasında çıkan uyuşmazlıkları da çözüme kavuştururdu (Bilgiç, 1990: 513-514).

1.3. Anadolu'da Asur Ticaret Kolonileri Dönemi ve Kültepe/Kaniş

MÖ 1974 ile 1719 yılları arasında Mezopotamya'da bulunan Asur Devleti'nin Anadolu topraklarındaki yerel krallıklar ile yapmış olduğu sistemli ve organize ticareti kapsamaktadır. Koloni, bir devletin kendi sınırları dışında başka bir ülke veya ülkelerde kendi vatandaşlarını yerleştirerek o bölgenin kaynaklarını kendi ülkesine taşımasına denir. Bu bazen sömürge olarak yorumlansa da sömürgeci olarak o ülkenin yönetiminin yapılan ticarete rızaları vardır. Asurlu tüccarların Anadolu'ya yerleşmeleri göçmen olarak da tanımlanamaz. Göçmen kendi isteği doğrultusunda bir başka ülkeye yerleşmek isteyen kişi iken Asurlu tüccarlar devletlerinin bilgisi ve isteği doğrultusunda Anadolu'da geçici veya kalıcı olarak yerleşmiştir (Küçükbezi, 2011: 26).

Harita 1. MÖ 3500 - MÖ 1600 Arası Mezopotamya-Anadolu Görüntüsü

Kaynak: Barraclough G. (1978), Times Dünya Tarihi Atlası, Karcan Yayınları, İstanbul, s. 54-55.

1.3.1. Kültepe/Kāniš Kārum'u

Kayseri'ye 20 km uzaklıkta olan bu şehir, MÖ 1974'lü yıllarda Anadolu'nun ticaret merkezi olmuştur. Kültepe höyüğünün yüksekliği yaklaşık 20 metre çapı ise 550 metredir (Kulakoğlu, 2010: 40). Kaniš Kārum'u 4 tabakadan meydana gelmektedir. Özellikle 2 ve 1b tabakalarında koloni devrinin yerleşimi görülmektedir (Şahin, 2004: 24). Kültepe, Anadolu'da yazılı tarihin başladığı yerdir ve ilk okuma yazma burada yapılmıştır (Kulakoğlu, 2010: 46). Asur ile Anadolu arasındaki ticaret bağının merkezi olan Kaniš Kārum'unun burada bulunmasından dolayı Kültepe diğer krallıklara göre daha zengin bir krallık olmuştur. Kaniš Kārum'unda yerel halk ile Asurlu tüccarlar aynı mahallerde oturmuşlardır (Şahin, 2004: 20). Kaniš kolonisinin şehir planı çağına göre modern sayılabilirdi. Şehirdeki mahalleler arabaların geçebileceği şekilde yapılmış ve atık suların tahliye edilebilmesi için drenaj kanalları döşenmişti (Kulakoğlu, 2010: 46). Son dönemlerde Kültepe'de yapılan kazılarda 60 odalı bir sarayın varlığı ortaya çıkartılmış, saray yangından tahrip olmadan önce tabletler taşındığı için burada neredeyse hiç tablet bulunamamıştır. Kültepe'deki tüccarlara ait evler genellikle üç bölümde oluşmakta ve tabletler ayrı bir bölümde tutulmaktaydı (Michel, 2007: 73).

Anadolu'da 40'ın üzerinde bulunan Kārum ve Wabartum'lar aşağıdaki gibi sıralanabilir (Bilgiç ve Bayram, 1995: 38-39).

<u>KĀRUM'LAR</u>	<u>WABARTUM'LAR</u>
ABUM	AM/NKUWA
BURUDDUM	BADNA
DURĦUMĪT	ĦANAKNAK
ELUĦUT	KARAĦNA
ĦAĦĦUM	KUBURNAT
ĦATTUŠ	KUŠŠARA
ĦURAMA	MAMMA
KANİŠ	ŠALATU (W)AR
NIĦRĪA	ŠAMUĦA
P/BURUŠĦATT/DDUM	TEGARAMA
ŠAMUĦA	TİŠMURNA
ŠĪMALA	TUĦPĪA
TAWĪNĪA/TAMNIA	UL(L)AM(M)A

TEGARAMA

TİMELKİA

ŠÚPULULIA

URŠU

WAḤŠUŠANA

WA/UŠḤANIA

ZALPA

UPİ

WAŠḤANIA

ZALPA

ZİMİŠḤUNA

B/PURUŠḤADD/TTUM

ḤABURA

NENAŠŠA

SADDUĀTAM

QATARĀ

RAZAMA

TALPA

Kāniš Kārum'u Asur devletinin Anadolu'daki diğer Kārum ve Wabartum'larla iletişim kurmasını sağlamaktaydı. Kültepe'deki Kārum'un tercih edilmesinin sebebi coğrafi olarak diğer Kārum'lara göre Anadolu'nun merkezinde veya siyasi olarak daha uygun bir ortamın olması kabul edilmektedir (Larsen, 2010: 68). Kaniš doğu ile batının keşiştiği bir noktadaydı. Burası ticaretin yanı sıra fikir, kültür ve teknoloji transferinin de yapıldığı uluslararası bir pazar konumundaydı. İnsanlar buraya alışveriş yapmak için gelmekteydi. Asurlu tüccarlar Asur'dan getirdikleri malları ya Kaniš'te satarlar ya da daha yüksek kârlar elde etmek için diğer krallıklara götürürlerdi (Barjamoviç, 2010: 164-165). Kültepe'de modern atölyelerde altın, gümüş, bakır gibi madenler işlenir; tunçtan savaş aletleri, günlük eşyalar yapılırdı (Kulakoğlu, 2010: 46). Kültepe'de yerel krallıkların ölçü ve tartı aletleri ile beraber Asur'un kendi ölçü ve tartı aletleri de kullanılmaktaydı. Tüccarlar yaptıkları işlemleri kayıt altına almakta, bir muhasebeci gibi kâr zarar hesabı yapabilmekteydiler (Michel, 2010: 82).

Kültepe'de ilk kazıyı E. Chantre 1893-94 yıllarında yapmıştır. 1925 yılında ise B. Hrozny aynı bölgede kazı çalışmaları yapmıştır. İlk düzenli kazılar ise TTK tarafından desteklenen Prof. Dr. T. Özgüç'ün girişimleriyle başlamış ve halen de devam etmektedir (Bahar, 1994: 307). Kültepe'de yapılan kazı çalışmaları sonucu burada 23.500'den fazla tablet çıkartılmıştır (Veenhof, 2010: 30). Kaniš Kārum'unda çıkartılan tabletlerden tüccarların kendi aralarında veya yerli halk ile ilgili alışverişleri, borç kayıtları, kira işlemleri, mahkeme kayıtları, ticari mektuplar, miras ile ilgili işlemler, hesap işlemleri

kervan kayıtları, sözleşmeler gibi kayıtlar bulunmaktadır (Bilgiç, 1947: 574). Bu tabletlerin satır aralarında bulunan ifadelerden dönemin siyasi ve sosyal yapısı anlaşılmaya çalışılmaktadır (Michel, 2007: 75).

Kültepe’de çıkan tabletlere benzer tabletler, Hitit İmparatorluğu’nun başkenti olan Boğazköy’de ve Yozgat’ın Sorgun ilçesi yakınlarındaki Alişar’da da az sayıda bulunmuştur (Gökçek, 2009: 149).

1.3.2. Asur Ticaret Kolonileri Dönemi’nde Hukuk

ATK Dönemi ile ilgili yazılı bir kanun ve yönetmelik metnine bugüne kadar rastlanmamıştır. Bu dönem hakkındaki hukuk kuralları tabletlerdeki metinlerin satır aralarında çıkartılabilmektedir. Bu konuyla ilgili tabletlerde geçen *naruā’im* kelimesi “üzerinde kanun ve yönetmelik yazan dikili taş” anlamına gelmektedir. Tabletlerde cümle içinde kullanımı ise “*dikilitaşta belirtilen kanunun kapsamına giren konudaki arşive girmiş belgeyi*” ve “*Kanunun üzerinde yazılı olduğu dikilitaş arşive konmuş olan belgenin Asur’da olduğunu*” cümleleri (Bayram, 2000: 37-39) yine tabletlerde yazılı olan “*kima awât naruā’im*”, “*taş levhanın sözüne göre, dikili taşın hükmü gereğince*” ifadesi bu dönemde kesin olmamakla beraber hukuki bir metnin var olduğuna işaret etmektedir (Sever, 1990: 256-257).

ATK’de ticaretin bir yasal çerçevede yapılması için çeşitli anlaşmalar imzalanmıştır. Bu anlaşmalar o dönemin ticari sorunlarını çözdüğü gibi günümüz ticaret hukukunun oluşmasına da katkı sağlamıştır. O dönemde kalan bir yazılı anlaşmada; zorla ve ucuza mal alınamayacağı, malın ancak vergiler ödendikten sonra satılabileceği, alışverişlerde borcunu ödemeyen kişilere yapılacak yaptırımlar, kaybolan ve çalınan mallar ile ilgili hükümler gibi hususlar yer almaktadır (Günbattı, 2012:134-135). Yerel krallıklar arasında çıkabilecek anlaşmazlıkların çözümü için kendi aralarında anlaşmalar yapmışlardır (Şahin, 2004: 79).

Asurlular ile yerli halk ve saraylar arasında meydana gelen sorunlar, önceden belirlenmiş olan sözleşmeler doğrultusunda çözüme kavuşturulurdu (Hertel, 2010: 135). Asurlu tüccarların kendi aralarında çıkan uyuşmazlıklarında Asur’un hukuk kuralları uygulanmaktaydı. Tüccarlar ile yerel krallıklar ya da yerli insanlar arasında çıkan anlaşmazlıklarda yerel krallıkların hükümleri geçerli olmuştur (Şahin, 2004: 12).

ATK Dönemi'nde Asur'daki hukuk sistemine benzer bir hukuk düzeni kurulmuştu. Kolonilerdeki Kārum'larda büyük ve küçük adamlardan oluşan mahkemeler bulunmaktaydı. Kārum'ların üst mahkemesi Kaniş Kārum'uydu. Asurlular Anadolu'daki ticari faaliyetleri esnasında hukuki problemler ile de karşılaşmışlardır. Bu problemlerin büyük çoğunluğu para ve ticari eşyalar konusunda kendi aralarında meydana gelmekteydi. Anlaşmazlıklar Kārum'da kurulu mahkemeler tarafından çözüme kavuşturulmaya çalışılmıştır (Hertel, 2010: 135-136). Burada çözüme kavuşturulamayan konular bir üst kurul olarak Kaniş Kārum'una götürülürdü. Buradan da sonuç alınamazsa Mezopotamya'daki Asur Devleti'nin şehir meclisi tarafından nihai çözüme kavuşturulur, burada alınan nihai kararlar Kaniş Kārum'una gönderilirdi (Çeçen, 2017: 35). Tüccarlar herhangi bir davadan dolayı yargılandıkları zaman kendi inanç değerleri üzerinden yemin etmekteydiler (Küçükbezi, 2011: 31). Asur halkı krallarının Tanrı tarafından adaleti sağlamak için görevlendirildiğine inanmaktaydı (Hertel, 2010: 136).

1.3.3. Tabletler

Aynı coğrafyanın bir kısmına klasik dönemde verilen isme izafeten Kapadokya tabletleri de denen Kültepe tabletlerinin bir kısmı, dünyanın değişik ülkelerine Anadolu'dan götürülmüştür (Donbaz, 1996: 177). ATK Dönemi'ne ait tabletler tüccar evlerinde hasıra sarılmış bir şekilde, çömleklerin içinde, raflarda veya sandıklarda muhafaza edilmekteydi. Tüccarların evlerinde tabletler için ayrı odaları bulunurdu (Kulakoğlu, 2010: 46; Şahin, 2004: 24). Sandık ve çömleklerin üzerinde içindeki belgeler hakkında bilgi veren mühürlü listeler bulunmaktaydı (Larsen, 2010: 75).

Asurlu tüccarlar yazışmalarında ve ticari işlemlerinde kil tabletleri kullanırken, Anadolu ile yapılan yazışmalarda da saray ve tüccarlar ağaçtan yapılmış nesneler üzerine hiyeroglif yazısını kullanmışlardır. Bu kullanım, çivi yazısını bilmeyen yerel halkın ticari işlemleri anlamasını kolaylaştırmıştır (Balkan, 1974: 34). Kültepe'de yapılan kazılarda elde edilen tabletlerin incelenmesinde, Asur'dan gelen ilk toplulukların yazmış olduğu yazıların daha düzgün olduğu sonradan yazılan tabletlerin yazı kalitesinin düştüğü tespit edilmiştir. Bu durumun sebebi olarak ilk gelen kâtiplerin okullarda eğitim gördükten sonra Anadolu'ya gönderildiği ancak daha sonraki dönemlerde Asur dışından kâtiplerin de tablet yazma işine katılmaları söylenebilir (Albayrak, 2004: 4). Tabletler

geçerliliklerini yitirdiği zaman kırılıp atılırdı. Kaniş’de tüccar evlerinde bulunan tabletlerin zarfları kırılarak geçersiz hale getirilenlerin atılmayıp istiflendiği görülmüştü. Bu durum daha fazla veriye ulaşılmasını sağladığı için bir şans olarak görülebilir (Larsen, 2010: 75).

Asurluların çivi yazısı ile yazmış oldukları tabletler kare ve dikdörtgen şeklinde ve ebatları 2 X 3 cm ile 20X30 cm arasında değişmekteydi. Metinler soldan sağa doğru yazılırdı. Kil tabletler çabuk kuruduğu için metni yazan kişi bir defada metni yazıp bitirmeliydi. Tabletlerin ön ve arka yüzlerinin yanı sıra kenarları da kullanılırdı. Tabletler yazıldıktan sonra güneşte uygun bir şekilde kurutulurdu (Michel, 2010: 98). Kültepe’de meydana gelen bir yangın, tabletleri fırınlanmış gibi bir işleme tabi tutarak günümüze kadar gelmesini sağlamış; bir yandan uluslararası bir ticaret merkezinin yok olmasına sebep olurken diğer yandan yaklaşık 4000 yıl sonra o dönemin aydınlatılmasına olanak sağlamıştır (Larsen, 2010: 80).

Kültepe’de bulunan tabletler içindeki borç senetlerinin içeriğinde, borçlu ve alacaklı, borcun miktarı, borcun zamanında ödenmemesi durumunda uygulanacak faiz, şahitlerin yanı sıra ilave bilgiler de bulunurdu (Bayram, 1990: 453). Bazı tabletler kilden yapılmış bir zarfın içine konurdu. Zarfı tabletlerin zarfı ve içerisindeki tablete yazılan bilgiler aynı olmakla beraber bazen farklılıklar da göstermekteydi. (Özgüç, 2005: 13).

Tabletlerde yazılı şahitler içerisinde rahipler ve az sayıda da olsa Tanrı Asur’un ismi de geçmektedir. Asurlu tüccarlar yerli halktan kendilerine borçlanan kişilerin borçlarını zamanında ödememesi durumunda faiz almaktaydı. Bu borçlarını tahsil edemedikleri zaman borçlu kişileri ve ailelerini esir edebiliyor, onları borçlarını ödeyene kadar çalıştırabildikleri gibi köle olarak da satabiliyorlardı (Donbaz, 1996: 187). Asurlu tüccarlar tarafından düzenlenen senetleri geçersiz hale getirmek için senedi elinde bulunduran kişinin, borcun ödenmesi durumunda tabletin içinde bulunduğu mühürlü zarfı kırması yeterliydi (Veenhof, 2010: 31). Tabletlerin kırıldıktan sonra bazen atılmazdı. Bunun sebebi olarak tüccarların yapmış oldukları ticarete ilişkin kayıtları tutarak belirli bir süre sonra gelir ve giderlerini hesaplama istekleri olabilir.

Yazılan tabletlerde faiz anaparaya eklenerek öylece tablete yazılırdı. Vadesinde ödenmeyen borçlar için ayrıca bir faiz belirlenirdi (Michel, 2007: 76). Borç senetlerinde yazılı olan vade ifadesi çeşitli şekillerde belirtilmekteydi. Çok az da olsa gün ile hafta ile

(Hamuştum) ay; yıl ile zirai tabirler kullanılarak vade belirtilirdi. Bunun dışında çeşitli tanrılara ait bayram günleri ve “*ilk karşılaşmada, yola çıktığında*” gibi çeşitli özel ifadelerle de vade belirtilmiştir (Bayram, 1990: 452-456).

1.4.Asur Ticaret Kolonileri Dönemi’nde Yazı ve Ktipler

Uygarlığın birikimli bir şekilde ilerleyebilmesi için yazı önemli bir araç olarak kullanılmıştır. M 3200’den önce yazı henüz icat edilmediği için uygarlığın gelişimi de hızlı olmamıştır. İlk defa M 3200’lerde Sumerliler tarafından kullanılan yazıyı kendilerinin mi icat ettiği yoksa başka bir yerden mi aldıkları netlik kazanmamıştır. Sumerlilerin ivi yazısını kullandığı tarihlerde Mısır’da da hiyeroglif yazısı kullanılmaktaydı. Mezopotamya’da Sumerliler tarafından kullanılan yazı Mezopotamya’da ve Mezopotamya sınırları dışına çıkararak birçok halk tarafından kullanılmıştır. Ancak aynı tarihlerde Mısır’da kullanılan yazı bu coğrafyanın dışında kullanılmamıştır. Bu açıdan bakıldığında Sumerlilerin kullandığı çivi yazısı zamanla uluslararası bir yazı olmuştur denilebilir (Aytaç ve Nural, 2007: 215). Yazının Sumerlilerde ilk uygulandığı yer tapınaklardı. Buradaki rahipler tapınaklara ait depolardan alınan malları kayıt etmek için yazıyı kullanmışlardır. Kimin ne kadar mal aldığını bu şekilde takip etmişlerdir (McNeill, 2004: 41).

Sumerliler, resim yazısını uçları üçgen şeklinde olan aletler kullanarak kilden tabletlerin üzerine baskı yöntemiyle kullanmıştır. O dönemde kullanılan çivi yazısı ile resim yazısı birbirlerine benzemektedir (Karasu, 2006: 46). Kil tabletler yazılırken kullanılan araç başlarda sorun olmuştu. Ucu sivri bir araçla yazı tabletlere yazılmaya çalışılmış ama bundan istenen verim alınamamıştı. Sonraları ucu daha kalın çiviye benzer araçlar kullanılmış, ilerleyen zamanlarda kil tabletlerin üzerine bu araçlarla baskı yaparak yazım işlemi geliştirilmiştir (şenel, 2009: 375). İlk başlarda her bir nesne için bir şekil kullanılmaktayken zamanla bu şekiller seslere dönüştürülerek çeşitli işaretlerin eklenmesiyle daha kullanışlı hale getirilmiştir (Gökçek, 2015: 24-25).

Yazının ilk olarak kullanılması Tunç ağı’na denk gelmektedir. Bu yüzden Tunç ağı Uygarlıkları hakkında daha önceki uygarlıklara göre daha fazla bilgi elde edilebilmektedir. Bu dönemde yazı, kil tabletlerin üzerine yazılarak güneşte kurutulup dayanıklı hale getirilmekteydi. Bu tarz bir yazım aracının yanında, taş yüzeyler de bu iş

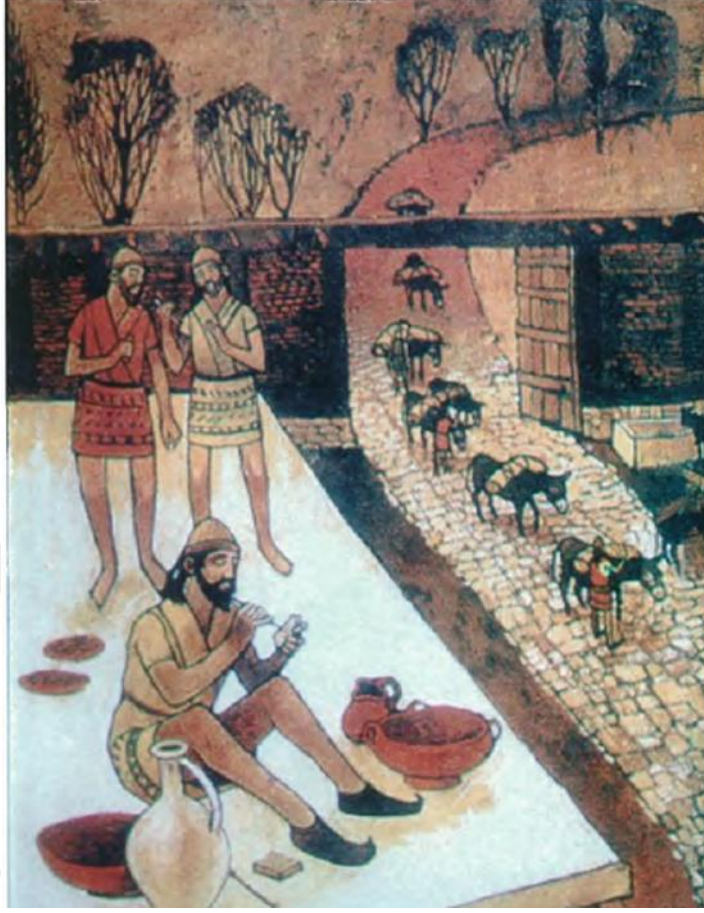
için kullanılmıştır. Kâğıdın ilerleyen dönemlerde bulunmasıyla beraber yazının ve yazılı nesnenin daha kullanışlı bir hale gelmesine rağmen, daha önceki dönemler kadar veri günümüze kalmamıştır. Bunun sebebi kâğıdın, taş ve fırınlanmış kil kadar dayanıklı olmamasından kaynaklanmaktadır (Alanyalı, 2013: 26).

ATK'yı kuran Asurluların sistemli ve organize bir şekilde ticaret yapmalarını sağlayacak en önemli faktörlerden biri yazıyı ticarete kullanmış olmalarından kaynaklandığı söylenebilir. Asurlu tüccarlar Anadolu'da yapılan ticareti kayıt altına almak için çivi yazısını kullanmışlardır. Bu sayede Asurluların Ticaret Kolonileri döneminde Anadolu'da kurmuş oldukları ticaret sistemi ve ticari kurumlar hakkında bilgi sahibi olabilmekteyiz. Asurlular yapılan ticari işlemleri kayıt altına almamış olsaydı bugün o dönem aydınlatılamayacaktı (Michel, 2007: 74).

Anadolu'ya yazı ilk kez Kültepe civarına geldiği için burada çıkartılan tabletler Anadolu'nun ilk yazılı kayıtlarıdır (Michel, 2010: 88). Anadolu halkları Asurlular sayesinde bu yazıyla tanışmışlar ve tarih öncesi ağları kapatarak tarih çağlarını yaşamaya başlamışlardır. Hititliler de bu yazıyı Anadolu halklarından alarak kullanmaya başlamıştır. Böylece Anadolu'nun güneydoğu sınırından gelen bu yazı neredeyse tüm Anadolu'da kullanıldı (Yiğit, 2005: 81). Yerel krallıklar zirai ve hayvansal ürünleri kayıt ederken Asurlulardan öğrendikleri çivi yazısını kullanmışlardır (Gökçek, 2015: 55).

Kültepe'ye yerleşen tüccarlar, çağına göre oldukça donanımlıydılar. Okuma yazma bilen bu tüccarlar, dört işlem matematiğini de kullanabilmekteydi. Anadolu'da mahkemelerde görev yapan kâtiplerin yanında Kârum'da görev yapan katipler de bulunurdu. Yaptıkları için karşılığında kâtiplere ücret ödenirdi (Michel, 2010: 86).

Resim 1. Kil tablete yazı yazan bir adam ilustrasyonu

Kaynak: Michel, C. (2010) “Asur ve Kanişte Yazı Yazma, Hesap Yapma ve Katiplik Eğitimi”, *Anadolu'nun önsözü: Kültepe Kaniş-Karumu*, ed. Kulakoğlu, F., & Kangal, S., Kayseri Büyükşehir Belediyesi, s. 86.

1.5.Asur Ticaret Kolonileri Dönemi Öncesi Kısa Muhasebe Tarihi ve Muhasebe Mesleği

İnsanoğlu, hayatını sürdürebilmek için toplayıcılık ve avcılıkla başladığı hayat mücadelesine, yerleşik hayata geçerek tarım, hayvancılık, madencilik ve ticaret ile devam etmiştir. Bireyler, üretim fazlası ürünlerini, ihtiyaç duydukları diğer ürünleri elde etmek için başlangıçta ürün ile diğer ürünü takas etme yöntemiyle değiştirmişlerdir. Asurluların gümüş sikkeleri ticarete kullanmasıyla hem ticaret gelişmiş hem de takas sistemi değişmiştir. Lidyalıların parayı icat etmesiyle beraber ticaretteki canlılık artmıştır. Yapılan takas işlemleri ve sonrasında para ile yapılan işlemler insanlar tarafından kayıt

altına alınmıştır. Eski çağlarda iletişim olanaklarının sınırlı olması sebebiyle uygarlıkların birbirinden farklı yöntemlerle ilkel kayıtları bulunmaktaydı (Kızıl vd., 2015:73).

Muhasebenin ilk olarak nerede kullanıldığı tam olarak bilinmese de, rakamların icadının bazı bilim adamlarınca hesap yapmaya olan ihtiyaçtan kaynaklandığı söylenmektedir (Kıllı ve Hatunoğlu, 2016: 3). İnsanların toplu yaşamaya başladıktan sonra muhasebe işlemlerini kullanmamaları imkânsız görünmektedir. Bu bağlamda muhasebe yazının icadından önce doğmuştur denilebilir (Gökgöz, 2011:168). Günümüzde olduğu gibi o dönemlerde de ticari işlemlerin yapılması, devletlerin vergi toplaması, toplanan bu vergiler ile harcamalar yapması, savaşlarda ganimetlerin toplanması vb. sebeplerle muhasebe işlemlerinin bir şekilde yazılı veya yazısız yapılmış olması gerekir. Daha önceleri ticarete değişim aracı olarak çeşitli nesnelerin kullanılması ticaretin canlanmasına engel teşkil ederken; paranın icadı ile beraber ticaret hareketlenerek çeşitli alışveriş şekilleri ortaya çıkmıştır. Bu ticaret şekillerine yabancı para ile satış, vadeli satış, taksitli satış gibi örnekler verilebilir. Ticaretteki gelişmeler, muhasebedeki gelişmeleri tetiklemiştir. Bu şekilde gelişen ve değişen ticaret şekilleri ancak iyi bir muhasebe kaydı ile düzene sokulabilecektir.

Muhasebe, para ile ifade edilebilen işlemlerin kaydedilmesi, sınıflandırılması ve özetlenerek bilgi kullanıcılarına rapor edilmesini sağlar. Muhasebe, işletmenin varlık ve kaynaklarını kaydedip varlık değişimlerini bilgi kullanıcılarına rapor eden bir bilim dalı olarak da tanımlanabilir (Kızıl vd., 2015: 73).

Günümüzden 5000 yıl öncesine kadar giden ilk muhasebe kayıtlarının izlerine Sumer, Babil ve Mısır uygarlıklarında rastlanmaktadır. Uygarlıkların içinde bulunduğu çevre koşulları kayıtların üzerinde etkili olmuştur. Bu uygarlıklarda tutulan muhasebe kayıtları günümüz çift taraflı muhasebe kayıt tekniğine benzememektedir. Tarihin ilk medeniyetleri Mısır ve Mezopotamya topraklarında kurulmuştur. Dolayısıyla devlet olgusunun da ilk bu topraklarda oluşması yadsınamaz. Yazının ilk olarak Mısır ve Mezopotamya topraklarında kullanılmaya başlanması, muhasebe ile ilgili ilk kayıtların da burada doğmuş olmasına dayanak teşkil eder. Mezopotamya kentlerinde bulunan rahipler, tapınaklardaki dinî görevlerinin yanında tapınağa gelen ürünlerin kayıtlarının tutulması ve dağıtımının yapılması gibi görevleri de icra etmekteydiler (Ateş ve Ünal, 2004: 24). Sumerlilerde dokuma tezgâhlarında çalışanlar için tutulan kayıtlar,

Mezopotamya’da Babil uygarlığına ait ticari belgeler, Mısır’da kasa defteri kayıtları görölmektedir. Ortaçağ’da Roma, Mısır, Yunan ve Babil’de yapılan muhasebe işlemlerinin envantere dayalı bir kayıt költürü bulunmaktaydı (Kizil vd., 2015:73). Günümüzde olduğu gibi geçmiş dönemlerde de farklı ölkelerdeki muhasebe uygulamaları birbirini etkilemiştir (Can ve Esen, 2010: 2).

İKİNCİ BÖLÜM

ASUR TİCARET KOLONİLERİ DÖNEMİ'NDE TİCARET SİSTEMİ

2.1. Asur Ticaret Kolonileri Dönemi'nde Ticari Hayat

Anadolu ile Mezopotamya arasındaki ticaretin başlangıcı Tunç Çağı içerisinde MÖ 2400'lü yıllara dayanmaktadır. ATK Anadolu'da kurulmadan önce Akad kralı Sargon'un Dönem'inde Kārum ve Wabartum'ların ilk küçük örneklerinin Anadolu'da kurulduğu tahmin edilmektedir. Akad Kralı Sargon zamanında başlayan ilişkiler ATK Dönemi'nde kapsamlı ve sistemli bir ticari boyuta taşınmıştır (Günbattı, 1998: 148).

Uygarlıkların gelişiminde kişisel mülkiyet fikrinin toplumda yerleşmiş olması önemlidir. Asurlular bu fikri benimsemiş olmalarından dolayı ticaret hacimleri hızlı bir şekilde artarak uluslararası boyuta ulaşmıştır (Sever, 1995: 2). Asur'da mülkiyet fikri gelişmesi diğer Mezopotamya devletlerinden Sumerlerde olduğu gibi devletin mülkiyeti değil şahısların mülkiyeti esas alınmış ve bir daha değişmemiştir. Asur kralı Puzur-Aşşur zamanında tüccarların Anadolu'ya mal ihraç ve Anadolu'dan mal ithal etme çabaları yoğun ve sistemli bir şekilde yapılmaya başlanmıştır (Gökçek, 2015: 42). Anadolu ile Asur arasında ticaret başlamadan önce Anadolu tarih öncesi çağları yaşamaktaydı. Anadolu günlük eşya ve silah yapımında kullanılan tunç madeni için gerekli olan bakır yönünden zengin ancak kalay bakımından fakirdi. Kalay madeni dışarıdan getirilmekteydi. Bakırın kalaya katılmasıyla tunç madeni elde edilmekteydi. Anadolu'da bulunan yerel krallıklar arasındaki mücadelelerde tunçtan yapılan silahlar kullanılırdı. Anadolu'nun bakır ihtiyacını fark eden Asurlu tüccarlar Anadolu'yu kendileri için iyi bir pazar olarak görmüşlerdir (Şahin, 2004: 102).

Yerel kralların kendi adlarına da ticaret yaptıkları tabletlerdeki ifadelerden anlaşılmaktadır (Günbattı, 1999: 75).

Anadolu'ya ihracat yapan Asurlu tüccarlar, Kaniş ve diğer diğer yerel krallıklar ile de ticaret yapmaktaydı (Günbattı, 2012: 31). Asurlu tüccarların Anadolu'da ticaret yapabilmek için yerel krallıklarla anlaşmalar yapması gerekiyordu. Bu anlaşmalarda her iki tarafın çıkarına hükümler bulunmaktaydı. Asurlu tüccarların bu anlaşmalarda elde ettikleri çıkarlar; ülkelerinin dışında ticaret yapma hakkını elde etmelerinin yanında bu

malları getirirken yol güvenliğini sağlanması ve malların başına bir iş geldiğinde malın bedelinin yerel krallıklar tarafından ödenmesi ile mallarının depo edilmesinin sağlanması şeklinde sayılabilir (Küçükbezci, 2011: 28). Yerel krallıklar, ülkelerine gelen mallar üzerinde kumaşa %5 kalayda 2/65 oranından, her eşek yükünden de 4 mina vergi alarak bu anlaşmalarla gelir elde ederlerdi. Krallığa gelen kumaşları ilk saray görür ve sarayın bu kumaşların %10'unu ilk satın alma hakkı bulunurdu. Bazı ürünlere saray tekel koyabilirdi (Bayram, 1993: 3). Yerel krallıklar Asurlu tüccarların yaptıkları her ticarete vergi almaktaydılar. Ancak dinî amaçlı yapılan bağışlarda ve tüccarın mallarının bir kısmının çalınması halinde geri kalan mallardan vergi alınmazdı (Koçak, 2009: 221). Anadolu'da ticaret yapan Asurlu tüccarlara yerel krallıklar tarafından bazı madenlerin ticaretinin yapılması yasaklanmıştır. Bu madenler Amütum (amūum), aşı'um, hāsarum (husārum) ve birtum (perdum)'dur (Çeçen, 1997: 219).

Asurlular yerel krallıklar ile anlaşma yaparken bu anlaşmanın hükümlerinin belirlenmesinde karşılarındaki yerel krallığın ekonomik ve siyasi gücü anlaşmanın etkili olmaktaydı. Güçlü ve siyasi otoritenin etkin olduğu krallıklarda tüccarların yapılan anlaşmalarda çıkarları daha az iken, yönetim boşluğunun olduğu zayıf krallıklarda tüccarlar yapılan anlaşmalarda daha fazla imtiyaza sahip olabiliyorlardı. Yerel krallıklarla Asurlu tüccarlar arasındaki anlaşmaların geçerlilik süresi anlaşmayı imzalayan kralın hayatı ile sınırlıydı. Kral öldüğü zaman veya görevi bıraktığında yeni kralla yeni bir anlaşma yapmak gerekmektedir (Küçükbezci, 2011: 29-42). Asurlu tüccarlar ticaret yapmak için gittikleri Anadolu'daki küçük kent krallıklarında kendileri anlaşmalar yapamazlardı. Bu anlaşmaları Kārum Kaniş'in yetkilileri ya da Asur'dan gelen elçiler yapabiliirdi (Gökçek, 2015: 49).

Asurlular Anadolu ya getirmiş oldukları kalay ve tekstil ürünlerinin karşılığında bakır, altın ve gümüş almışlardır. Bakır madeni Asur'a getirilmez, Kārum'larda toplanan bakırlar altın ve gümüş gibi değerli madenlere çevrilerek Asur'a götürülürdü. Tüccarların yapmış olduğu bu alışverişlerde elde edilen değerli madenlerle Asur'da tekrar ticari mal alınarak Anadolu'ya getirilir, döngü bu şekilde devam ederdi (Dercksen, 2010: 110). Asur devletindeki tüccarlar, yapacakları ticaret için şirketler kurmuşlardır. Tüccarlar, Anadolu'ya kalay, kumaş, baharat, bazı mamuller ve süs eşyası gibi ürünler ihraç ederken, Anadolu'dan değerli taşları, bakır, simli kurşun gibi madenleri özellikle altın ve

gümüşü, deri, keçi kılı, domuz kılı, yün, yapağı ve ne olduğu tam olarak bilinmeyen ancak değerli bir madde olan şuprum ithal etmekteydi (Bayram, 1993: 5).

Anadolu’da yerel beylikler arasında çıkan anlaşmazlıklar ve savaşlar Asurlu tüccarların ticaretini olumsuz etkilediği gibi bazı tüccarlar bu durumu avantaja çevirmeye de çalışmışlardır. Savaşlarda tunçtan yapılan silahlar kullanıldığından kalaya olan talep doğal olarak artmış bu durumdan yararlanmak isteyen tüccarlar ise ellerindeki kalayı yüksek fiyatlara satabilmiştir. Savaş zamanlarında tüccarların yapmış oldukları iş bağlantıları, alacaklar, borçlar sekteye uğramaktaydı. Yol güvenliğinin kaybolması neticesinde tüccarlar, yapmış oldukları iş bağlantıları sonucu Anadolu’ya getirmeleri gereken malları getiremiyorlardı ve bu sebepten ötürü yerel krallıklar tarafından cezalandırılabilmekteydiler (Barjamoviç, 2010: 161).

Anadolu’da yapılan vadeli ticari işlemlerde yüksek oranlarda faiz uygulanmıştır. Asurlu tüccarlar faizi, yerel halka ayrı tüccarlara ayrı uygulamıştır (Sever, 1995: 5). Yerel halk arasında yapılan alışverişlerde faiz oranı serbest bir şekilde belirlenirken, Asurluların kendi arasındaki ticarete uygulanacak faiz miktarını Kārum dairesi belirlemekteydi. Ancak zaman zaman tüccarlar bu faiz oranının dışında da faiz oranı uygulamaktaydı (Şahin, 2004: 81). Asurlu tüccarlar Anadolu’da kendi aralarında borç alışverişlerinde %30 gibi bir faiz oranı belirlemişken yerel halk ile yapılan ticarete %60, istisna olarak da %300 - %600 gibi çok yüksek faizler uygulamıştır. Yerel krallıklarda yaşayan insanlar borçlarını ödeyemediklerinde alacaklı tüccarlar bu kişilerin mülklerine el koyabilmekte kendilerini esir alabilmekteydiler (Balkan, 1974: 30). Esir edilen yerel halk borç bitene kadar çalıştırılır bazen de tüccarlar tarafından satılırlardı (Donbaz, 1996: 187).

Altın ve gümüş, Anadolu’daki madenlerde çıkarılmakta ve rafine edilmekteydi. Asurlu tüccarlar ile yapılan ticaret sonucu halkın kalay ihtiyacı karşılanmakta, yerel krallık yapılan ticaret neticesinde vergi ve çeşitli imtiyazlar elde etmekteydi. Diğer taraftan da kalay ile bakırın karıştırılması sonucu elde edilen tunç madeni ile de silah yapılmaktaydı. Yapılan bu ticarete her iki taraf memnun olsa da tüccarlar Anadolu’nun altın ve gümüş gibi değerli iki madenini ülkelerine taşıyarak Anadolu’yu fakirleştirmişlerdir (Bilgiç, 1941: 950).

Asurlular Anadolu ile yapacakları ticaret için aile şirketleri kurmuşlardır. Bu şirketin yöneticisi ailenin reisi baba veya dışarıdan atanan bir kişi olurdu. Şirket yöneticisi

olan babanın vefat etmesi halinde ailenin en büyük oğlu şirketin yöneticiliğini devralırdı. Şirketin yöneticisi Asur kentinde kalır ve ailenin diğer erkek bireyleri Anadolu'ya ticaret yapmak için gönderilirdi. Şirketler bazen ticarete birlik sağlamaya çalışsalar da genelde rekabet içinde olurlardı (Gökçek, 2015: 55). Asur'daki kadınlar ekonominin içinde etkin bir şekilde yer almaktaydılar. Anadolu'ya gönderilecek kumaşların bir kısmını Asurlu kadınlar üretmekteydi. Anadolu'da ticaret amacıyla bulunan aile bireylerinin istemiş oldukları ürünlerin hazırlanmasını ve paketlemesini Asurlu kadınlar yapmaktaydı (Gökçek, 2015: 61).

Tüccarlar bazen yerel krallıklarda evlilikler yapmışlardır. Bu evliliklerdeki amaçlardan biri yerel krallıklarda evlendikleri kadınların dil avantajından yararlanarak daha fazla ticaret yapmak olarak düşünülebilir.

Koloni döneminde Asurlu tüccarların Asya'da bulunan Afganistan'dan Mezopotamya'ya oradan da İç Anadolu'ya kadar uzanan geniş bir coğrafyada uzun mesafeli sistemli ve organize bir ticaret ilişkisi bulunmaktaydı. Bu ticaretin devam edebilmesi için Asurlular merkezi Asur olmak üzere değişik türde ortaklıklar kurmuşlardır. Bu ortaklıklar için yapılan sözleşmeler ticaret hukukunun doğmasına da neden olmuştur. Bu ortaklıklar; ortaklıkların oluşumu, sermaye yapısı, kâr dağıtımı, ortaklıktan ayrılma gibi hususları bünyesinde barındırmaktaydı.

Asurlular ile Anadolu'daki yerel krallıklar arasında başlangıçta sözlü yapılan anlaşmalar ilerleyen yıllarda ülkeler arasında anlaşma metinlerine dönüşmüştür. Yapılan anlaşmalar içinde, sonraki dönemlerde Asurluların çıkarlarını koruyacak metinlerin olduğu. Bu sözleşmeler:

- ✓ Asurluların mallarının koruma altına alındığı,
- ✓ Asurlulara ait malların zorla ve düşük fiyata satın alınamayacağı,
- ✓ Asurlulara ait malların kaybolmasından oradaki yönetimin sorumlu tutularak ya malların bulunması ya da mal bedellerinin ödenmesi gerektiği,
- ✓ Asurlu bir kimsenin öldürülmesi durumunda öldüren kişinin Asurlular tarafından öldürülerek kan parasının alınacağı,
- ✓ Yerel halktan birine borcu olan bir Asurlu tüccarın ticaret yapmasının engellenemeyeceği,

- ✓ Yerel krallıklarda Asurlular aleyhine alınan kararlarda adil olunması ve bazı mallar için ödenecek vergilerin yer aldığını belirtmektedir (Günbattı, 2005: 761-768).

ATK çağının nasıl ve ne zaman sona erdiğine dair kesin bilgi bulunmamakla birlikte, Hitit kökenli bir krallığın içinde Kültepe (Kaniş) Kārum'unun da bulunduğu krallıkların ele geçirilmesi ile son bulmuş olabileceği bilgisi mevcuttur. Ayrıca Asur devleti içinde çıkan karışıklıkların da bu ticarete olumsuz yansıdığı ve koloni çağının sonlanmasında rol aldığı düşünülmektedir (Gökçek, 2015: 64).

2.2. Asur Ticaret Kolonileri Dönemi'nde Kervanlar ve Ticaret Yolları

Asur ile Anadolu arasında kervanlar iki anayolu takip ederlerdi. Birincisi güney diğeri kuzey yoluydu. Güney yolu, Dicle, Habur, Şanlıurfa, Birecik, Kahramanmaraş, Göksun, Sarız, Pınarbaşı üzerinden Kāniş'di. Bu yolu kullanan tüccarlar Kahramanmaraş'a varmadan Pazarcık, Gölbaşı, Sürgü, Darende, Gürün veya Pazarcık, Gölbaşı, Doğanşehir, Darende, Gürün üzerinden Kāniş'e ulaşırlardı. Kuzey yolu ise; Diyarbakır, Elazığ, Malatya, Darende, Gürün, Kāniş veya Diyarbakır, Samsat, Malatya Darende, Gürün, Kāniş'di (Özgüç, 2005: 24). Pazarcık'tan gelen yol ile Diyarbakır'dan gelen yolların kesişim noktası Darende olmuştur.

Kültepe'deki kazılarda çıkartılan Asur ile Anadolu ticaret tabletlerdeki harcama listelerinin bazılarında kervanların geçiş güzergâhları ve bu güzergâhlarda yapılan harcamalar yazmaktadır. Bu şekilde kervanların izlediği güzergâhlar tespit edilebilmektedir. Ancak tabletlerde geçen isimlerin tam olarak hangi yerleşim yerini ifade ettiği anlaşılamadığından kervan güzergâhları ile ilgili farklı görüşler bulunmaktadır (Günbattı, 2002: 81-82). Asur'dan Anadolu'ya gelen kervanların yol güzergâhlarının; coğrafi değişimler, güvenlik problemleri, yeni pazarların ortaya çıkması, hammaddeye yakınlık gibi sebeplerle zamanla değiştiği tahmin edilmektedir.

ATK Dönemi'nde Asur ile Anadolu arasındaki kervan güzergâhı boyunca birçok han bulunmaktaydı. Bu hanlar tüccarların ve kervandaki görevliler ile yükleri taşıyan eşeklerin ihtiyaçlarının karşılandığı yerdi. Hanlarda kervana güzergâh boyunca hizmet edecek rehber, kervan sürücüsü, bulunurdu. Tüccarlar, mallarını buradaki depolarda muhafaza ederlerdi. Bu hanlar, kervanlar yerel krallıklara varmadan önce alışverişlerin

yapıldığı yerler de olabilir. Kervanlardaki yük taşıyan eşeklerin ve kervan ile hareket eden insanların ihtiyaçlarının karşılanması için hanlar önemli merkezler olmuştur. Bu merkezlerin yakınlarında yaşayan insanlar kervanların ihtiyaçlarının karşılanması için hazırlıklar yapmışlar, bu sebeple hayvan yemleri ve insanlar için gıda temin etmeye çalışmışlardır. Hanlar bulunduğu bölgelerde orada yaşayan halkın ekonomisine önemli katkı yapmıştır (Barjamoviç, 2010: 163).

Harita 2. Asur ile Anadolu arasındaki kervan güzergâhı

Kaynak: <http://www.yardimcikaynaklar.com> Erişim tarihi: 10.01.2018.

Asur ile Kültepe Kaniş arasındaki yaklaşık 1200 km'lik mesafe ortalama 6 hafta gidiş 6 hafta da dönüş olmak üzere toplam 12 haftada geçilmekteydi. Bu yol kış aylarında yaklaşık 4 ay kapalı kalırdı. Asur'dan çıkan kervanlarda yük taşıyan yüzlerce eşek bulunurdu. Bu eşeklere mallar mühürlenerek yüklenir ve Anadolu'ya sevk edilirdi. Kervan yüklerini Anadolu'da boşalttıktan sonra eşeklerin büyük kısmı Anadolu'da satılırdı. Geriye kalan çok az kısmı ile de yapılan ticaret sonucu elde edilen değerli madenler Asur'a taşınırdı. Bir tüccar genellikle 5 talentlik kalaya sahipti ve 100 den fazla tekstili vardı ve bunları taşımak için 3 eşek satın alırdı. Bir eşek ortalama 75 kg yük taşımaktaydı (Michel, 2007: 75). Tüccarların oluşturduğu küçük gruplar diğer kervan katılımcıları ile de birleşerek yüzlerce eşekten oluşan büyük bir kervan haline gelirdi. Bu kadar büyük bir kervanı yönetmek işi de farklı bir tüccarın işi olmuştu. Bu tüccar kendine bağlı çalışanları ile kervanı idare etmekteydi. Bu yolculuk esnasında çıkacak giderleri ve

kervan yöneticilerinin ücretlerini karşılamak için kervan sahipleri tarafından belli bir kalay ödenirdi (Bilgiç, 1941: 923). Kervanlarda kullanılan eşeklerin Asur yakınlarında yetiştirilmiş olması gerekir. Bu eşeklerin padok isimli yerlerde hazır bir şekilde bekletilmesi gerektiği düşünüldüğünde eşeklerin yetiştiriciliği ve bakımı önemli bir istihdam alanı sayılırdı (Veenhof, 2010: 60). Genel olarak eşeklerin sırtında 2 cepli kefeler (bizim kullandığımız ifadeyle heybe), bir kefesi eşeğin bir tarafında diğeri diğer tarafta bulunmakta ve taşınacak yük bu ceplere dengeli bir şekilde yerleştirildikten sonra ortasına bir parça daha yük konmaktaydı (Dercksen, 2010: 112). Taşıma işi için, hayvanlar uzun yolculuğa dayanabilecek güçte seçilirlerdi. Buna rağmen eşeklerin bir kısmı yolda ölürdü. Bu eşekleri kullanmak için sürücüler kiralanmaktaydı (Michel, 2004: 191). Ticaret yolunun güzergâhı boyunca birçok yerel krallığın yanı sıra kervanların yoldaki ihtiyaçlarının karşılanması için hanlar bulunmaktaydı. Ticaret yolu boyunca kervanın güvenliğinin sağlanması için yerel krallıklara vergi ödenirdi. Bu verginin karşılığında tüccarların can ve malları koruma altında tutulur, mallarına gelebilecek zararlar yerel krallıklar tarafından karşılanarak bir nevi sigortalanmış olurdu. Güzergâh boyunca yerel krallıklara bağlı karakollar bulunmaktaydı, bu karakolların giderleri de yerel krallıklar tarafından toplanan vergilerden karşılanırdı (Bayram, 1993: 6; Michel, 2007: 75).

Asurlu tüccarların Anadolu ile yaptıkları ticaret, birçok kuruma ve meslek kesimine gelir kapısı olmuştur. Bu ticaret sayesinde yüksek mevkideki insanlar, kral ve ailesi, rahipler ve tapınaklar, tekstil, deri ustaları, eşek yetiştiricileri gibi meslek sahipleri de bu ticarettten gelir elde etmekteydiler. Ayrıca Asur Devleti de hem Asur'a gelen hem de Asur'dan ayrılan kervanlardan vergi alırdı (Michel, 2013: 48). Anadolu içerisinde yapılan ticaret işinde kullanılmak üzere bir çift hayvanın çektiği araçlar kullanılmıştır (Balkan, 1979: 149). Bu taşıma araçları yol ve hava şartlarına bağlı olarak 300 ila 600 kg arasında yük taşıyabilmekte idi (Barjamoviç, 2010: 163). Tüccarlar yük arabaları satın almışlar veya kiralamışlardır. Bu araçların tekerlekli olduğu ve atlar tarafından çekildiği tahmin edilmektedir (Balkan, 1979: 150).

Harita 3. ATK Dönem’inde ticaret yolları

Kaynak: Michel, C. (2004), The perdum-mule, a mount for distinguished persons in Mesopotamia during the first half of the second millennium BC. *Man and animal in antiquity*. Rome: Swedish Institute in Rome, 190.

Asurlular Anadolu ile yapılan ticaret için şirketler kurmuşlardır. Asurlular Anadolu’ya yaptıkları ihracatın yanında ithalat da yapmışlardır. Anadolu’ya mal götüren kervanlar dönüşte de sattıkları bu malın karşılığı olarak değerli madenleri ülkelerine götürmüşlerdir. Yapılan bu ticaretin değişim aracı ağırlıklı olarak gümüş olmuştur (Şahin, 2004: 99). Kervanların taşımış oldukları yüklerini pazarlarda satabilmeleri için öncelikli olarak yerel saraylara uğramaları gerekiyordu. Burada çeşitli adlar altında vergileri ödeyen tüccarlar mallarını satışa çıkarabilmekteydi (Veenhof, 2010: 59).

2.3. Asur Ticaret Kolonileri Dönem’inde Ticareti Yapılan Mallar

ATK Dönemi’nde Asur’dan Anadolu’ya gönderilen malların iki ana kalemi kalay ve çeşitli tekstil ürünleri olurken Anadolu’dan Asur’a değerli madenler götürülmüştür.

2.3.1. Madenler

Asur ile Anadolu arasında yapılan ticarete madenler önemli bir yer tutmuştur. Tüccarlar Asur’dan kalay, kumaş, süs eşyaları gibi malları getirirken karşılığında değerli madenleri ülkelerine götürmekteydiler (Bayram, 1997: 5). Anadolu maden yönünden zengin kaynaklara sahipti. Tunç, silah ve günlük eşyaların yapımında kullanılmaktaydı. Bu maden doğada doğal halde bulunmaz bakır ve kalay karıştırılarak elde edilirdi. ATK Dönemi’nde Anadolu’da bakır madeni bol miktarda bulunmaktaydı. Bu madenin çıkarılması ve işlenmesi yerel krallıkların kontrolündeydi. Kalay ise Asurlu tüccarlar tarafından Anadolu’ya getirilmiştir (Dercksen, 2010: 110).

2.3.1.1. Kalay

Kalayın Anadolu’da ATK Dönem’inde bulunmadığı varsayılmaktadır. Asur devleti, topraklarında bulunmayan bu madeni diğer ülkelerden ithal ederek Anadolu’ya ihraç etmiştir. Kalayın karşılığında tüccarlar gümüş alırdı (Veenhof, 2010: 57). Kalay Anadolu’da bulunan yerel krallıklar için oldukça önemliydi. Bakır ile kalayı karıştırarak tunç madeni elde edilir ve bu madenle savaş aletleri ve günlük eşyalarını yaparlardı. Kalay satışı sayesinde önemli imtiyazlar elde eden tüccarlar, yerel krallıklara da bu maden üzerinden %2-2,5 oranında vergi ödemişlerdir (Şahin, 2004: 102).

Kalaylar Anadolu’ya eşekler sırtına yüklenmeden önce mühürlenirdi (Bilgiç, 1941: 922). Kalay ve bakır madenleri külçeler haline getirildikten sonra taşınırdı. Bu iki maden parçalara ayrılırken fireler meydana gelmiştir (Dercksen, 2010: 111). Kalay külçeleri 5 kg ağırlığındaydı (Veenhof, 2010: 57). Kalay ATK Dönemi’nde kısmen de olsa para olarak kullanılmış ve borç verilmiştir (Bilgiç, 1941: 924).

2.3.1.2. Gümüş

Yerel krallıklar tarafından çıkartılan gümüş, ATK Dönemi'nin değişim aracı olarak kullanılmıştır (Bilgiç, 1941: 940). Anadolu ile yapılan ticaret sonrası elde edilen gümüş Kaniş'de çubuklar haline getirilerek Asur'a sevk edilirdi (Dercksen, 2010: 111). ATK Dönemi'nde en sık kullanılan maden gümüştü. Asurlu tüccarlar Anadolu'ya getirmiş oldukları kalay ve kumaşa karşılık bakır almaktaydılar. Bu bakırı gümüşle değiştirerek farklı ebatlardaki gümüş külçeleri daha sonra Asur'a göndermekteydiler (Şahin, 2004: 99). ATK Dönemi'nde gümüş bakır ile karıştırılarak saflık derecesi düşürülerek farklı kalitelerde kullanılmıştır (Bilgiç, 1941: 939).

2.3.1.3. Altın

Anadolu'da olduğu gibi Asur'da da altın kıymetli bir madendi. Asur'da kurulan büyük şirketlerin sermayedarları ortaklık için altın getirmek zorundaydı. Ortaklardan biri ortaklıktan ayrılmak isterse koymuş olduğu altın yerine gümüş almaktaydı ve kazançtan faydalanamamaktaydı (Bilgiç, 1941: 944). Bu sayede ortaklıktan ayrılmak zorlaştırılmıştır. Ortaklıktan ayrılan kişinin önemli miktarda zarara uğrayacağı görülmektedir. Asurlu tüccarların Anadolu'daki ticarete elde ettikleri bakırı altın ve gümüş ile değiştirerek altın ve gümüşü Asur'a götürmüşlerdir (Şahin, 2004: 98).

2.3.1.4. Bakır

Bakır, Anadolu'da çok eski tarihlerden beri bilinmektedir. Bakır ile kalayın karışımından elde edilen tunç Anadolu'da Eski Bronz Dönemi'nden beri kullanılmaktaydı (Şahin, 2004: 100). Anadolu'da bol miktarda bulunan bakırın ticareti saf ve işlenmiş olarak genelde Anadolu içerisinde yapılmaktaydı (Bilgiç, 1941: 932). Bakır ev aletleri, araç gereç ve silah yapımında kullanılmıştır. Bakır ödeme aracı olarak da kullanılmıştır. Asur'daki bakır ticareti birkaç küçük istisna hariç Anadolu'daki ticaret ağı vasıtasıyla Asur'a getirilmiyordu. Çünkü Anadolu'daki fiyatı çok pahalıydı. Onun yerine İran'dan ya da Doğu Anadolu'da Ergani'den Asur'a getirilmiş olabilir (Dercksen, 2004: 23). Bakırın Anadolu'da para olarak kullanıldığına dair metinler bulunmaktadır. Asurlu tüccarlar ticaretleri sonucu elde ettikleri bakırı Kārum dairesinin depolarında muhafaza etmekte bunun karşılığında Kārum'a belirli bir ücret ödemekteydiler. Aynı

zamanda Kārum dairesi kendi adına Anadolu’da bakır ticareti yaparak kazanç elde etmeye de çalışmıştır (Bilgiç, 1941: 933-934). Anadolu’da bakır madeni, saflığına göre iyi-kötü, kaliteli-kalitesiz bakır ayırımına tabi tutulmuştur. İçinde yabancı madde bulunan bakıra renginden dolayı siyah, kötü bakır denmekteydi. Yıkanmış rafine edilmiş bakır ise yüksek kaliteli bakır olarak belirtilirdi (Dercksen, 2010: 110).

2.3.1.5. Amütum-Ašium

ATK Dönemi’nde ašium kelimesi ile amütum kelimesi aynı anlamda kullanılmıştır (Barjamovic, 2011: 158). Bu madenin tam olarak ne olduğu bilinmemekle birlikte ATK Dönemi’ne ait tabletleri inceleyenlerin bu madenin meteor demiri olabileceği yönünde görüşleri bulunmaktadır (Şahin, 2004: 100). Amütum madeninin o dönemdeki kuyumcular tarafından işlenebildiği ve ham halde bulunabildiği anlaşılmaktadır (Çeçen, 1997: 221).

Anadolu’da bulunan bazı madenlerin ticaretini sadece yerel krallıklar yapabilmekteydi. Asurlu tüccarların bu madenlerin ticaretini yapmaları yasaklanmıştı. Bu madenlerden biri de amütum idi (Sever, 1997: 293). Anadolu dışına çıkarılması yasak olan bu maden, altının 5 katı değerindeydi (Bilgiç, 1941: 945).

2.3.1.6. Elektron

Hakkında çok fazla bilgi bulunmayan bu madenin altın gümüş karışımı bir maden olduğu anlaşılmaktadır (Şahin, 2004: 102).

2.3.2. Kumaşlar

Asurlular, Anadolu’ya büyük miktarda tekstil ürünü ihraç etmişlerdir. Asurluların Anadolu’ya gönderdikleri tekstil ürünlerinin üretiminde kullanılan yünü Asur’da pahalı olduğu için civar ülkelerden ve Anadolu’dan temin etmişlerdir (Özgüç, 2005: 23; Şahin, 2004: 94). Gönderilen tekstil ürünlerinin arasında kumaşlar, giysiler, halılar, örtü ve perdeler yer almaktadır (Barjamoviç, 2011: 12). Anadolu’ya gönderilen kumaşların uzunluğu genelde 4,5x4,5 metre ebatlarında, ağırlığı ise 2.25 kg idi (Özgüç, 2005: 24). Asurlu kadınlar tekstilin işlenmesine bizzat katkıda bulunmuşlardır (Hatunoğlu, 2008: 4).

Tüccarlar Anadolu'ya gönderilen kumaşların özelliklerini de belirtmişlerdir. Kumaşlar, kalınlığına ve inceliğine, renklerine, yumuşak ve sertliğine göre ayrıma tabi tutulmuşlardır (Özgüç, 2005: 28). Ayrıca tabletlerde, tekstilden bahsederken iyi kalite tekstil diye de bahsedilmektedir (Veenhof, 1972: 194). Anadolu'ya tekstil ihraç edilmesinin sebebi Anadolu'nun gümüşünü Asur'a getirmektir (Veenhof, 1972: 129). O dönemin piyasasındaki ürünlere bakıldığında tekstil oldukça pahalı bir emtiyaydı. Öyle ki ince ve güzel bir tekstil bir köleden daha değerliydi (Barjamoviç, 2011: 13).

Asurlu tüccarlar, Anadolu'ya getirmiş oldukları kumaşları yerel krallıklarla yapılan anlaşmalar gereği ilk olarak saraya getirmek zorundaydılar. Kumaşlar için yerel krallıklara %5 oranında Nishatum vergisi öderlerdi. Ayrıca bütün kumaşların %10 ilk satın alma hakkı saraya ait bulunmaktaydı. Saray ile yapılan bu anlaşmalar ticaret hukukunun gelişimine katkı sağlamıştır. Tüccarlar, Anadolu'da sattıkları kumaşlardan %200'lere varan oranlarda kâr edebilmekteydi (Hatunoğlu, 2008: 12).

Asurlu tüccarlar, Anadolu'da yerel halktan almış oldukları bakır, yün ve dokuma ürünlerinin de ticaretini yapmışlardır. Satın alarak ya da ticari işlemler sonucu elde ettikleri bu ürünleri Anadolu'nun farklı şehirlerine pazarlamışlardır (Özgüç, 2005: 23). Asur Devleti, Anadolu'ya ihraç ettikleri tekstil ürünleri ile rekabet olmaması, ürünlerinin fiyatı düşmesi için tüccarlara yerli halktan aldıkları tekstil ürünlerinin ticaretine kısıtlama getirmişlerdir (Veenhof, 1972: 127). Anadolu'ya gönderilen tekstil ve kalayın yanında çiviler, pimler, kıymetli taşlar, yağlar, baharatlar ve tutsüler de yer almaktadır (Barjamoviç, 2011: 13).

Asur ile Anadolu arasında yapılan ticarete tekstil kalaya göre daha kazançlıydı. 1972 yılındaki verilerde en az 14.500 adet tekstil Asur'dan Anadolu'ya ithal edilmiştir (Barjamoviç, 2011: 12). Her yıl ortalama 3.800 adet tekstil Anadolu'ya ihraç edildiği varsayılarak yapılan bir hesaplamada ATK Dönemi boyunca Anadolu'ya ihraç edilen tekstil ağırlığı 2.180.250 kg olduğu tahmin edilmektedir (Larsen, 2010: 190). ATK Dönemi 255 yıl sürmüş ve her yıl ortalama 3.800 adet tekstil ihraç edildiği varsayıldığında $3.800 \times 255 = 969.000$ adet tekstil yapar. Bir adet tekstilin ağırlığı 2.25 kg olduğundan $969.000 \times 2.25 = 2.180.250$ kg'dır.

2.4. Asur Ticaret Kolonilerinde Ticaret Merkezleri Olarak Kārum ve Wabartum

Asur Devleti Anadolu’da sistemli ve organize bir ticaret ağı kurabilmek için büyük yerleşim yerlerinde Kārum, küçük yerleşim yerlerinde ise Wabartum isimli ticaret merkezleri kurmuştur. Bu kurumların bağlı bulunduğu Kārum ise Kayseri yakınlarındaki Kültepe (Kaniş) Kārum’uydu (Şahin, 2004: 85). Kültepe’de çıkartılan tabletlerde Anadolu’daki diğer Kārum’ların ve Wabartum’ların yerini tespit etmek için yeterli bilgiler elde edilememiştir. Tabletlerde kervanların geçtiği arazi yapılarından, dağlardan, göllerden, akarsulardan bahsedilmemesi ve çok eskiden beri coğrafya isimlerinin değişmiş olması, bu yerlerin tespitini zorlaştırmaktadır (Günbattı, 2002: 80). Anadolu’da kırkın üzerinde Kārum ve Wabartum olduğu tespit edilmiştir. Ancak bunların içinden sadece üçünün yeri tespit edilebilmiştir. Bunlar; Kayseri yakınlarındaki Kültepe Kaniş, Hattuşaş Boğazköy ve Ankuwa Alishar’dır. Kültepe dışındaki iki yerden bu döneme ait çıkan tablet sayısı 130 civarındadır (Donbaz, 1996: 182).

Harita 4. ATK Dönemi ticaret yolları ile tahmini Kārum ve Wabartum’ların yerleri

Kaynak: Roaf, M. (1996), Atlaslı Büyük Uygarlıklar Ansiklopedisi: Mezopotamya ve Eski Yakınoğu, Çev. Zülal Kılıç, İletişim yayınları, İstanbul, 113.

Kārum'ların ve Wabartum'ların yönetimi Asur Devleti tarafından sık sık değiştirilmekteydi (Bilgiç, 1990: 509). Kārum ve Wabartumlar'ın verdiği kararlarda geçen “Kārum'un Mührü, Kārum Hükümü Verdi” şeklindeki ifadeler Kārum'ların değişik konularda kararlar aldığını ve uyguladığını göstermektedir (Albayrak, 2003: 349). ATK Dönemi'nde Kārum'lar ve Wabartum'lar arasında haberleşmenin sağlanması için Kārum'larda görevli elçiler bulunmaktaydı (Günbattı, 1998: 480). Kolonilerde bēt līmim isimli yönetim merkezindeki meclisler tüccarlar ile ilgili önemli kararları alınırdı (Şahin, 2004: 85). Kārum'daki meclisler iki taneydi. Bu iki meclis tüccarların gelir durumlarına göre büyük tüccarlar büyük adamlar meclisine, küçük tüccarlar ise küçük adamlar meclisine üyeydiler (Larsen, 2010: 66). Meclislere şehrin babaları da denmekteydi (Şahin, 2004: 85).

2.4.1. Kārum

ATK Dönemi'nde Anadolu'da büyük yerleşim yerlerinde kurulan ticaret merkezlerine Kārum denmektedir. Anadolu'da bulunan Kārum'ların merkezi Kaniş Kārum'uydu. Buranın merkez olarak seçilmesinin nedeni Anadolu'nun merkezinde veya siyasi olarak huzurlu bir ortama sahip olması kabul edilmektedir.

Kārum'larda gerçekten bir idari yapının var olup olmadığı tabletlerde net olarak belirtilmemektedir. Ancak böyle bir yapının var olduğuna dair işaretler bulunmaktadır. Bu işaretler “*Kārum'a tartmak, Kārum evinde kaydetmek, Kārum'a bırakmak, Kārum hükümü verdi, Kārum'un hükümü gereğince*” şeklindeki ifadelerdir (Albayrak, 2003: 345). Kültepe'de bulunan Kārum, Asur'un Anadolu'daki yönetim merkezi olarak tanımlanabilir. Kültepe'de yapılan kazı çalışmalarında şu ana kadar sadece özel evlerde muhafaza edilen tabletler bulunmuş, Kārum dairesine ait henüz bir yerleşim yeri ve bu yerdeki tabletler bulunamamıştır. Bu durum kazı çalışmasının yapıldığı alanın geniş olmasından dolayı Kārum dairesinin bulunduğu alana henüz ulaşamadığı şeklinde yorumlanmaktadır. Kārum içerisinde bir tane yönetim odası, meclislerin ve komitelerin toplanma yeri, bir hapishane bir tane de depo bulunduğu tahmin edilmekle birlikte böyle bir yapıya fiziksel olarak henüz ulaşamadığı için yapı tam olarak tanımlanamamaktadır. Koloni merkezinin yakınlarında bir tane de Asur tapınağının bulunduğu, tüccar evlerinde

bulunan tabletlerde elde edilen belgelerden öğrenilmektedir (Dercksen, 2004: 103-104).

Tabletlerde geçen “Kārum Kapısı” ifadesi “şehrin giriş kapısı” değil, “Kārum kompleks yapısının giriş kapısı” karşılığında kullanılmıştır (Dercksen, 2004: 102). Kaniş kolonisinde hafta tarihlemesine isimleri verilen bir ya da iki görevli bulunmaktaydı. Asur’daki yönetime benzer bir yönetimi Asurlular koloninin merkezi olan Kaniş Kolonisinde de bulunmaktaydı (Larsen, 2010: 66).

Asur Devleti ile kolonideki Kārum’lar arasında doğrudan bir bağlantı vardı ve Asur’dan gelen talimatlar doğrultusunda Kārum yönetimi hareket ederdi. Yerel krallıklar ile koloni teşkilatı arasında ise herhangi bir bağ bulunmamakta iki yapı da bağımsız hareket etmekteydi (Albayrak, 2003: 344). Kaniş Kārum’u Anadolu’da diğer Kārum’ların ve Wabartum’ların bağlı bulunduğu bir kurumdur. Böylelikle Anadolu ile Asur arasında köprü kurulmuş olmaktadır. Asur’dan gelen talimatlar önce Kaniş Kārum’una gelir buradan diğer Kārum ve Wabartum’lara iletilirdi (Günbattı, 2012: 81). Asur Devleti’ni temsilen elçi vazifesi gören “šipru ša alimki” de Kaniş Kārum’unda bulunmaktaydı (Şahin, 2004: 86). Kārum yönetimi Asur’dan gelen talimatları yerel krallıklar ile Anadolu’da bulunan diğer Kārum’lara ve Wabartum’lara haberciler aracılığı ile iletmekteydi (Albayrak, 2003: 3).

Asur’daki şehir meclislerinde Kārum’ları temsilen Nibum isimli bir görevli bulunmaktaydı. Bu görevli Kārum’ların çıkarlarını korumaktaydı (Larsen, 2010: 68).

Tüccarlar ile yerel krallıklar arasında çıkan problemlerde haksızlığa uğradıklarını düşünen tüccarlar Kārum’a başvurarak haklarının korunmasını talep etmekteydiler (Çeçen, 1990: 142). Kārum’daki bu yönetim merkezi, Asur’dan gelen talimatların uygulanmasını sağlamak, Asurlu tüccarların kendi aralarında, yerel halk ve yerel krallıklar ile çıkan sorunlarını çözüme kavuşturmak gibi görevleri üstlenmişti (Albayrak, 2003: 344). Asur ile Anadolu arasında yapılan ticaretin sistemli ve organize bir şekilde yapılabilmesinde kolonilerde kurulan Kārum ve Wabartum’lar önemli rol oynamışlardır. Yerel krallıklarla doğrudan görüşerek anlaşmalar yapan bu kurumlar çıkan anlaşmazlıkların çözümünde de görev yapmışlardır (Şahin, 2004: 12).

Kārum'un gelirleri; vergi, üyelerden alınan katkı payları, tüccarlar ile yapılacak ortak girişimler için toplanan paralar, ticari girişimler için elde edilen gelirler, komisyonlar ve diğer gelirlerden oluşmaktaydı (Özgüç, 2005: 19).

2.4.1.1. Bēt Kārim

Anadolu'da mahalli şehirlerin kenarlarında kurulan Kārum'larda bir yönetim merkezi bulunmaktaydı. Buna Bēt Kārim yani Kārum dairesi denmektedir. Bu dairede tüccarların kayıtları tutulmaktaydı. Bir nevi ticaret odasına kayıt yaptıran esnaflar gibi bu tüccarlar da Kārum dairesine kayıt yaptırmaktaydılar (Günbattı, 2012: 109). Kārum dairesi, çeşitli ticari ve idari konularda kararların alındığı ve bunların muhafaza edildiği Kārum da bir bölümdür (Albayrak, 2003: 344).

Kārum dairesi, Asurlu tüccarların yerel krallıklarla yaşadığı sorunların çözüme kavuşturulması için de çaba sarf edebiliyordu. Bu tür durumlarda Kārum dairesi kendiliğinden hareket etmez ya tüccarlar ya da yerel krallıklardan gelen talep doğrultusunda harekete geçerdi (Çeçen, 1990: 148). Bugüne kadar çıkartılan tabletlerde geçen ifadelerde açıkça Kārum dairesinin varlığı anlaşılmasına rağmen fiziki olarak kazılarda henüz ulaşılamamıştır (Albayrak, 2003: 2).

Koloni teşkilatı içerisinde Kārum finansal meseleler noktasında bağımsız hareket etmiştir. Kendine ait gelir kaynakları, borçları, harcamaları ve ticari faaliyetleri bulunan Kārum'un ticari ürünlerini tekstil ve kalay oluşturmaktaydı (Dercksen, 2004: 104-105).

Bēt Kārim'in iki önemli özelliği bulunmaktadır: Birincisi vergi toplamak ve bunların kayıtlarını tutmak, ikincisi ise tüccarlar arasında ya da tüccarlarla yerliler arasında anlaşmazlıkları çözüme kavuşturmaktır (Özgüç, 2005: 18). Kārum'lar; varlıklarını sürdürebilmeleri, idari görevleri yerine getirebilmeleri için çeşitli vergiler almaktaydılar. Kārum dairesinin gelirlerini; gümrük vergisi olan nishatum (Günbattı, 2012: 82), Amūtum madeninin ticaretini yapanlardan 1/10 oranında alınan vergi, bunun yanında dātum ve šaddu'ātum vergileri (Dercksen, 2004: 119) ve tüccarların mallarını Kārum'da bulunan depolarda muhafaza etmeleri karşılığında ödedikleri vergiler oluşturmaktaydı (Günbattı, 2012: 109). Bu gelirlerin yanında tüccarlara kesilen cezalardan elde edilen gelirler de bulunmaktaydı (Dercksen, 2004: 110).

Kārum yönetimi tüccarlara ait belgeleri ve yerel krallıklarla yapılan anlaşmaları Kārum dairesinde muhafaza etmiştir (Albayrak, 2003: 2). Kārum dairesi de bazen faizle borç para almış bazen de faiz ile borç para vermiştir (Bilgiç, 1951: 343-344).

Kārum dairesinin yaptığı işlerden biri de bankacılık hizmetleri idi. Böylelikle Kārum, tüccarların ihtiyaç duydukları kredileri vererek bir taraftan ticaretin canlanmasını diğer taraftan da faiz geliri elde ederek kazanç sağlıyordu (Günbattı, 2012: 109). Kaniş kolonisi Asur yönetimini yerel krallıklara karşı temsil etmekteydi. Asurlu tüccarlar arasında işletilen faiz oranını Kārum %30 olarak belirlemişti. Bu oranlar zorunlu olmamasına rağmen tüccarlar tarafından sıklıkla kullanılmıştır. Asurluların kullanmış oldukları standart ölçü ve tartı aletlerinin yanında yerel krallıklara ait ölçü ve tartı aletleri de Kaniş Kārum’unda muhafaza edilirdi. Buradaki amaç ölçü ve tartıda standardı yakalamaktı (Dercksen, 2004: 104). Yerli halk ile yapılan ticarete serbest faiz oranı kullanılmaktaydı bu faiz oranı normalde %60 olmasına rağmen istisnai durumlarda %300-%600'lere varabilmekteydi (Şahin, 2004: 81).

Tüccarlar Kārum dairesine kayıt yaptırdıkları için, tüccarların kendi aralarındaki alışverişlerde Kārum kefil olur borç ödenmediği takdirde Kārum dairesi ödemeyi yapar, daha sonra borçlu tüccardan alacağını tahsil ederdi (Sever, 1995: 6).

2.4.1.2. Meclisler

Anadolu’da bulunan Kārum’larda büyük ve küçük meclisler vardı. Bu meclisler tüccarlardan oluşmaktaydı. Ekonomik olarak güçlü olan tüccarlar büyük meclis grubunda yer alırken ekonomik durumu daha zayıf olan tüccarlar ise küçük meclisi oluşturmaktaydı (Albayrak, 2003: 350). Bu meclislerde bir kâtip bulunur, oy birliği ile alınan kararları yazardı. Meclis, mutabakata varılamayan konular üzerinde bir kez de küçük gruplar halinde görüşülmek üzere 7 gruba ayrılırdı. Burada görüşülen konular daha sonra oylanırdı ve bu oylama sonuçlarını kâtip kayıt altına alırdı. Meclisin önemli görevlerinden biri de tüccarların birbirleri ile olan şikâyetlerini dinlemektir. Meclis, şikâyeti dinler ve bir karara vardığında kararı tablete kâtipler yazar ve orada görevli memurlar tarafından tablet mühürlenerek ilgili kişilere verilir (Larsen, 2010: 67). Bu meclislerin dışında yaşlılar meclisi ve 5 kişiden oluşan Hamuštum Meclisleri de bulunmaktaydı (Günbattı, 2012: 128).

2.4.1.3. Sekretarya

Kārum dairesinin günlük yapılması gereken işlerini yapar, meclis işlerini yürütür, oylanacak kararlarda oyları sayardı. Temsilcilik görevinin yanında bazı durumlarda şahitlik de yaparlardı. Sekreterin görev yaptığı yer bīt kārīm'in içindeydi. Sekreter, büyük adamlar meclisine bağlı olarak çalışır, tarafsız olarak işlemleri yapar ve bu çalışmalarının karşılığında ücret alırdı (Özgüç, 2005: 22).

2.4.2. Wabartum

Asurlular Anadolu'daki yerel krallıklarda ticaretlerini yürütebilmek için büyük kentlerde Kārum'lar kurarken küçük kentlerde ise Wabartum'lar kurmuşlardır. Bu Wabartum'lar tüccarların arasında çıkan anlaşmazlıklara çözüme kavuşturma, onlara kefil olma, alacaklarını tahsil etme ve mallarını depo etme sorumlulukları bulunmaktaydı. Wabartum'larda meclisler bulunmuyordu. Bunun yerine temsilciler vardı. Diğer Kārum'lar gibi Wabartum'lar da Kaniš Kārum'una bağlıydı (Şahin, 2004: 86). Wabartum'lar kendilerine en yakın Kārum'a bağlı olarak çalışırlardı (Özgüç, 2005: 6). Ticaret merkezi olarak kabul edilen Wabartum'larda tüccarlar aynı zamanda ihtiyaçlarını karşılar, konaklar, hayvanlarını dinlendirir ve yüklerini muhafaza ederlerdi (Günbattı, 2012: 3).

2.5. Asur Ticaret Kolonilerinde Ticari Ortaklık Çeşitleri

ATK Dönemi'nde tüccarlar maliyetlerini düşürmek ve kârlarını yükseltmek için çeşitli ortaklıklar kurmuşlardır. Bu ortaklıkların merkezi genelde Asur'dur.

2.5.1. Be'ülātum Ortaklık

Bir ortaklık çeşidi olarak be'ülātum, sermayedarın çalışanına ticaret yapması için faizsiz olarak verdiği borçtur. Yapılan ticaret sonucunda elde edilen kâr paylaşılırdı (Şahin, 2004: 87). Ortak olan ve ticaret yapma sorumluluğunu üstlenen ortak payını yapılan ticaret sonucu oluşan kârdan alırdı (Michel, 2013: 45; Kienast, 1989: 87). Ticaret yapan ortağın bu bilinçle hareket edeceğinden ücretini dolgun yapabilmek için kârlı yatırımlar yapacağı varsayılmıştır. Ortaklık için sermayeyi veren kişi yapılan ticaretin

sonucun elde edilen kârdan pay olarak alırdı. Kârını alamadığı durumlarda, diğer ortaktan vermiş olduğu parayı faizi ile beraber isteme hakkına sahipti (Bilgiç vd., 1990: 22-23).

2.5.2. Tadmiqtum Ortaklık

Tadmiqtum Ortaklık, Sermayedarlar tarafından ticaretin yürütülebilmesi için faizsiz bir şekilde borç verilir ve tüccarlar bu para ile ticaret yaparlardı. Bu ortaklık türünde tüccarlar sadece kazanca ortak olmuşlardır (Şahin, 2004: 88).

2.5.3. Tappûtum Ortaklık

Kısa süreli bir ortaklık türü olarak tanımlanan bu ortaklıkta ortaklardan biri sermayeyi koyar, diğer ortaklar bu sermaye ile ticaret yapar, yapılan ticaretin sonucunda elde edilen kâr ya da zarar ortaklar arasında paylaştırılırdı (Michel, 2008: 77). Asurlu tüccarlar Anadolu’da ticaret hacimlerini arttırmak için Asur’da şirketler kurmuşlardır. Ortaklardan bazıları Asur’da dururken bazıları Anadolu’da ticari faaliyette bulunabiliyordu. Asur’da kalan ortaklara *ummiānum* Anadolu’da faaliyet gösteren ortaklara ise *tappûtum* veya acente denilmekteydi (Günbattı, 2012: 62).

2.5.4. Ellatum Ortaklık

Ellatum’un “ticari kervan, gemi mürettebatı” anlamları da bulunmaktadır (Larsen, 2015: 218). Tek seferlik yapılan bu ortaklıklar (Michel, 2013: 44) Asurlu tüccarların kervan giderlerini azaltmak için Asur’dan mallar kervanlara yüklenmeden önce mallarını birleştirme ortaklığına dayanmaktaydı. Kervan masraflarını paylaşırken her tüccar, malları nispetinde gidere ortak olmuşlardır. Koloniler tarafından yapılmak istenen özel ticaretler bu ortaklıklar tarafından gerçekleştirilmiştir (Dercksen, 2004: 180).

2.5.5. Naruqqum Ortaklık

Asurluların kalayı Afganistan’dan Mezopotamya getirip buradan da Anadolu’nun içlerine ihraç etmeleri bu ticaretin sistemli ve organize bir şekilde yapıldığını göstermektedir. Asur’da bulunan sermaye sahipleri, büyük şirketler kurmuşlardır. Bu

şirketlerde kendi adlarına veya başkaları adına çalışan tüccarlar naruqqum hesapları açarak Anadolu da ticaret yapmışlardır (Bilgiç, 1947: 588).

Naruqqum ortaklığı hakkında çok fazla bilgi sahibi olunamamasının sebebi ortaklığın merkezinin Asur olmasından kaynaklanmaktadır. Naruqqum kelime olarak torba anlamına gelmektedir. Bu ortaklık türü büyük ölçekli ticaret yapmak için oluşturulmuştur. Asurlu zengin ailelerin %50'sinin bu ortaklığa katıldıkları tahmin edilmektedir (Larsen, 2015: 220-223). Ortaklığa girerken sermayedarlardan altın olarak pay toplanırdı. Bu sermaye ile ticaret yapılır, ticaretin sonucunda ortakların sermaye oranlarına göre kâr paylaştırılırdı. Eğer ortaklardan biri ortaklıktan ayrılmak isterse yatırmış olduğu altının yerine gümüş verilerek (Veenhof, 1997: 345) ortaklıktan ayrılmak zorlaştırılmıştır.

Naruqqum ortaklıkta özellikle özellikli ticari işlemler yapılırdı. Tabletlerde ATK Dönemi'nde az bulunan amütum madeninin satın alınması ile ilgili naruqqum ortaklığı ile bu madenin alınabildiğinden bahsedilmektedir (Larsen, 2015: 219). Naruqqum kârın dağıtımı yılda bir kez ya da her kervanın Anadolu'ya gidiş dönüş sonrası yapılırdı. Şirketin yatırımcıları kârın üçte birini alır, üçte biri masraflar için kullanılır geri kalan üçte bir de ticari işlemleri yapan tüccara kalırdı (Şahin, 2004: 89). Bu ortaklıkta ticareti tüccarlar yönetmekteydi. Doğal olarak yapılan ticaretin sonucunda oluşan kârı tüccarların dağıtması gerekirken bazen tüccarlar kâr paylarını dağıtmamıştır. Ortakların alacaklarını ödemeyen tüccarların saygınlığı kalmamaktaydı (Larsen, 2015: 225).

Anadolu'ya yatırım yapanlar arasında aile şirketleri de bulunmaktaydı. Ailenin neredeyse bütün bireylerinin katıldığı bu şirket türünde herkesin sorumluluğu bulunmaktaydı. Baba veya büyük erkek kardeş Asur'da şirketin başında bulunurdu. Malların düzenli aralıklarla sevk işlemlerini gerçekleştirirler ve kervanları ayarlarlardı. Şirketin işlerini yürütmek için erkek kardeşler Anadolu'da farklı şehirlere yerleşirlerdi. Ailenin en küçük erkek çocuğu şirket üyeleri arasındaki irtibatı sağlamaktaydı (Michel, 2007: 77). Ortakların payları, vefat etmeleri durumunda varislerine geçerdi. Bu ortaklık farklı ailelerden bireyleri bir araya getirdiği için toplum içindeki ilişkileri güçlendirmiştir. ATK Dönemi'nin sona ermesiyle beraber bu büyük ortaklıklara gerek kalmamasına rağmen bu ortaklıkların sürdürülebilmesi için oluşturulan ticaret hukuku bütün sözleşmelere yerleşmiştir (Larsen, 2015: 226-227).

2.6. Asur Ticaret Kolonileri Dönemi'nde Ölçü ve Tartı Birimleri

Asurlu tüccarlar Anadolu'daki ticari işlemlerinde kendilerine ait ölçü ve tartı aletlerinin yanında o bölgede yaşayan halkın kullanmış olduğu ölçü ve tartı aletlerini de kullanmışlardır. (Sever, 1990: 255). Asurluların standart ağırlık ve ölçüleri Kārum dairesinde muhafaza edilmiş ve kullanılmıştır. Yerel krallıklar da farklı farklı ölçü ve tartı birimleri kullanmışlardır. Bu ölçü birimlerinin arasında “aban mātim” isimli ağırlık ölçüsü bulunmaktadır (Dercksen, 2004: 104).

Asurlu tüccarlar malları sayarken altı ve altmışlık sayı sistemini kullanmaktaydılar. Küçük sayıları kesirli olarak $1/3$, $1/2$, $2/3$, $1/6$, $3/4$ şeklinde gösterirlerdi (Michel, 2010: 89). Asurlular aynı zamanda tartma işlemi ve zamanın belirlenmesinde de 60'lık sistemden yararlanmışlardır (Şahin, 2004: 12).

Asur ticaret kolonilerinde tartma işlemleri çift taraflı kefeleri olan terazilerle yapılmaktaydı. Bu aletlerin örnekleri Kültepe'deki kazılarda elde edilmiştir (Ekmen, 2011: 39). Kültepe'de bakır, gümüş, kalay ve altın değişim aracı olarak kullanılmıştır. Bu metaller standart bir ağırlık ve ölçüye sahip olmadığından el değiştirirken tartılarak ödemeler yapılırdı (Dercksen, 2010: 112). Bu dönemde kullanılan paraya “tartı para” da denmektedir.

Asurlu tüccarların kullanmış olduğu kendilerine ait ağırlık birimleri (Şahin, 2004: 12; Michel, 2010: 90).

1 GÚ, biltum (bilat) = 60 MA.NA = ± 29 kg

1 MA.NA, manû (mina) = 60 GÍN = 480 gr

1 GÍN, šiqlum (šeql) = 180 ŠE = 8 gr

1 ŠE= še'um = $1/180$ GÍN

Kültepe'de bulunan kilden yapılmış bir oyun aleti hesaplama yapmak için kullanılmıştır. Bu oyun aletinin varlığı o dönemde hesaplamalarda aletlerin kullanılabileceği fikrini de vermektedir (Michel, 2010: 90).

Resim 2. Kārūm’da bulunan 61 delikli oyun aracı

Kaynak: Michel, C. (2010) “Bir Asur Belgesinin Tanıtımı”, *Anadolu'nun önsözü: Kültepe Kaniş-Karumu*, ed. Kulakoğlu, F., & Kangal, S., Kayseri Büyükşehir Belediyesi, 91.

2.7. Asur Ticaret Kolonileri Dönemi’nde Tarihleme

Asurlu tüccarlar, tabletlerinde alacak ve borçlara uygulanan vade tarihlerini değişik şekillerde belirtmekteydiler. Faiz uygulamalarında tarih belirtirken bu tarihleri hafta, ay, yıl üzerinden yaptıkları gibi, Anadolu halkının yerel bayramlarına ve hasat mevsimlerine göre de vadeler belirlemekteydiler (Bilgiç, 1951: 342). Ayrıca alacak-borç ilişkisinde kullanılan bazı tabirler, günümüzde Anadolu’da hâlâ kullanılmaktadır. Bunlar; “orak tutma zamanı, ekim işinin bitimi, hasat zamanı, bağ bozumu, ilk zeytinin hasadı, ilkbahar” gibi ifadelerdir (Çeçen, 2010: 100). Bazı vade ifadelerinde tanrılar adına düzenlenen bayram isimleri de kullanılmıştır (Bayram, 1986: 456). Tarih belirtirken Anadolu’da meydana gelen salgın hastalık, savaş gibi olaylar da kullanılmıştır (Çeçen, 2010: 101). Tüccarlar kimi zaman vadeyi “ilk karşılaşmada, dönüşte, yola çıktığında” (Bayram, 1986: 456) olarak belirtirken bazen de “ayın başı ve sonu” gibi tarih belirtici ifadeler de kullanılmıştır (Çeçen, 2010: 100).

Kültepe tabletlerinde yıl 12 aylık zaman dilimini gösterecek şekilde lîmum, haftaları belirtmek için ise 5 günden oluşan Hamuštum isimleri kullanılmıştır. Hamuštum hem beş ile ilgili bir süreyi hem de bu süre zarfında görevli kimse(ler)i ifade ederdi (Bayram, 1986: 454). Asurlular yıllara verilecek ismi belirlerken iktidarda bulunan kralın ismini kullanmazlardı. Bunun yerine Asur şehir meclisini yönetmekle görevlendirilen lîmum unvanlı önemli bir resmi görevlinin ismi kullanılırdı. Bu görevli bir yıllığına görev yapardı. Örneğin “Sukkaliya lîmum’luğu (yılı)” (Veenhof, 2010: 30). Asur’daki bu görevli memur, bir yıl boyunca kendi ofisinde görev yapar. Ondan sonra göreve gelen memurun ismine göre yeni tarihleme yapılırdı (Dercksen, 2004: 53). Yabancı yazarlar lîmum sistemine, Eponim demektedir. Aylar adlarıyla belirtilirdi. Haftalara verilen isimler genellikle iki tanedir. Lîmum isimleri ise genellikle baba adıyla birlikte kaydedilirdi. (Donbaz, 1996: 180). Eski Asur takvimlerinde aylar 29-30 çekmekte ve 12 ay bulunmaktaydı. Artık günlerin toplamı bir ayı bulduğunda o yıla bir ay eklenirdi (Dercksen, 2011: 238).

2.8. Asur Ticaret Kolonileri Dönemi’nde Mühür ve Bullaların Ticari Hayattaki Önemi

Mühür, dayanıklı bir malzeme üzerine bir kişinin veya bir kurumun adını veya unvanını göstermek üzere ters bir şekilde kazılı bulunan damgadır (Sevim ve Kahraman, 2013: 141). Bulla, açılmaması istenen zarfların, çanak, küp gibi şeylerin üzeri bir iple bağlandıktan sonra bu iplerin kil ile mühürlenmesi şeklinde tanımlanabilir. ATK Dönemi’nde mühür ve bullalar ticarete yaygın şekilde kullanılmıştır.

2.8.1. Mühürler

Mühürlerin kullanımı üç farklı şekilde kendini göstermektedir. Mühürler, mülkiyet ve hak talebini, taraflara bir sözleşmeye uyma zorunluluğunu ve tanıklar ile resmi kurumları gösterirdi. Mühürler kişiye ve kuruma özel yapılmaktaydı. Kişi öldüğünde mührü de onun ile beraber gömülmekteydi (Larsen, 1977: 97). Asurlular silindir mührü kullanmışlardır. Bu mühür sert bir cisim üzerine işlenen şekillerin yumuşak yüzeylere uygulanması sonucu resmin istenen yere çıkartılması ile yapılırdı (Özkan, 2010: 149). Asurlu tüccarlar sattıkları bazı malların üzerlerine mühürlerini

basmışlardır. Bu, tarihte mührün ticari anlamda ilk kez kullanımıdır (Sevim ve Kahraman, 2013: 141).

Kārum ve Wabartum'ların vermiş olduğu kararlarda farklı mühürler de kullanılmaktaydı. Bu durum kararlara mühür basmaya yetkili kişilerin varlığını göstermektedir (Albayrak, 2003: 354). Hukuki meselelerin çözümünde bir grubun görev yaptığı bu gruba dâhil kişilerin de bu mühürleri kullanabildiği sonucuna varılabilir.

Resim 3. Asurluların kullandığı bir silindir mühür örneği

Kaynak: Kulakoğlu, F & Kangal, S. (2010) “Katalog”, *Anadolu'nun önsözü: Kültepe Kaniş-Karumu*, ed. Kulakoğlu, F., & Kangal, S., Kayseri Büyükşehir Belediyesi, 354.

Resim 4. Asurluların kullandığı bir damga mühür örneği

Kaynak: Kulakoğlu, F & Kangal, S. (2010) “Katalog”, *Anadolu'nun önsözü: Kültepe Kaniş-Karumu*, ed. Kulakoğlu, F., & Kangal, S., Kayseri Büyükşehir Belediyesi, 356.

2.8.2. Bullalar

Bullalar günümüzde uygulanan kurşun mühürlere benzemektedir. Bugün kullanılan kurşun yerine o dönemde kil kullanılmıştır. Üzeri açık olan nesnelerin önce üzeri uygun bir malzeme ile kapatılıp bağlanır, bu bağlantı noktasına kil konarak mühürleme işlemi yapılır. Depo ve evlerin kapılarının açılmaması içinde aynı yöntem uygulanmıştır. Tüccar bir yere gittiğinde evinin veya tabletlerin bulunduğu odanın açılmaması için kapısını mühürlerdi (Özkan, 2010: 151).

Resim 5. Asurluların kullandığı bulla baskısı örneği

Kaynak: Kulakoğlu, F & Kangal, S. (2010) “Katalog”, *Anadolu'nun önsözü: Kültepe Kaniş-Karumu*, ed. Kulakoğlu, F., & Kangal, S., Kayseri Büyükşehir Belediyesi, 352

2.9. Asur Ticaret Kolonileri Dönemi'nde Vergilendirme Sistemi

Asurlu tüccarlar yapmış oldukları ticari işlemlerde Asur Devleti'ne, yerel krallıklara ve Asur Devleti'ne bağlı olarak çalışan Kārum dairesine değişik oranlarda ve farkı isimlerde vergiler ödemişlerdir (Hatunoğlu, 2008: 15). Aşağıda bu vergiler yer almaktadır.

2.9.1. Nishatum Vergisi

Koloni Çağında en fazla kullanılan vergi türüydü. Bu vergi kervanların uğradığı bütün yerleşim yerlerinde alınmaktaydı. Kalay madeninden %2,5-3, gümüşten %4, kumaş ve diğer ürünlerden %5 oranında yerel krallıklarca alınan bu vergi türüydü (Bayram, 1993: 6). Nishatum hem Anadolu'ya gelen hem de Asur'a götürülen para ve mallardan alınmıştır (Gökçek, 2009: 149).

2.9.2. Šaddu'atum Vergisi

Yerel krallıklar tarafından taşınan ürünler üzerinden 1/60 oranında alınan vergiydi. Bu verginin alınmasındaki amaç kervanların yol güvenliğinin sağlanması, sağlanamadığı takdirde malların bedelinin alınmasıydı. Ayrıca bu vergi ile yol boyunca güvenlik noktalarının ihtiyacı karşılanmaktaydı (Bayram, 1993: 9; Koçak, 2009: 222; Gökçek, 2009: 149).

2.9.3. Tātum/Dātum Vergisi

Anadolu'ya Asur'dan gelen kervanların güvenliklerinin sağlanması için alınan ve yoldaki karakollar tarafından tahsil edilen yol vergisiydi. Bu vergi tüccarlar tarafından kervanlarının geçtiği güzergâhlarda ödenmekteydi (Koçak, 2009: 223; Gökçek, 2009: 150).

Yerel yöneticilerin koymuş olduğu vergilerden biri olan bu vergiye aynı zamanda öşür vergisi de denmekteydi. Kumaşlarda alınan bu vergi %10 olarak uygulanmaktaydı (Bayram, 1993: 11).

2.9.4. Wašitum Vergisi

Asur yöneticileri tarafından ihraç edilen malların Kārum'a varan yük üzerinden 1/120 oranında alınan bir vergi türüydü (Bayram, 1993: 11; Koçak, 2009: 223). Bazı metinlerde Kaniš'te de bu verginin alındığı görülmektedir. Vergi ödemesi bēt līmim'e yapılırdı (Gökçek, 2009: 151).

2.9.5. İŖratum Vergisi

Sadece kumaŖ üzerinde alınan bu verginin oranı %10'du. Kelimenin aynı oranı ifade eden öŖür ile benzerliği açıktır. Bu vergiler sadece bir kiŖi tarafından değil deđiŖik kiŖi ve kuruluşlar tarafından belirlenmekteydi (Bayram, 1993: 11). Yerel krallıklar tarafından Asur'dan gelen tekstil ürünlerinden alınmıŖtır. Bazen %10 vergi oranından farklı oranlarda alındığı da bu verginin alındığı olmuŖtur (Koçak, 2009: 222; Gökçek, 2009: 150).

2.9.6. Qaqqadātum Vergisi

Qaqqadum kelimesinin anlamına uygun olarak baŖ vergisi de denen bu vergi Asur'dan Anadolu'ya gelen her insandan alınmaktaydı. Bu verginin oranını belirlerken yerel krallıklar kervandaki kiŖilerin sosyal ve ekonomik durumlarını göz önünde bulundururdu. Bu vergi için 5, 10, 15 Ŗeqel gibi bir ücret almaktaydılar (Bayram, 1993: 11; Gökçek, 2009: 150).

2.9.7. Eribtum Vergisi

Kārum'a ödenen bir tür giriŖ vergisidir (Hatunoğlu, 2008: 15). WaŖtım vergisinin tam tersi olarak uygulanan bu vergi Asur'dan gelen kervanların Ŗehre varmasıyla Kārum'a ödenen bir vergi türüydü (Bayram, 1993: 12; Koçak, 2009: 223; Gökçek, 2009: 151).

2.9.8. Metum HamŖat Vergisi

Çok iyi bir Ŗekilde anlaŖılmasa da %5 oranında tüccarlar tarafından Kārum dairesine ödendiği bilinen bir vergi türüdür (Bayram, 1993: 12).

2.10. Asur Ticaret Kolonileri Dönemi'nde Kaçakçılık

Anadolu ile Asur arasında yapılan ticarete tüccarlardan deđiŖik isimler altında birçok vergi hem yerel krallıklarca hem de Asur yönetimi ile beraber Kārum teŖkilatı tarafından alınmaktaydı. Tüccarların bazıları kārlarını maksimum yapabilmek, yerel krallıkların tahsil edeceği vergilerden kaçınmak için güzergāh dıŖına çıkarak görevlilere

mallarını yakalatmadan ticaret yapmayı amaçlamışlardır. Yerel krallıklar kaçakçılığı önleyebilmek için tüccarlara yemin ettirmişler ve değişik önlemler almışlardır (Bayram, 1987: 285). Üç tür kaçakçılık işlemi bulunmaktadır: Birincisi, Asur'dan gelen mallar öncelikli olarak saraya getirilip buradan vergiler tahsil edildikten sonra satışına onay verilmesi gerekiyordu, bu süreçte saray çalışanlarına verilen rüşvetler dolayısı ile saraya tekstil ürünleri girmeden satışının yapılması. İkincisi, kervanların yol güzergâhı boyunca ödemeleri gereken vergileri ödememek için güzergâh dışına çıkarak vergiden kaçınmaları. Üçüncüsü ise; ticareti yasaklanmış olan malların ticaretinin yapılması şeklindeydi (Özgüç, 2005: 42-43). Asurlu tüccarlara yerel krallıklar tarafından amütum, ašium, husārum mallarının ticaretinin yasak olduğu bildirilmiştir (Hatunoğlu, 2008: 15-16). Kültepe'de Asurlu tüccarların vergi ödememek için kaçakçılık yaptıklarına dair birçok tablet bulunmaktadır. Kaçakçılık sonucu tüccarlar ciddi giderlerden kurtulmuş oluyorlardı. Ancak kaçakçılık yaparken yakalanan tüccarlar hapse atılmanın yanında ticaretten de men edilmeye karşı karşıya kalabilmekteydi (Gökçek, 2009: 152).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ASUR TİCARET KOLONİLERİ DÖNEMİ'NDE MUHASEBE UYGULAMALARI

ATK Dönemi'ne ait Kültepe'de Asurlu tüccarların yaptıkları ticari işlemlere ait tabletler bulunmaktadır. Bu tabletlerin sayısı şuan da yaklaşık 23.500'dür. Ve bu tabletlerin çok azı tercüme edilmiş ve tüccarların kullandığı birçok uygulamanın günümüzde de kullanıldığı görülmüştür.

3.1. Asur Ticaret Kolonileri Dönemi'nde Belge Sistemi

Asurlu tüccarlar yaptıkları ticari işlemlere ait bilgileri kayıt altına alarak ileride çıkacak uyuşmazlıkları bertaraf etmek istemişlerdir. Bu kayıtlar günümüz muhasebe uygulamalarıyla birçok yönden benzer özellikler taşımaktadır. ATK Dönemi'nde kullanılan belgeler aşağıda anlatılmıştır.

3.1.1. İrsaliye

ATK Dönemi'nde kalay ve kumaşlar Asur'dan Anadolu'ya kervanlar aracılığı ile taşınırken Asur'da mühürlenir, kervan görevlilerine teslim edilir ve sahiplerine teslim edilinceye kadar açılmazdı. Yükler hem Asur'da hem de Kāneš'de tartılırdı. Anadolu'ya gelen mallar ile birlikte mektuplar da bulunurdu. Bu mektuplarda yazan ağırlıklar ile malın ağırlıkları karşılaştırılırdı. Küçük farklara izin verilirken çıkabilecek büyük farklarda malların eksik olduğu tespit edilirdi. Bunun nedeni, mührün mal miktarını güvence altına alması, mal sahiplerini belirlemesi ve açılabilirdi. Günümüzde ticari mallar malın miktarını ve sahibini gösteren bir irsaliye ile gönderilmektedir. İrsaliye malların teslimi sırasında kontrol için kullanılır. Asurluların kullanmış olduğu bu sistemin günümüz irsaliye sisteminin kökeni olduğu söylenebilir (Erkuş vd., 2008: 5).

ATK Dönemi'ne ait aşağıdaki tablette Asur'da mühürlenmiş kalayın Anadolu'ya getirildikten sonra üçe bölüneceğinden ve 20 mina kalayı Aššur-ṭāb'ın alacağından bahsedilmektedir.

AKT 1, No. 66

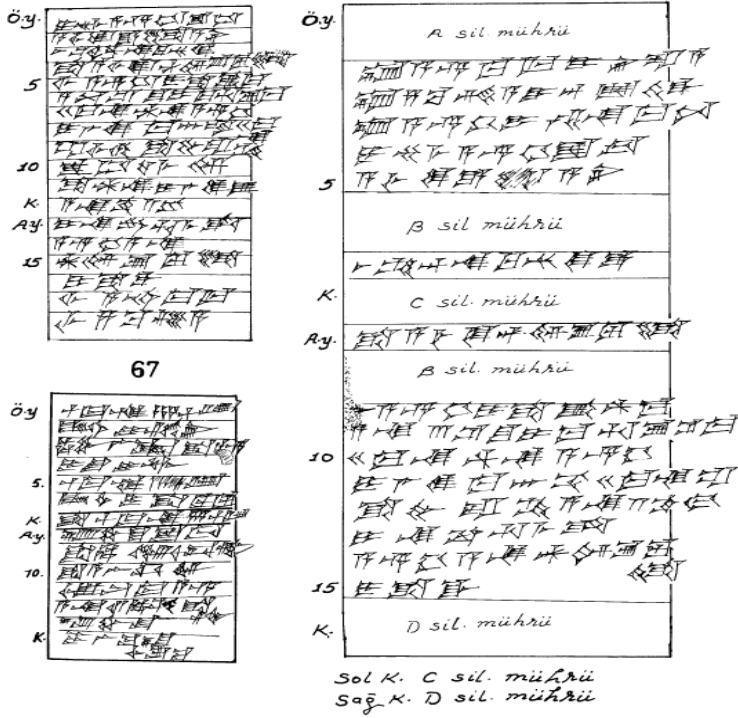
Tabletin transkripsiyonu

		i-nu-mi A-šur-DÙG i-š-tù
		a-lim ^{ki} e-li-a-ni
		1 GÚ AN.NA ku-nu-ki
		ša a-lim ^{ki} dIM-šú-lu-li
5.		IGI A-šur-DÙG i-ša-kà-ma
		a-šál-sí-šu i-ma-ḥu-šú-ma
		20 ma-na AN.NA A-šur-DÙG
		i-lá-qí-ma 3 GÚ 20 ma-na
		URUDU SIG ₅ ša-bu-ra-am
10.		i-š-tù u ₄ -mì-im
		ša AN.NA i-lá-qí-ú
K.		a-na ITU. 2.KAM
A.y.		i-na Dur ₄ -ḥu-mi-it
		A-šur-DÙG a-na
15.		dIM-šú-lu-li
		i-ša-qal
		IGI A-šur-ma-lik
		IGI Sá-ba-zi-a

Tabletin tercümesi

(1-5) Aššur-tāb Şehir'den (Asur'dan) (Anadolu'ya) gelişinde Şehrin mühürlü 1 bilat kalayını Adad-şulūlī, Aššur-tāb'ın önüne koyacak ve (6) benim için üçe bölecek ve (7-8) 20 mina kalayı Aššur-tāb alacak ve (8-16) 3 bilat 20 mina iyi cins ufalanmış bakırı, kalayı aldığı günden itibaren 2 aya kadar Durḥumit'de Aššur-tāb Adad-şulūlī'ye tartacak. (17) Aššur-mālik'in huzurunda, (18) Sabazia'nin huzurunda.

Resim 6. İrsaliye belgesi

Kaynak: Bilgiç, E. Bayram, S., Sever, H., ve Günbatı C. (1990), Ankara Kültepe Tabletleri I. TTK Yayınları, Ankara, s. 174.

3.1.2. Teslim-Tesellüm Belgesi

Asur ticaret kolonileri Dönemi'nde tüccarlar vermiş oldukları malların kayıtlarını tutarak malların teslimi ile ilgili sonradan doğabilecek itirazların önüne geçmişlerdir. Teslim belgesi; bir malın ilgili kişiye teslim edildiğini gösteren ve taraflar arasında imzalanan bir belge türüdür. Aşağıdaki üç şahitli tablette Ennanat-Aşşur'un vermiş olduğu talimatla kumaşların Aşşur-ennam'a verildiğine dair bir teslimat belgesi bulunmaktadır.

KT 4, No. 23

Tabletin transkripsiyonu

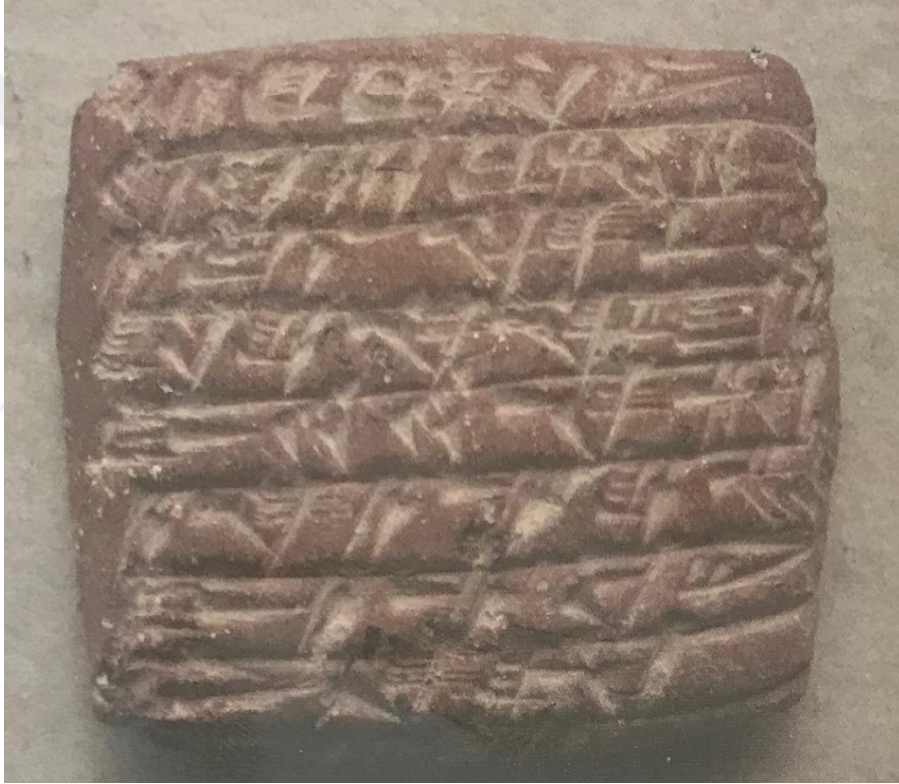
Ö.y.	21 TUG ku-ta-ni ŠÁ.BA 5 ku-sí-a-tim a-ma-lá na-áš-pár-tim ša E-na-na-at-A-šur
5.	DUMU Tí-tí-na-tal a-na A-šur-e-nam DUMU A-šur-ba-ni

A.k.		ni<ip>-qí-id
A.y.	10.	IGI A-zi-a
		DUMU DINGIR ^{lim} -ga-mí-il ₅
		IGI A-ba-nim
		DUMU Šu-hu-bur
		IGI A-lu-wa
		DUMU Bur-kà-nim

Tabletin tercümesi

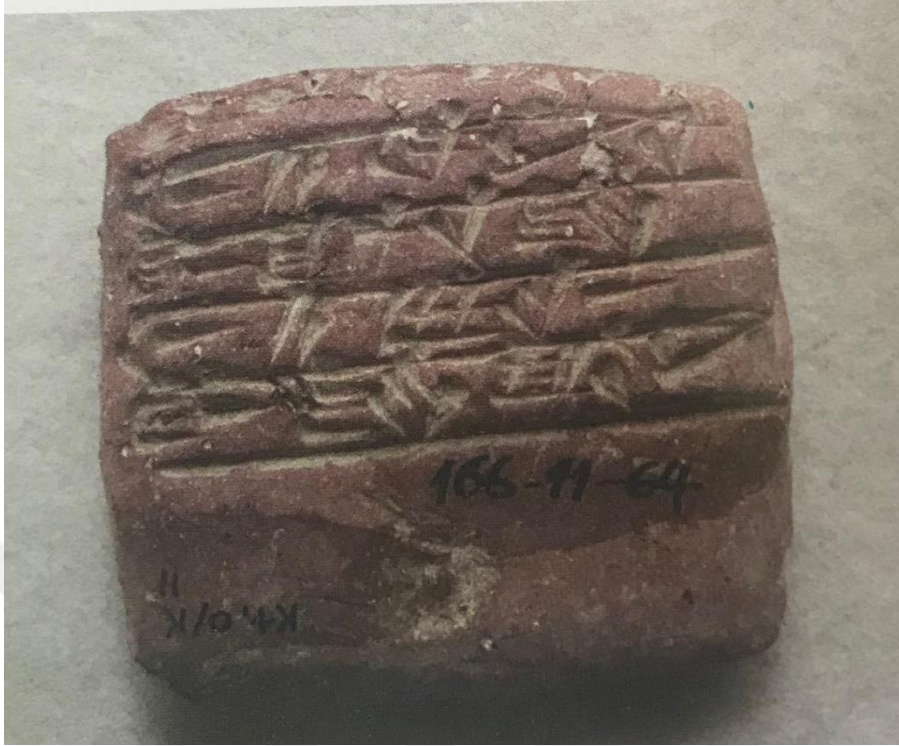
(1-8) 21 kutānum-kumaşı içinden 5 kusītum-kumaşını, Tininatal'ın oğlu Ennanat-Aššur'un yazısı gereğince Aššur- bāni'nin oğlu Aššur-ennam'a teslim ettik. (9-14) İlum-gamil'in oğlu Azīya'nın huzurunda, Šū-Hubur'un oğlu Abānum'un huzurunda, Burkānum'un oğlu Aluwa'nın huzurunda.

Resim 7. Teslim-tesellüm belgesi arka yüzü

Kaynak: Albayrak, İ. (2006), Kültepe Tabletleri IV, Ankara TTK Yayınları, s. 192.

Resim 8. Teslim-tesellüm belgesi arka yüzü

Kaynak: Albayrak, İ. (2006), Kültepe Tabletleri IV, Ankara TTK Yayınları, s. 192.

3.1.3. Mahsuplaşma

Mahsup, herhangi bir alacağa istinaden borçlunun yapmış olduğu ödemedir. Borçlunun yapmış olduğu ödeme alacaktan düşülür ve kalan bakiye takip edilir. ATK Dönemi'ne ait iki şahit ve iki kefilin bulunduğu aşağıdaki tablette Buzuzum isimli şahsın tüccar Aššur-rē'i'ye 4 mina gümüş borcu bulunduğu yazmaktadır. Tablet bu borca ait faize mahsuben alınan 2 ½ mina gümüşten bahsetmektedir. Bu tablet günümüz muhasebe uygulamalarında kullanılan mahsuplaşma ile aynıdır.

KT 7-a, No. 73

Tabletin transkripsiyonu

KIŠIB Ì-lí-iš-tí-kál
KIŠIB Lá-qé-ep KIŠIB A-šur-DU₁₀
ša i-na 4 ma-na
KÙ.BABBAR ú ši-ba-sú i-še-er

5. Bu-zu-zi-im A-šur-SIPA
i-šu-ú-ni Áš-qú-dí-a
ù Lá-qé-ep
qá-ta-tù-ni
2 ½ ma-na KÙ.BABBAR
10. i-na ší-ib-tí-šu
A-šur-SIPA il₅-qé

Tabletin tercümesi

(1-2) İliş-tikal'in mührü, Lā-qēp'in mührü, Aššur-tāb'm mührü. (3-8) Buzuzum'un üzerinde bulunan, Ašqūdiya ve Lā-qēp'in kefil olduğu Aššur-re'ṭ'nin 4 mina gümüşü ve fâizi hakkında: (9-11) Aššur-rē'ṭ 2 ½ mina gümüşü onun fâizine mahsuben aldı.

3.1.4. İş Mektubu

İki işletme arasındaki ticari işlemler ile ilgili yazılan mektuplardır. Ticari işlemler siparişler, şikâyetler, ticareti yapılan mallar hakkında olabilir. ATK Dönemi'nde Asur ile Anadolu arasında birçok iş mektubu yazılmıştır.

Aşağıdaki tablette üç tüccara ait bir iş mektubu örneği bulunmaktadır. Bu mektupta tüccarların aralarındaki anlaşmazlıktan bahsederek sorunun çözümü için 10'ar şeql gönderilmesi gerektiği belirtilmektedir.

KT 1, No. 82

Tabletin transkripsiyonu

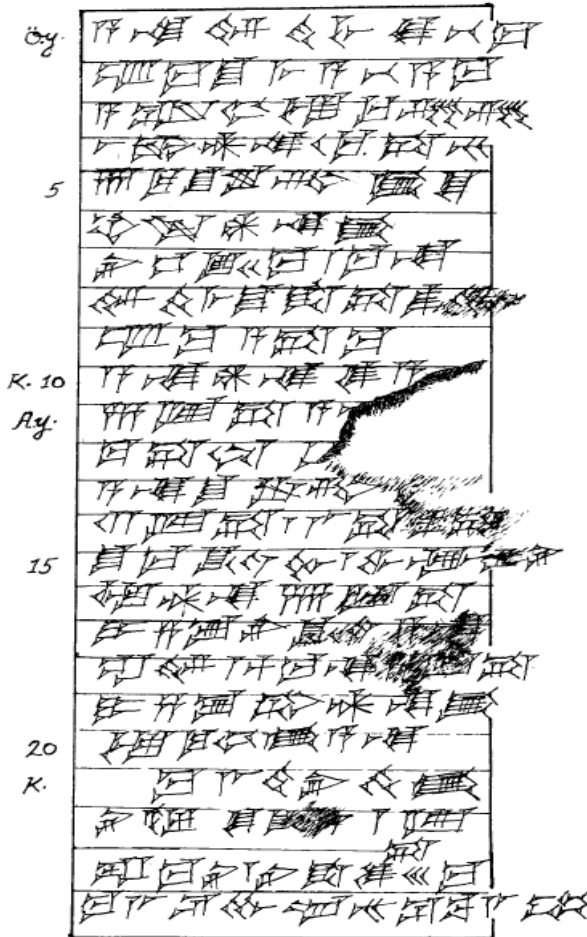
- a-na Im-dí-lim qí-bi₄-ma
um-ma Šu-mi-a-bi₄-a-ma A-al-DÙG ù Ku-zi-zi-a-ma
1 GÚ AN.NA 10 ku-ta-nu
5. 7 TÚG šu-ru-tim Kà-ki
ub-lam AN.NA-kà
ni-is<ni->iq- ma 1 ma-na
im-tí mi-šu ša ta-áš-p[u-ra-ni]
um-ma a-ta-ma
K. 10. a-na AN.NA^{ki}-a
A.y. 7 GÍN.TA a-n[a]
ku-ta-nim 1/3 [GÍN.TA]
a-na šu-ru-tim [x x]
12 GÍN.TA lá ta-[áš]-ta-[par]
15. šu-ma KÙ.BABBAR^{pu} [wa-aq-ru-ni]
ù AN.NA 9 GÍN.TA
i- za-zu-ni K[Ù.BABBAR a]-na
URUDU^{im1} 1/2 ma-na [4 GÍN].TA
i-za-zu-šum AN.NA- kà
20. ù TÚG^{tu}-kà a-na

K.	ma-lá té-er-tí-kà ni-il ₅ -qí KÙ.BABBAR 1 GÍN.TA
Sk.	ra-ma-ni ni-ša-gi ₄ -iš-ma ma-lá šé-bu-lam nu-šé-ba-lá-kum

Tabletin tercümesi

(1-3) İmdī-ilum'a Šūmi-abia, Al-tābum ve Kuzizia şöyle söyler: (4-6) 1 bilat kalayı, 10 kutānum-kumaşını (ve) 7 šūrum-kumaşını Kaki bana getirdi. (6-8) Senin kalayını biz kontrol ettik ve 1 mina eksik çıktı. (8-9) Niçin sen bana şöyle söylüyorsun: (10-14) "Kalayım için 7'şer šeqel, kutānum-kumaşı için 1/3'er [šeqel], šūrum-kumaşı için [...] 12'şer šeqel üzerinden (parayı) henüz gön[der]medin!" (15-19) Gümüş [bizim için pahalıdır] ve 9'ar šeqel'den taksim edecekleri «kalay gibi, gümüşü bakır için 1 1/2 mina 4'er šeqel üzerinden ona taksim edecekler. (19-22) Kalayını ve kumaşlarını senin haberine göre aldık. (22-24) kendimizi sıkarak parayı 10'ar šeqel'den gönderebileceğimiz kadar göndereceğiz.

Resim 9. İş mektubu belgesi

Kaynak: Bilgiç, E. Bayram, S., Sever, H., ve Günbatı C. (1990), Ankara Kültepe Tabletleri I. TTK Yayınları, Ankara, s. 185.

3.1.5. Harcırâh Belgesi

Harcırâh, günümüz işletmelerinde sıkça kullanılan bir uygulamadır. İşyerinin işlerini takip etmekle görevli kişinin yol, yemek ve konaklama ihtiyaçlarının karşılanması için verilen paradır. Bu para avans olarak verilebileceği gibi, iş bitiminde harcama belgelerine göre de ödenebilmektedir. ATK Dönemi'nde Asur ile Anadolu arasında yük taşıyan kervanların ihtiyaçlarının karşılanması, mal sahipleri görevlendirdikleri kişilerin ihtiyaçlarını görmeleri için bir miktar gümüş vermekte idiler. Bu uygulama günümüz harcırâh uygulamasına benzerliği ile dikkat çekmektedir.

Aşağıdaki tablette birçok talimat yer almakla birlikte 21-26 satırlar arasında yolculuk esnasında eşekler için sarfedilen 1 ½ mina 6 šeql gümüş ile 2 kervan refakatçisinin kullanımı için verilen 1 mina 4 şeql gümüşten söz edilmektedir.

KT 7-a, No. 288

Tabletin transkripsiyonu

- [um-ma
a-na A-šur-SIPA qí-bi[-ma]
[x] ma-na KÙ.BABBAR ku-nu-ki [
[š]a ki-ma ku-a-tí Šu-Ku-bu[-um]
5. [x x] 10 ma-na ku-nu-ki-šu?
ba[-x ni]-i-š-ha-tim Šu-Ku-bu-um ub-lam
[x m]a-na 5 GÍN KÙ.BABBAR ni-i-š-ha-tim
ni-dí-in 5 GÍN KÙ.BABBAR x zi šu
ša Kà-né-eš 10 GÍN K[Ù.BABBAR ša-d]u-a-tám
10. mi-ma a-nim i-li[-x]-ma-na-e
Šu-Ku-bu-um ú-ša-hi-ir i-š-tù
ša-du-ú-tim gam-ra-at-ni
10 2/3 GÍN a-na 30 ma-na-im ni-i-š-qúl
i-mi-ma a-nim 4 GÚ 20 ma-na
15. AN.NA ku-nu-ku 30 lá 2 ma-na
a-qá-tim 16 ½ GÍN.TA
K. ší-im-šu 17 1/3 ma-na 7 GÍN
50 TÚG ku-ta-nu 7 ma-na 9 ¼ GÍN
A.y. it-bu-lu 8 TÚG šu-ru-tum
20. 1/3 ma[-na] [x]+5 2/3 GÍN it-bu-lu
[x] ANŠE ša-lá-mu lu ší-im-šu-nu
lu ú-nu-sú-nu ú-ku<-ul>-ta-áš-nu
½ ma[-na] 6 GÍN i-š-qúl
2 GÍN ša [sà]-e-tim 2 kà-ša-ru
25. 1 ma-na 4 GÍN bé-ú-lá-tù-šu-nu
ša 7 lá 1/3 GÍN KÙ.BABBAR 17 GÍN.TA
AN.NA-šu A-šur-ma-lik
li-i-š-ku-na-kum ša ELLAT-at Šu-A-šur
2 ANŠE a-na 1/3 ma-na KÙ
30. ni-i-š-qú-ul-ma me-et

	14 GÍN wa-ši-tum ŠUNIGIN lu-qú-ut
	28 5/6 ma-na 7 1/3 GÍN
	[x x x x x]-at [
	Devamı kırık
K.	Tamamı kırık
S.K.	[x x x x x x x x] di-in
35'.	Silinmiş işaretler

Tabletin tercümesi

(1-2) ... şöyle söylüyor, Aššur-rē'ī'ye söyle: (3-5) Mührüm(le mühürlü) x mina gümüş senin vekiline Šü-Kūbum ... (5-6) Onun mührü (ile mühürlü) 10 mina ... nishatum-vergisini Šü-Kūbum taşıdı. (7-8) x mina 5 šeşel gümüşü nishatum-vergisi olarak verdik. (8-11) 5 šeşel gümüşü Kaneš'in ... olarak, 10 šeşel gümüşü šaddū'atūm-vergisi olarak, bütün bunları ... Šü-Kūbum tenzil etti. (11-13) Šaddū'atūm-vergisini tamamladığından 10 2/3 šeşel, 30'ar mina için ödedik. (14-16) Bütün bunlardan 4 talent 20 mina mühürlü kalay, 30'dan 2 eksik mina'sı serbesttir. (16-17) 16 1/2 'ser šeşel üzerinden onun fiyatı 17 1/3 mina 7 šeşel'dir. (18-19) 50 kutānum-kumaşı, 7 mina 9 1/4 šeşel tuttu. (19-20) 8 šuruttum-kumaşı, 1/3 mina x+5 2/3 šeşel tuttu. (21-23) x adet kara eşek, hem onların fiyatları hem onların koşum takımları (ve) yiyecekleri (için) 1 1/2 mina 6 šeşel ödedi. (24-25) 2 šeşel sa'atūm-vergisi 2 kervan refakatçısı (için), 1 mina 4 šeşel onların kullanımı için. (26-28) 7'den 1/3 eksik šeşel gümüş, 17'şer šeşel üzerinden onun kalayını Aššur-mālik sana koysun. (28-30) Šü-Aššur'un kervanındaki 2 eşek için 1/3 mina gümüş biz ödedik ve ölmüştür. (31-32) 14 šeşel wašītum-vergisidir. Toplam mal 28 5/6 mina 7 1/3 šeşel'dir. ³³... ³⁴-
³⁵...

3.1.6. Teminat Belgesi

Günümüz ticari işlemlerinde sıkça kullanılan bir kavramdır. Teminat Türk Dil Kurumu sözlüğünde “güvence” olarak tanımlanmıştır (www.tdk.gov.tr., 28 Ağustos 2019). Bir borcun ödenmemesi veya bir işlemin yerine getirilmemesi durumunda alacağın güvence altına alınmasıdır. Güvence olarak paraya çevrilebilen değerli varlıklar teminat olarak gösterilmektedir.

ATK Dönemi'nde tüccarlar ticari işlemlerinde maddi varlıkların yanında köleleri de teminat olarak almışlardır. Aşağıdaki tablette teminat olarak alınan bir kadın kölenin satılarak zararın tazmin edilmesinden bahsedilmektedir.

KT 7-a, No. 276

Tabletin transkripsiyonu

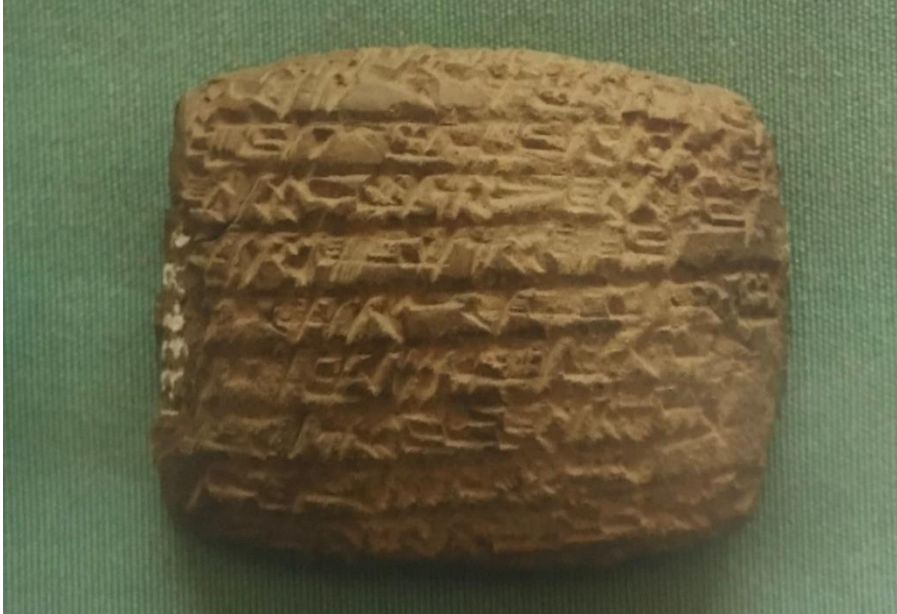
	a-na A-šūr-SIPA qí-bi-ma
	um-ma Lá-lu-um-ma ba-ba-tí-ká
	ša Bu-ru-dim ša ki-ma
	[k]u-a-tí ú-šé-ší-ú-ma
5.	a-na A-lim ^{ki} ú-šé-bi-lu

		a-na-ku 15 GÍN KÙ.GI
		ú-še-ši I-ša-<ar->ha-ri<-im>
		me-et a-am-tám
		ni-ik-ta ù i-še-er
K.	10.	bi-tí-iq-tí-ni ša-ki-in
A.y.		té-er-ta-kà li-li-ik-ma
		be-tí ù am-tám a-na
		ši-mi-im li-dí-nu a-hi a-ta
		be-lí a-ta 2/3 ma-na KÙ.BABBAR
	15.	ša li-bi-šu a-ši-tù
		me-eh-ra-tim i-ra-me-ni-kà
		še-bi ₄ -lam na-áš-pi-ir-tum
		a-ni-tum me-eh-ra-at
		ni-iš-pi-ir-tim pá-ni-tim
	20.	na-áš-pár-tum pá-ni-tum
K.		na-zu-ma-at-ma a-ni-ša-am
		uš-ba-al-ki-sí
S.k.		(dökük)

Tabletin tercümesi

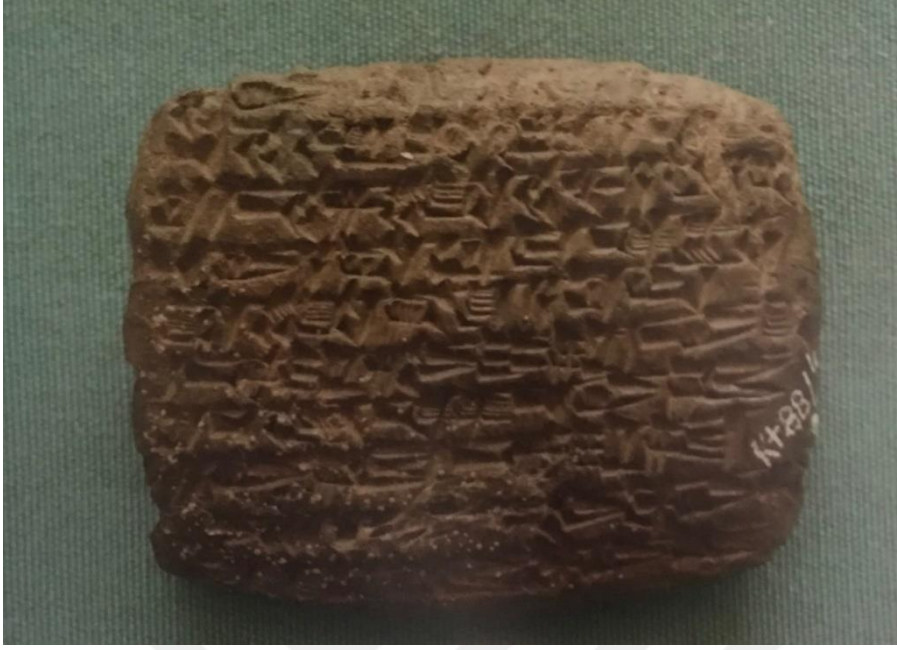
(1-2) Aššur-rē'ı'ye söyle Lalum şöyle söylüyor: (3-5) Buruddum'daki senin ticari malını senin vekillerin çıkarttılar ve Şehir'e gönderdiler. (6-10) Ben 15 sheqel altını çıkarttım. İşar-harim ölmüştür. Kadın köleyi teminat olarak aldık ve zararımızın üzerine konmuştur. (10-13) Senin haberin gitsin ve evleri ve kadın köleyi satsınlar (13-17) Sen kardeşimsin, sen beyimsin. Onun ile olan 2/3 mina gümüşe eşdeğer bakiyeyi sen kendinden bana gönder. (17-19) Bu mektup önceki mektubun kopyasıdır. (20-22) Önceki mektup şikâyeteye sebep olmuştur ve burada onu kontrol ettirdim.

Resim 10. Teminat belgesi ön yüz

Kaynak: Bayram, S. Kuzuoğlu, R. (2014), Kültepe Tabletleri VII-a, Türk Tarih Kurumu, Ankara, s. 651.

Resim 11. Teminat belgesi arka yüz

Kaynak: Bayram, S. Kuzuoğlu, R. (2014), Kültepe Tabletleri VII-a, Türk Tarih Kurumu, Ankara, s. 651.

3.1.7. Teyit Mektubu

Teyit mektubu iki taraf arasında konuşularak karara bağlanan bir sözleşmenin taraflardan biri tarafından yazılı hale getirilerek karşı tarafa göndermesi karşı tarafın da süresi içerisinde bu sözleşmeye itiraz etmemesi durumunda sözleşmenin geçerlilik kazanmasını sağlayan bir belgedir.

ATK Dönemi'ne ait aşağıda Elamma isimli şahsın kendisine gönderildiği söylenen malın gerçekte gönderilip gönderilmediğini teyit etmek amacıyla yazdığı mektup bulunmaktadır.

KT 1, No. 12

Tabletin transkripsiyonu

5. um-ma E-la-ma-m[a]
a-na A-šūr-na-d[a]
I-dí-a-bi-im
ù A-šūr-la-ma-[sì]
qí-bi-ma
a-na A-šūr-la-ma-sí
qí-bi-ma AN.NA^{ki}
ša iš-tù A-lim^{ki}

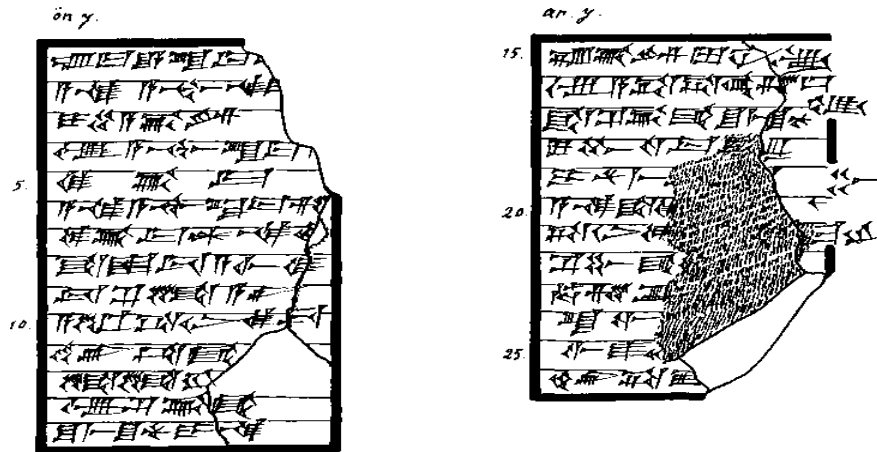
		tù-šé-li-a-ni
10.		a-šar ta-áp-qí-du
		té-er-ta-kà
		li-li-kam
K.		ù ší-bi-kà
		šu-mí-šu-nu i-na
A.y.	15.	ṭup-pí-im lu-up-tám
		ú a-ta ta-aḥ-sí-is-tám
		ša ší-bi-kà šu-mi-šu-nu
		lu-pu-ut-ma k[à-i]₅
		i-nu-mi A[N. NA].... -bu
20.		a-na ša ki-[ma i-a-t]í
		ta-áp-qí-[du-ma a] ma-kam
		ší-bu-ká w[a-áš-bu-ni]
		ḥa-sí-sú-[nu-ma]
		la wa-[áš-bu]
25.		wa-áš-b[u]
K.	26.	té-er-ta-kà [li-li-kam]

Tabletin tercümesi

(1-5) Aššur-nādā, İdī-abum ve Aššur-lamassī'ye Elamma şöyle (söylüyor) de: (6-7) Aššur-lamassī'ye söyle: (7-12) Şehirden bana gönderdiğin kalayı[mı] teslim ettiğin hususunda haberin bana gelsin (13-15) ve mektuba şahitlerinin isimlerini benim için yaz; (16-18) ve sen de şahitlerinin isimlerinin kaydını yap ve muhâfaza et. (19-23) Kalayı veki[lime] teslim ettiğin zaman o[rada] şahitlerinin oturduklarını tahkik et ve (24-26) oturup oturmadıklarına (dâir) haberin [bana gelsin].

Resim 12. Teyit mektubu belgesi

12

Kaynak: Bilgiç, E. Bayram, S., Sever, H., ve Günbatı C. (1990), Ankara Kültepe Tabletleri I. TTK Yayınları, Ankara, s. 132.

3.1.7. Ödeme Taahhüdü

Ödeme taahhüdü bir borcun zamanında ödenmesi ile ilgili verilen güvence belgesidir. Günümüzde borcunu kabul ederek ödeme taahhüdünde bulunan bir borçlu borcunu ödemediği takdirde icra aşamasına geçilmektedir. Koloni Dönemi'nde borcun zamanında ödeneceği taahhüt edilerek olası kayıpların önüne geçilmeye çalışılmış olabilir. Aşağıdaki tablette Suen-nādā'nın borcuna itiraz etmeyeceği ve ödeyeceği ile ilgili bir taahhüt bulunmaktadır.

KT 7-a, No. 10

Tabletin transkripsiyonu

um-ma Sú-en₆ [-na-da]
lá a-na-pu-uš
a-ša-qá-lá-ku-um
IGI A-gu₅-a DUMU MAN-A-šur
5. [IGI] I-ku-nim
K. [DU]MU ^dUTU-ba-ni

Tabletin tercümesi

(1-3) Su'en-nādā şöyle söyledi: İtiraz etmeyeceğim, sana ödeyeceğim. (4-6) Puzur-Aššur'un oğlu Agua'nın huzurunda Šamaš-bāni'nin oğlu İkünüm huzurunda.

3.1.8. Tediye Fişi

Tediye fişleri yapılan ödemelerin niçin ve kime yapıldığını gösteren belgelerdir. İşletmelerde sıkça kullanılan bu belge ayrıca ödemenin hangi birim adına yapıldığını da göstererek çalışanlara kolaylık sağlamaktadır.

ATK Dönemi'ne ait aşağıdaki belgede muhtelif mallar için yapılan ödemeler yer almaktadır. Bu ve buna benzer tabletlerde tüccarlar yaptıkları ödemeleri kayıt altına alarak hem yapılan ödemeleri kontrol etmeye hem de ilerde çıkabilecek anlaşmazlıkları engellemeye çalışmış olabilirler.

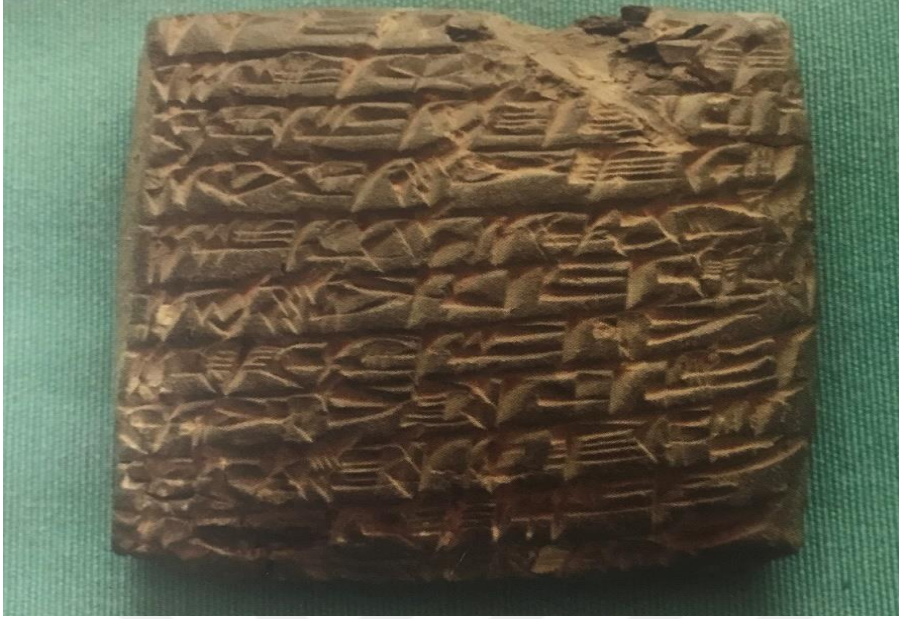
Tabletin transkripsiyonu

- 1 ½ ma-n[a KÙ.BABBA]R
15 GÍN AN.NA [a-]na
pá-zu-ur-tí-šu ša šé-ep
Kur-ub-Sú-en₆ áš-qúl
5. 4 GÍN KÙ.BABBAR a-sá-hi-ir-tí-šu
a-dí-in 1 1/3 ma-na KÙ.BABBAR
a-na pá-zu-ur-tim
pá-ni-tim ša šé-ep
Hu-ba-li-a áš-qúl
10. 5/6 [m]a-na 1 GÍN
K. a-na wa-ar-ki-tim
A.y. áš-qúl 5 GÍN KÙ.BABBAR
šu-a-tí ah-bu-ul-šu-um
mi-ma a-nim a-šu-mi
15. Lá-li-im áš-qúl
1 1/3 ma-na me-eh-ra-tim
ša Du-du i-nu-mi
a-na A-lim^{ki} ur-du
a-dí-šu-um

Tabletin tercümesi

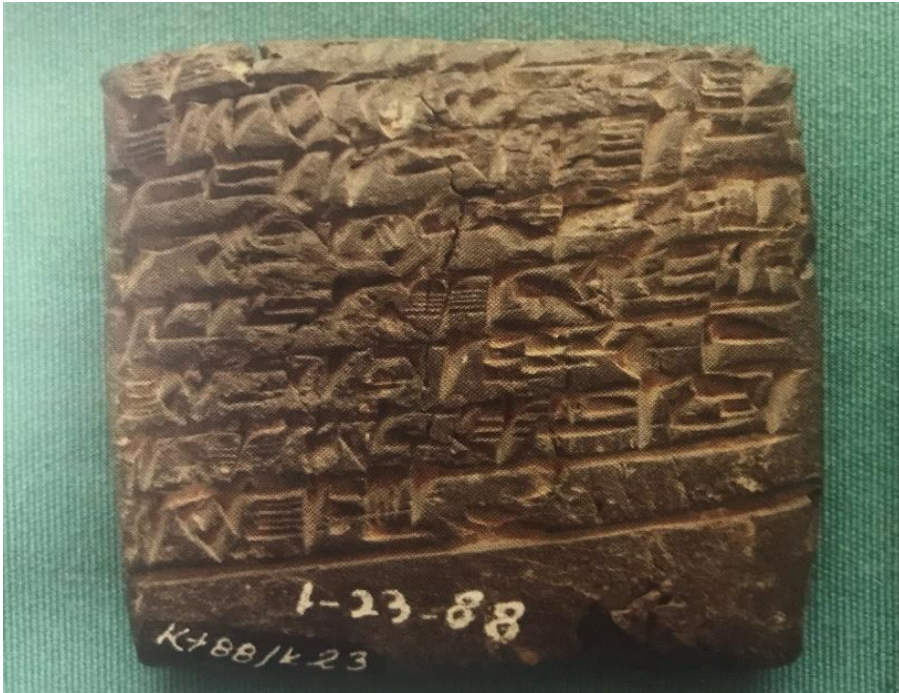
(1-4) 1 ½ mina gümüşü (ve) 15 shekel kalayı Kurub-Suen'in vasıtasıyla (taşınan) onun kaçak malı için ödedim. (5-6) 4 shekel gümüşü onun küçük eşyaları için verdim. (6-9) 1 1/3 mina gümüşü Hubaliya'nın vasıtasıyla (taşınan) önceki kaçak malı için ödedim. (10-12) 5/6 mina 1 shekel (onun) sonraki (kaçak malı) için ödedim. (12-13) 5 shekel gümüşü ben ona borçlandım. (14-15) Bunların hepsini Lalum adıma ödedim. (16-19) Dudu'nun 1 1/3 mina'sı (ile ilgili belgenin) nüshalarını Şehir'e indiğimde ona verdim.

Resim 13. Tediye fişi belgesi 6n y6z

Kaynak: Bayram, S. Kuzuoğlu, R. (2014), Kültepe Tabletleri VII-a, Türk Tarih Kurumu, Ankara, s. 634.

Resim 14. Tediye fişi belgesi arka y6z

Kaynak: Bayram, S. Kuzuoğlu, R. (2014), Kültepe Tabletleri VII-a, Türk Tarih Kurumu, Ankara, s. 634.

3.1.9. Kargo-Havale

Alacak verecek ilişkilerinde bir borcun ödenmesi veya bir yerden bir yere para nakli yapılmasında günümüzde bankalar kullanılmaktadır. Bankalar arasındaki fiziki para transferleri ise bankalara ait transfer araçları veya özel nakil araçları ile yapılmaktadır. Bu para transferlerinde aracılar belirli miktarlarda komisyon almaktadır.

ATK Dönemi'nde Asur ile Anadolu arasında ticareti yapılan malların dışında tüccarlar kervanlarda bulunan emanetçilere mal teslimi yapıyorlardı. Günümüz kargo işlemleri ve havale işlemlerinin ilkel şekli olan bu uygulamada resmi kurumlar kullanılmamıştır. Aşağıdaki tablette Asur ile Anadolu arasında yapılan para transferi ile ilgili Aššur-rē'ī'ye kervanla gönderilen üç borç toplamı 4 1/3 mina 1/2 šeşel gümüş hakkında bilgi verilmektedir.

KT 7-a, No. 173a

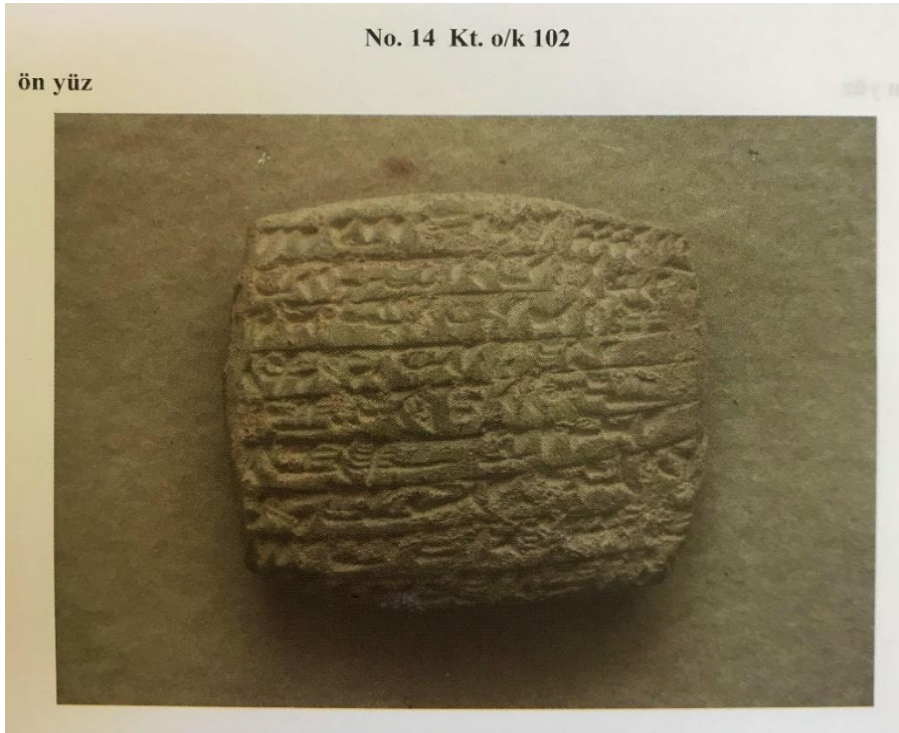
Tabletin transkripsiyonu

	1 ma-na 1 GÍN KÙ.BABBAR ša-ru-pá-am
	A-mur-A-šur DUMU Šu-Ištar
	1 ma-na 8 GÍN KÙ.BABBAR
	Šu-ma-li-ba-A-šur
5.	DUMU Ku-us-ku-sí-im
	2 ma-na 11 1/2 GÍN KÙ.BABBAR
	KI Puzur-A-šur DUMU I-tur ₄ -DINGIR
	ù DUMU Ba-ši-li-im
	ŠUNIGIN 4 1/3 ma-na 1/2 GÍN
10.	KÙ.BABBAR ša-ru-pá-am
K.	ELLAT-at A-šur-ta-ak-la-ku
A.y.	ù A-šur-na-da
	a-wi-le a-ni-ú-tù-um
	a-na A-šur-SIPA
15.	ú-ša-ar-dí-ú
	iš-tù ha-muš-tim
	ša A-lá-hi-im ù
	Na-áb-Sú-en ₆
	1 1/2 GÍN.TA i-na ITL.KAM
20.	a-na 1 ma-na-im
	ú-šú-bu KÙ.BABBAR
	iš-tí a-wi-le
K.	a-ni-ú-tim lá-al-qé

Tabletin tercümesi

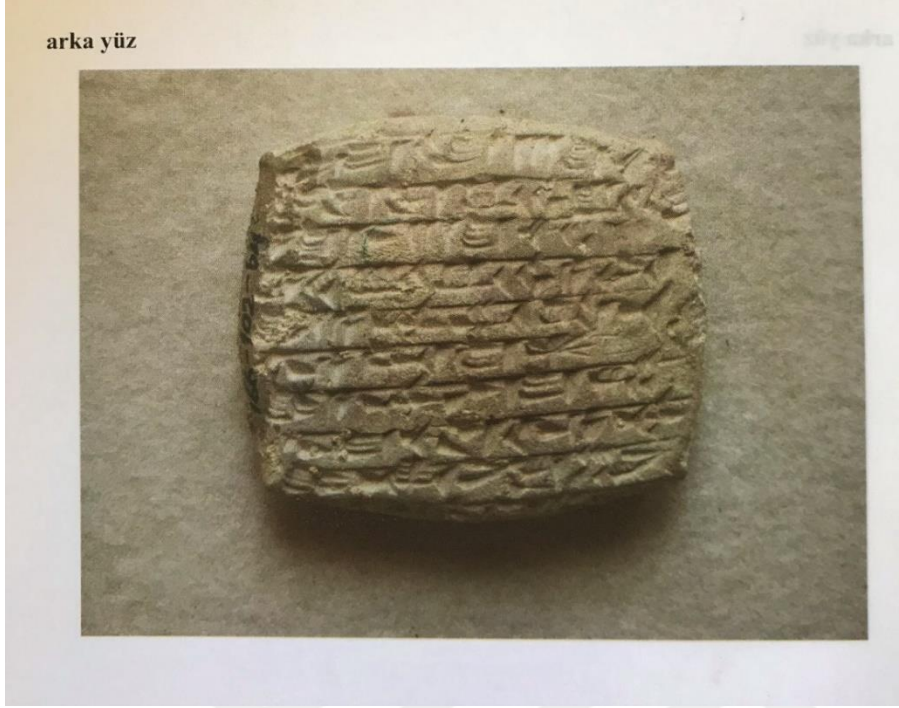
(1-2) 1 mina 1 ūēqel tasfiye edilmiŝ gümüş Ŝū-İŝtar'ın oğlu Amur-Aŝŝur, (3-5) 1 mina 8 ūēqel gümüş Kuŝkusum'un oğlu Ŝumma-libbi-Aŝŝur, (6-8) 2 mina 11 ½ ūēqel gümüş İtūr-ilī'nin oğlu Puŝur-Aŝŝur ve Baŝi-ilum'un oğlu ile(ydi). (9-15) Toplam 4 1/3 mina ½ ūēqel tasfiye edilmiŝ gümüşü Aŝŝur-taklāku ve Aŝŝur-nādā'nın kervanı (ile) bu adamlar Aŝŝur-rē'ī'ye sevkini sağladılar. (16-21) Ali-ahum ve Nab-Suen'in haftasından itibaren ayda her 1 mina için 1 ½'ŝer ūēqel ilāve edecekler. (21-23) Gümüşü bu adamlar (aracılığı) ile alayım.

Resim 15. Kargo-havale belgesi ön yüz

Kaynak: Albayrak, İ. (2006), Kültepe Tabletleri IV, Ankara TTK Yayınları, s. 184.

Resim 16. Kargo-havale belgesi arka yüz

Kaynak: Albayrak, İ. (2006), Kültepe Tabletleri IV, Ankara TTK Yayınları, s. 184.

3.1.10. Sipariş Mektubu

Alıcının ihtiyaç duyduğu belirli nitelikteki bir malın imal edilmesini veya gönderilmesini sağlayan bir evraktır. Alıcının bu şekilde yazdığı bir mektup neticesinde satıcının göndermiş olduğu mallardan alıcının caymasının önüne geçilir. Günümüzde sıkça kullanılan sipariş mektuplarına benzer uygulamalar ATK Dönemi'nde de görülmektedir.

Asurlu tüccarlar ihtiyaç duydukları ürünleri temin etmek için sipariş mektupları yazmaktaydılar. Bu mektuplar genelde Anadolu'da bulunan tüccarın Asur'dan ihtiyaç duyduğu malların siparişinde kullanılırdı. Aşağıda Šū-Kūbum'un ihtiyaç duyduğu kumaşın alınması için yazmış olduğu mektup bulunmaktadır.

Tabletin transkripsiyonu

	1	a-na A-du-ma-an E-na-A-šûr En-um-A-šûr ú ^d UTU-SIPA qí-bi ₄ -ma a-na A-du-ma-an
	5	ù E-na-A-šûr qí-bi-ma um-ma Šu-Ku-bu-um-ma 20 GÚ 10 ma-na URUDU SIG ₅ 1/3 ma-na KÙ.BABBAR
	10	ku-nu-ki-a En-um-A-šûr ú ^d UTU-SIPA
A.k.		na-áš-ú a-hu-ú-a
A.y.		a-tu-nu a-ma-kam
	15	i-ša-ha-tí-šu-nu i-zi-za-ma pá-ra-kà-nim li-qé-a-ma ku-nu-ki-ku-nu li-ni-<iš>-ú-ni
	20	a-hu-ú-a a-tù-nu gi-mì-lam i-šé-ri-a šu-uk-na ú a-na-ku a-wa-at-ku-nu a-ša-me-e

Tabletin tercümesi

(1-7) Adduman'a Enna-Aššur'a, Ennum-Aššur'a ve Šamaš-rē'i'ye söyle, Adduman'a ve Enna-Aššur'a söyle, Šu-Kūbum şöyle (söyle): (8-12) 20 Talent 10 mina kaliteli bakırı, 1/3 mina altını benim mühürümle Ennum-Aššur ve Šamaš-rē'i taşıyaktalar. (13-16) Sizler, kardeşlerim, orada onlara yardımcı olun ve (17-19) parakannum-kumaşı alın ve sizin mühürünüzle bana taşıyınlar. (20-24) Sizler, kardeşlerim, (bu) iyiliği bana yapın, ben (de) sizin sözünüzü dinleyeceğim.

3.1.11. Masraf Listesi

Masraf listeleri bir işyerine ait giderlerin kayıtlarının tutularak hesaplaşmada kullanılmasıdır. Bu işlemler genellikle işletme adına çalışmakta olan kişiler tarafından yapılmaktadır. Bu uygulama avans şeklinde işyeri tarafından verilen bir paranın harcaması sırasında tutulan kayıtlar olabileceği gibi işyeri adına çalışan kişinin kendi bütçesinden yaptığı harcamalar sonucunda işyerinde talep edeceği paranın hesabını gösteren cetveller de olabilir.

ATK Dönemi'ne ait tabletlerde tüccarlar yaptıkları harcamaları da kaydetmişlerdir. Muhtemelen bu harcama kayıtları hem hesap vermek hem de yapılan bir ticarete kârı bulmakta kullanılmaktaydı. Aşağıdaki tablette büyük kısmı bakır üzerinden yapılan ödemelerin bulunduğu bir masraf listesi yer almaktadır.

KT. o/k 70 (Öz ve Albayrak, 2005: 22-23).

Ö.y.	1	1 me-at 11 ½ ma-na URUDU a-na Šu-ma-li-bi ₄ -A-šūr a-dí-in 30 ½ ma-na a-na Zi-ri-a a-dí-in
	5	i-na 30 LÁ ½ ma-na URUDU 9 ½ ma-na URUDU a-na tí-ib-ni-im a-na ù-ku-ul-tí / ANŠE.ĦI.A ù-ša-qí-il ₅
	10	3 ma-na URUDU a-na ša-ku-ki-im áš-qúl 3 ma-na a-na
A.k.		e-li-a-tim áš-qúl
A.y.	15	3 ma-na a-na a-ri-im áš-qúl 3 ½ ma-na (silik) a-na ^d UTU-SIPA a-dí-in 2 1/3 ma-na a-na Zi-ri-a a-dí-in 1 ma-na URUDU a-na ki-ša-nim
	20	áš-qúl

Tabletin tercümesi

(1-4) 111 1/2 mina bakır, Šumma-libbi-Aššur'a verdim. 30 ½ mina Zirīya'ya verdim. (5-9) 30'dan 1/2 mina eksik bakır içinden, 9 ½ mina bakır eşeklerin yiyeceği saman için tarttım. (10-15) 3 mina bakır (bronz aksesuarlı) kemer için tarttım. 3 mina (eşeklerin) üst yükü için tarttım. 3 mina arum için tarttım. (15-20) 3 ½ mina Šamaš-rē'i'ye verdim. 2 1/3 mina Zirīya'ya verdim. 1 mina bakır kiššanum için tarttım.

Bir başka tablet ise Aššur-imittī'nin diğer üç kişiyle yapılan ticaret ve yapılan masraflar hakkında bilgiler vermektedir.

KT 2, No. 55

Tabletin transkripsiyonu

Ö. y.	um-ma A-šur-i-mi-tí A-la-ĥu-um ù
-------	-------------------------------------

		Puzur ₄ -A-šur-ma a-na
		I-tur ₄ -DINGIR qí-bi-ma
5.		25 ku-ta-ni 1 ANŠE
		ša-la-ma-am 5 1/2 ma-na
		AN.NA ^{ak} qá-tim i-na
		še-pí-a ta-dì-nam
		ŠĀ.BA 15 TÚG.ĪI.A. ù ANŠE
10.		ša-la-ma-am E-ra-dí
		il ₅ -qí 2 TÚG A-la-ḫu-um
		1 TÚG Puzur ₄ -A-šur
K.		1 TÚG ni-is-ḫa-tum
A. y.		iš-tù AN.NA ^{ak}
15.		qá-tim gam-ru-ni
		lu bi-it-qá-at AN.NA
		lu ni-is-ḫa-tum
		lu ša pá-zu-ur-tim
		2/3 ma-na 3 GÍN KÙ.BABBAR
20.		i-na KÙ.BABBAR ^{pl} -kâ ni-il ₅ -qí

Tabletin tercümesi

(1-4) Aššur-imittī, Al(i)-aḫum ve Puzur-Aššur, Itūr-itī'ye şöyle söylüyor: (5-8) 25 kutānum-kumaşını, 1 siyah eşeği (ve) 5 1/2 mina serbest kalayı gelişimde sen bana verdin. (9-11) İçinden 15 kumaşı ve siyah eşeği Eradi aldı. (11-15) 2 kumaş Al(i)-aḫum (için), 1 kumaş Puzur-Aššur (için) (ve) 1 kumaş nishatum vergisi (için) serbest kalaydan masrafımızdır. (16-20) Hem kalayın kaybı, hem nishatum vergisi, hem de kaçakçılık ödemesi (için) 2/3 mina 3 şeql gümüşü senin parandan aldık.

3.2. Asur Ticaret Kolonileri Dönemi'nde Muhasebeci / Kâtip

Muhasebeci bir işyerinin mali işlemlerinden sorumlu kişidir. Bu işi yaparken bağımsız olarak çalışabileceği gibi bir yere bağlı olarak da çalışabilir. Günümüzde özel ve kamu kesiminde istihdam edilen muhasebeciler işletmelerin finansal durumunu ortaya koymakta maliyet hesaplarını yaparak yöneticilerin karar almalarına yardımcı olmaktadırlar. ATK Dönemi'nde tüccarların yapmış oldukları ticari işlemlerin kayıtlarını kendilerinin tuttuğu anlaşılmaktadır. Bunun yanında aşağıdaki tablette ayrıca bu işleri yapan bir meslek grubunun olabileceği de görülmüştür.

Bu tablette ATK Dönemi'ne ait yerel kralın sipariş verdiği ürünlerin Kārum dairesinde çalışan bir muhasebecinin krala ait kredili alacaklar hesabına bu işlemi kaydettiği ve verilen paranın da bu hesaptan düşüldüğü belirtilmektedir.

Tabletin transkripsiyonu

Ö.y.	½ ma-na 5 GÍN KÙ.BABBAR ší-im ku-sí-<a->-tim ša ru-ba-im É kà-ri-im
5.	a-na E-na-Sú-en ₆ ú-ša-ḫi-ru
K.	ŠĀ.BA 3 1/3 GÍN
A.y.	KÙ.BABBAR a-na A-na-aḫ-a
10.	I-na-Sú-en ₆ i-dí-in

Tabletin tercümesi

⁴kārum dâiresi (ilgilileri) ³rubā'um'un ²kusītum elbiselerinin fiyatı (olan) ¹1/2 mina 5 šeqel ²gümüſü (5) Enna-Su'en için (6) (kralın satın aldığı hesabından) düřtüler. (7-8) İçinden 3 1/3 šeqel gümüſü (10) İnna-Su'en (8-9) Ānaḫ-â'ya (11) verdi.

3.3. Asur Ticaret Kolonileri Dönemi'nde Borç Alacak İlişkisi

ATK Dönemi'nde Asurlu tüccarlar yaptıkları ticari işlemlerdeki borçlarını ve alacaklarını kaydetmişler, borçlara ve alacaklara genelde belirli bir vade ve faiz uygulamışlardır. Alacakları ve borçları öderken de taksitlendirme yapmışlardır.

3.3.1. Senet

Alacağın göstergesi olan senet alacaklının hakkını korumak için imzalanan kıymetli bir evraktır. Günümüzde geçerliliğini korumakta olan bu evrak türü kredi kartlarının yaygınlaşmasıyla eski kullanım yoğunluğunu geride bırakmıştır. Senette bulunması gereken şekil şartları ATK Dönemi'ndeki senetlerle neredeyse bire bir benzerlik taşımaktadır. Asurlu tüccarların kullanmış olduğu tabletlerde alacaklı ve borçlunun isimleri bulunurdu. Bunun yanında borcun miktarı, vadesi, borca uygulanacak faiz oranı veya miktarı, borcun zamanında ödenmemesi durumunda uygulanacak faiz oranı ve şahitlerin isimleri bulunmaktadır.

ATK Dönemi'nde Asurlu tüccarlar borç ve alacaklarını kayıt altına almışlardır. Günümüze kadar gelen tabletlerdeki kayıtlarda oldukça iyi teşkilatlanmış bir kredi sistemine sahip oldukları görülmektedir. Bu durum günümüz bankacılık uygulamalarının da temeli sayılabilir (Karabulut vd., 2008: 107).

KT 1, No. 41

Aşağıdaki tablette cinsi ve miktarı yazılı olan bakır alacağının, borçlusu, aylık faizi, borcun ne zaman ödeneceği, ödenecek faiz miktarı ve şahitler yer almaktadır.

Tabletin transkripsiyonu

		2 GÚ 13 1/2 ma-na URUDU ši-kam
		i-še-er I-li-mi-šar
		DUMU Ku-lu-mi-im
		^d IM-šu-lu-li i-šu
5.		ITU.KAM Be-el-ti-kà-lim
		li-mu-um ša qá-ti
		I-na-a 1 1/2 ma-na.TA
		a-na 1 GÚ ^{um}
		i-na ITU.I.KAM ^{im}
K.	10.	ši-ib-tám ú-ša-áb
A.y.		IGI Sú-sà-a
		DUMU I-si-ḫi-im
		A-šur-be-el-a-wa-tim
		DUMU Puzur ₄ -Sú-en ₆
15.		IGI I-dí-A-šur DUMU Pu-sà!-a

Tabletin tercümesi

(1-4) Kullumum'un oğlu Ilī-mīšar'da Adad-šulūlī'nin 2 bilat 13 1/2 mina kırık bakır alacağı vardır (5-7) Bēlti-ekallim ayı, Inā'nın līmum'luk senesinde (7-10) 1 biltum için ayda birer buçuk mina faiz ilâve edecek. (11-12) Issiḫum'un oğlu Susâ'nın huzurunda, (13-14) Puzur-Su'en'in oğlu Aššur-bēl-awātīm'in huzurunda, (15) Pusa'nın oğlu İdī-Aššur'un huzurunda.

Bir başka tablette ise faizsiz bir borç mukavelesi yer almaktadır.

KT 1, No. 20

İmdī-ilum'un alacağı ile ilgili senette borcun miktarı, ne zaman ödeneceği ve şahitler yer almaktadır.

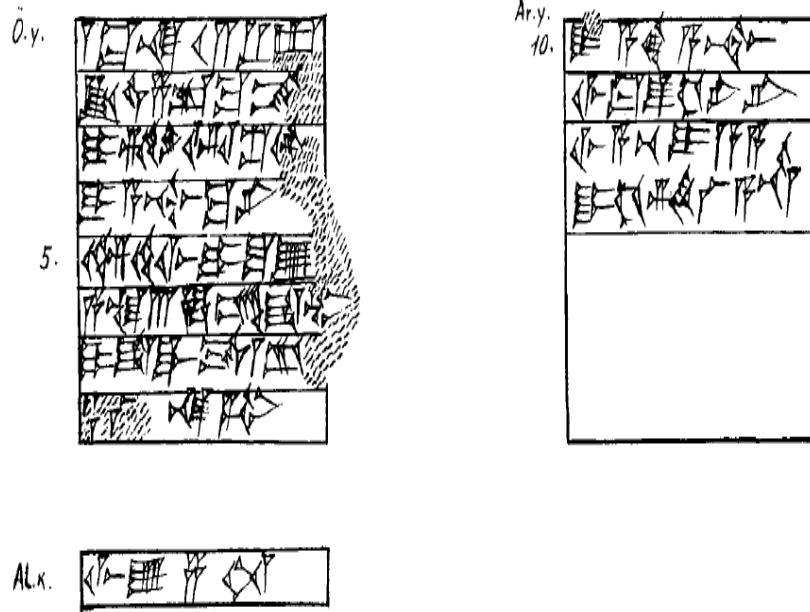
Tabletin transkripsiyonu

- 1 ma-na 12 1/3 GÍN
KÙ.BABBAR ʃa-ru-pá-am
i-ʃé-er Ar-ʃi-aḥ
DUMU A-šur- ba-ni
5. Im-dí-lum i-šu-ú
a-na 3 ḥa-am-ša-tim
i-ša-qal ITU. l.KAM
A-lá-na-tim
IGI Ú-sà-nim
10. DUMU A-mur-A-šur
IGI Ma-áš-ḥi-i-lí
IGI A-bi₄-i-a-a
DUMU DÛG-ʃi-la-A-šur

Tabletin tercümesi

(1-5) Aššur-bāni'nin oğlu Arši-aḥ'ın üzerinde İmdī-ilum'un 1 mina 12 1/3 şeqel tasfiye edilmiş gümüşü vardır. (6-7) 3 ḥamustum'a (kadar) tartacak. (7-8) Allānātum ayının 1'i. (9-10) Āmur-Aššur'un oğlu Ušanum'un huzurunda, (11) Mašḫī-ilī'nin huzurunda, (12-13) Ṭāb-šilla- Aššur'un oğlu Abiá'nın huzurunda.

Resim 17. Fazisiz borç senedi belgesi

Kaynak: Bilgiç, E. Bayram, S., Sever, H., ve Günbattı C. (1990), Ankara Kültepe Tabletleri I. TTK Yayınları, Ankara, s. 138.

3.3.1.1. Alacak Senedinin Ciro Edilmesi

Bir kimseden alacağın yazılı hale getirilerek borçlusu tarafından imzalanmasına senet denmektedir. Senedin alacaklısının başka bir kimseye olan borcunu aynı senetle ödemesine yani alacağın devrine senedin cirosu denir. ATK Dönemi'ne ait aşağıdaki tablette senedin alacaklısı Badatum kendisine senet karşılığında borçlanan İdī-Su'en ve kendisinin de borçlu olduğu H̄aluba'ya hitaben; İdī-Su'en'in kendisine borcu olan 1/2 mina'yı H̄aluba'ya teslim etmesini, H̄aluba'nın da kesinlikle bu kalayı almasını ifade etmektedir. Bu durum iki taraf için de bağlayıcı hüküm doğurmaktadır.

KT 1, No. 13

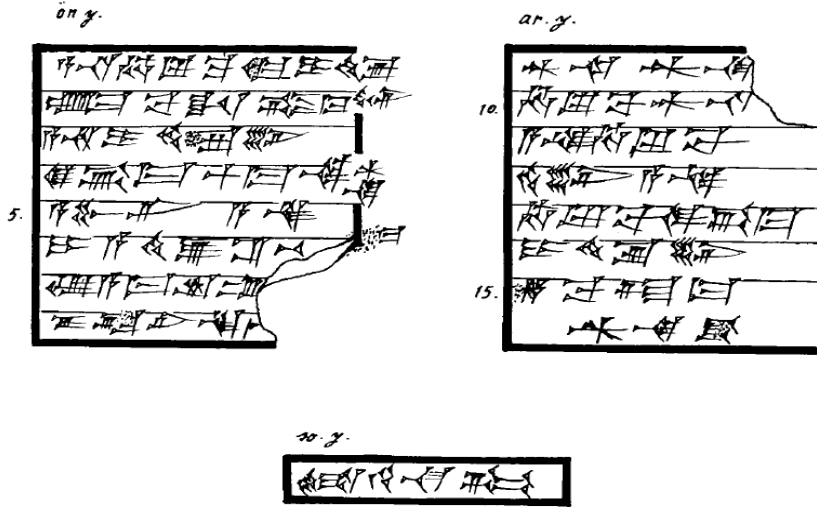
Tabletin transkripsiyonu

		a-na H̄a-lu-ba ù I-dī-Sú-en ₆
		um-ma Ba-da-tum-ma
		a-na I-dī-Sú-en ₆
		qí-bi-ma 1/2 ma-na AN.NA
5.		a-bu-ni a-na
K.		i-a-tí ú-šé-bi ₄ -[lam]-ma
		ù a-ma-ru-u[m]
A.y.		ú-la ni-na-m[e-er]
		AN.NA AN.NA
10.		H̄a-lu-ba AN.NA
		a-na H̄a-lu-ba
		dī-in a-na
		H̄a-lu-ba qí-bi-ma
		I-dī-Sú-en ₆
K.	15.	ša-ba-at-ma
		AN.NA-kà
S.k.	17.	li-dī-na-kum"

Tabletin tercümesi

(1-2) H̄aluba ve İdī-Su'en'e Badatum şöyle (söyler): (3-6) İdī-Su'en'e söyle: Babamız bana 1/2 mina kalay gönderdi. (7-8) Fakat (seninle) görüşmesine görüşeme[dik]. (9-10) Kalay H̄aluba'nın kalayıdır. (10-12) Kalayı H̄aluba'ya ver. (12-13) H̄aluba'ya söyle: (14-15) "İdī-Su'en'i yakala, (16-17) kalayını sana versin."

Resim 18. Alacak senedinin ciro edilmesi belgesi

Kaynak: Bilgiç, E. Bayram, S., Sever, H., ve Günbattı C. (1990), Ankara Kültepe Tabletleri I. TTK Yayınları, Ankara, s. 132.

3.3.1.2. İpotek

İpotek; bir alacağın borçlusu tarafından ödenene kadar borçluya ait bir varlığın alacaklı tarafından satılmasının engellenerek alacağın tahsil edilmesini kolaylaştıran bir uygulamadır.

ATK Dönemi'nde Asurlular ipotek işlemini değişik şekillerde uygulamışlardır. Alacaklı borcunu tahsil edene kadar borçlunun malvarlıkları, aile bireyleri, köleleri, bazen bunlardan biri bazen de birkaçı birlikte ipotek altına alınmıştır. Anadolu'nun ilk yazılı kayıtlarında geçen bu uygulama günümüz ipotek işlemlerine oldukça benzemektedir (Kuzuoğlu, 2005: 79). Aşağıdaki örnek ATK Dönemi'ne ait ipotek kavramı uygulamasını göstermektedir.

KT 1, No. 25

Bu tablet oldukça uzun bir mektuptan oluşmaktadır. Buraya mektubun sadece ilgili satırları alınmıştır. Metinde Sabazia, Puzur-Aşşur'dan bir borca ait iki tane evin teminat (ipotek) altında olduğunu ve borcun ödenerek ipoteğin kaldırılmasını talep etmektedir.

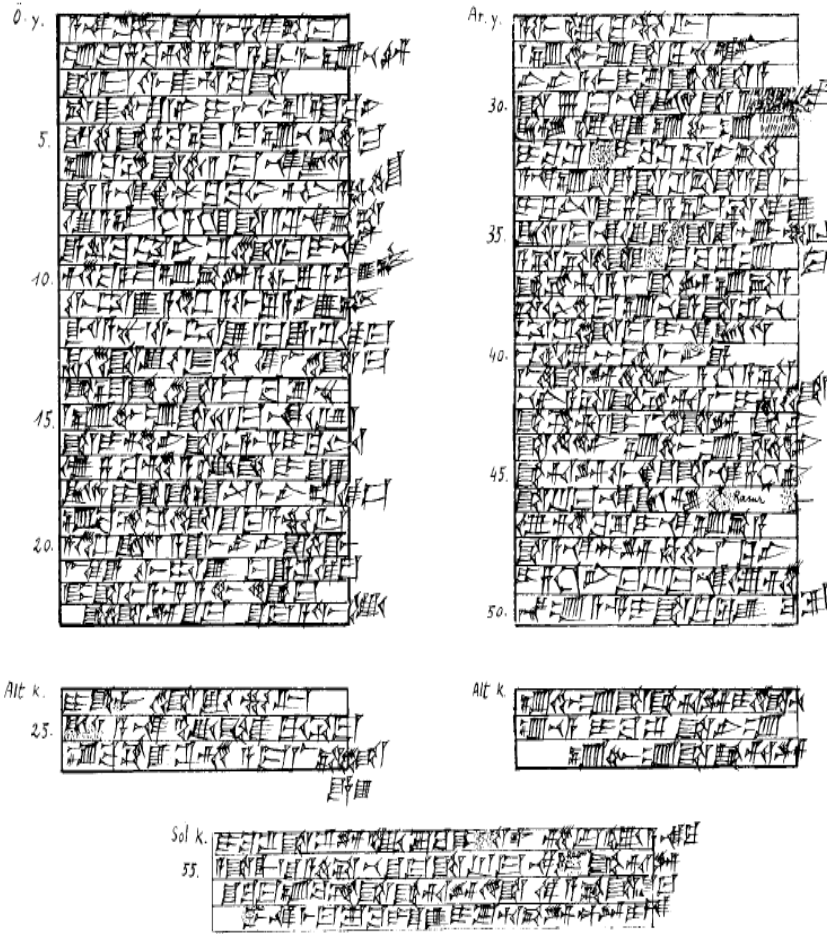
Tabletin transkripsiyonu

- a-na Puzur₄-A-şur qí-bi-ma
um-ma Sà-ba-zi-a-ma a-şu-mì ıup-pì-im
şá É Wa-áš-ıu-ba şá
ta-áš-pu-ra-ni I-lá-áb-ra-at-ba-ni
5. iš-tí-kà şa-ba-at-ma ıup-pì pé-tí-ma
ıup-pá-am şá 52 ma-na KÙ.BABBAR
şá A-na-aı-DINGIR gu₅-ba-áb-tim a-ıa-tí-şu
ù A-al-DÜG a-ıi-şu şá 2^{şı-na} bi-ta-an
e-ru-ba-tù¹-ni še-li-ma i-na
10. zi-ba-at ıup-pì-im a-wi-lu a-ni-ú-tum
wa-du-ú a-şar a-wi-lu a-ni-ú-tum
da-a-nu wa-du-ú ma-e şı-qí-ma...

Tabletin tercümesi

(1-2) Puzur-Aşşur’a Sabazia şöyle söylüyor de: (2-5) Bana gönderdiğin Waşhuba âilesiyle ilgili mektuba gelince: llabrat-bāni’yi kendinle birlikte tut, tableti (senedi) aç ve (6-9) Ānaı-ilī’nin, onun rahibe olan kızkardeşinin ve erkek kardeşi Al-ıābum’un 52 mina gümüş (alacağı) ile ilgili iki evimizin rehinine dâir senedi kaldırt! (9-12) Ve senedin ekinde bu adamlar bilirler ve bu adamlar gibi hâkimler (de) bilirler: suyu içir!...

Resim 19. İpotek belgesi

Kaynak: Bilgiç, E. Bayram, S., Sever, H., ve Günbattı C. (1990), Ankara Kültepe Tabletleri I. TTK Yayınları, Ankara, s. 142.

3.3.1.3. Alacak Listesi

Asurlu tüccarlar kendi aralarında ve yerel halk ile yapmış oldukları ticari işlemleri kayıt altına almışlardır. Tüccarlar ticareti kendi adlarına veya ticari şirketler adına yapmışlardır. Bu ticaretlerde doğan alacakları toplu halde listeleyerek alacak listeleri oluşturmuşlardır. Alacak listelerinde alacak ile beraber ödeme zamanı ve uygulanacak faiz de belirtilmiştir. Bu listeler günümüz muhasebe işlemlerinde kullanılan alacakların envanter kayıtlarına benzemektedir. Aşağıdaki tablet bu kayıtlara bir örnek teşkil etmektedir.

- 1 2/3 ma-na KÙ.BABBAR şa-ru-pá-am i-şé-er
 I-şar-ha-ri-im A-şur-SIPA i-šu
 iš-tù ITI.KAM* Hu-bu-ur *Met.: ha-muš-tim şa
 li-mu-um A-bi-a DUMU Şu-Da-gán a-na
 5. 20 ha-am-şá-tim i-şá-qal şu-ma i-na
 u₄-mì-şu ma-al-ú-tim lá iš-qúl
 1 ma-na-um 1/3 ma-na i-lá-ak-şu-um
 IGI A-şur-be-el-a-wa-tim IGI Iştar-pì-lá-ah
 10 GÍN KÙ.GI KI-şá-am SIG₅ i-şé-er
 10. Ì-lí-É A-şur-SIPA i-šu iš-tù ITI.KAM Ku-zal-li
 li-mu-um Şu-Iştar DUMU I-ku-nim a-na
 2 şa-na-at i-şá-qal şu-ma i-na u₄-mì-su
 ma-al-ú-tim lá iš-qúl 1 ma-na-um
 1/3 ma-na şí-ib-tám ú-şá-áb IGI A-ta-a-a
 15. IGI Iştar-pì-lá-ah 7 ma-na 5 GÍN KÙ.BABBAR şa-ru-pá-am
 i-şé-er Da-ga-ni-a A-şur-SIPA i-šu
 iš-tù ITI-KAM Hu-bu-ur li-mu-um A-bi-a
 DUMU Şu-Da-gán a-na 3 şa-na-tim i-şá-qal
 şu-ma i-na u₄-mì-şu ma-al-ú-tim lá iš-[qúl]
 K. 20. 1 ½ GÍN.TA a-na 1 ma-na-im i-na
 A.y. ITI.KAM-im ú-şá-áb IGI Iştar-pì-lá-ah
 IGI Áş-qú-dim IGI Ku-dá-a 1 ma-na 3 GÍN
 KÙ.GI KI-şá-am SIG₅ i-şé-er
 A-şur-be-el-a-wa-tim A-şur-SIPA
 25. i-šu iš-tù ITI.KAM Ku-zal-li
 li-mu-um Şu-Iştar / DUMU I-ku-nim
 a-na 2 şa-na-at i-şá-qal şu-ma
 i-na u₄-mì-şu ma-al-ú-tim lá iš-qúl
 1 ma-na 1/3 ma-na şí-ib-tám ú-şá-áb
 IGI A-ta-a-a DUMU Şu-Be-lim IGI Puzur₄-A-şur
 DUMU A-şur-ma-lik IGI Iştar-pì-lá-ah
 1/2 ma-na.KÙ.GI KI-şá-am SIG₅
 i-şé-er Puzur₄-A-şur A-şur-SIPA i-šu
 iš-tù ITI.KAM Áb-şá-ra-ni li-mu-um
 35. A-bi-a DUMU Şu-Da-gán 10 GÍN KÙ.GI
 a-na Ku-zal-li i-şá-qal 10 GÍN KÙ.GI
 a-na şa-ni-ú-tim e-tí-şu i-şá-qal
 10 GÍN a-na şál-şu-tim e-tí-şu i-şá-qal
 şu-ma i-na u₄-mì-şu ma-al-ú-tim
 K. 40. lá iš-qúl 1 ma-na-um 1/3 ma-na
 şí-[ib-tám ú-şá-áb]b IGI MAR.TU-ba-ni
 [DUMU x x]-a-a IGI MAR.TU-ba-ni
 DUMU A-ta⁷-a-hi IGI Şu-^dMUŞ
 S.K. ta-ah-sí-is-tum a-ni-tum me-eh-ra-at
 45. ʔup-pé-e ha-ru-mu-tim şa a-na-ku A-şur-ba-ni
 MAŞKIM ù ma-ha-i ni-ik-nu-ku-ma IGI Nu-bar-LUGAL
 IGI A-bu-şá-lim DUMU Şu-Ha-bu-ra i-na Bu-ru-dim
 É Iştar-pì-lá-ah e-zi-bu

Taletin tercümesi

(1-2) İşar-harim'in üzerinde Aşşur-rē'ī'nin 1 2/3 mina tasfiye edilmiş gümüşü vardır. (3-5) Şu-Dagan'ın oğlu Abiya'nın senesi, Hubur ayından itibaren 20 haftaya kadar ödeyecek. (5-8) Eğer onun günü dolduğunda ödemediyse her 1 mina (için) 1/3 mina ona gidecek. Aşşur-bēl-awātım'ın

huzurunda, İstar-pilah'ın huzurunda. (9-10) İlie'nin üzerinde Aşşur-rē'î'nin 10 şeqel iyi kalite KIşum altını vardır. (10-12) İkünüm'un oğlu Šū-İstar'ın senesi, Kuzallu ayından itibaren 2 seneye kadar ödeyecek. (12-15) Eğer onun günü dolduğunda ödemediyse 1'er mina (için) 1/3 mina faizi ilâve edecek. Ataya'nın huzurunda, İstar-pilah'ın huzurunda. (15-16) Daganiya'nın üzerinde Aşşur-rē'î'nin 7 mina 5 şeqel tasfiye edilmiş gümüşü vardır. (17-18) Šū-Dagan'ın oğlu Abiya'nın senesi, Hubur ayından itibaren 3 seneye kadar ödeyecek. (19-21) Eğer onun günü dolduğunda ödemediyse ayda her 1 mina için 1 ½ 'şer şeqel ilâve edecek (21-22) İstar-pilah'ın huzurunda, Aşqūdum'un huzurunda, Kudaya'nın huzurunda. (22-25) Aşşur-bēl-awātim'in üzerinde Aşşur-rē'î'nin 1 mina 3 şeqel iyi kalite KIşum-altını vardır. (25-27) İkünüm'un oğlu Šū-İstar'ın senesi, Kuzallu ayından itibaren 2 seneye kadar ödeyecek. (27-29) Eğer onun günü dolduğunda ödemediyse 1 mina (için) 1/3'er mina faizi ilâve edecek. (30-31) Šū-Bēlum'un oğlu Ataya'nın huzurunda, Aşşur-mālik'in oğlu Puzur-Aşşur'un huzurunda, İstar-pilah'ın huzurunda. (32-33) Puzur-Aşşur'un üzerinde Aşşur-rē'î'nin ½ mina iyi kalite KIşum-altını vardır. (34-36) Šū-Dagan'ın oğlu Abiya'nın senesi, Ab-šarrāni ayından itibaren 10 şeqel altın Kuzallu ayna kadar ödeyecek. (36-38) 10 şeqel altını onun ikinci vâdesine kadar ödeyecek. (Kalan) 10 şeqel'i onun üçüncü vâdesine kadar ödeyecek. (39-41) Eğer onun günü dolduğunda ödemediyse her 1 mina (için) 1/3 mina faizi ilâve edecek. (41-43) ...aya'nın oğlu Amurru-bāni'nin huzurunda, Atahi'nin oğlu Amurru-bāni'nin huzurunda, Šū-Nirah'ın huzurunda. (44-46) Bu tahsistum-belgesi benim, avukat Aşşur-bāni'nin ve amcamın (birlikte) mühürlendiğimiz ve (46-48) Nubar-šarrim'in huzurunda, Šū-Habura'nın oğlu Abu-šalim'in huzurunda Buruddum'da İstar-pilah'm evine bıraktığım zarflı tabletlerin nüshasıdır.

Tablo 1, Aşşur-rē'î'nin Alacak Listesi

Kimden	Miktarı	Cinsi	Faiz Oranı	Vade	Şahitler
İşar-harim	1 2/3 mina	Tasfiye Edilmiş Gümüş	%33	Šū-Dagan'ın oğlu Abiya'nın senesi, Hubur ayından itibaren 20 haftaya kadar	Aşşur-bēl-awātim İstar-pilah
İlie	10 şeqel	KIşum altını	%33	İkünüm'un oğlu Šū-İstar'ın senesi, Kuzallu ayından itibaren 2 seneye kadar	Ataya İstar-pilah
Daganiya	7 mina 5 şeqel	tasfiye edilmiş gümüşü	%50	Šū-Dagan'ın oğlu Abiya'nın senesi, Hubur ayından itibaren 3 seneye kadar	İstar-pilah Aşqūdum Kudaya
Aşşur-bēl-awātim	1 mina 3 şeqel	KIşum-altını	%33	İkünüm'un oğlu Šū-İstar'ın senesi, Kuzallu ayından itibaren 2 seneye kadar	Šū-Bēlum'un oğlu Ataya Aşşur-mālik'in oğlu Puzur-Aşşur
Puzur-Aşşur	½ mina	iyi kalite KIşum-altını	%33	Šū-Dagan'ın oğlu Abiya'nın senesi, Ab-šarrāni ayından itibaren 10 şeqel altın Kuzallu ayna kadar 10 şeqel altını onun ikinci vâdesine kadar (Kalan) 10 şeqel'i onun üçüncü vâdesine kadar	...aya'nın oğlu Amurru-bāni Atahi'nin oğlu Amurru-bāni

3.3.1.4. Alacaklara Ait Envanter Listesi

ATK Dönemi'ne ait bir başka tablette ise alacaklara ait bir envanter kaydı bulunmaktadır. Bu belgede tüccarın alacakları ile ilgili kaç tane tabletin bulunduğu ve bunların kimlerle ilgili olduğu listelenmiştir.

KT 7-a, No. 306

Tabletin transkripsiyonu

- 3 ıp-pu şa I-ku-nim DUMU Ili₅-ba-ni
[1+] 1 ıp-pu şa Lá-li-im /xxx a
şa Ú-zu-a ra[?] -du[?] I-ku-nim[?]
5. 2 ıp-pu şa [A-b]u-şa-lim DUMU A-ta-a
1 ıp-pu-um şa A-şur-da-du[?]
2 ıp-pu-um şa be-ú-lá-tù-ni
A-şur-lá-ma-sí kà-şa-ri-i-a
1 ıp-pu-um şa Bu-zu-zi-im
şa Lá-qé-pu-um ip[?]-qí[?]-id[?]
10. qá-ta-tù-ni ıp-pu-um
şa A-sú A-gi-a ù A-lá-hi-im
K. ıp-pu-um şa ku-nu-uk
kà-ri-im Kà-ni-iş
şa A-şur-i-dí ú Li-ba-a
15. 4 ıp-pu-ú şa a-na
DUMU kà-ri[-im] 1 ıp-pu-um şa Li-ba-a
x x dí na x
şa şa-lim-A-şur
x x x li x
20. a-řé-er A-bi-ni-A-şur Tur₄-hu[-mì-it]
iş-li-ni 1 ıp-pu-um
şa En-um-A-şur a-na ku-nu-ki
şa Lá-li-im ú-dí-im 1 ıp-pu-um
şa En-na-nim şa É-lá-ma
25. A-şur-DU₁₀ Li-ba-a ù şa-lim-A-şur
qá-ta-tù-ni 1 ıp-pu-um
şa şu-A-şur ù A-lá-hi-im
1 ıp-p[u]-um şa [A]-şur[-x] a-bu
K. I-dí-x-im 1 ıp-p[u-um] şa
S.K. 30. L[i-b]a-a a-ře-er x x şa
x x ni a Tur₄-hu-mì-it
[x b] u? ru ni şUNIGIN
23 ıp-pu
[a]-na ta-ma-lá-ke-en₆
a-ni-im i-ba-ří-ú

Tabletin tercümesi

(1) İli-bāni'nin oğlu Ikūnum'a âit 3 tablet, (2-3) Lalum'a âit 2 tablet, Uzua'ya (ve) İkūnum'a âit... (4) Ataya'nın oğlu Abu-šalim'e âit 2 tablet, (5) Aššur-dādu'ya âit 1 tablet, (6-7) benim kervan refakatçım Aššur-lamassī'nin tassrufundaki para(yla ilgili) 2 tablet, (8-10) Lā-qēpum'un emanet ettiği ... Buzuzu'ya âit 1 tablet, (bunlar) bizim kefilimizdir. (10-11) Asu, Agiya ve Ali-ahum'un (1) tableti, (12-14) kārūm Kaneš'in mührü(nü taşıyan) Aššur-idī ve Libbaya'ya âit (1) tablet, (15-16) kārūm'un mensubuna âit olan 4 tablet, (16-19) Libbaya'ya âit 1 tablet ... Šalim-Aššur (20-21) ... Abini-Aššur'un üzerine ... Turhumit ... (21-23) Lalum'un mührü için Ennum-Aššur'un 1 tableti, (23-26) bizim kefillerimiz Elama, Aššur-ṭāb, Libbaya ve Šalim-Aššur'a âit 1 tablet, (26-27) Šū-Aššur ve Ali-ahum'un 1 tableti, (28-29) Aššur-... (29-32) Libbaya'nın 1 tableti Turhumit'e ... (32-34) Toplam 23 tablet tamalāku-kabının içinde bulunuyor.

Tablo 2. Alacaklara ait envanter listesi

Borçlu	Tablet Sayısı
İli-bāni'nin oğlu Ikūnum	3 tablet
Lalum	2 tablet
Uzua'ya (ve) İkūnum'a âit	...
Ataya'nın oğlu Abu-šalim	2 tablet
Aššur-dādu	1 tablet
Aššur-lamassī	2 tablet
Buzuzu	1 tablet
Asu, Agiya ve Ali-ahum	1 tablet
Aššur-idī ve Libbaya	1 tablet
kārūm'un mensubu	4 tablet
Libbaya	1 tablet
Ennum-Aššur	1 tablet
Elama, Aššur-ṭāb, Libbaya ve Šalim-Aššur	1 tablet
Šū-Aššur ve Ali-ahum	1 tablet
Libbaya	1 tablet

3.3.2. Faiz

Faiz bir mal veya paranın belli bir süreliğine sahibi dışında kullanılmasından dolayı ödenmesi gereken tutardır. Asurlu tüccarların gelir kaynaklarından biri de kredili satışlar ve borç alışverişlerinde kullandıkları faizdi. Asurlu tüccarların kendi alışverişlerinde uyguladıkları faiz oranı ile yerel halka uyguladıkları faiz oranı farklıydı.

Kendi aralarında %30 civarında faiz uygularken yerel halka normal %60 olan ama çok özel durumlarda %300-%600'ler gibi yüksek oranlara çıkabilen faiz uygulamaktaydılar (Karabulut vd., 2008: 106). ATK Dönemi'nde tüccarlar basit, bileşik ve temerrüt faizi uygulamışlardır.

3.3.2.1.Basit Faiz

Basit faiz, belirli bir dönem için yatırılan kıymetli bir varlığın o dönem sonunda bir kez hesaplanarak yatırımcısına sağladığı gelirdir (Büker vd., 1997: 216). ATK Dönemi'nde tüccarlar alacaklarına basit faizi uygulamışlardır. Bu uygulama günümüz basit faiz hesaplaması ile aynıdır.

Aşağıdaki tablette basit faiz ile ilgili bir örnek bulunmaktadır. Bu örnekte Amurru-bāni'nin ödeyeceği faiz aylık olarak belirtilmiştir. 1 mina 480 gram gümüş etmektedir. Toplam verilen borç 1200 gram gümüştür bu gümüşten aylık 12 gram gümüş faiz alınacağından bahsedilmektedir.

KT 7-a, No. 206

		2 ½ ma-na KÙ.BABBAR
		ša-ru-pá-am a-šu-mi
		I-ku-nim i-ra-me-ni-a
		a ša ki-ma
	5.	Bu-zu-ta-a áš-qúl
		iš-tù ha-muš-tim
		ša ^d MAR.TU-ba-ni
K.		ù I-ku-nim
A.y.		1 ½ GÍN.TA
	10.	i-na [ITI].1.KAM
		ší-ib-[tám] ú-ša-[áb]
		IGI A-šur- ^d UTU-ši
		DUMU Ib-ni-lí

Tabletin tercümesi

(1-5) İkūnum adına 2 1/2 mina tasfiye edilmiş gümüşü Buzutaya'nın vekiline kendiminkinden ödedim. (6-11) Amurru-bāni ve İkūnum'un haftasından itibaren 1 ayda 1 1/2'şer şeql faizi ilâve edecek. (12-13) İbni-ilī'nin oğlu Aššur-šamšī'nin huzurunda.

3.3.2.2.Bileşik Faiz

TDK, bileşik faiz için: “*Belirlenmiş süreye dek birikmiş faizlerin anaparaya eklenmesiyle elde edilen toplam üstünden ödenen faiz.*” tanımını vermektedir. Asurlu tüccarların yapmış oldukları ticari işlemlerde bileşik faizi uyguladıklarına dair bilgiler bulunmaktadır. Ancak bu faizin uygulanması borç senetleri üzerinde görünmemektedir. Tüccarların bu faizi uyguladıklarına dair bilgiler, yapmış oldukları yazışmalardan elde edilmektedir. Bileşik faiz ile ilgili Kuzuoğlu yazmış olduğu makalesinde “*gümüşe gelince, o dikilitaştaki ifadelere göre faizi ve faizin faizini alacak*”, “*dikilitaştaki ifadelere göre faizi ve faizin faizini alacağız*”, “*gümüş ve onun faizini ve faizin faizini senin için araştıracağım*” (Kuzuoğlu, 2016: 319) ifadelerinin Asurlu tüccarların tabletlerine yansıdığından bileşik faizin kullanıldığından bahsetmektedir.

3.3.2.3.Temerrüt Faizi

Temerrüt faizi borçlunun borcunu vadesinde ödememesi durumunda uygulanacak olan ek faizdir (Ortaç, 2014:123) (TDK, Erişim Tarihi 03.09.2019). Asurlu tüccarlar verdikleri borca karşılık bir faiz almaktaydılar. Bu borç belirtilen tarihte ödenmediği takdirde bir faiz daha uygulamışlardır. Bu faiz günümüzde uygulanmakta olan temerrüt faizi ile aynıdır. ATK Dönemi’ne ait aşağıdaki tablette bir borç ve borcun zamanında ödenmemesi ile ilgili uygulanacak temerrüt faizi kaydedilmiştir.

KT 7-a, No. 137

Aşşur-re’î’ye 3 mina gümüş borcunun bulunduğu, borcun vadesinde ödenmesi durumunda sadece faizinin talep edileceği, borcun zamanında ödenmemesi durumunda ise 6 talent iyi bakır ödeneceği belirtilmektedir. Bu tablette dikkati çeken husus uygulanan temerrüt faizinin verilen borç ile aynı cins olmamasıdır.

Tabletin transkripsiyonu

- 3 ma-na KÙ.BABBAR
ša-ru-pá-am i-še-er
A-šūr-SIPA DUMU x[-x-x-]a
A-šūr-SIPA DUMU [Puzur₄]-Ištar
5. i-šu iš-tù

		ha-mu-uš-[tim]
		ša A-šur-na-da
		a-na 3 ha-am-ša-tim
K.		i-ša-qal
	10.	šu-ma la iš-qúl
A.y.		6 GÚ URUDU SIG ₅
		i-[ša-qa]/ šu-ma
		i[-na u ₄ -m]i-šu KÙ.BABBAR
		iš-[t]a-qal a-na ma-lá
	15.	u ₄ -m[u]-šu / e-te-qú-ni
		a-na ší-ib-ti ₇ -šu
		A-šur-SIPA i-šé-e-šu
		IGI I-ku-pi-a
		IGI A-šur-i-mi-ti
K.	20.	IGI A-šur-na-da

Tabletin tercümesi

(1-5) ...a'nın oğlu Aššur-re'ti'nin üzerinde Puzur₄-İštar'ın oğlu Aššur-re'ti'nin 3 mina tasfiye edilmiş gümüşü vardır. 5-9 Aššur-nādā'nın haftasından itibaren 3 haftaya kadar ödeyecek. (10-12) Eğer (bu süre içerisinde) ödemediyse 6 talent iyi bakır ödeyecek. (12-17) Eğer gününde gümüşü ödediye, onun geçen günlerine göre onun faizi için Aššur-re'ti talepte bulunacak.

3.3.2.4. Borç Karşılığında Faiz ve Tahlil

ATK Dönemi'nde faiz ile borç para vermenin yanında tahıl karşılığında da borç para verilebilmekteydi. Aşağıdaki tablette Aššur-rē'ti ile Šamaš-bāni'nin yerli olarak tahmin edilen bir kişiye vermiş oldukları 10 minalık bir gümüş borçtan bahsedilmektedir. Borcun ödenmesinde hem faiz olarak 1 mina 15 shekel gümüş hem de 50 ölçek tahıl alınacağı belirtilmektedir.

KT 7-a, No. 158

Tabletin transkripsiyonu

		Silindir mühür
		KIŠIB Ĭ-lí-áš-ra-ni
		KI[ŠIB] Lá-ba-ar-ša
		[KIŠIB A-l] á-ri-ú-ma-an
		[KIŠIB [?] X-x]-lu šu 10 ma-na KÙ.BABBAR
		Silindir mühür
	5.	[a-na G]a ² -ma-du
K.		[A-šur]-SIPA ù ^d UTU-ba-ni
		Silindir mühür
		i-dí-nu-ni KÙ.BABBAR a-na
		ha-ar-pi ú-ta-ar
		50 ú-tá-tám mi-iš-lúm
	10.	še-um mi-iš-lúm

	ar-ša-tum
	Silindir mühür
	ù 1 ma-na 15 GÍN
	KÙ.BABBAR ú-ša-áb
K.	Silindir mühür
S.k.	Silindir mühür
Sağ k.	Silindir mühür

Tabletin tercümesi

(1-4) İli-ašranni'nin mührü, Labarša'nın mührü, Alariuman'ın mührü, ...lu'nun mührü². (4-8) Aššur-rē'i ve Šamaš-bāni'nin GAmadu'ya verdiği 10 mina gümüş hakkında: Gümüşü hasada kadar iade edecek. (9-13) Yarısı arpa, yarısı buğday (olmak üzere) 50 (ölçek) tahılı ve 1 mina 15 šeqel gümüşü ilave edecek.

3.3.2.5.Yüksek Faiz Uygulaması

ATK Dönemi'nde Asurlu tüccarların yerli halkla yaptıkları ticaretle genellikle %60 bazen de farklı oranlarda faiz uygulanmıştır. Aşağıdaki tablet ve tablete ait zarfta İštar-bāšti Atalı'den alacaklı olan bir tüccarın vermiş olduğu 7 ½ šeqel gümüşün zamanında ödenmemesi durumunda ayda 4'ten ¼ eksik yani 3 ¾ šeqel gümüş faiz ödeneceği yazmaktadır. Bu aylık %50 yıllık ise %600 gibi çok yüksek bir oranda bir faize tekabül etmektedir.

KT a/k 335 (KT a/k 931 nolu zarfın tableti) (Bayram, 1990: 458-459).

Tabletin transkripsiyonu

	7 1/2 GÍN KÙ.BABBAR
	i-šé-er A-ta-li
	İštar-ba-áš-tí tí-šu
	i-na ša Be-lim
5.	i-ša-qal šu-ma
	lá iš-qú-ul
	4 LÁ 1/4 GÍN KÙ.BABBAR
	ši-ib-t[ám]
	i-na ITI.[KAM
10.	ú-š[a-áb
	IGI Du-[du-be-a-lá]
	IGI Ga-bi4-ú-m[a-an]
	IGI Šu-bu-nu-ma-an
	IGI I-lu-ra-áš
15.	IGI Ha-ar-lá
	IGI A-du-wa

Tabletin tercümesi

(1-3) (Bayan) İstar-bāšti Atali'den 7 ½ šeqel gümüş alacaktır. (4-5) (Tanrı) Bēlum'un (zamanında) ödeyecek. (5-10) Eğer ödemediyse 4'ten ¼ eksik (3 ¾) šeqel gümüş faizi ayda ilave edecek. (11-16) Dudubeala'nın, Gabiuman'ın, Šubunuman'ın, İluraš'ın, Harla'nın (ve) Aduwa'nın huzurunda.

Zarfin transkripsiyonu

KT a/k 931 (KT a/k 335 nolu tabletin zarfı)

5. KIŠIB Du-du-be-a-lá KIŠIB
Ga-bu-ú-ma-an KIŠIB A-ta-li
KIŠIB Šu-bu-[n]u-ma-an
KIŠIB I-[lu-ra-á]š
KIŠIB Ha-[ar-l]á
KIŠIB A-du-wa
7 1/2 GÍN KÙ.BABBAR
i-šé-er A-ta-li
10. İstar-ba-áš-tí tí-šu
a-na ša Be-lim i-ša-qal
šu-ma lá iš-qú-ul
4 lá 1/4 GÍN KÙ.BABBAR i-ITL.KA[M]
ši-ib-[tá]m [ú-ša-áb]

Zarfin tercümesi

(1-6) Dudubeala'nın, Gabuman'ın, Atali'nin, šubunuman'ın, İluraš'ın, Harla'nın (ve) Aduwa'nın mührü. (7-9) (Bayan) İstar-bāšti Atali'den 7 ½ šeqel gümüş alacaktır. (10) (Tanrı) Bēlum'un (zamanına) kadar ödeyecek. (11-13) Eğer ödemediyse 4'ten ¼ eksik (3 ¾) šeqel gümüşü ayda faiz (olarak) ilave edecek.

3.3.2.6.Kārum'un Faiz Kararı

Asurlu tüccarlar kendi aralarında yapmış oldukları ticari işlemlerde Kārum dairesinin belirlemiş olduğu %30 faiz oranını uygulamıştır. Bu oran Asurlu tüccarlar arasında. Aşağıdaki tablette Aḫu-qar'ın Ennam-Aššur'dan 10 šeqel gümüş alacağı olduğu ve belirtilen tarihte ödenmediği takdirde kārum'un hükmüne göre her bir mina'ya 1 ½ šeqel faiz alınacağı belirtilmektedir.

Kārum'un %30 faiz hesabı şöyledir: 1 mina 60 šeqel gümüş aylık 1.5 šeqel gümüş faiz, yıllık 1.5 * 12= 18 šeqel gümüştür. 60 šeqel'in %30'u yine 18 šeqel yapar.

KT 1, No. 5

Tabletin transkripsiyonu

		10 GÍN KÙ.BARBAR ša-ru-pá-am
		i-sé-er En-nam-A-šûr
		DUMU Ku-ur-ku-ur
		A-ḫu-qar i-šu
	5.	iš-tù ḫa-mu-uš-tin
		ša I-tur ₄ -DINGIR ù
		A-šûr-ta-ak-lá-ku
		ITU.KAM Ši-ip-im
K.		a-na 15 ḫa-am-ša-tim
A.y.	10.	i-ša-qal šu-ma
		lá iš-qúl ki-ma
		a-wa-at kâ-ri-im
		a-na 1 ma-na-im
		1 1/2 GÎJS.TA šî-ib-tdm
	15.	ú-ša-áb li-mu-um
		A-šûr-SIG ₅
		IGI Ki-li-a
		IG1 Puzur ₄ -Ištar

Tabletin tercümesi

(1-4) Kurkur'un oğlu Ennam-Aššur'un üzerinde Aḫu-qar'ın 10 šeqel tasfiye edilmiş gümüşü vardır. (5-10) Šip'um ayında Itûr-ilum ve Aššur-taklâku'nun ḫamuštum'undan itiba-ren 15 haftaya kadar tartacak. (10-12) Eğer tartmazsa kârum'un hükmüne göre (13-15) her 1 mina'ya 1'er ½ šeqel fâiz ilave edecek. (15-16) Aššur-damiq'in eponüm'ü. (17) Kilia'nın huzurunda, (18) Puzur-Ištar'ın huzurunda.

3.3.3. Taksitlendirme

Taksitlendirme bir borcun alacaklısı tarafından önceden belirtilen tarihlerde eşit veya değişik tutarlarda ödenmesidir (TDK, Erişim Tarihi: 03.09.2019). Günümüzde özellikle kredi kartlarının yaygınlaşmasıyla beraber yaygın bir şekilde taksitlendirme işlemi yapılmaktadır. ATK Dönemi'ne ait tabletlerde bu uygulamanın da kullanıldığı görülmektedir.

KT 1, No. 57

Aşağıdaki tablette Puzur-Aššur'un Kikarša ve eşinden 1/2 mina 5 šeqel gümüş alacağı olduğu belirtilmektedir. ½ mina gümüş 30 šeqel gümüş etmektedir. Toplamda ise 35 šeqel alacak bulunmaktadır. Bu alacağı 2 taksit olarak 17 ½ šeqel gümüş olarak ödeneceği tablette açık bir şekilde belirtilmektedir.

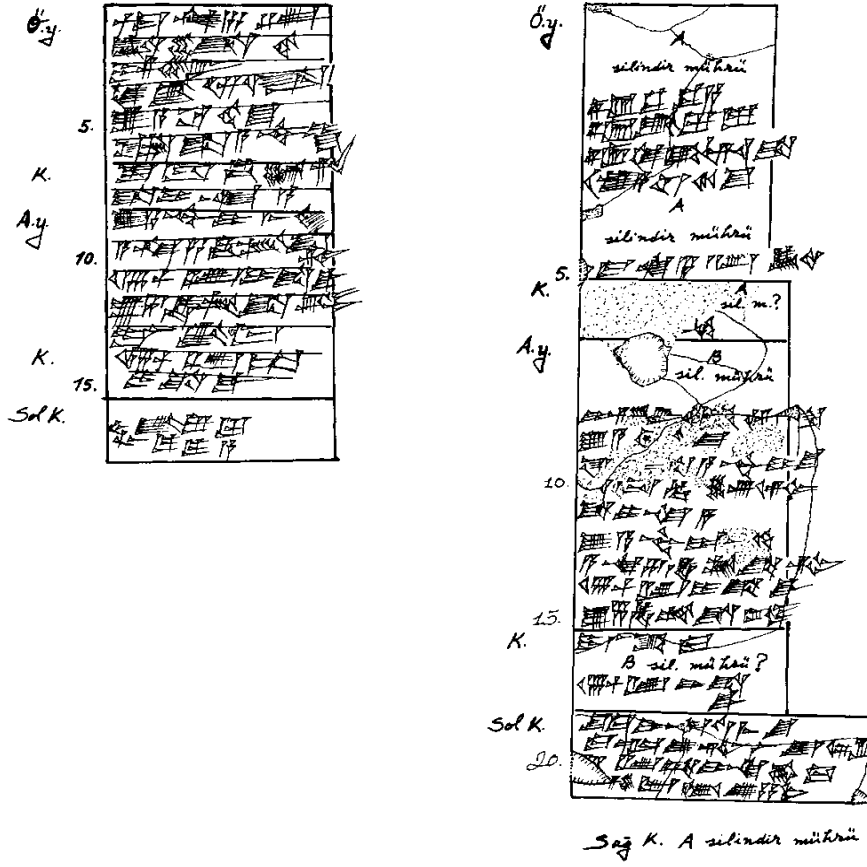
Tabletin transkripsiyonu

		1/2 ma-na 5 GÍN
		KÙ.BABBAR li-ti
		i-še-er
		Ki-kà-ar-ša
	5.	ú a-ši-ti-šu
		Puzur ₄ -A-šur i-šu
K.		iš-tù ha-muš-tim
		ša I-na-a
A.y.		ú A-šur-i-mi-ti
	10.	a-na 5 ha- am-ša-tim
		17 1/2 GÍN i-ša-qal
		ú 5 ha-am-ša-tim
		i-lá-kà-ma
K.		17 1/2 GÍN {.TA}
	15.	i-ša-qal
S.k.		IGI Kà-lu-lu
		IG1 Ku-ku-a”

Tabletin tercümesi

(1-6) Puzur-Aššur'un Kikarša ve karısında 1/2 mina 5 sheqel liti gümüşü vardır. (7-11) Inâ'nın ve Aššur-imittî'nin hamuštum'undan itibaren 5 hamuštum'a kadar 17 1/2 sheqel ödeyecek (12-15) ve 5 hamuštum (daha) geçecek ve tekrar 17 1/2 sheqel tartacak. (16) Kalulu'nun huzurunda, (17) Kukua'nın huzurunda.

Resim 20. Taksitlendirme belgesi

Kaynak: Bilgiç, E. Bayram, S., Sever, H., ve Günbatı C. (1990), Ankara Kültepe Tabletleri I. TTK Yayınları, Ankara, s. 166.

3.3.4. Denetim

İşletmelerin mali işlemlerinin denetlenmesi esnasında işletme hesap kalanlarının müşteri hesap kalanları ile karşılaştırması yapılır. Bunun için doğrulama mektupları kullanılarak hesaplarda bir hata olup olmadığı tespit edilmeye çalışılır.

ATK Dönemi'nde tüccarlar yaptıkları ticari işlemlerde anlaşmazlığa düştiklerinde bazen bu işlemlerin doğruluğunu teyit etmek için tabletlerde kullanılan mühürlerin doğruluğunu araştırmışlardır.

Aşağıdaki tablette Asurlu tüccar, Anah-ilī'nin oğullarına babalarının borcunun bulunduğu dair elinde mühürlü bir tablet olduğunu söylemekte, Anah-ilī'nin oğulları da babalarının borcunu ödediğine dair ellerindeki belgenin şahit olduğunu belirtmektedirler. Bunun üzerine tüccar şahitlerle görüşmek ister.

Tabletin transkripsiyonu

		IGI Šu-Be-lim DUMU Ku-bi ₄ -dī
		IGI DU ₁₀ -šī-lá-A-šur
		DUMU A-li-li
		IGI A-šur-re-šī
	5.	DUMU Na-áb-Sú-en ₆
		me-er-e A-na-ah-i-lí
		mu-ša-ri<-dī>-im aš-ba-at-ma
		um-ma a-na-ku-ma
		ṭup-pu-um a-ni-um
K.	10.	ku-nu-uk a-bi ₄ -ku-nu
A.y.		lá ku-nu-uk a-bi ₄ -ku-nu
		ú-dí-a um-ma me-er-ú
		A-na-ah-i-lí-ma
		ṭup-pu-um ku-nu-uk
	15.	a-bi ₄ -ni ša pá-e / ni-šu
		ša a-bu-ni a-bu-kà
		KÙ.BABBAR ú-ša-bi-ú um-ma
		a-na-ku-ma ša pá-e
		ri-dá-ni-ma mi-nam
K.	20.	a-qá-bi ₄ ša ni-iš
S.K.		A-lim ^{ki} ru-ba-im
		úz-na-tí-šu-nu al-pu-ut

Tabletin tercümesi

(1-5) Kūbī-idī'nin oğlu Šū-Bēlum'un huzurunda, Alilī'nin oğlu Ṭāb-šilli-Aššur'un huzurunda, Nab-Suen'in oğlu Aššur-rēšī'nin huzurunda. (6-8) Mušāridum (olan) Anah-ilī'nin oğullarını yakaladım ve ben şöyle söyledim: (9-12) Bu belge (üzerindeki) mührün babanıza âit olup olmadığını bildirin. (12-17) Anah-ilī'nin oğulları şöyle söyledi: Babamızın babanın gümüşünü tamamen ödediği (hakkında) babamızın mühürlü belgesinin şahitlerine sahibiz. (17-19) Ben şöyle söyledim: Şahitleri bana karşı ortaya koyun. Niçin ben şöyle söylüyorum? (20-22) Şehrin ve kralın adına onların kulağını kaydettim.

3.4.Asur Ticaret Kolonileri Dönemi’nde Uygulanan Ortaklıklara İlişkin Tablet Örnekleri

ATK Dönemi’nde ticari işlerde tüccarlar farklı şekillerde ortaklıklar kurmuşlardır. Bu şekilde eldeki sermayelerini değerlendirerek kârlarını maksimum yapmaya çalışmışlardır. Bu dönemdeki ortaklıkların kuruluşu ve kâr dağılımları ile ilgili olarak başlı başına bir metin bulunmamaktadır. Bu ortaklıkları dolaylı yollardan başkalarının yazmış olduğu metinlerden öğrenmekteyiz.

3.4.1. Be’ulātum Ortaklık

Bē’ulātum, sermayedarın işlerini yaptırmak için tüccarlara ya da çalışanlarına verdiği faizsiz paradır. Bazı durumlarda sermayedarlar verdikleri bu borçların karşılığında yapılan işe ortak olmuşlardır. (Bilgiç vd, 1990: 23). Sermayedar faizsiz olarak koyduğu paranın sonucunda kâr elde etmek ister ancak sermayedar kâr alamadığında vermiş olduğu sermayeye belirli bir oranda faiz ekleyerek parasını geri isterdi.

KT 1, No. 6

ATK Dönemi’ne ait aşağıdaki tablette nishātum ve šaddū'atun vergilerinin taşınan miktara eklendiğinden ve tüccarın bē’ulātumunun 3 1/6 šeqel gümüş olduğundan bahsetmektedir.

Tabletin transkripsiyonu

		2 ma-na KÙ-BABBAR
		ša-ru-pá-am ni-is-ḫa-sú
		DIRIG ša-du-a-sú
		ša-bu ku-nu-ku
	5.	ša E-na-aḫ-DINGIR
		ú i-a-tí a-na
		Kur-ub-Ištar E-na-aḫ-DINGIR
		a-na
		A-gi-a ip-qí-id KÙ.BABBAR
K.	10.	ša be-ú-lá-tí-a
A.y.		3 1/6 GÍN KÙ.BABBAR
		ši-tí KÙ.BABBAR ša i-ši-im
		TÚG ^{ba-ti} -šu ḫa-al-qú-tim
		a-na A-gi-a ap-qí-id
	15.	IGI I-dí-a-bi ₄ -im

Tabletin tercümesi

(1-9) Ēnaḥ-ilī'nin ve benim mührümle (mühürlenmiş) nishātum vergisi yekûnun içine önden ilave edilmiş, šaddū'atum vergisi taşınan miktara sonra eklenmiş 2 mina tasfiye edilmiş gümüşü Kurub-Ištar'a verilmek (üzere) Ēnaḥ-ilī Agia'ya teslim etti. (9-11) Benim bē'ulātum'um olan para 3 1/6 šeql gümüşdür. (12-14) Onun kaybolan elbiselerinin bedelinden geri kalan parayı Agia'ya emanet ettim. (15-16) Aššur-rabi'nin oğlu İdī-abum'un huzurunda, (17) Dān-Aššur'un huzurunda.

Başka bir metinde ise 10 ½ šeql gümüşü be'ulātum ortaklık için Mannu-balum-Aššur'un Enna-Aššur'a verdiği belirtilmektedir.

KT 2, No. 8

Tabletin transkripsiyonu

Ö.y.	10 1/2 GÍN KÙ ša-ru-pá-am be-ú-lá-at Ma-nu-ba-al-ma-A-šur «a-na» E-na-A-šur a-na
5.	Šu- ^d En-líl i-dí-in iš-tí KÙ Ma-nu-ba-al-ma-A-šur uk-ta-al
K.	šu-ma a-i-e-ma
A. y. 10.	ú-dá-pi-ir ú-ga-ar-šu-ma [i]g-ri ú-ma-lu-ú IGI Ka-ru-wa IGI Šu-Be-lim
15.	KÙ.BABBAR i-qá-qá-ad šál-mì-šu-nu
K.	ra-ki-is"

Tabletin tercümesi

(4) Enna-Aššur, (2-3) Mannu-balum-Aššur'un be'ulātum'u (olan) ¹10 1/2 šeql tasfiye edilmiş gümüşü (4-6) Šū Enlil'e verdi. (6-8) Mannu-balum-Aššur, paradan (dolayı) rehin alınmıştır. (9-10) Eger herhangi bir yere giderse, (11) onu ben kiralayacağım ve (12) (onun)[ki]raları (onun borcunu) telâfi edecek. (13) Karuwa'nın huzurunda, (14) Šū-Bēlum'un huzurunda. (15-17) Para, onların sağ olanlarının başına bağlanmıştır.

3.4.2. Tadmiqtum Ortaklık

Bu ortaklık türünde sermayedarlar kazanç elde etmek için bir miktar sermayeyi faizsiz olarak tüccara verirlerdi. Tüccar bu para ile ticaret yapar ve oluşan kâr tüccar ve sermayedarlar arasında paylaşıldı. Tüccar sadece kâra ortak olurdu.

Kt n/k 1065 (Çeçen ve Gökçek, 2016: 249)

ATK Dönemi'ne ait aşağıdaki tablette Uşur-ša-İštar'a Akadia'nın yazdığı mektupta çeşitli konulardan bahsettikten sonra Akadia Uşur-ša-İštar'dan tadmiqtumu ile ilgili olarak 1 šeqel dahi olsa göndermesini talep etmektedir.

Tabletin Transkripsiyonu

		a-na Ú-šú-ur-ša-İštar
		qí-bi-ma um-ma
		A-kà-dí-a-ma
		i-na tūp-pé-e-kà
5.		um-ma a-ta-ma / ha-ra-ni
		a-na a-lim ^{KI} / ša ha-ra-šu-nu
		a-na a-lim ^{KI} É a-bi-šu-nu
		lá e-šu-ru / sú-ha-ar-šu-nu
		lá e-šu-ru / áš-ta-na-pá-ra-kum
K.	10.	iš-tù / Hu-ni-a
		ú-šú / um-ma
A.y.		a-na-ku-ma
		lu ki-na-tám
	15.	iš-té-en ₆ tur ₄ -da-am
		lu KÙ.BABBAR 1 GÍN
		i-na ša ta-ad-mi-iq-tí-a
		šé-bi-lám / iš-tù-ma
		dá-ni-ni-ni / ha-ra-kà
	20.	a-na a-lim ^{KI} áš-ta-na-par-ma
K.		ba-a-ba-tim ša a-bi-ni
		za-ki-ma
S.k.		i-pá-ni-kà bi-lá-am
		a-na-kam Kà-nu-a / a-na ší-im-tí-ša
	25.	i-ta-lá-ak-ma / a-šu-mi-ša
		lá a-la-kà-am

Tabletin tercümesi

(1-3) Uşur-ša-İštar'a Akadia şöyle diyor: (4-10) Sen mektuplarında şöyle dedin: Benim yolculuğum Asur'a. Onların yolculuğu da Asur'a. Kendi babalarının firmasını korumadılar. Kendi uşaklarını (da) korumadılar. Ben devamlı olarak sana yazdım! (11-13) Hunia gittikten sonra ben şöyle dedim: (14-20) Hem yetkili birini buraya sevk et hem de benim tadmiqtum'umdan 1 šeqel dahi olsa bana gönder! Ben kötü olduktan sonra mı senin yolculuğun Asur'a (olacak)? Ben devamlı olarak yazıyorum! (21-26) Babamızın ticari mallarını halledip, kendi kontrolünde buraya getir! Buraya, Kanua kendi şimtumu için geliyor. Bundan dolayı ben gelmeyeceğim.

Resim 21. Tadmiqtum ortaklık belgesi ön yüz

Kaynak: Çeçen, S. & Gökçek L. G. (2016) "Asurlu Bayan Akadia'nın ağabeyi Usur -ša- İstar'a göndermiş olduğu üç mektup", *Cappadocia Journal of History and Social Sciences*, Vol VII., s. 257.

Resim 22. Tadmiqtum ortaklık belgesi üst kenar

Kaynak: Çeçen, S. & Gökçek L. G. (2016) "Asurlu Bayan Akadia'nın ağabeyi Usur -ša- İstar'a göndermiş olduğu üç mektup", *Cappadocia Journal of History and Social Sciences*, Vol VII., s. 258.

Resim 23. Tadmiqtum ortaklık belgesi arka yüz

Kaynak: Çeçen, S. & Gökçek L. G. (2016) "Asurlu Bayan Akadia'nın ağabeyi Usur -ša-İštar'a göndermiş olduğu üç mektup", *Cappadocia Journal of History and Social Sciences*, Vol VII., s. 259.

Resim 24. Tadmiqtum ortaklık belgesi alt kenar

Kaynak: Çeçen, S. & Gökçek L. G. (2016) "Asurlu Bayan Akadia'nın ağabeyi Usur -ša-İštar'a göndermiş olduğu üç mektup", *Cappadocia Journal of History and Social Sciences*, Vol VII., s. 260.

3.4.3. Tappûtum Ortaklığı

Kısa süreli ticari sözleşmelerdir. Ortaklar belirli bir sermayeyle bir ticari sözleşme yaparlardı. Herhangi bir ortak ortaklıktan ayrılmak istediğinde koymuş olduğu sermayenin ödenmesi ile ilgili tarih belirtilmemiştir. Böyle bir uygulama ortaklıktan ayrılmayı zorlaştırmak amacıyla yapılmış olabilir (Hatunoğlu, 2008: 11).

Tappûtum ortaklığına ait bir örneği Bilgiç tarafından yazılan “Çivi Yazılı Kaynaklarda Geçen Başlıca Borç ve Ödünç Tabirleri” isimli makalenin 97. alt notunda verilen metnin transkripsiyonunu ve tercümesini düzeltilmiş hali ile sunuyoruz (Bilgiç, 1947: 444).

Bu tablette 20 mina gümüş değerinde bir tappûtum ortaklığı ve ½ mina gümüş masraftan bahsedilmektedir. Bu ortaklığın kapsamında o dönem için değerli bir maden olduğu bilinen amûtum madeni ticareti yapılacağından, ortakların kendi başlarına iş yapmaması vurgulanmaktadır.

Tabletin transkripsiyonu

A-šûr-re-šî u Šu-Sû-en₆ Za-ha-a e-pu-lu um-ma A-šûr-re-šî u Šu-Sû-en₆-ma Ī-na-a ša ki-ma DAM.GÀR a-ta ki-ma ra-me-ni-kà Kà-lu-a mera Puzur-^dAdad ki-ma Ha-nu-nu mera Ši-li-Ištar A-lá-ḫi-a mera Nu-nu-u ki-ma A-la-bi-im mera A-šûr-ma-lik 4 a-tù-nu tap-pá-ú-tam té-pu-ša-ma ma-ma-an i-ba-ri-ku-nu kaspam mi-ma lá na-i-dí-i 20 ma-na kaspam ri-iš kaspim a-na KÙ.AN ša-a-mi-im 1/2 ma-na kaspam a-na gam-ri-ku-nu I-na-a ša ki-ma DAM.GÀR i-dí-na-ka-nu-tí-ma kaspum a-na Puzur-A-šûr mēra A-šûr-i-mi-tí ša ki-ma DAM.GÀR pà-qí-id-ma a-ḫu-um ba-lim a-ḫi-im mi-ma lá e-pá-áš

Tabletin tercümesi:

(Tüccarın çocukları olan) Aššur-rēšî ve Šu-Suen Zaha'ya cevap verdiler: İnâ tüccarın vekilidir. Sen kendi yerinesin. Kalua, Hanunu'nun vekilidir. Alahia, Alahum'un vekilidir. Siz dördünüz tappûtum ortaklığı yaptınız ve içinizden hiçbiri (başka maksatla) para koymasın. (Sermayenin) aslı olan, amûtum satın almaya mahsus 20 mina gümüş ile masrafınıza karşılık 1/2 mina gümüşü tüccarın vekili İnâ size verdi ve para tüccarın vekili olan Aššur-imittî'nin oğlu Puzur-Aššur'a teslim edilmiştir. Kardeş, (yanında) kardeş olmaksızın (yani ortaklar birbirinden ayrı olarak) bir şey yapmayacak.

3.4.4. Ellâtum Ortaklık

Asurlu tüccarlar Asur'dan Anadolu'ya malları eşeklerden oluşan kervanlarla taşımaktaydı. Tüccarlar kervan masraflarını azaltmak için mallarını birleştirmişlerdir. Sefer sırasında yapılan masraflar ellâtum ortaklığı yapanlar arasında malları nispetinde ödenirdi.

CCT 2, 11: (Dercksen, 2004: 172)

ATK Dönemi'ne ait aşağıdaki tablette konuyla ilgili olarak kervanın ellâtum ortaklıkla taşıdığı malın kaybolduğundan bahisle bunun ile ilgili bir tazminat ödenip ödenmeyeceği sorulmaktadır.

Tabletin transkripsiyonu

(15) 36 ku-ta-nu ša ILLA[T] (16) A-šur-e-mu-qí ša A-šur-/DÛG (17) ú-šé-ší-ú i-ša-du-im (18) ša Ma-a-ma ih-li-qú (19) šu-ma ILLAT : ú-ma-li (20) lá ú-ma-li : té-er-ta-ku-/nu ²¹li-li-kam..

Tabletin ingilizcesi

36 kutānum-textiles, conveyed with the ellatum of Aššur-emūqī, which Aššur-tāb exported (from Assur), were lost in the mountainous region of Mama. Send me your report whether the caravan paid compensation or not.

Tabletin tercümesi

Aššur-emūqī'nin ellatum'u ile gönderilen 36 kutānum tekstil (Aššur-tāb'ın Asur'dan ihraç ettiği) Mama'nın dağlık bölgesinde kayboldu. Kervanın tazminat ödeyip ödemediği ile ilgili bana raporunu gönder.

3.4.5. Naruqqum Ortaklık

Naruqqum, Asurlu zengin ailelerin kurmuş oldukları bir ortaklık türüydü. Belirli miktarda altın toplanarak ortaklık kurulurdu. Ortaklıktan ayrılmayı güçleştirmek için altın olarak verilen sermayeyi ayrılan ortak gümüş olarak alırdı. Bu durumda ayrılan kişinin maddi olarak bir kaybı söz konusu olmaktaydı. Yapılan ticaret neticesinde elde edilen kâr üçe bölünür; bunun 1/3'ü masraflara, 1/3'ü ortaklara, 1/3'ü de tüccara kalırdı. Yapılan ticaret sonucu kâr yerine zarar edilirse bu ortaklar arasında paylaştırılırdı.

AKT 1, No. 68

Narruqqum hesabı için alınan altın paylar ve kayıtlar aşağıdaki tablette açık bir şekilde görülmektedir.

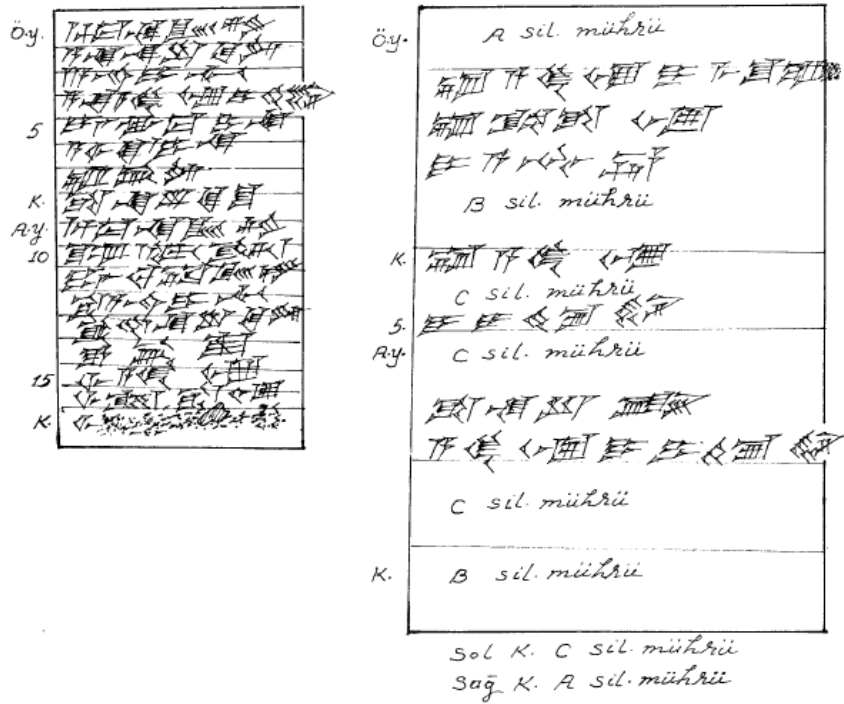
Tabletin transkripsiyonu

		1 1/2 ma -na KÙ.GI
		a-na na-ru-qí-im
		A-šur-i-di
		a-na A-mur-Ištar i-dí-in
	5.	i-lá-ak-ma i-na
		a-lim ^{ki} i-na
		ṭup-pí-im
K.		ša na-ru-qí-šu
A.y.		1 1/2 ma-na KÙ.GI
	10.	šu-um DAM.GÀR ^{ri-im}
		i-lá-pá-at KÙ.GI
		ša A-šur-i-di
		qá-tí na-ru-qí-im
		e-pé-eš ₁₇
	15.	IGI A-mur-Ištar
		IGI Puzur ₄ -Ištar
K.		IGI (silik!)

Tabletin tercümesi

(1-4) 1 1/2 mina altını naruqqum hesabı için Aššur-idī Āmur-Ištar'a verdi. (5-11) Gidecek ve Şehir'de onun naruqqum hesabına ait vesikada 1 1/2 mina altını tüccarın adına kaydedecek. (11-14) Aššur-idī'nin bu altını naruqqum hesabının hissesini teşkil edecek. (15) Āmur-Ištar'ın huzurunda, (16) Puzur-Ištar'ın huzurunda, 17 (silik) huzurunda.

Resim 25. Naruqqum ortaklık belgesi

Kaynak: Bilgiç, E. Bayram, S., Sever, H., ve Günbatı C. (1990), Ankara Kültepe Tabletleri I. TTK Yayınları, Ankara, s. 75.

3.5.Asur Ticaret Kolonileri Dönemi'nde Maliyet-Kâr Belgeleri

Asurlu tüccarlar yapmış oldukları ticari işlemlerde elde edilen kârları tespit edebilmek için maliyet hesaplamaları da yapmışlardır. Ürünlerinin maliyetlerini tespit etmek ürünün satışı sonrası dağıtılacak kârın belirlenmesinde önem arz etmektedir. Tüccarlar bir malın maliyetinin hesaplanmasında dikkate alınacak uygulamaları da kaydederek doğru bir maliyet hesabı oluşturmaya çalışmışlardır. Yapılan uygulamalar günümüz maliyet hesaplamalarına oldukça yakındır.

3.5.1. Maliyet

Maliyet bir ürünün elde edilmesi ya da üretilmesi için katlanılan değerlerin toplamından oluşmaktadır. ATK Dönemi'nde tüccarlar mallarına ait maliyetleri hesaplarken yapmış oldukları harcamaları toplar, oluşan toplam maliyet üzerine satış

kârlarını da ekleyerek satış fiyatını belirlerlerdi. Bu şekilde kârlarını hesaplamışlardır. Bu hesaplamalar günümüz maliyet hesaplarının ortaya konmasına öncülük etmiştir.

KT 1, No. 23

ATK Dönemi'ne ait aşağıdaki tablette Aşşur-imittî ve Enna-Bêlum, İmdî-ilum'a 2 bilat kalay, 26 mina serbest kalay, kutānum-kumaşı ve sargı bezi, 2 kara eşek, Maliyet hesâbı için yapılan ödeme, sürücü ücreti, ihraç vergisi için yapılan ödemeleri gösteren bir örnek maliyet hesabı bulunmaktadır.

Tabletin transkripsiyonu

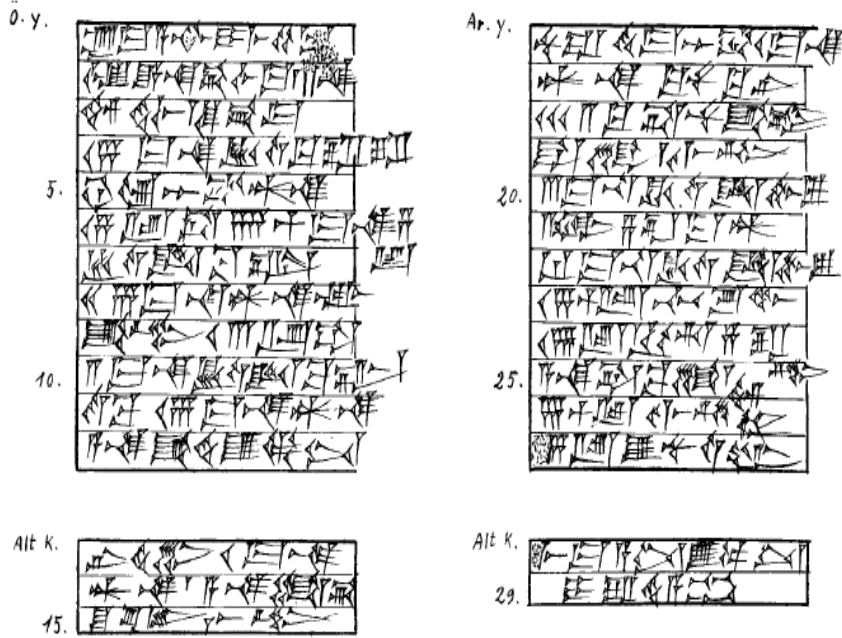
	um-ma A-şûr-i-mî-tî-ma
	ù E-na-Be-lúm-ma a-na
	Im-dí-lim qí-bi-ma
5.	15 ma-na KÙ.BABBAR Ku-ra-ra
	ub-lam 2 GÚ AN.NA
	14 GÍN.TA 8 1/2 ma-na 4 GÍN
	KÙ.BABBAR it-ba-al
	26 ma-na AN.NA ^{ak}
10.	qá-tim 13 GÍN.TA
	2 ma-na KÙ.BABBAR it-ba- al
	ŠĀ.BA 16 ma-na AN.NA
K.	a-na qá-tí Ú-sá-nim
	ni-dí-in 10 ma-na
	AN.NA a-na li-bi
15.	šu-uq-lá-tim
A.y.	nu-ra-dí-ma 2 GÚ 10 ma-na
	AN.NA ku-nu-ku-ni
	32 ku-ta-nu qá-dum
	ša li-wi-tim
20.	3 ma-na KÙ.BABBAR it-bu-lu
	2 ANŠE ša-la-ma-an
	2/3 ma-na KÙ.BABBAR it-bu-lu
	15 1/2 GÍN te ₉ -şu-bu
	17 GÍN ig-ri sà-ra-dim
25.	a-na ta-ba-li-im
	7 1/2 GÍN wa-şí-tum
	[1]6 GÍN ù-nu-ut ANŠE
K.	mî-ma a-nim Ú-sá-num
	i-ra-dí-a-kum

Tabletin tercümesi

(1-3) Aşşur-imittî ve Enna-Bêlum, İmdî-ilum'a şöyle söyle derler: (4-5) 15 mina gümüşü Kurara bana getirdi. (5-7) 2 bilat kalay 14'er şeqel'lik (miktarı 1 şeqel gümüşten) 8 1/2 mina 4 şeqel gümüşe mal oldu. (8-10) 26 mina serbest kalay 13'er şeqel'lik (miktarı 1 şeqel gümüşten) 2 mina gümüşe mal oldu. (11-13) İçinden 16 mina kalayı Usānum'un hissesi için verdik. (13-16) 10 mina kalayı büyük paketin içine ilâve ettik ve 2 bilat 10 mina kalay bizim mührümüz (altındadır). (18-20) 32 kutānum-kumaşı sargı bezi ile berâber 3 mina gümüşe mal oldu. (21-22) 2 kara eşek 2/3 mina gümüşe mal oldu. (23-27) Maliyet hesâbı için 15 1/2 şeqel ek harcamalar, 17 şeqel

sürücü ücreti (yanında), 7 1/2 shekel ihraç vergisi, [1]6 shekel eşeğe âit eşyâyı, (28-29) bütün bunları sana Usānum getiriyor.

Resim 26. Maliyet belgesi

Kaynak: Bilgiç, E. Bayram, S., Sever, H., ve Günbattı C. (1990), Ankara Kültepe Tabletleri I. TTK Yayınları, Ankara, s. 141.

3.5.2. İndirim

İndirim, alınan veya satılan bir malın ödemesi esnasında fiyatta meydana gelen iskontodur. ATK Dönemi'nde bu kavramı Asurlu tüccarların kullandığına dair aşağıda bir örnek bulunmaktadır. Bir ticari girişimin sermayedarlarından olan Aššur-bāni, Šu-Hubur ve Dādiya bir tür kumaşın fiyatında indirim yapacaklarından bahsetmektedir.

KT 7-a, No. 243

Tabletin transkripsiyonu

um-ma um-me-a-nu-ma
A-šur-ba-ni Šu-Hu-bur
ú Da-dí-a-ma a-na
A-šur-SIPA qí-bi-ma

5. 4 GÚ 20 ma-na AN.NA
ku-nu-ku 20 ma-na a-qá-tim
ni-dí-in 17 1/3 GÍN.TA
KÚ-pi 16 ma-na 9 1/4 GÍN
10 TÚG ku-ta-nu 1 1/3 ma-na lá 1 1/2 [GÍN]
10. it-bu-lu 8 TÚG šu-ru-tum 1/2 ma-na 5 GÍN it-bu-lu
1/2 ma-na 1 GÍN be-ú-lá-at
K. kà-ša-[ri]-im
A.y. a x [x xx]-DINGIR
15 [x x x x x] a
x[x x x x x]šu-nu
2/3 GÍN [x x x x] ku
9 1/3 GÍN [x x] x
ŠUNIGIN lu-qú-ut 19 1/2 ma-na 5 lá 1/4 GÍN
20. ʹEn-líl-ba-ni i-ra-[dí]-a-kum
x TÚG ba-tí-qú
i-ba-tù-qú-ni
K. um-ma ni-nu-ma
li-bu-šu lá i-la-mi-in?
S.K. 25. TÚG? nu-šé-bi₄-il₅-ma i-šé-ep-kà
A-šur-SIPA. me tù a wa
nu-za-kà-kum

Tabletin tercümesi

(1-4) Sermayedar, Aššur-bāni, Šū-Hubur ve Dādiya şöyle söylüyor, Aššur-rē'ī'ye söyle: (5-7) 4 talent 20 mina mühürlü kalayı, 20 mina serbest kalayı verdik. (7-10) 17 1/3'er šeqel üzerinden gümüş olarak değeri 16 mina 9 šeqel'dir. 10 kutānu-kumaşı 1 1/3 mina'dan 1 1/2 šeqel eksik (gümüş) tuttu. (10-11) 8 šuruttu-kumaşı 1/2 mina 5 šeqel tuttu. (12-18) 1/2 mina 1 šeqel kervan refakatçisinin kullanımı (için) ... 2/3 šeqel ... 9 1/3 šeqel... (19-20) Toplam ticari mal 19 1/2 mina 5'ten 1/4 eksik šeqel'dir. Enlil-bāni sana getiriyor. (21-22) x kumaşın (fiyatını) azaltacakları (hususunda) (23-27) biz şöyle söyledik: Onun kalbi rahatsız olmasın, kumaşları biz gönderdik ve senin vasıtanla Aššur-rē'ī ... serbest bırakacağız.

3.5.3. İade

Muhasebe uygulamalarında iade işlemi satılan veya alınan bir malın geri verilmesi ya da geri alınması işlemidir. Alıcı veya satıcı maldaki herhangi bir kusurdan dolayı malı geri verebileceği gibi sebep göstermeksizin de malı iade edebilir.

KT 2, No. 48

ATK Dönemi'ne ait aşağıdaki mektupta İkkuppā Agia'nın borcunu Gallābum'a vermesini eğer ödemeyecekse de vermiş olduğu malın iadesini istemektedir.

Tabletin transkripsiyonu

Ö. y. a-na Ħu-ni-a ù A-gi₅-a
qí-bi₄-ma um-ma Ĭ-ku-pi-a-ma

		a-na A-gi ₅ -a qí-bi ₄ -ma
		7 1/2 ma-na AN.NA
5.		i-na li-bi ₄ -kà
		a-ḫi a-ta a-ma-kam KÙ.BABBAR
		ší-im-šu ku-un-kà-ma
K.		a-na qá-tí Ga-lá-bi ₄ -IM
		dí-na šu-ma KÚ.BABBAR
10.		lá-šu AN.NA
A. y.		a-na Ga-lá-bi ₄ -im
		dí-na

Tabletin tercümesi

(1-3) Hunnia ve Agia'ya İkuppīa şöyle söylüyor; Agia'ya söyle: (4-5) 7 1/2 mina kalay sende(dir). (6-7) Lütfen, orada onun bedeli (olan) gümüşü mühürleyiniz ve (8-9) Gallābum'un hissesi olarak veriniz. (9-12) Eğer gümüş yoksa kalayı Gallābum'a veriniz.

3.5.4. Fire

Fire maliyet hesaplamada kullanılan bir kavramdır. Maliyeti hesaplanan bir ürünün mamul aşamasına gelmeden önce doğal ve doğal olmayan yollardan yıpranma, aşınma, yıkama gibi sebeplerle miktarında bir azalma meydana gelmesidir. ATK Dönemi'ne ait elde edilen tabletlerde bu kavram kullanılarak ürünün gerçek ağırlığı belirtilmiştir.

Aşağıdaki tablet gümüşün normal şartlarda taşıma, sürtünme veya eritilme esnasında meydana gelen firesinden bahsetmektedir. Bu durum firenin günümüz maliyet hesaplamalarında kullanıldığı gibi o dönemde de kullanıldığı anlamına gelmektedir.

KT 7-a, No. 175

Tabletin transkripsiyonu

		10 ma-na KÚ.BABBAR
		ku-nu-ki ša A-šur-SIPA
		iš-tù Tur ₄ -hu-mí-it
		A-mur-Ištar ù-šé-bi ₄ -lam
5.		2 GÍN im-tí 5 ma-na KÙ.BABBAR
		ša En-nam-A-šur
		[ù] Sú-en-na-da
		DUMU Šu-Ištar úb-lam
		lu i-na i-šé-ra-tim
10.		1/3 ma-na 1 GÍN
K.		im-tí ša a-r [a ² -x]
A.y.		lu-i-na i-šé-r[a-tim]
		lu i-na ma-sá-i[m]
		1/3 ma-na im-tí

Tabletin tercümesi

(1-5) Aşşur-rē'ī'nin mührü (ile mühürlü) 10 mina gümüşü Turhumit'ten Amur-İstar bana gönderdi, 2 şeqel eksik idi. (5-8) Ennum-Aşşur ve Šü-İstar'ın oğlu Suen-nādā'nın 5 mina gümüşünü bana getirdi. (9-11) Hem normal (şartlar)dan 1/3 mina 1 şeqel eksildi. (12-15) ... hem normal (şartlar)dan, hem yıkamadan 1/3 eksildi.

Bir başka tablette ise yine gümüşün normal şartlarda veya eritilme esnasında eksildiğinden bahsedilmektedir.

KT 2, No. 12

Ö.y.		i-na 12 ma-na KÙ.BABBAR ku-nu-ki-kà ša tù-šé-bi ₄ -lá-ni 7 1/2 ma-na 2 1/2 GÍN KÙ.BABBAR a-na DUMU I-ku-a ni-dí-in
5.		2 ma-na 7 lá 1/4 GÍN KÙ.BABBAR is-tí Zu-ba a-ha-ma 15 GÍN KÙ.BABBAR Zu-ba-ma il ₅ -qí um-ma šu-ut-ma I-ku-num ha-bu-lam 1 ma-na 1 GÍN
K. A. y.	10.	KÙ.BABBAR iš-tí MAR.TU-ba-ni 2 GÍN KÙ.BABBAR a-na E-me-me ni-dí in 1/2 ma-na lá 1 GÍN KÙ.BABBAR
	15.	a- šu-mí GEMÉ ni-dí-in 1/2 ma-na 4 lá 1/4 GÍN KÙ.BABBAR lu i-ša-ú-dí-im lu i-na i-šé-ra-tim im-tí

Tabletin tercümesi

(2) Bize gönderdiğin, senin mührünle mühürlü ¹12 mina gümüşten (3) 7 1/2 mina 2 1/2 şeqel gümüşü (4) İkuu'nın oğluna verdik. (5) 2 mina 6 3/4 şeqel gümüş (6) Zuba ile(dir). Ayrıca (7) 15 şeqel gümüşü de Zuba aldı. (8) O şöyle dedi; İkuunum (9) bana borçludur. 1 mina 1 şeqel (10-11) gümüş Amurum-bāni ile(dir). (12) 2 şeqel gümüşü (de) Ememe'ye verdik. (14-15) 1/2 mina'dan 1 şeqel eksik gümüşü kadın kölenin adına verdik. (16-19) 1/2 mina 3 3/4 şeqel gümüş ya eritilme esnasında ya da normâl/tabîî şartlardan dolayı azaldı.

3.5.5. Stok kartı

Stok kartı, işletmenin depolarındaki herhangi bir ürüne ait bilgilerin bulunduğu karttır. Bu kartta o üründen ne kadar geldiği, ne kadarının depolardan alındığı ve kalan miktarı takip etmek mümkündür. ATK Dönemi'ndeki tüccarlara ait tabletlerde günümüzden farklı olarak malların kimlere teslim edildiği de yazmaktadır.

ATK Dönemi'nde günümüz stok kartı uygulamasına benzer uygulamalar görülmektedir. Aşağıdaki tablette elde bulundurulanan altı siyah kumaşın kimlere verildiği ve 25 kumaştan da 1 nishatum vergisi alındığı belirtilmektedir.

KT 4, No. 22

Tabletin transkripsiyonu

	6	TÚG šu-ru-tum ša a-bi ₄ -ni
		ŠĀ.BA 3 TÚG i-na É.GAL ^{im}
		a-na ší-mi-im i-nu-mi šu-ma
		il ₅ -qé-ú 1 TÚG a-na
	5	8 GÍN a-na DUMU A-mu-a
		ša 2 TÚG 16 GÍN KÙ.BABBAR
		iš-ti A-šur-ba-ni ša li-wi-tim
		i-ba-ší-ú
A.k.	10	1/2 ma-na 5 GÍN KÙ.BABBAR
		ša-ru-pu-um i-li-bi
		I-dí-Sú-en ₆
A.y.		25 TÚG ku-ta-nu
		ša a-bi-ni ša qá-tim
	15	ŠĀ.BA 1 TÚG ni-is-ha-tim
		il ₅ -qé-ú ku-ta-nu
		a-na ma-lá té-er-ti-šu
		i-ba-ší-ú ù 5 ku-ta-ni
		ni-is-ha-tim
	20	ni-na-pá-al
		1 ANSE i-za-az

Tabletin tercümesi

(1-4)Babamızın 6 siyah kumaşı (ile ilgili olarak); içinden 3 kumaşı sarayda aynı gün satın aldılar. 4-9)1 kumaş 8 sheqel Amua'nın oğlu için, 2 kumaş 16 sheqel gümüş (karşılığında) Aššur-bāni iledir. Paketleme için (bu kumaşlar) mevcuttur. (10-12)1/2 mina 5 sheqel saflaştırılmış gümüş İddi(n)-Su'en'in üzerindedir. (15-18)Babamıza âit kullanıma hazır 25 kutānum kumaşı (ile ilgili olarak); içinden 1 kumaşı nishatum-vergisi olarak aldılar. Kutānum-(kumaşları) onun haberine göre mevcuttur. (18-20) Nishatum-vergisi (için gereken) 5 kutānum-(kumaşını) biz denkleştireceğiz. (21)1 eşek hazırdır.

Resim 27. Stok kartı belgesi

Kaynak: Albayrak, İ. (2006), Kültepe Tabletleri IV, Ankara TTK Yayınları, s. 192.

3.5.6. Kâr Paylaşımı

Gelir ile gider arasındaki olumlu farka kâr denir. ATK Dönemi'nde yapılan bir ticari iş sonucunda elde edilen kâr ortaklar arasında paylaşılmaktaydı. Yapılan ticari iş bir şirket altında yapılmış ise belirlenen tarihlerde, sefer sonrasında, iş bitiminde veya dönem sonlarında ortaya çıkan kâr ortaklara dağıtılırdı. ATK Dönemi'nde Asurlu tüccarlar

Anadolu'ya yapılacak ticaret için çeşitli ortaklıklar kurmuşlardır. Bu ortaklıkların yapmış oldukları ticari işlemlerden doğan kârlar ve zararlar ortaklar arasında paylaşılmıştır. Her ortaklık türünün kendisine özgü bir kâr dağıtım şekli bulunmaktadır. Bazı durumlarda ortaklık tek bir ticari iş yapılır ve bu ticari iş bitimi kâr paylaşılırdı.

Günümüz kâr dağıtım uygulamalarına benzer ATK Dönemi'ne ait bir uygulama aşağıdaki tablette görülmektedir. Bu tablette Aşşur-muttappil, Saharli ve İddi(n)-Kūbum isimli üç kişi ortak olmuşlar ve ortaklardan Aşşur-muttappil sermayeyi sağlayarak 3 2/3 mina 8 šeşel gümüş vermiştir. Ticaret bu para ile yapılmıştır. Ticaretin sonucunda ortaklığa parayı veren tüccarın parası ödenmiş geriye kalan kâr üç ortak arasında eşit paylaşılmıştır.

KT 4, No. 14

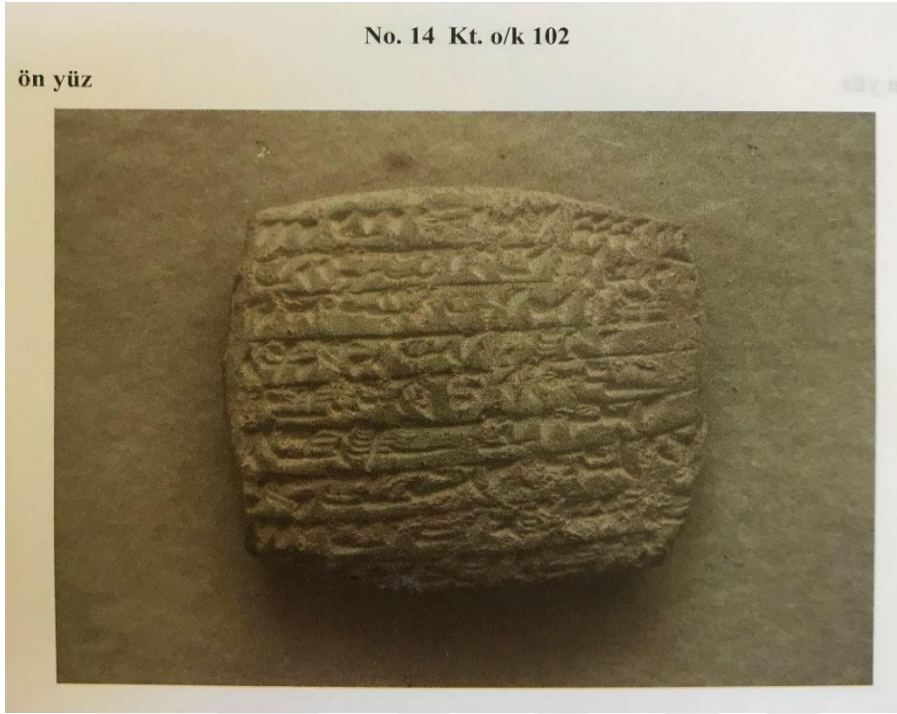
Tabletin transkripsiyonu

		3 2/3 ma-na 8 GÍN
		KÙ.BABBAR / ša tám-kà-ri-im
		A-šūr-mu-ta-pi-il ₅
		Sà-ha-ar-li
5		ù I-dí-Ku-bu-um
		il ₅ -qé-ú iš-tù
		ha-ra-nim i-tù-ru-ni-ma
		3 2/3 ma-na 8 GÍ[N]
		KÙ.BABBAR ^{ap} -šu tám-kà-ru-um
A.k.	10	i-lá-qé-ma
A.y.		né-ma-lam 3 šu-nu
		i-zu-zu KÙ.BABBAR eq-lam
		a-šu-mi 3 šu-nu-ti
		e-ti-iq KÙ.BABBAR a-num
	15	ša A-šūr- mu-ta-pi-il ₅
		IGI A-du-ma-an
		DUMU A-šūr-lá-ma-sí
		IGI Ma-nu-ba-lúm-A-sùr
		DUMU Na-áb-Sú-en ₆
	20	IGI A-šūr-ma-lik
		DUMU Sú-en ₆ .na-da

Tabletin tercümesi

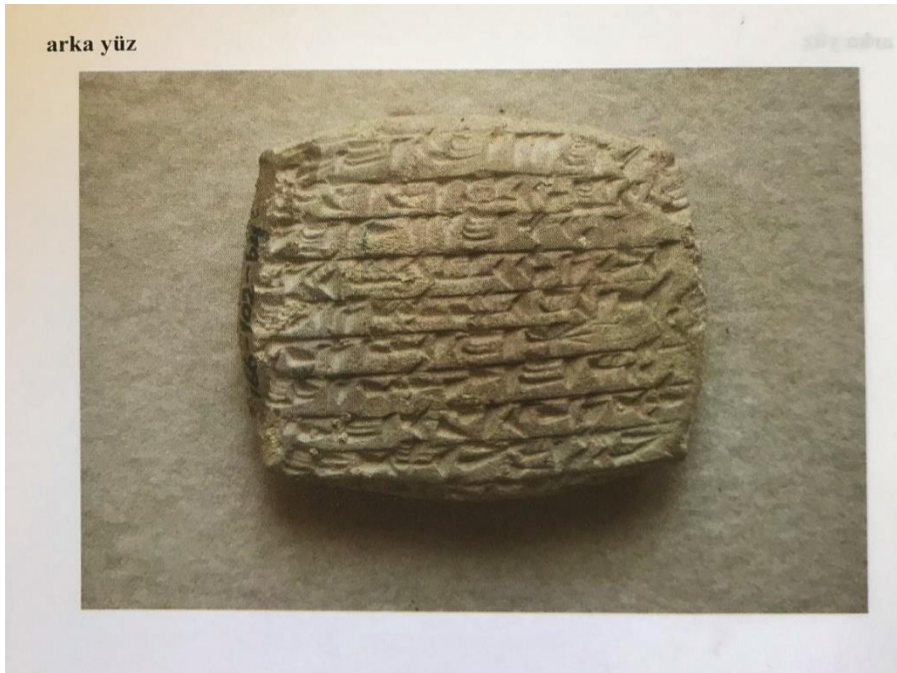
(1-6) Tüccarın 3 2/3 mina 8 šeşel gümüşünü Aşşur-muttappil, Saharli ve İddi(n)-Kūbum aldılar. (6-10) Onlar (ticarî) seyahatten döndükten sonra 3 2/3 mina 8 šeşel (olan) kendi gümüşünü tüccar alacak ve (11-13) kazancı onların 3'ü paylaşacaklar. (13-15) Gümüş (onların) 3'ünün adına ülke dışına geçti (çıktı). Bu gümüş Aşşur-muttappil'indir. (16-21) Aşşur-lamassî'nin oğlu Adduman'ın huzurunda, Nab-Su'en'in oğlu Mannum-balum-Aşşur'un huzurunda, Su'en-nādā'nın oğlu Aşşur-malik'in huzurunda.

Resim 28. Kâr paylaşım belgesi ön yüz

Kaynak: Albayrak, İ. (2006), Kültepe Tabletleri IV, Ankara TTK Yayınları, s. 184.

Resim 29. Kâr paylaşım belgesi arka yüz

Kaynak: Albayrak, İ. (2006), Kültepe Tabletleri IV, Ankara TTK Yayınları, s. 184.

3.6.Asur Ticaret Kolonileri Dönemi'nde Uygulanan Vergilere İlişkin Tablet Örnekleri

ATK Dönemi'nde tüccarlara birçok alanda vergiler uygulanmıştır. Asurlu tüccarlar Anadolu'daki ticari faaliyetlerini sürdürebilmeleri için yerel krallıklara çeşitli adlar altında vergi ödemek zorundaydılar. Ödenecek vergilerin miktarını veya oranını yerel krallıklar belirlemekteydi. Anadolu'da Kārum dairesi, Asur'da ise buna benzer kurumlarda yapılan ticarete vergileri tüccarlardan alırdı (Gökçek, 2009:149). Bazı ürünler üzerinde hem Asur devleti hem de yerel krallıklar vergi uygulamıştır. Aşağıda bu vergiler yer almaktadır.

3.6.1. Nishatum Vergisi

Bir tür ithalat vergisi olan nishatum vergisi, kalay madeninden %2,5-3, gümüşten yaklaşık %4, kumaş ve diğer ürünlerden ise %5 oranında yerel krallıklarca alınan bir vergi türüydü. Bu vergiler hem Anadolu'da hem de Asur'da alınmıştır (Gökçek, 2009: 149). Bu vergi kervanın geçtiği her yerde alınırdı (Bayram, 1993: 8).

Bir nakil belgesi olan aşağıdaki kayıtta nishatum ve šaddū'atum vergilerinin taşınan mala eklendiğini, Kurub-İštar'a verilmek üzere Ēnaḥ-ilī tarafından Agia'ya teslim edilen 2 mina tasfiye edilmiş gümüşten bahsedilmektedir.

KT 1, No. 6

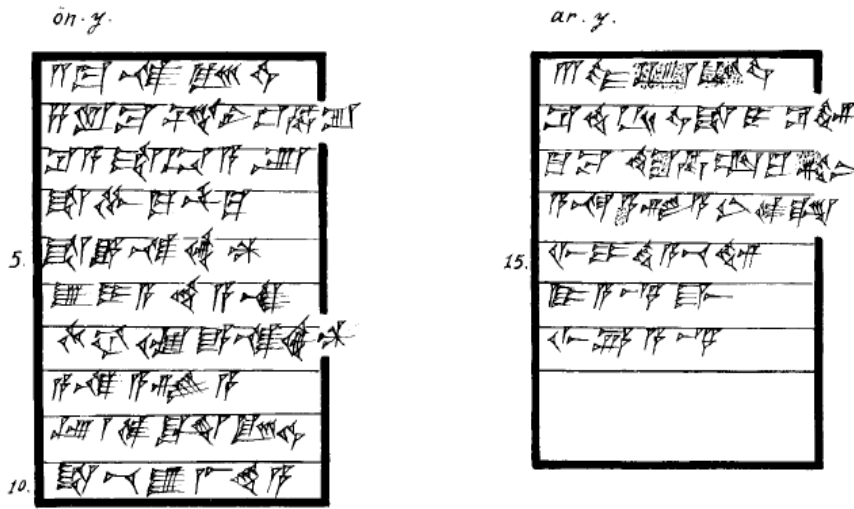
Tabletin transkripsiyonu

		2 ma-na KÙ.BABBAR
		ša-ru-pá-am ni-is-ha-sú
		DIRIG ša-du-a-sú
		ša-bu ku-nu-ku
	5.	ša E-na-aḥ-DINGIR
		ú i-a-tí a-na
		Kur-ub-Ištar E-na-aḥ-DINGIR
		a-na A-gi-a ip-qí-id KÙ.BABBAR
K.	10.	ša be-ú-lá-tí-a
A.y.		3 1/6 GÍN KÙ.BABBAR
		ší tí KÙ.BABBAR ša i-ší-im
		TÚG ^{ba-ti} –šu ḥa-al-qú-tim
		a-na A-gi-a áp-qí-id
	15.	IGI I-dí-a-bi ₄ -im
		DUMU A-šur-GAL
		IGI Dan-A-šur”

Tabletin tercümesi

(1-9) Ênaḥ-ilī'nin ve benim mührümle (mühürlenmiş) nishātum vergisi yekûnun içine (önden) ilâve edilmiş, šaddū'atūm vergisi taşınan miktara eklenmiş 2 mina tasfiye edilmiş gümüşü Kurub-Ištar'a verilmek (üzere) Ênaḥ-ilī Agia'ya teslim etti. (9-11) Benim be'u-lātum'um olan para 3 1/6 sheqel gümüştür. (12-14) Onun kaybolan elbiselerinin bedelinden geri kalan parayı Agia'ya emânet ettim. (15-16) Aššur-rabi'nin oğlu İdī-abum'un huzurunda, (17) Dān-Aššur'un huzurunda.

Resim 30. Nishatūm vergisi belgesi

Kaynak: Bilgiç, E. Bayram, S., Sever, H., ve Günbattı C. (1990), Ankara Kültepe Tabletleri I. TTK Yayınları, Ankara, s. 127

3.6.2. Šaddū'atūm Vergisi

1/60 oranında alınan bir vergi türüydü. Bu verginin alınmasındaki amaç kervanların yol güvenliğinin sağlanmasıydı ve sağlanamadığı takdirde malların yerel krallıklarca bedellerinin ödenmesi gerekmekteydi. Ayrıca bu vergi ile yol boyunca kurulmuş bulunan güvenlik noktalarının ihtiyacı karşılanmakta idi (Bayram, 1993: 9; Koçak, 2009: 222; Gökçek, 2009: 149).

ATK Dönemi'ne ait aşağıdaki tablette iki tüccar tarafından yazılan bir mektup bulunmaktadır. Mektupta Ištar-bāni'ye seslenilerek Ah-šalim'e verilen mallardaki karışıklıklardan ve Kārum dairesine ödenen vergilerden bahsedilmektedir. Bu vergiler nishatūm vergisi ve šaddū'atūm vergisidir. Ayrıca yapılan ticaret neticesinde bakiye çıkartılmıştır.

Tabletin transkripsiyonu

Ö.y.	um-ma Ha-nu-nu ù Šu-Ištar=ma a-na Ištar-ba-ni qí-bi-ma / lá-ma Šu-Ištar i-li-kà-ni / Ma-ši-DINGIR
5.	mì-ma TÚG.HI ^{ti} -kà / a-na Wa-ah-šu-ša-na i-ta-ba-al 4 GÚ AN.NA šu-uq-lá-tim DUMU Pu-šu-ke-en ₆ / i-na É kà-ri-im / i-š-ba-at-ma
10.	i-na a-lá-ak Šu-Ištar <TÚG> ša ki-ma / AN.NA a-na Ah-ša-lim i-tù-ru
A.k.	Ah-ša-lim ri-ig-ma-am i-dí-ma / kà-lá / AN.NA
A.y.	15. a-na Ah-ša-lim / ú-ta-šé=er a-na ma-lá / té-er-tí-ká 3 šu-uq-lá-tim / ku-nu-ki=ká ni-ip-ṭu-ur-ma 2 GÚ 20 ma-na 9 GÍN
20.	AN.NA ù Ii-wi-sú a-na Ah-ša-lim / ni-dí-in ši-tí.AN.NA ^{ki} -ká 1 GÚ LÁ 10 GÍN / i-na ku-nu-ki-ni i-š-tí Ah-ša-lim / i-ba-ši
25.	i-š-tù / ni-is-ha-at AN.NA = kà É kà-ri-im / nu-ša-bi ₄ -ú ra-bu-tám / šu-uq-lam* *(met. kam) ša i-ha-ra-nim Ma-ši-DINGIR
Ü.k.	ip-tù-ru a-na ša-du-i=tí-ká 30. i-na É kà-ri-im ik ² -lu-ú /ma-lá TÚG ^{ti} -kà = SiG ₅
S.k.	ʾšaʾʾ (silik işaret) i-na É kà-ri-im /e-ši-im il ₅ -qé-ú-ni / ú-lá ni-tí-ši 9 TÚG.HI ² =kà i-na É kà-ri-im / e-li-ú-nim
35.	ù šu-nu i-š-tí Ah-ša-lim-ma i-ba-ši-ù

Tabletin tercümesi

(1-3) Hanunu ve Šu-Ištar şöyle (söyler): Ištar-bāni'ye söyle! (3-6) Šu-Ištar gelmeden önce Maši-ilī senin bütün kumaşlarını Wahšušana'ya götürecekti. (7-9) Pūšu-kēn'in oğlu 4 talent(lik) kalay paketlerini kārūm dairesinde tuttu ve (10-15) Šu-Ištar'ın gelişinde kalay yerine Ah-šalim'e <kumaş> iade ettiğinden Ah-šalim şikâyetçi oldu ve bütün kalayı Ah-šalim'e serbest bıraktı. (16-18) Senin talimatın gereğince, senin mührünle (mühürlü) 3 paketi açtık ve (19-21) 2 talent 20 mina 9 šeql kalayı ve onun sargı (kumaşını) Ah-šalim'e verdik. (22-24) Senin kalayının bakiyesi, 1 talentten 10 šeql eksik (olarak), bizim mührümüzle (mühürlü) Ah-šalim'de bulunmaktadır. (25-26) Senin kalayının nishātum-vergisini kārūm dairesi (olarak) ödediğimiz için (27-31) Maši-ilī'nin yolda açtığı büyük bir paketi senin šadduātum-vergin (olarak) kārūm dairesinde tuttular. (32-35) Yeni kārūm dairesinde (bizden) aldıkları senin kaliteli kumaşlarının hepsini biz çıkaramadık. (35-38) Kārūm dairesinden senin 9 (parça) kumaşın buraya geldi ve onlar da Ah-šalim'de bulunmaktadır.

Resim 31. Šaddū'atum vergisi belgesi

Kaynak: Albayrak, İ. & Erol, H. (2016), Kültepe Tabletleri IX, Ankara TTK Yayınları, s. 305.

3.6.3. Tatum Vergisi

Anadolu'ya Asur'dan gelen kervanların güvenliklerinin sağlanması için alınan ve yoldaki karakollar tarafından tahsil edilen yol vergisiydi. Bu vergi tüccarlar tarafından kervanlarının geçtiği güzergâhlarda ödenmekteydi (Koçak, 2009: 223; Gökçek, 2009: 150).

Yerel yöneticilerin koymuş olduğu vergilerden biri olan bu vergiye öşür vergisi de denmekteydi. Kumaşlardan alınan bu vergi %10 olarak uygulanmaktaydı (Bayram, 1993: 11).

ATK Dönemi'ne ait aşağıdaki tablette bir tüccarın yapmış olduğu ticaret ile ilgili

yol masraflarını içeren kayıt vardır. Bu kayıttaki normal ve kaçak yoldan yapılan ticaretle ilgili bilgiler bulunmaktadır. Kervanların geçtiği güzergâhta ödedikleri tātum (yol vergisi) da masraflara eklenmiştir.

KT 2, No. 14

Tabletin transkripsiyonu

Ö.y.	i-na 5 ½ ma-na AN.NA ša I-tur ₄ –DINGIR a-na qá-tí-a i-dí-na-i 5 ma na lá 5 GÍN AN.NA
5.	tá-tum lu ú-ku-ul-tí ANŠE ú sà-ri-dim a-dí Bu-ru-dim ik-šu-dam ší-tí AN.NA ½ ma-na 5 GÍN ša 12 TÚG pa-zu-ur-tam
10.	ša Ša-la-aḫ-šu-a ḫa-bu-lu-nim ša 12 TÚG ni-is-ḫa-tim ša É.GAL ^{lim} ḫa-bu-lu-nim
A.y.	a-na 15 TÚG.ḪI.A
15.	ša I-tur ₄ -DINGIR ù A-šur-ma-lik ša ba-ri-šu-nu iš-tù 2 ½ ma-na AN-NA ^{ak} qá-tim gam-ru 8 GÍN AN-NA ^{ak} qá-tim 5 TÚG iš-tí A-šur-i-mi-tí
20.	šu-nu ša 15 TÚG ni-is-ḫa-tim ù pá-zu-ur-tám ša Ša-la-aḫ-šu-a ḫa-bu-lu-nim 4 TÚG i-na É.GAL ^{lim} 6 TÚG A-la-ḫu-um il ₅ -qí”

Tabletin tercümesi

(1-3) İtūr-ilī'nin hissem olarak bana verdiği 5 1/2 mina kalaydan (4-7) Buruddum'a kadar tātum(= yol vergisi), aynı zamanda eşeklerin ve sürücünün yiyecek masrafı (olarak) bana, 5 mina'dan 5 sheqel eksik kalaya mal oldu. (8-11) Kalan, 1/2 mina 5 sheqel kalaydır. 12 kumaşın Šalaḫšua'ya kaçak götürme bedelini bana borçludurlar. (12-13) (Aynı) 12 kumaşın saraya âit nishatum vergisini de bana borçludurlar. (14-18) İtūr-ilī ve Aššur-malik'in her ikisinin, 15 kumaşı için 2 1/2 mina serbest kalaydan harcama yapılmıştır. Bana ödeme parası olarak 8 sheqel kalay verdiler. (19) 5 kumaş Aššur-imiti ile. (20-22) Onlar, 15 kumaşın nishatum vergisini ve Šalaḫšua'ya yapılan kaçakçılığın bedelini de bana borçludurlar. (23) 4 kumaş sarayda(dır). (24) 6 adet kumaşı (da) Al(i)-aḫum aldı.

3.6.4. Waşıtum Vergisi

Asur yöneticileri tarafından ihraç edilen malların Kārum’a varan yük üzerinden 1/120 oranında alınan bir vergi türüydü (Bayram, 1993: 11; Koçak, 2009: 223). Bazı metinlerde Kaniş’den de bu verginin alındığı da görölmektedir. Vergi ödemesi yaptırım yetkileri olan Bēt limmim “Limmum Dairesi”ne yapılırdı (Gökçek, 2009: 151).

KT 7-a, No. 242

ATK Dönemi’ne ait aşağıdaki tablette; Puzur-İştar’ın, Ařřur-bāni’ye, řū-Hubur’a ve Dādiya’ya yazdığı mektup bulunmaktadır. Mektupta; verilen borçlar, yapılan ödemelerden ve waşıtum vergisi ile řaddū’atım vergisinden bahsedilmektedir.

Tabletin transkripsiyonu

- um-ma Puzur₄-İştar-ma
A-řur-ba-ni řū-Hu-bur
ú Da-dí-a-ma a-na
A-şur-SIPA qí-bi-ma
5. 4 ma-na KÙ.BABBAR a-na Í-lí-is-tí-kál
a-na pí-a IGI a-bu-kà
i-dí-in 1 ma-na 9 GÍN
KÙ.BABBAR ú 5/6 ma-na 6 2/3 GÍN
ří-im KÙ.GI 7 GÍN KI A-bu-ša-lim
10. 2/3 ma-na 8 GÍN a-şar
a-wa-ří-tim şa Ba-zi-a ni-dí-in
a-na ma-na 2 GÍN
x ni-hu-uz-ma
me-et ½ ma-na i-na
15. i-řé-ra-tim KÙ-áp-kà
im-tí 9 GÍN KÙ.BABBAR
a-na DINGIR-ba-ni DUMU[?] Bu-lá
ni-dí-in a-şu-mi
K. URUDU şa É Da-lá-řá
A.y. 20. [x x us]-tù-ma i-bu-ni
ř[a x i]ř-t[í x]-be a-di
şa x-bi₄ ř[a]-ni-tim
1 2/3 [ma-na] KÙ.BABBAR a-na
I-ku-nim ni-dí-in
25. x x ½ ma-na té-řú-bu
[x] ma-na a-na-ru-qí-şu
[nu[?]]-ra-dí a-bu-kà i-na
x x[?] pí-şu şu-um-şu a-na lá-pá-tim
i[?] -li-ik ½ ma-na ni-dí-řum
30. [x ma-na té]-řú-bi₄
[A-şu]r- SIPA il₅-qé
[xx]/ a-na da-at
[x x[?] kà]-ri-im i[?]-x

	[xxx] a-na té-šú-bi ₄
35.	8[+x] 1/3 GÍN a-na ša-du-e-tim
	10 ² [ma]-na lá 2 GÍN
	KÙ.GI ú 3 ma-na
K.	^m İ-lí-is-tí-kál
	il ₅ -qé 4 ½ GÍN té-šú-bi ₄
40.	Lá-lu-um
S.K.	il ₅ -qé ŠUNIGIN 10 1/3 ma-na”

Tabletin tercümesi

(1-4) Puzur-İštar, Aššur-bāni, Šu-Hubur ve Dādiya şöyle söylüyorlar, Aššur-rē’ī’ye söyle: (5-7) 4 mina gümüşü, İliš-tikal’e senin babanın huzurunda benim sözüm için verdi. (7-9) 1 mina 9 šeqel gümüş ve 5/6 mina 6 2/3 šeqel (gümüş), 7 šeqel altının fiyatı, Abu-šalim ile dir. (10-11) 2/3 mina 8 šeqel, Baziya’nın wašitum-vergisine karşılık verdik. (12-14) 1/3 mina 2 šeqel için ... aldık ve öldür. (14-16) Senin gümüşünden normal miktardan ½ mina kayıptır. (16-18) 9 šeqel gümüşü Bula’nın oğlu İlī-bāni’ye verdik. (18-19) Dalaš’ın evine âit bakıra gelince: (20-23) ... ve ... ikinci ... (23-24) 1 2/3 mina gümüşü İkünüm’a verdik. (25)... ½ mina ek ödeme. (26) ... mina onun naruqqum-hesabı için ilâve ettik. (27-29) ... “ Senin baban ...’da ... onun adına kaydetmek için gitti, ½ mina ona verdik. (30-31)... mina ek ödeme için Aššur-rē’ī’ aldı. (32-34)... kārım ... ek ödeme için (35-39) 8+x 1/3 šeqel šaddū’atum -vergisi için, 10 mina’dan 2 šeqel eksik altını ve 3 mina’yı İliš-tikal aldı. (39-41) 4 ½ šeqel ek ödeme olarak Lalum aldı. Toplam 10 1/3 mina dir.

3.6.5. İšratum Vergisi

Yerel idareciler tarafından kumaş üzerinden nishatum vergisi düşüldükten sonra kalanı üzerinden %10 olarak alınmasına karar verilmiş bir vergi türüydü (Bayram, 1993: 11). Yerel krallıklar tarafından Asur’dan gelen tekstil ürünlerinden alınmıştır. Bazen %10 vergi oranından farklı oranlarda alındığı da olmuştur (Koçak, 2009: 222; Gökçek, 2009: 150). Aşağıda 41 nolu tablette bu vergi ile ilgili örnek bir kayıt bulunmaktadır.

KT 2, No. 41

Bu tablette, Uşur-ša-İštar’ın yazmış olduğu mektup bulunmaktadır. Mektupta Uşur-ša-İštar Hunnia’ya hitap ederek göndermiş olduğu ticari malları teslim aldığını ve bu ticari mallar içinde kumaşlara ait 1 1/2 kumaş nishatum (vergisi), 3 kumaş išratum vergisinden bahsetmektedir.

Tabletin transkripsiyonu

Ö.y.	um-ma Ú-šú-ur-ša-İštar-ma
	a-na Hu-ni-a qí-bi ₄ -ma
	lu-qú-tám ša i-na
	A-lim ^{ki} ša ki-ma ku-a-tí a-na
5.	A-šùr-lá-ma-sí ip-qí-du-ni-ma
	ú šu-ut i-na Qá-tá-ra-a
	a-na Sá-ak-li<-a> ip-qí-du-ma

		1 šu-uq-lu-um ša 1 GÚ 10 ma-na AN.NA ku-nu-ki ša ki-ma
	10.	ku-a-tí ù 32 ku-ta-ni 1 ANŠE ša-lá-ma-am<<am>> ú ú-nu-sú 2 ri-ik-sí 8 2/3 ma-na AN.NA 10 ma-na AN.NA ^{ak} qá-tim mi-ma
K.	15.	a-nim Sá-ak-li-a ip-qí-dam i-na šú-ba-tí-kà 1 1/2 TÚG.ĦI.A
A. y.		ni-is-ḥa-tum 3 TÚG.ĦI.A iš-ra-tum ši-tí šú-ba-tí-ká 27 1/2 TÚG.ĦI.A ni-kà-sí
	20.	iš-tí Sá-ak-li-a a-sí-ma 2 1/2 GÚ 6 2/3 ma-na a-wi-it-kà 4 2/3 ma-na.TA 12 ma-na 11 GÍN AN.NA ik-šu<-ud> AN.NA ta-ši-a-tum
	25.	2 ma-na 15 GÍN ú-ku-ul-tum 1/3 ma-na 7 1/2 GÍN mu-ṭa-a AN.NA ^{ak} qá-tim 1/3 ma<-na> 2 1/2 GÍN AN.NA ta-ši-a-tum iš-tù Za-al-pá
	30.	a-dí Ká-ni-iš ^{ki} ši-tí AN.NA ^{ki} -ká 3 1/2 mama 3 GÍN i-a-tí i-dí-nam”

Tabletin tercümesi

(1-2) Uşur-ša-Ištar, Hunnia'ya şöyle söylüyor: (3-5) Senin vekilinin şehirde (Asur'da) Aşşur-lamassî'ye teslim ettiği (6-7) ve onun da Qatārā'da Saklia'ya emanet ettiği, (8-10) senin vekilin (tarafından) mühürlenmiş olan 1 talent 10 mina kalaya âit 1 şuqlum'luk ticarî malı ve 32 kutānum-kumaşını, (11-12) 1 siyah eşeği ve yükünü, (12-15) 8 2/3 mina kalay(dan ibaret) 2 riksum' u 10 mina'luk serbest kalayı, bütün bunları Saklia bana teslim etti. (16-18) Senin kumaşlarının içinden 1 1/2 kumaş nishatum (vergisi), 3 kumaş išratum (vergisidir). (18-20) Kumaşlarının bakiyesi olan 27 1/2 kumaş için Saklia ile hesaplaştım ve (21-23) 2 1/2 talent 6 2/3 mina senin hazır ticarî malındır, 4 2/3 mina üzerinden 12 mina 11 şeql kalay tut<tu>. (23-24) 17 şeql kalay nakil masrafıdır. (25) 1/3 mina 7 1/2 şeql (ise) yiyecek masrafıdır. ²⁶⁻²⁷1/3 mina 7 1/2 şeql serbest kalay açığıdır. (27-30) 1/3 mi<na> 2 1/2 şeql kalay Zalpa' dan Kaniš'e kadar yapılan nakil masrafıdır. (30-32) Senin kalayının bakiyesi olarak 3 1/2 mina 3 şeql'i bana verdi.

3.6.6. Qaqqadatū Vergisi

Baş vergisi de denen bu vergi Asur'dan Anadolu'ya gelen her insandan alınmaktaydı. Bu verginin oranını belirlerken yerel krallıklar kervandaki kişilerin sosyal ve ekonomik durumlarını göz önünde bulundururdu. Yol vergisi olarak 5, 10, 15 şeql gibi bir ücret alınırdı (Bayram, 1993: 11; Gökçek, 2009: 150). Bu vergi günümüzde vize ücretlerine karşılık gelmektedir. Günümüz kullanımı ile farkı ise varış ülkesinden alınması ve herkesten aynı tutarda alınmamasıdır.

3.6.7. Eribtum Vergisi

Waşıtum vergisinin tam tersi olarak uygulanmaktaydı. Asur'dan gelen kervanların şehre varmasıyla krala ödenen bir vergi türüydü (Bayram, 1993: 12; Koçak, 2009: 223; Gökçek, 2009: 151).

KT 7-a, No. 271a

ATK Dönemi'ne ait bu tablet Ařřur-rē'ı'den Amur İştar'a gönderilen bir mektuptur. Mektupta taşıyıcı olan Ařřur-bēl-awātim tarafından taşınan yünlerin eksilmesinden ve bu yünler ile ilgili yapılan işlemler ilk satırlarda anlatılmaktadır. İlerleyen satırlarda bakır ve kumaş hakkında bilgiler verilerek eribtum vergisinin kārūm'a ödendiği söylenmektedir. Son kısımda verilen bakırlar ve ödeme zamanları hakkında bilgi verilmektedir.

Tabletin transkripsiyonu

- [um-ma A-şur-SIPA-ma a-na]
[A-mur-Iştar qı-bi-ma i-na 45 GÚ SÍG]
ř[a A-şur-be-el-a-wa-tim ub-la-ku-ni]
iş-tù mu[-tá] ú / ni-iř²-ha[-tum]
5. ú URUDU² şa a-ku-[lu] / şa-hu-ru[-ú²]
şı-tı SÍG-tı-a 2[1 G]Ú 14 m[a-na]
ù 34 TÚG mař-ku[-nu] 20 GÚ la 5² [ma-na]
SÍG x² A-na-ah-DINGIR [i]s-ni[-qá-ku-um]
ù 16 TÚG mař-ki-ni ub-l[á]-ku[-um]
10. 25² GÚ SÍG-tim² 20 lá 1 TÚG [mař]-ki[-n]i
wa-ar-kà-num A -şur-be-e[l] -a-[w]a-tim
ub-la-kum şUNIGIN 66 [GÚ 7 m]a-na
[SÍG 70] TÚG mař-ku-nu řĀ.BA
[1 TÚG mař-ka]-nam / a-na-ku al[-qé]
15. [4 GÚ 31+] 7 ma-na U[RUDU²]
[la²-mu-nam ù 30 ma]-na URUDU SI[G₅]
[ta-dı-nam / 15 ma-na] a-na [e-ri-ib-tı-a]
K. [a-na kà-ri-im ta-dı-in 6] 2/3² ma-na [a-na]
[İ-lı]-e² 2 ma-na a[-na]
A.y. 20. [ú-ku-ul-tı ANř]E 5 ma-na a-na
[qá-tı-şu mı-ma a-nim] a-na A-na-ah-DINGIR
[ta-dı-in 1] 2/3 ma-na URUDU a-na
[DUMU I] b-ni-^dIM ú 1 ½ GÍN KÙ.BABBAR
a-na şa Be-lim 1 ma-na URUDU² a-na
25. DUB.SAR şUNIGIN 5 [G]Ú 9 1/3 ma-na
URUDU la-mu-nam 30 ma-na URUDU SÍG₅
1 1/2 GÍN KÙ.BABBAR-pı dí-nam
24 ma-na URUDU a²-ru TÚG iş-tı
şa Be-lim ni² 10 ma-na URUDU şı-im
30. mař-ki<-ni> iş-tı / nu-a-im Ú-řú-ur-şa-A-şur

		il ₅ -qé 15 GÚ URUDU
		[H]a-bu-ra-ta-i-um iš-tí
		[DIN]GIR-na-da iš-tù ha-mu-uš-tim
		[š]a ^d UTU-DU ₁₀ a-na 20 ha-am-ša-tim
35.		[i]-ša-qal[I2+]3 GÚ URUDU
		[H]a-bu-ra-ta-i-um
K.		[KI] A-š[ur-i]-dí DUMU Ib-ni- ^d IM
		iš-tù ha-mu-uš-tim ša ^d UTU-DU ₁₀
S.k.		[a-n]a 17 ha-am-ša-tim i[-ša-qal 6 GÚ URUDU]
40.		Ha-bu-ra-ta-i-um KI DUMU Ši-li-b[i-a iš-tù]
		[ha-am-ša-tim] ša ^d UTU-DU ₁₀ a-na 15 [ha-am-ša-tim]
		[x x x] i-ša-qal ta-ah-sí-is-tám x [x x x x]

Tabletin tercümesi

(1-3) Aššur-rē'ī Amur-İštar'a şöyle söylüyor: Aššur-bēl-awātim'in sana getirdiği 45 talent yünden; (4-5) kayıptan, nishatum-vergisinden ve kullandığım bakırdan (dolayı) düşülmüştür. (6-9) Yünümün kalanı 21 talent 14 mina ve 34 torbadır. 20 talent'ten 5 mina eksik yünü Anah-ilī senin için kontrol etti ve 16 torbayı sana getirdi. (10-12) 25 talent yünü, 20'den 1 eksik torbayı daha sonra Aššur-bēl-awātim sana getirdi. (12-14) Toplam 66 talent 7 mina yün, 70 torbadır. İçinden 1 torbayı ben aldım. (15-18) 4 talent 38 mina kötü kalite bakırı ve 30 mina iyi kalite bakırı bana verdin. 15 mina eriptum-vergim için kārūm'a verdin. (18-22) 6 2/3 mina İlie için, 2 mina eşeğin yiyeceği için 5 mina onun hissesi için, bunların hepsini Anah-ilī'ye verdin. (22-26) 1 2/3 mina bakırı İbni-Adad'ın oğluna ve 1 1/2 šeşel gümüşü Bēlum'un (rahibi)ne, 1 mina bakırı kâtibe, toplam 5 talent 9 1/3 mina kötü kalite bakır (ve) 30 mina iyi kalite bakırdır. (27-31) 1 1/2 šeşel gümüşümü bana ver! Kumaşın bedeli 24 mina bakır Bēlum'un (rahibi) ile dir. Torbaların bedeli 10 mina bakır yerli ile dir, Uşur-ša-Aššur aldı. (31-35) 15 talent Haburata bakırı İli-nādā ile dir. Šamaš-ṭāb'ın haftasından itibaren 20 haftaya kadar ödeyecek. (35-39) 15 talent Haburata bakırı İbni-Adad'ın oğlu Aššur-idī ile dir. Šamaš-ṭāb'ın haftasından itibaren 17 haftaya kadar ödeyecek. (39-42) 6 talent Haburata bakırı Šillibiya'nın oğlu ile dir. Šamaš-ṭāb'ın haftasından itibaren 15 haftaya kadar ödeyecek. Tahsistum-belgesi ...

3.6.8. Metum Hamšat Vergisi

Kārūm dairesine %5 oranında verildiği bilinen ancak tam olarak açıklanamayan bir vergi türüydü (Bayram, 1993: 12).

3.7. Asur Ticaret Kolonileri Dönemi'nde Yıl Sonu Raporlama İşlemleri

Yılsonu raporları işletmenin bir yıl boyunca yaptığı ticari faaliyetler sonucunda finansal durumunu ortaya koymak için yapılır. ATK Dönemi'nde Asurlu tüccarlar yaptıkları ticari işlemler sonucunda mali durumlarını ortaya koyabilmek için kervanların Asur'a ya da Anadolu'ya vardığı, bir ortaklık sonucu veya belirli dönemler belirlemişlerdir.

3.7.1. Envanter Çıkarma

Envanter bir işyerine ait varlıklar ile borçları oluşturan bütün kalemlerin ve değerlerin gösterilmesidir. İşletmelerin genellikle dönem sonlarında yapmış oldukları envanter çıkarma işlemiyle işletmeye ait varlıklar ve bunların kaynakları fiilen tespit edilmektedir. Bu şekilde mevcut durum ile kayıtlar arasındaki farklılık görülerek hatalar giderilmektedir.

KT 7-a, No. 159

ATK Dönemi'ne ait aşağıdaki kervan belgesinde başkalarına teslim edilmek üzere Aššur-rē'ī'nin Aššur-mālik'e verdiği ticari malların listesinin yer aldığı bir envanter kaydı bulunmaktadır.

Tabletin transkripsiyonu

		3 né-pí-šu 10 ma-na. TA
		1 né-pí-šu 5 ma-na ik-ri-bi ₄
		mì-ma a-nim
		1 né-pí-šu 10 ma-na ša i a-tí
5.		ù A-šùr-ma-lik 1 né-pí-šu
		3 ½ ma-na a-na A-šùr-ba-ni
		15 GÍN KÙ.GI 1/3 ma-na 5 GÍN
		KÙ.BABBAR a-na Puzur ₄ -Ištar
		10 GÍN šé-bu-ul-tù-šu
10.		10 GÍN ik-ri-bu ša Be-lim
K.		10 GÍN ša ^d INNIN
A.y.		½ GÍN KÙ.GI a-na La-ma-sí
		5 GÍN a-na Ša-ba-na-tim
		2 GÍN a-na A-da-a-a
15.		1 2/3 ma-na A-šur-da-ni
		4 GÍN ša ÌR 4 GÍN Gar-nu-ur
		1 ma-na KÙ.GI 6 ½ ma-na 8 GÍN KÙ
		ša-du-a-sú
		ša-bu / ša Ì-lí-iš-tí-kál
20.		mì-ma / a-nim a-na
K.		A-šur-ma-lik
		ap-qí-id
S.k.		IGI Puzur ₄ -A-šur
		IGI Šál-ma-A-šur

Tabletin tercümesi

(1-3) 10'ar mina'lık 3 nēpišu-peketi, benim ikribum'um olan 5 mina'lık 1 nēpišum-paketi, bunların hepsi Aššur-rē'ī('nindir). (4-5) Benim ve Aššur-mālik'in 10 mina'lık 1 nēpišum-paketi, (5-6) 3 ½ mina'lık 1 nēpišum-paketi Assur-bāni'ye, (7-8) Puzur-İštar'a 15 šeqel altın (ve) 1/3 mina 5 šeqel gümüş, (9) onun teslimi 10 šeqel (10) (tanrı) Belum'a âit 10 šeqel takdis parası, (11) tanrıça İštar'a âit 10 šeqel, (12) Lamassī'ye ½ šeqel altın, (13) Šabanatum'a 5 šeqel, (14) Adaya'ya 2 šeqel, (15) Aššur-danni('ye âit) 1 2/3 mina, (16) Wardum'a âit 4 šeqel, Garnur?('a âit) 4 šeqel, (17-19) İliš-tikal'e âit šaddūatum-vergisi ödenmiş 1 mina altın (ve) 6 1/2 mina 8 šeqel gümüş. (20-22) Bunların hepsini Aššur-mālik'e teslim ettim. (23-24) Puzur-Aššur'un huzurunda, Šalim-Aššur'un huzurunda.

3.7.2. İşletme Defteri

Günümüz kullanılan işletme defterlerinde tüm girdiler ve çıktılar bir yerde bulunmaktadır. Gelirler aynı defterde sayfanın bir tarafına yazılırken giderler aynı sayfanın diğer tarafına yazılmaktadır. ATK Dönemi'ndeki tabletlerde günümüz işletme defterine benzer kayıtlar bulunmaktadır.

ATK Dönemi'nde İşurtum kelimesi eski Asurca'da yazılı belge anlamında kullanılmaktadır (Black vd., 2000: 132). İlkel bir kayıt defteri, sayma ve hesap etme anlamları da bulunmaktadır (Veenhof, 1995: 316-317). Bu deftere kaydedilen bilgiler belirli dönemlerde hesap kalanları ile karşılaştırılırdı (Hatunoğlu, 2008; 9).

Kültepe tabletleri n/k 1464 de işurtum ile ilgili bir örnek bulunmaktadır (Sever ve Çeçen1993: 44-45). Bu örnekte Uşur-ša-İštar'ın hesabını tutan ve onun adına ticari işlemleri gerçekleştiren Ušupiškum'un, Kārum'daki dātum ve šitapkum hesabına yatırılan malların kayıtları bulunmaktadır (Hatunoğlu, 2008: 10).

KT n/k 1464

Tabletin transkripsiyonu

a-na Ú-šú-ur-ša-Ištar
qí-bi-ma um-ma Ú-sú-pí-iš-ku-ma
i-nu-mì a-na-kam ta-ta-al-ku
5 me-at 60 ma-na URUDU
5. ú 8 TUG^{III.A} qá-at-kà
É kà-ri-im na-ta-dí
İš-tù ta-ta-al-ku
1 TUG.TA qá-tám i-dí-ú-ma
Qá-at-kà a-dí-ma 40 ma-na URUDU
10. al-pu-ut-kà a-ḥa-ma
K. 1 ma.na.TA KÚ.BABBAR
qá-tám i-dí-ú-ma

A.y.	qá-at-kà a-dí-ma 2 me-at URUDU i-na áb-na-tí-ni
15.	i-na wa-ša-a URUDU i-na šú-ḥu-pi-im ta-lá-qí É kà-ri-im al-pu-ut-kà ni-kà-sú i-šé-ší-ú-ma 9 me-at 20 ma.na.TA URUDU
20.	ṭa-tum ik-šu-ud 40 ma.na.TA a-na TÚG-ti-šu-nu i-na ni-kà-sí iš-ku-nu
K.	mì-šu ša ki-a-ma té-er-ta-kà lá i-lá-kà-ni
S.k. 25.	ma-tum sà-ḥi-at ki-ma iš-li-mu ú-ší-am a-ma-kam e-kà i-na šé-er šú-ùḥ-ri-im li-li-ik

Tabletin Tercümesi

(1-2) Uşur-ša-İştâr'a söyle, Usupîškum şöyle diyor: (3-6) Sen, buradan gittiğin günde 560 mina bakır ve senin hissen (olan) 8 top kumaşı kârum dairesi depoluyor. (7-10) Sen gittikten sonra, birer top serbest kumaşı depo ettiler, ben de senin hisseni depo ettim ve 40 mina bakır senin için kaydettim. Ayrıca, (11-13) her birer mina gümüşü depoladılar, ben de senin hisseni depo ettim. (14-16) Sen 200 mina bakır ağırlık taşımızda (tarttıktan sonra) stoktan almak zorundasın. (17-20) Kârum dairesi(nde) senin için kaydettim. Hesabı gördüler ve 920 şer mina bakır "tatum" vergisi tuttu. (21-22) onların kumaşları için 40'ar mina (bakır) hesaba koydular. (23-24) Niçin böyledir de senin haberin bana gelmiyor? (25-29) Memleket isyan halindedir. Selamete eriştiği zaman, buraya çıkıp-gel! Orada, gözün çocuğun üzerinde olsun."

3-6 (Satırlar) Ayrıldığında kârum dairesindeki hissesi 560 mina ve 8 tekstildir.

7-10 (Satırlar) O şehirden ayrıldıktan sonra, her hissedar için bir tekstil yatırıldığında, Usupîškum onun için bir tekstil ve 40 mina bakır daha verdi.

11-16 (Satırlar) Ayrıca hissedar başına bir mina gümüş yatırıldığında, Usupîškum bu miktarı yatırdı. Bu miktar Uşur-ša-İştâr suhuppum'dan toplayabildiği 200 mina'ya eşittir.

18-20 (Satırlar) Muhasebesi yapıldı ve her hisse sahibinin dâtum'u 920 mina olarak belirlendi.

21-22 (Satırlar) 8 tekstil her biri 40 mina değerindedir. Toplamda 320 mina bakırdır.

Uşur-ša-İştâr'ın kârum'da ki hesabı şu şekildedir.

560 mina bakır + 320 mina bakır (8 tekstil)+ 40 mina bakır +200 =1120 mina bakırdır. Ayrıca suhuppum'da 200 mina daha vardır.

3.7.3. Hesaplaşma

Asurlu tüccarlar yapmış oldukları ticari ortaklıkların sonucunda kâr-zarar hesabını yaptıkları bilançolar çıkarmışlardır. Bilanço; bir işletmenin belirli bir tarihte alacaklarını, borçlarını ve tüm mal varlıklarının gösterildiği çizelgedir. ATK Dönemi'ndeki tabletlerde

bulunan “*Nikkassam šasā*” kelimesi “hesaplaşmak” olarak tanımlanmıştır (Black vd., 1999: 253). Aşağıdaki tablette ismi belirtilmeyen tüccarın Aşşur-šad-ilī ile hesaplaşma örneği bulunmaktadır.

Kt. o/k 68 (Erol ve Albayrak, 2005: 3)

Tabletin Transkripsiyonu

Ö.y.	iš-tí / A-šur-ša-dí-li ni-kà-sí a-sí-ma 16 GÍN KÙ.BABBAR i-[li]-bi ₄ -šu a-dí
5.	u[m-m]a [A-šur-š]a-dí-li-ma 10+[x m]a-na URUDU i-na URUDU ⁱ -a / tal=qé URUDU / lu a-al-qé a-[z]i-tí-kà
10.	ú-ša-qí-il ₅ ŠÀ.BA 12 ma-na URUDU SIG ₅
A.k.	a-na Šál-ma-A-šur e-zi-ib
A.y.	15. um-ma a-ta-ma mī-ma URUDU / a-na zi-tí-a lá tù-ša-qí-il ₅ / a-šar Šál-ma-A-šur / uš-té-li-a-ku ² -ni ki-ma URUDU a-na zi-tí-kà
20.	ša-qú-lu a-na URUDU 10 ma-na ša i-ni-kà-sí tù-ša-hi-ra-ni
Ü.k.	[x] ½ ma-na.TA ½ GÍN KÙ.BABBAR
25.	[lá ta-áš-qú]-lá- um-ma A-šur-ša-dí-li-ma a-ša-qá-lá-ku 3 ma-na ² URUDU [x x x x]
S.k.	

Tabletin tercümesi

(1-2) Aşşur-šad-ilī ile hesaplaştım. (3-4) 16 şeqel gümüşü onda bıraktım. (5-8) [Aşşur-š]ad-ilī [şöyle] söyledi: “Benim bakırımdan 10+[x m]ina bakırı sen almıştın. (Bu) bakırı ben alayım”. (9-10) Senin hisseni tartmıştım. (11-14) İçinden 12 mina iyi bakırı Şalma-Aşşur’a bıraktım. (15-17) Sen şöyle söyledin: “Benim hissem için hiç bakır tartmadın”. (17-25) Şalma-Aşşur’un bana senin için çıkarttığı (verdiği) yerde senin payına (düşen) bakır tartılmış (olacak)tır. Benim hesabımdan 10 mina bakırı eksilttiğin halde [x]+½’şer mina (üzerinden) ½ şeqel gümüşü bana tartmadın. (26-28) Aşşur-šad-ilī şöyle söyledi: “Sana tartacağım”. 3 mina bakır [.....].

Resim 32. Hesaplaşma belgesi

Kaynak: Erol, H. Albayrak, İ. (2005) “Kültepe’den *nikkassum*’la İlgili, Altı Yeni Belge” *Archivum Anatolicum*, 8/2, s. 13.

3.8.Asur Ticaret Kolonileri Dönemi’nde Hukuk Sistemi ve Uygulama Örnekleri

ATK Dönemi’ne ait tabletlerden elde edilen bilgilerden tüccarların yapmış oldukları ticari işlemler ve bu işlemlere ait bir hukuk sisteminin varlığı ticaret hukukunun doğmasını sağlamıştır. Bu hukuki işlemler günümüz ticaret hukuku alanında da oldukça yaygın bir şekilde kullanılmaktadır.

3.8.1. Arabuluculuk

Arabuluculuk son yıllarda Türkiye’de de kullanılmaya başlanan bir uygulamadır. Taraflar arasındaki uyuşmazlıkların mahkemeye gidilmeden veya mahkemenin önerisiyle üçüncü ve tarafsız bir kişi tarafından çözüme kavuşturulmasıdır. Ticari alışverişlerde de günümüzde kullanılmaya başlanan bu sistem davaların uzun sürmesi ve mağduriyetlerin ortadan kaldırılması yönünden önemli bir adımdır.

ATK Dönemi’ne ait aşağıdaki tablette İlī-ilī’nin oğlu Enna-Suen’in Aššur-rē’ī’ye borcu bulunmaktadır. Arabulucu olan kişiler Enna-Suen’den borcunu ödemesini istemektedir. Tabletın devamında Enna-Suen’in borcunu davasız bir şekilde ödeyeceği belirtilmektedir.

KT 7-a, No. 189

		KIŠIB A-lá-hi-im DUMU Šu-A-nim
		KIŠIB Bu-ši-a DUMU Lá-tù-ra-ma
		KIŠIB En-nam- ^d IM DUMU Ku-za-ri
		KIŠIB En-na-Sú-en ₆ DUMU DINGIR-i-lí
5.		ša hu-bu-ul En-na-Sú-en ₆
		DUMU DINGIR-i-lí um-ma ni-nu-ma
		5/6 ma-na KÙ.BABBAR ša A-šur-SIPA
		šu-qúl um-ma En-na-Sú-en ₆ -ma
		a-a-nu-um KÙ.BABBAR-pì
K.	10.	[x ²]á-li-ik-ma iš-tí
A.y.		[u]m-me-a-ni-a lá-sí
		um-ma ni-nu-ma šu-ma
		lá ta-li-ik-ma iš-tí
		A-šur-SIPA lá ta-sí
	15.	mì-ma ru-gu ₅ -ma-i-kà
		ù TÚG-tù-kà áš-DU-ma
		1 2/3 ma-na KÙ.BABBAR ša-ru-pá-am
		ba-lu-um dí-nim ba-lu-um
		ma-mì-tim ta-ša-qal
	20.	um-ma En-na-Sú-en ₆ -ma
K.		a-ša-qal ta-ah-sí-is-tum a-ni-tum
S.k.		[me-eh-ra]-at tūp-pí-im
		ha-ar-mi-im ša hu-bu-[ul]
		En-na-Sú-en ₆ DUMU DINGIR-[i-lí]

Tabletin tercümesi

(1-4) Šu-Anum’un oğlu Ali-ahum’un mührü, Laturamma’nın oğlu Būšiya’nın mührü, Kuzari’nin oğlu Ennam-Adad’ın mührü, İlī-ilī’nin oğlu Enna-Suen’in mührü. (5-8) İlī-ilī’nin oğlu Enna-Suen’in borcu hakkında biz şöyle söyledik: Aššur-rē’ī’nin 5/6 mina gümüşünü öde! (8-11) Enna-Suen şöyle cevap verdi: Gümüşümün (bulunduğu) yere geleyim ve sermayedarımla hesaplayayım. (12-16) Biz şöyle söyledik: Eğer gelmediysen ve Aššur-rē’ī ile

konuşmadıysan senin isteğin olan şeyleri ve senin kumaşlarını ... (17-19) ve 1 2/3 mina tasfiye edilmiş gümüşü davasız ve yeminsiz (bir şekilde) ödeyeceksin. (20-21) Enna-Suen şöyle söyledi: Ödeyeceğim. (21-24) Bu tahsistum-belgesi İlī-ilī'nin oğlu Enna-Suen'in borcu hakkındaki zarflı tabletin nüshasıdır.

3.8.2. Ticaret Mahkemesi

Anadolu'da diğer şehirlerdeki Kārumlar tarafından çözümlenemeyen ticari davalar Kaniš Kārum'unda görüldü. Burada da çözümlenemeyen ticari davaların nihai çözüm yeri Asur'da bulunan şehir meclisiydi. Meclisin aldığı karar Anadolu'ya gönderilirdi. Bu mahkeme kararları günümüz ticaret hukukunun oluşumuna katkı sağlamıştır.

ATK Dönemi'ne ait aşağıdaki örnek Asur şehir meclisinin almış olduğu bir kararı göstermektedir. Örnekte Puzur-Ištar'ın Kura isimli bir kimseden alacağı olduğu ve bu alacak dolayısı ile Anadolu'da çözümlenemeyen davanın Asur'da çözüme kavuşturulduğu yazmaktadır. Meclis Kura'nın borcunu Puzur-Ištar'ın çocuklarına ödemesi yönünde bir karar vermiştir.

KT 2, No. 21

Tabletin transkripsiyonu

Ö. y.	a-lu-um dí-nam i-na ḥa-am-ri-im i-dí-in-ma ma-lá KÙ.BABBAR ša Puzur ₄ -Ištar
5.	Ku-ra il ₅ -qí-ú i-Kà-ni-iš ^{ki} a-na me-er-e Puzur ₄ -Ištar
K. A. y. 10.	ú-ta-ar Ku-ra iš-tí DAM.GÀR ^{ri} -šu e-ta-wu me-ḥe-er ṭup-pi-im a-nim ku-nu-uk
15.	ru-ba-im Tù-ra-Be-lí ub-lá-ku-um

Tabletin tercümesi

(1-3) Şehir (Asur meclisi) mukaddes mahalde hükmü verdi: (3-5) Kura Puzur-İştar'dan aldığı parayı, (aldığı) kadariyla (6-9) Kaniş'te Puzur-İştar'ın çocuklarına iade edecek. (10-12) Kura, (meseleyi) tüccarıyla müzâkere edecek. (13-16) Kralın mührüyle (mühürlü) bu tabletin kopyasını Tūra-Bēlî sana gönderdi.

Kārum dairesi tüccarlar arasında çıkan uyuşmazlıkların çözümünde ticaret mahkemesi gibi hareket etmektedir. ATK Dönemi'ne ait bir başka tablette ise Uzua babasının borcunu ödemek istememektedir. Alacaklı kişi durumu Kārum dairesine ileterek alacağa resmiyet kazandırmıştır. Bu şekilde borçlunun oğlundan alacağını tahsil etmeye çalışmaktadır.

KT 7-a, No. 17

Tabletin Transkripsiyonu

		IGI Ah-ša-lim IGI
		En-um-A-šûr DUMU
		[K]Û.GI-šî um-ma a-na-ku-ma
		[a]-na Ú-zu-a-ma al-kam
5.		ṭup-pá-am ša ku-nu-uk
		kà-ri-im Kà-ni-iš
		šé-me ṭup-pá-am ša ku-nu-uk
		kà-ri-im Kà-ni-iš
A.y.		ma-ah-ri-šu-nu iš-me-ma
10.		um-ma a-na-ku-ma
		DUMU me-tim a-na-ku
		a-bi ṭup-pá-am ša ku-nu-uk
		kà-ri-im Kà-ni-iš
		ša 1 ma-na 15 GÍN KÙ.BABBAR
15.		ša-ru-pí-im ša ar-nim
		ša a-bi-kà e-zi-ba-am
		um-ma Ú-zu-a-ma a-bi-i
K.		i-šé-er kà-ri-im
S.k.		[Kà-ni-iš]-ma i-a-tí
20.		KÙ.BABBAR té-ri-ba KÙ.BABBAR
		kà-ru-um li-iš-qú[-ul]

Tabletin Tercümesi

(1-4) Ah-şalim'in huzurunda, Hurāšî'nin oğlu Ennum-Aššur'un huzurunda. Uzua'ya ben şöyle söyledim: (4-9) Buraya gel, Kārum Kaneş'in mührü (ile mühürlü) belgeyi işit. Kārum Kaneş'in mührü (ile mühürlü) belgesini onların huzurunda işitti ve (10-11) ben şöyle söyledim: Ben ölünün oğluyum. (12-16) Babam, babanın cezası olan 1 mina 15 şeqel tasfiye edilmiş gümüşe âit Kārum Kaneş'in mührü (ile mühürlü) belgeyi bana bıraktı. (17-21) Uzua şöyle söyledi: Babamın (cezası olan) gümüş (için) bana (karşı) sen Kārum Kaneş'e girdiğinden gümüşü Kārum ödesin.

3.8.3. Miras Paylaşımı

Bir kimsenin akrabalık yolu ile yakınlarına sözlü, yazılı veya hukuki olarak değerli mallarını bırakmasına miras denir. Bazen akrabalık bağı olmasa da miras bırakan (muris) mirasçı belirleyebilmektedir. ATK Dönemi'nde mülkiyet fikrinin gelişmiş olmasından dolayı halk mal sahibi olabilmekteydiler.

Ticaret hukuku ticari faaliyetleri düzenlemektedir. Bu alanda şirketler hukuku da yer almaktadır. ATK Dönemi'nde kurulan şirketlerin veya ortaklıkların üyelerinden birinin vefat etmesi durumunda mirasın varislere geçmesi ile ilgili günümüzde uygulanan hükümler ATK Dönemi'ndeki miras hukukunda da bulunmaktaydı. Asurlu tüccarlar kendilerine ait birikimleri miras paylaşımı yolu ile çocuklarına ve eşlerine bırakırdı. ATK Dönemi'ne ait aşağıdaki tablette babası vefat eden *Kīnaya* ve *Šād-Aššur'un annesi Ummī-tābat'a* yazdığı mektup bulunmaktadır. Bu mektubun son bölümünde *Kīnaya* ve *Šād-Aššur* babasından kalan mirasın kendisine düşen kısmının verilmesini talep etmektedir.

KT 9-a, No. 75

Tabletin transkripsiyonu

Ö.y.		a-na Um-mi-tā-ba-at qí-bi-ma um-ma Ki-na-a-ma ú Ša-ad-A-šūr-ma a-ma-kam a-ší-a-am
5.		ša be-lí-ki qá-ta-ki lu dá-na a-dí Ištar-ba-ni ú Be-lá-nu-um i-lu-ku-ni-ni a-ší-a-am ša be-lí-ki a-ma-ma-an lá tù-šé-ri
10.		lu qá-qí-dum ša KÙ.BABBAR lu UD.KA.BAR ú sú-pá-ni lu pá-šu-ri lu qá-áb-li-a=tum ša-ší-ri a-ma-kam a-dí Ištar-ba-ni
A.k. A.y.	15.	ú Be-lá-nu-um i-lu-ku-n[i-ni] a-qá-tí Ištar-ba-ni ú Be-lá-ni-im pì-iq-dí mī-ma a-ší-im ša i-ba-ší-ú lá li-bi ₄ DINGIR-ma
	20.	a-bu-ni ʾša-ší-im-tí-šu i-ta-lá-ak té-dí-i-ma a-tí ʾiš-tù bu-lu-uṭ a-bi ₄ -a du-ʾlam ʾáš-du-ud ú ú-ma=am a-du-ʾli-im-ma

	25.	e ta-aş-ba-<tí>-ni šu-ma um-mi a-tí a-ma-lá lá ha-lu-qí=a ep-ší-ni šu-ma ta-da-gi ₅ =li-ma a-hi lá ri-mu-um
Ü.k		a-ma-kam a-dí a-ni-tám
	30.	i-qá-tí-a lá a-ni-tám
S.k.		té-er-tí-ki šé-bi-li-im a-na-kam ta-da-gi ₅ -li-ma lá 1 GÍN KÙ.BABBAR

Tabletin tercümesi

(1-3) 'Ummī-tābat'a söyle! Kīnaya ve Šād-Aššur şöyle (söyler): (4-6) Orada beyinin āšium-madeni (için) ellerin güçlü olsun. (6-9) İstar-bāni ve Belānum (oraya) gelinceye kadar beyinin āšium-madenini hiç kimseye serbest bırakma! (10-13) Hem gümüşten baş (figürünü), hem bronz ve supānum-kaplarını hem masaları hem qablītum-kaplarını muhafaza et! (13-19) İstar-bāni ve Bēlānum oraya geldiğinde āšium-madeninin tamamını, ne kadar varsa, İstar-bāni'nin ve Belānum'un eline teslim et! (19-21) Ne yazık ki babamız öldü. (21-25) Sen de biliyorsun ki babamın sağlığında sıkıntı çektim. Şimdi beni sıkıntı içinde tutmamalısın. (26-27) Eğer sen annemsen, kaybım olmayacak şekilde benim için (gerekeni) yap! ²⁷⁻²⁸Eğer sen (mesele ile) ilgileneceksen kardeşim değil. (29-31) Oradan, benim payımdakilerin bunlar olup olmadığına dair haberini gönder. (32-33) Burada, görüyorsun ki 1 seql gümüş (bile) yok.

Resim 33. Miras paylaşımı belgesi

Kaynak: Albayrak, İ. & Erol, H. (2016), Kültepe Tabletleri IX, Ankara TTK Yayınları, s. 313.

ATK Dönemi'ne ait bir başka tablette ise yerli halkın miras paylaşımı hakkında bilgiler bulunmaktadır.

Tablette miras paylaşımı hakkında bilgi verilen ailenin anne baba ve üç erkek çocuktan oluştuğu, ailenin bütün bireylerinin kazançlarının ortak olduğu, anne ve babaya karşı çocuklar tarafından yapılacak saygısızlığın 10 mina gümüş ile cezalandırılacağı söylenmektedir. Anne ve babadan birinin ölmesi durumunda çocukların diğerine bakacağı, ikisinin ölmesi halinde ise oturdukları evin üçünün paylaşacağı belirtilmektedir.

Kt 89/k 370 (Dercksen, 2004: 170)

Tabletin Transkripsiyonu

- KIŠIB Wa-[...]
ša MUN [KIŠIB . . .]
DUMU Ba-a[r- . . .]
DUMU Wa-ši-nu-m[a-an]
5. Tù-ut-ḫa-li-[a]
ú A-na-na ʾra-bu`-[um]
um-mu-um Zu-ru
A-ta-ta ú I-na-ar
3 at-ḫu-ú be-tám
10. pu-ḫu-ur uš-bu
a-be-tim iš-té-en₆
ú-ʾká`-šu-ú ú šu-ma ma-ma-an
i-ʾba-ri`-[šu-nu] i-š-er
a-bi₄-im um-mi-im
15. i-ša-lá mi-ma
ú-pá-za-ar 10 ma-na KÙ.BABBAR
i-ša-qal-ma šu-ma A-na-na
um-ma-šu-nu i-mu-a-at
ú 3 at-ḫu-ú
20. Tù-ut-ḫa-li-a <a>-bu-šu-nu
i-na-šú-ru-ú šu-ma
Tù-ut-ḫa-li-a i-mu-at
3 at-ḫu-ú A-na-na um-ma-ʾšu-nu`
i-na-šú-ru i-nu-mi
25. a-bu-um um-mu-um
i-mu-tù-ni 3 at-ḫu-[ú]
i-zu-uz-zu [. . .]
ša ur-d[im...]
be-tám [...]
30. Zi-tám [...]
a-bi-šu-[nu...]
i-da-x [. . .]
ar-ḫa-lam ša na-šir
a-lim ú-kà-lu i-qá-at Zu-zu
35. ru-ba-im Ištar-ib-ra GAL sí-mi-il₅-tí

Tabletin ingilizcesi

(1-4) Seal of Wa..., of the salt. [Seal of PN] son of Bar.... [Seal of PN] son of Wašinuman. (5-7) Tuthalia and Anana are father (and) mother. (7-12) Zuru, Atata and Inar are three brothers; they live together in the house (and) they will make profit for one household. (12-17) If someone among them harms father (or) mother, or will hide anything, he will pay 10 minas of silver. (17-21) If Anana, their mother, dies, the three brothers will protect their father Tuthalia. (21-24) If Tuthalia dies the three brothers will protect their mother Anana. (24-32) When father (and) mother die the three brothers will divide (the house)...(33-34) They hold the *arhālum* of the Protector of the city (i.e. Kaniš). (34-35) Under the jurisdiction of King Zuzzu (and of) Ištariwra, the Chief of the Staircase”

Tabletin tercümesi

(1-4) Tuzun (adamı/görevlisi) Wa[...]'nın mührü, Bar[...]'ın oğlu [... mührü]. Wašinuman'ın oğlu [... mührü]. (5-7) Tuthalia ve Anana baba (ve) annedir. (7-12) Zuru, Atata ve İnar üç (erkek) kardeş; onlar aynı evde yaşamaktadırlar ve bir ev için kazanç sağlayacaklardır. (12-17) Eğer onların içinden biri babalarını (ya da) annelerini incitecek, ya da herhangi bir şey saklayacak olursa, o 10 mina gümüş ödeyecektir. (17-21) Eğer onların annesi Anana, ölecek olursa, üç (erkek) kardeş babaları Tuthalia'yı koruyacaklar. (21-24) Eğer onların babası Tuthalia ölecek olursa, üç (erkek) kardeş, anneleri Anana'yı koruyacaklar. (24-27) Baba (ve) anne öldüklerinde, üç (erkek) kardeş (evi) paylaşacaklar. (27-32)... (33-34) Onlar Şehir (Kaneş) Muhafızı'nın *arhālum*'unu tutacaklar. (34-35) Kral Zuzzu (ve) Merdiven Büyüğü Ištariwra'nın gözetimi/yargı yetkisi altında”.

3.8.4. Borcun Mirasçılara Geçmesi

Günümüz miras hukukunda bir borçlunun ölmesi durumunda alacak ve borçlar varislerin süresi içerisinde itiraz etmedikçe kendilerine geçmektedir. ATK Dönemi'nde Asurlu tüccarların bu konudaki uygulamaları günümüz miras hukukuna ışık tutmaktadır.

Aşağıda verilen tablette Pilah-İhtar'ın ölen babası Aššur-rē'ı'nın Puzur-Aššur'dan 1, 2, ve 15 1/3 mina gümüşten oluşan üç alacağının Puzur-Aššur'un oğulları Ennum-Aššur, diğer bir Ennum-Aššur ve Šū-İštaran'dan ödemeleri istenmektedir.

KT 7-a, No. 11

Tabletin transkripsiyonu

a-na En-um-A-šur DUMU Puzur₄-A-šur
En-um-A-šur ù Šu-Iš-tar qí-bi-ma
a-na En-um-A-šur qí-bi-ma
um-ma Pí-lá-ah-Ištar-ma a-na-kam
5. i-na li-bi tūp-pé-e
ša A-šur-SIPA a-bi-a tūp-pu-ú
ha-ru-mu-tum ša hu-bu-ul
Puzur₄-A-šur a-bi₄-kà ša a-na
A-šur-SIPA a-bi-a ha-bu-lu-ni

	10.	e-li-ú-nim iš-té-en ₆ ÷up-pu-um Ša 1 ma-na KÙ.BABBAR ša-ru-pí-im Ša-ni-um ša 2 ma-na KÙ.BABBAR ša 1 ½ GÍN.TA Silinmiş satır
K.		Silinmiş satır
A.y.	15.	a-na 1 ma-na-im i-na ITI.KAM ú-şú-bu šál-şu-um ÷up-pu-um ša 15 1/3 ma-na KÙ.BABBAR ša-ru-pí-im ša hu-bu-ul Puzur ₄ -A-şur a-bi-kà ù Šu-da-ad ša a-na A-şur-SIPA
	20.	a-bi ₄ -a ha-bu-lu-ni-ma >ma< a-na 40 ha-am-ša-tim i-ša-qú-lu şu-ma i-na ma-lá-a u ₄ -mì-şu lá iš-ta-aq-lu 1 ½ GÍN.TA i-na ITI.KAM-im a-na 1 ma-na-im
	25.	ú-şú-bu-ni-ma KÙ.BABBAR i-na qá-qá-ad šál-mi-şu-nu ra-ak-sú a-bi ₄ a-ta me-ra me-tim a-na-ku ša ÷up-pè-e a-ni-ú-tim lu a-bu ² -kà a-bi ₄ -i KÙ.BABBAR ú-ša-bi ₄ lu a-ta a-bi ₄ -i tù-ša-bi ₄ lu ÷up-pá-am
K.		
S.k.	30.	ha-ar-ma-am ša ku-nu-u[k] a-bi ₄ -a mi-ma tù-kà-al Lu ša pá-e a-na a-bi ₄ -a tí-şu té-er-ta-kà li-li-kam-ma úz-ni pé-tí a-ša ki-ma i-a-tí qí-bi ₄ -ma ki-ma En-um-A-şur ni-iş-pi<-ir-tám>
	35.	a-ni-tám tù-ša-áš-me-a-şu-ni na-pá-lá-tí-şu

Tabletin tercümesi

(1-4) Puzur-Aşşur'un oğlu Ennum-Aşşur, Ennum-Aşşur ve Šū-İştar'a söyle, (özellikle) Ennum-Aşşur'a söyle, Pilah-İştar şöyle söylüyor: (4-10) Burada babam Aşşur-rē't'nin tabletlerinin içerisinde, baban Puzur-Aşşur'un, babam Aşşur-rē't'ye borçlu olduğunu (gösteren) zarflı tabletler ortaya çıktı. (10-11) Birinci tablet tasfiye edilmiş 1 mina gümüş ile ilgilidir. (12-15) İkincisi her ay 1 mina'ya 1 ½'şer şeqel (fâizi) ilâve edeceği 2 mina gümüş ile ilgilidir. (15-26) Üçüncü tablet, 40 haftaya kadar ödeyecekleri, eğer günü dolduğunda ödemedilerse ayda her 1 mina için 1 ½'şer şeqel ilâve edecekleri, gümüşün sağ olanların başına bağlandığı, senin baban Puzur-Aşşur ve Sū-Adad'ın borcu olan 15 1/3 mina tasfiye edilmiş gümüş ile ilgilidir. (27-29) Sen babamsın, ben ölünün oğluyum. Bu tabletler ile ilgili (olarak) ister baban babamı gümüş (ile) doyurmuş olsun, ister sen babamı doyurmuş ol, (29-31) ister babamın mührü(nü taşıyan) zarflı tableti tutuyor ol, (32-33) ister babama karşı şahidin olsun, senin haberin buraya gelsin ve beni bilgilendir! (33-35) Vekilime söyle: Ennum-Aşşur('a) bu talimatları duyurduğün zaman onun cevaplarını...

3.8.5. İcra-Haciz

İcra bir alacağın zamanında tahsil edilmemesinden dolayı icra daireleri aracılığı ile veya mahkemeler kanalıyla borçlunun mallarının alacağa karşılık haczedilip satılması sonucunda alacaklının alacağının tahsil edilmesi işlemidir.

ATK Dönemi'nde alacaklı alacağını tahsil edemediği zaman günümüze benzer bir uygulama ile alacağına karşılık borçlunun malına el koyacağına dair aşağıda örnek bir metin bulunmaktadır. Günümüzden farklı olarak o dönemde alacağın resmi kurumlar vasıtasıyla yapılmadığı anlaşılmaktadır.

Tablette Mannu-kī-Aššur gönderdiği mektupta, Azuwa'ya Šūmi-abia'dan olan 2 kumaş ve 2 mina 13 ½ šeşel gümüşün alacağın tahsil edilmesinden aksi halde borçlunun evinin faiz karşılığında alacağından bahsedilmektedir.

KT 2, No. 53

Tabletin transkripsiyonu

Ö.y.	um-ma Ma-nu-ki-A-šur-ma a-na A-zu-wa qí-bi ₄ -ma ta-áš-pu-ri-im um-ma a-tí-ma a-na 6 GÍN KÙ.BABBA[R ší-im ?]
5.	[G]EMÉ a-na É kà-ri-im [D]UB.SAR ú-šé-ší i-[na ?] [x x]-a ša kà-ri-im [x ší]-ba-ra-tim Šu-Ištar [x x x] e-zi-ib
10.	[x x] im [X] i-a-im [x] [x x x x] a šu [x x] [x x x x x] kà-ri [im x] [x x x x x] ù a-dì [x] [x x x x] a-té-ra-tí [-a ?]
K. A.y.	15. [x x] ù-šé-ru-ni-ki-im [sú-pá-n]am ša a-na 1/4 GÍN [x] du u ni 1/4 GÍN dí-n[i-ma] [sú-]pá-nam šé-ší i [x x] 2 ? TÚG.ĦLA 2 ma-na 13 1/2 GÍN
20.	KÙ.BABBAR Šu-ma-bi ₄ -a ša-áš-qí-li šu-ma ta-[da-]nam lá i-mu-wa um-ma a-tí-m[a] É nu-a-im a-na ší-ib-tim a-lá-qí
K. S.k.	25. ú ša [x x x x x] ší-i [m ? x x x x x]

Tabletin tercümesi

(1-2) Mannu-kī-Aššur (bayan) Azuwa'ya şöyle söylüyor: (3-4) Sen bana (haber) gönderdin ve şöyle dedin: (4-6) [Ka]dın kölenin [fiatı ?] (olan) 6 šeşel gümüşü kārūm dâiresine [k]âtip çıkarttı. (7) kārūm'un [...] (8) [ši]barātum'u Šū-Ištar (9) [...] bıraktım? (10) [...] beni [...] (11) [...] ? [...] (12) [...] kār[um] (13) [...] ve [...] kadar haberlerime (15) [...] sana gönderdim. (16) 1/4 šeşel için supan[num'u] (17) [...] ... 1/4 šeşel'i ve[r ve] (18) [su]pannum'u çıkart. (19-20) 2 kumaşı (ve) 2 mina 13 1/2 šeşel gümüşü Šūmi-abia'ya tarttır. (21-22) Eğer öd[eme]yi istemezse sen şöyle söyle: (23-24) Yerlinin evini fâiz karşılığında alacağım. (25-26)? [...] fia[tı]?....]

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ASUR TİCARET KOLONİLERİ DÖNEMİ'NDE FİNANS UYGULAMALARI

ATK Dönemi'nde Asurlu tüccarların yapmış oldukları ticari işlemler birçok finans uygulamasını da beraberinde getirmiştir. Bu döneme ait tespit edilen finans işlemleri aşağıda sıralanmıştır.

4.1. Ticari Vekil (Acente)

Günümüz ticari işlemlerinde ticari vekil, bir işyerinin işlerini yürütmek için işyeri sahibinin vermiş olduğu yetkileri kullanarak işveren adına işlemler yapan kişidir. ATK Dönemi'nde sıkça kullanılan bu kavram Asur'da bulunan sermaye sahiplerinin kendileri adına Anadolu'da işlerini takip eden kişiler için kullanılmaktaydı. Bu kullanım günümüzde bir ticari işletme sahibinin adına ticari işlemleri yapan ticari vekil ile oldukça yakın anlamlıdır.

ATK Dönemi'ne ait aşağıdaki mektupta Aşşur-bāni'nin ticari vekilinin kendi adına yapacağı işlemlerden bahsedilmektedir.

KT 4, No. 34

Tabletin Transkripsiyonu

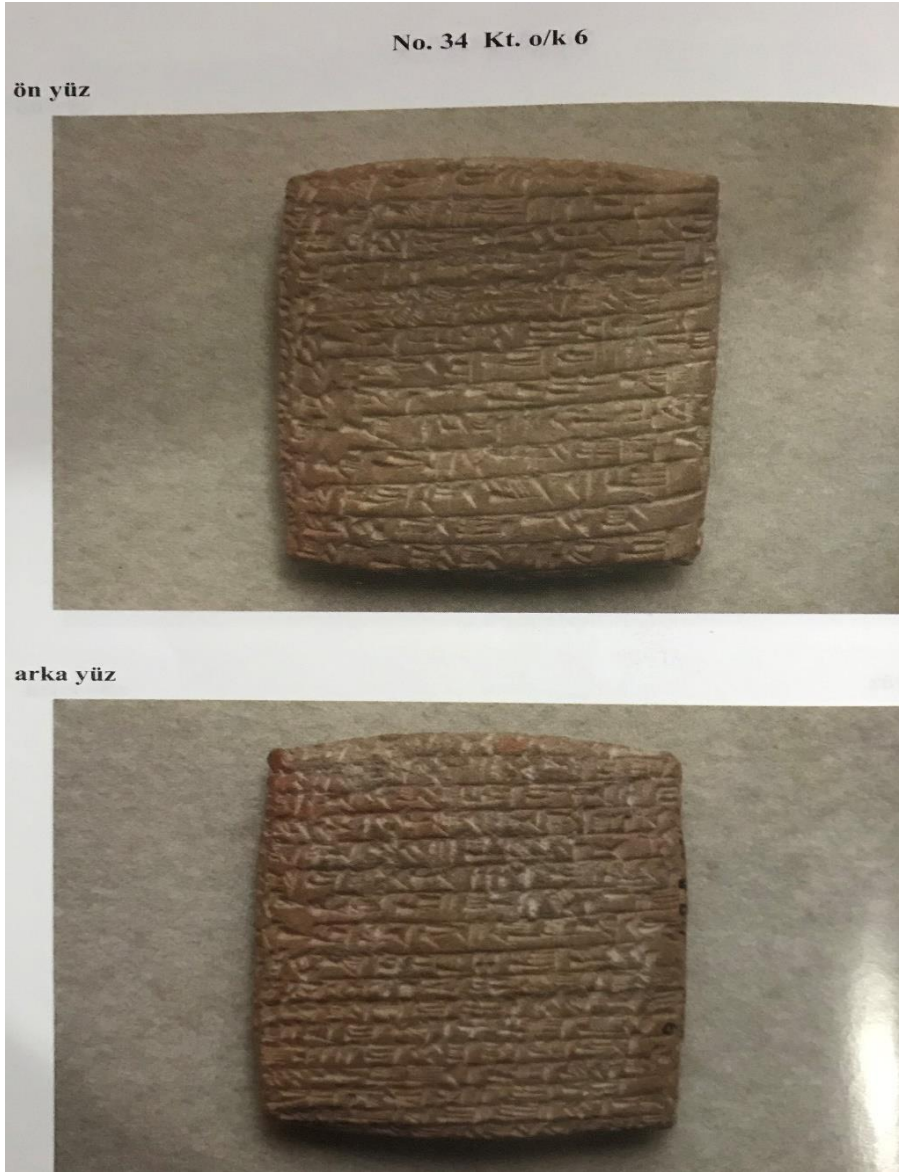
		a-na Šál-ma-A-šūr
		E-na-na-at-A-šūr
		ù LUGAL- ^d IM qí-bi-ma
		um-ma A-šūr-ba-ni-ma
5.		a-na LUGAL - ^d IM qí-bi ₄ -ma
		mì-nam e-pu-uš-kà-ma
		pu-úz-ra-am i-pá-ni-a
		ta-aš-ba-at-ma / a-mì-ša-am
		ta-ta-lá-ak i-na
10.		e-lá-at / a-he-e-a / ù šú-ha-re-a
		a-na ni-ší-im ta-ás-ták-na-ni
		ta-al-tám-nim! 11 GÍN
		KÙ.BABBAR bé-ú-lá-tí-kà
		ša tūp-pí-kà / a-ha-ma
Ak.	15.	10 GÍN KÙ.BABBAR IGI A-šūr-ma-lik
Ay.		DUMU A-šūr- ^d UTU ^{ši} a-na
		bé-a-li-im a-dí-na-ku-um-ma
		iš-tù / Té-ga-ra-ma i-tù-a-ri-kà
		KÙ.BABBAR ší-im-tám / tù-ta-ra-am

20. iš-tù MU.3.ŠÈ KÙ.BABBAR^{pi}
 ta-ma-kà-ar 6 1/2 GÍN KÙ.BABBAR
 IGI DINGIR-ma-lik DUMU A-de₈-lá-at
 IGI Ur-da-nim / ù Û-na-áp-šé
 a-dí-na-ku-um 5 GÍN KÙ.BABBAR
25. sà-ha-ar-tum / i-li-bi-kà
 a-na ša ki-ma i-a-tí qí-bi₄-ma
 ŠUNIGIN 1/3 ma-na 1 1/2 GÍN KÙ.BABBAR
 ú ší-a-ma-tí-šu ša iš-tù
 MU.3.ŠÉ ú 11 GÍN KÙ.BABBAR ša bé-ú-lá-tí-šu
30. ni-is-ha-sú DIRI / i-mì-ma
 na-áš-ú / ki-ma / i-a-tí mì-sí-a-ma
 Ük. ša-áb-ta-ma / li-qé-a šu-ma
 mì-ma i-na-ke-er KÙ.BABBAR li-qé-a-ma
 1 ma-na-um 1 ma-na
- Sk. 35. ki-ma i-a-tí / ru-ta ki-ib²-sú li-li-kam-ma
 i-ší-bi₄-a / lá-ku-un-ma KÙ.BABBAR^{pi} lá-al-qé
 a-na be-ú-lá-tí-šu / mì-ma / lá ù-kà-al

Tabletin tercümesi

(1-5)Šalma-Aššur'a, Ennānāt-Aššur'a, Šarr-Adad'a söyle Aššur bāni şöyle (söyler), Šarr-Adad'a söyle; (6-9) sana ne yaptım ki, kendini benden gizledin ve oraya gittin? (9-11) Kardeşlerimin ve çocuklarımın kervanından dolayı bana yemin koyup, bana kötülük yaptın. (12-13)11 šeqel gümüş (olan) senin sermayen tabletinde (de kayıtlıdır). (14-19) Ayrıca, 10 šeqel gümüş Aššur-šamšī'nin oğlu Aššur-malik'in huzurunda sana sermaye (olarak) verdim ve sen Tegarama dönüşünde (önceden) kararlaştırılmış (miktardeki) gümüşü bana ödeyecektin. (20-21)3 yıldan beri benim gümüşümle ticaret yapıyorsun. (21-25) 6 ½ šeqel gümüşü Adad-ellat'ın oğlu İlt-malik'in huzurunda, Urdānum'un huzurunda ve Unapše'nin huzurunda sana verdim, 5 šeqel (gibi) küçük bir (miktar) gümüş (de) senin üzerindedir. (26-32)Vekilime söyle: toplam 1/3 mina 1 ½ šeqel gümüşü ve onun 3 yıllık (kullanım) getirisini ve onun sermayesi olan 11 šeqel gümüşü, -nishatum-vergisi ilave olarak- onun taşıdığı her şeyden, vekilim olarak hesabı görüp, tespit edin ve alın. (32-35)Eğer tamamını inkar ederse, gümüşü alın ve 1 minaya 1 mina, vekilim hesaplaşma (tutarını) arkadaşlarım (ile) bana getirsin ve (36-37)şahitlerimi doğrulayayım ve gümüşümü alayım. Onun hiç sermayesini (malını) tutmuyorum."

Resim 34. Ticari vekil belgesi

Kaynak: Albayrak, İ. (2006), Kültepe Tabletleri IV, TTK Yayınları, Ankara, s. 206.

4.2. Kefalet Sistemi

Kefalet; günümüz ticari işlemlerinde, kredilerde, senetlerde ve alış verişlerde sıkça kullanılmaktadır. Asıl borçlunun borcu zamanında ödemediği durumlarda alacaklının alacağını isteyebileceği kişi veya kişiler kefalet sistemini oluşturmaktadır. ATK Dönemi'nde de günümüz kefillik işlemlerine benzer uygulamalar bulunmaktaydı. Asurlu tüccarlar yapılan ticari işlemlerde alacaklarını güvence altına alabilmek için kefil veya kefilleri senetlere yazarak bu sistemi uygulamışlardır.

ATK Dönemi'ne ait aşağıdaki tablette borçlu İkünüm Aššur're'ı'ye borçlu olduğu borcu zamanında ödemediği takdirde senette isimleri yazılı olan kefiller Ali-ahum'un oğlu Šu-Aššur ve Karriya'nın oğlu Aššur-ṭāb, İkünüm'un borcunu ödeyeceğinden bahsetmektedir.

KT 7-a, No. 29

Tabletin transkripsiyonu

		IGI Ú-ra-a
		IGI En-nam-A-šur
		DUMU Puzur ₄ -Ištar
		İ-lí-iš-tí-ki-il ₅
	5.	Šu-A-šur DUMU A-lá-hi-im
		ù A-šur-DU ₁₀
		DUMU Kà-rí-a
		a-wi-lu
K.		a-ni-ú-tum
	10.	qá-ta-tá
A.y.		I-ku-nim
		il ₅ -ta-áp-tù
		šu-ma I-ku-num
		lá ú-ta-ú-ru-nim
	15.	ma-lá ṭup-pi-šu ša A-šur-SIPA
		a-na A-šur-SIPA
		i-ša-qú-lu

Tabletin tercümesi

1-3 Uraya'nın huzurunda, Puzur-Ištar'ın oğlu Ennam-Aššur'un huzurunda. (4-7) İliş-tikil, Ali-ahum'un oğlu Šu-Aššur ve Karriya'nın oğlu Aššur-ṭāb. (8-12) Bu adamlar İkünüm'un kefilleri (olarak) kaydedildiler. (13-17) İkünüm'un ödemesini sağlayamazlarsa Aššur're'ı'nın tabletine göre Aššur're'ı'ye (kendileri) ödeyecekler.

ATK Dönemi'nde asıl borçlunun ölümü neticesinde ödenmeyen borcun miras yolu ile borçlunun yakınlarına geçtiği bilinmektedir. Günümüzde ise borçlu ölmesi durumunda borçlunun yakınları mirası reddetmemesi durumunda borcu ödemekle yükümlüdür. ATK Dönemi'ne ait aşağıdaki tablette Suen nādā'nın ölen dedesine ait borçları ödemesi gerektiğine dair bir kayıt bulunmaktadır.

Tabletin transkripsiyonu

KT 7-a, No. 7

		[Sú-e] _{n6} [-na-da] a-na
		[qá]-ta-tim a-na Sú-en ₆ -SIG ₅ DUMU GUDU ₄
		[a-dí]-ma um-ma a-na-ku
		[ù-ra]-am Sú-en ₆ -na-da
	5.	[tù-ta-ra]-a-šu šu-ma lá tù-e-ra-am?
		[a-ma-lá] tup-pi ha-ru-mu-tim
		ša hu-bu-ul MAN-A-šur a-bu
		a-bi ₄ -šu iš-té-en ₆ tup-pu-um
		ša 1 ma-na KÙ.BABBAR
A.y.	10.	ša-ni-um tup-pu-um
		ša 2 ma-na KÙ.BABBAR ša a-na
		A-šur-SIPA a-bi-a ha-bu-lá?
		[ù? šál?]-šu-um tup-pu-um
		ša 15 1/3 ma-na KÙ.BABBAR ša
	15.	[hu-bu]-ul MAN-A-šur-ma a-bu
		[a-bi-šu] ù [Šu]-da-ad
		[ša] a-na [A]-šur-SIPA-ma
		[x x x x ha-bu-]lu ² -ni-ma
K.		[a-ta ta-ša-qá-lá-a]m

Tabletin tercümesi

(1-3) Suen-nādā'yı kefile rahibin oğlu Suen-damiq'e verdim ve ben şöyle söyledim: (4-5) Suen-nādā'yı yarına kadar bana döndür. Eğer döndürmezsen, (6-12) Puzur-Aššur'un borcuna dair; 1 mina gümüşe âit birinci tablet, babama borçlu olduğu 2 mina gümüşe âit ikinci tablet, (13-19) babasının babası Puzur-Âššur ve Šū-Adad'ın Aššur-rē'î'ye ... borçlu olduktan 15 1/3 mina gümüşe âit üçüncü tablet(ten ibaret) zarflı tabletlere göre borcu sen ödeyeceksin.

AKT Dönemi'ne ait aşağıdaki tablette ise Kārum dairesinin kefalet sistemindeki önemini anlatan bir metin bulunmaktadır. Bu metinde Aššur-idī'nin Puzur-Aššur'da olan 2 mina gümüş alacağının zamanında ödenmemesi durumunda ödemenin Kārum dairesi tarafından yapılacağı belirtilmektedir. Borcunun sorumluluğu bundan sonra Kārum dairesine devam etmektedir.

AKT 1, No. 34

Tabletin transkripsiyonu

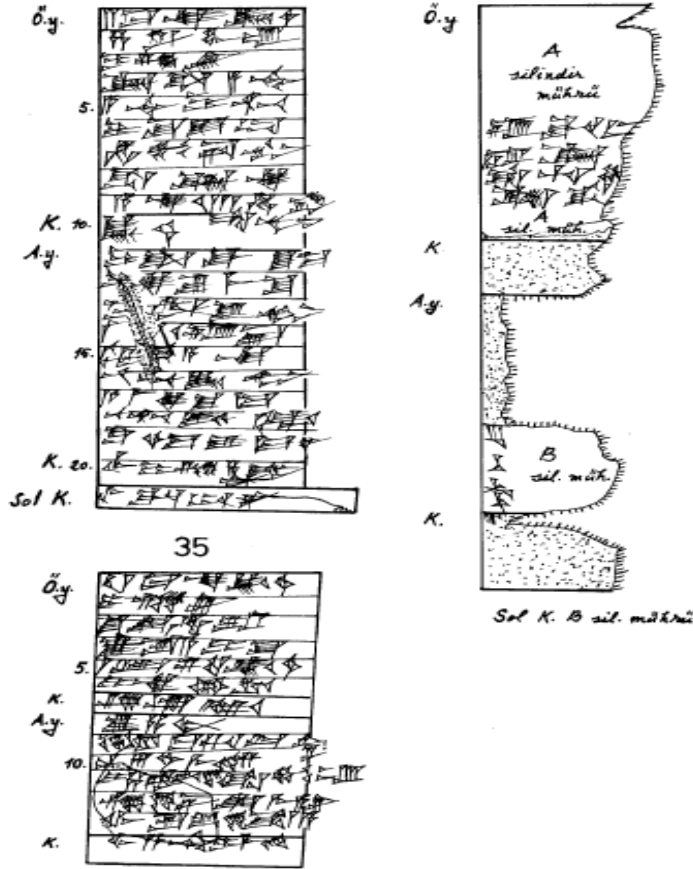
		2 ma-na KÙ.BABBAR
		ša-ru-pu-um
		i-šé-er
		Puzur ₄ -A-šur
	5.	A-šur-i-dì
		i-šu iš-tù

		ḫa-mu-uš-tim
		ša Id-na
		a-na 13 ḫa-am-ša-tim
K.	10.	KÙ.BABBAR
Ay.		i-ša-qal šu-ma
		i-na ú-mi-šu m[a-a]l-ú-tim
		lá [i]š-qúl É
	15.	[DAM.G]ÀR a-na
		bi ₄ -tí-iq-tim
		a-lá-qí-šu-ma
		bi ₄ -tí-iq-tám
		šu-ut-ma ú-ma-lá
K.	20.	IGI I-zi-za-am-DINGIR
S.k.		IGI Da-du-lí

Tabletin tercümesi

(1-6) Aššur-idī'nin Puzur-Aššur'da 2 mina tasfiye edilmiş gümüşü vardır. (6-11) Idna'nın ḫamuštum'undan itibaren 13 ḫamuštum'a kadar parayı ödeyecek. (11-14) Eğer günü dolduğunda ödemezse, (14-19) ticaret odasını zarar için (muhatap) alacağım ve zararı o (borçlu) ticaret odasına telafi edecek. (20) Izizam-ili'nin huzurunda, (21) Daduli'nin huzurunda.

Resim 35. Kefalet belgesi

Kaynak: Bilgiç, E. Bayram, S., Sever, H., ve Günbattı C. (1990), Ankara Kültepe Tabletleri I. TTK Yayınları, Ankara, s. 146.

4.3. Dātum ve Šitapkum Ortaklık

Günümüzde bankalar fon talep edenlere sağlayacakları parayı fon arz edenler aracılığı ile karşılamaktadır. Bir bankanın topladığı fon ne kadar yüksek olursa, banka fon talep edenlere o kadar yüksek miktarda fon arz etme imkânına sahip olacaktır. Bankalar verdikleri bu fonlar karşılığında faiz geliri elde ederken fon arz edenlere de belli oranda faiz vermektedirler.

Katılım bankaları ticari bankalardan farklı olarak fon arz edenlerin fonlarını toplayarak kâr/zarar ortaklığına dâhil ederler. Fon sahipleri belli bir sürenin sonunda katılım bankalarına vermiş oldukları bu fonların karşılığında kâr elde eder veya zarara ortak olurlar.

ATK Dönemi'nde Kārum dairesi yapılacak büyük hacimli ticari işlerde kullanılmak üzere büyük tüccarlardan belli miktarlarda fon talep etmiştir. Dātum denen bu fonun toplanabilmesi için de šitapkum isimli ortaklık kurulmuştur.

4.3.1. Dātum Ortaklık

Derksen Eski Asur Kurumları kitabında Koloni Dönemi'nde yol vergisi olarak kullanılımasının dışında bir de Kārum tarafından toplanan paraya da dātum dendiğini ve dātum'un Kārum'un gelirlerinin bir kısmını da oluşturduğunu belirtmektedir. Kārum dairesinin toplamış olduğu dātum fonunun bazı özellikleri bulunmaktaydı. Bu özellikler;

- ✓ Dātum gelir durumu yüksek olan büyük tüccarlar tarafından ödenirdi.
- ✓ Dātum'un ödeme miktarı oldukça yüksekti.
- ✓ Öldükten sonra dātum hesabının kapatılması ile ilgili tek bir kural yoktu.
- ✓ Kārum, ödenen dātum ile büyük ölçekli ticaret yapar ve dātum üyeleri ile bu kazancı paylaşırdı.
- ✓ Kārum her sene ödenecek dātum miktarını belirler ve bunlar üye tüccarlar arasında paylaştırılırdı.
- ✓ Dātum için toplanan fon miktarı ve üye sayısı ile ilgili net veriler bulunmamasına rağmen; dātum'un 50'nin üzerinde ortağı olduğu tahmin edilmektedir.
- ✓ Dātum fonu için toplanan para ile ilgili bir varsayımda; her bir hisse için 12 mina ve 60 katılımcı olduğu kabul edildiğinde toplanan fon 600 mina gümüş gibi yüksek bir rakama ulaşacağı belirtilmektedir.
- ✓ Kārum'a yatırılan tekstilin 4/5'nü ve gümüşün 1/5'ini Kārum alır, yerel saraylara verir veya Asur'a gönderirdi.
- ✓ Dātum olarak ödenen şey Anadolu'daki Kārum'larda farklı metalara çevrilerek kaydedilmiştir. Örneğin Kāniš Kārum'un da gümüşe çevrilerek kayıt edilmişken bir başka Kārum olan Prushattum'da bakıra çevrilerek kayıt edilmiştir. Üyeler ödemesi gereken üye aidatlarını para yerine tekstil ürünü olarak verebiliyorlardı. Toplanan tekstil ürünü ya bir girişimciye ya da yerel bir saraya satılarak kaydedilirdi.

- ✓ Kārum dairesi toplamış olduğu bu fonları ya faizli olarak borç verir ya da sermaye olarak kendisi kullanırdı. Bu doğrultuda elde edilen kârlar dağıtılmayarak tüccarların paylarına eklenirdi. Bu durum günümüz şirketlerinin kâr dağıtım politikalarındaki kârın dağıtılmayarak sermayeye eklenmesi uygulamasına benzemektedir.
- ✓ Dātum ödeyen üyeler šaddu'atım vergisini ödemeyerek vergi avantajlarından yararlanmışlardır. Bu durum günümüz devlet politikalarında var olan yatırım yapana vergi muafiyeti-teşvik kapsamında değerlendirilebilir.
- ✓ Dātum ödeyenler yatırdıkları üye aidatı karşılığında kâr payı almanın yanında yönetimde bulunarak toplum nezdinde etkili bir konumda görülürlerdi.

AKT Dönemi'ne ait tabletlerde dātum ödeyen tüccarlardan šaddu'atım vergisinin alındığına dair bilgiler bulunmaktadır. Örneğin Waḥšušana kolonisi'nde tüccarın dātum ödediği için alınan šaddu'atım vergisinin tüccara geri ödenmesini Kāniš Kārum'u istemektedir. Bazı durumlarda tüccarlar šaddu'atım ödemişlerdir. Bunun sebebi mallarını başkalarının taşımasından dolayıdır. Dātum'u ödemeyi geciktirenler bu kez šaddu'atım'u ödemek zorunda kalabilmekteydiler. Bu uygulama da günümüz yatırım teşvikinin iptal sebebi olarak yorumlanabilir.

Dātum ödeyen tüccarlardan biri kendi hesabı için meclisi toplayamazdı. Eğer meclisin toplanması çağrısını yapan sekreter, meclis toplanırsa 100 šeqel gümüş ceza ödemek zorunda kalırdı. Dātum ödeyenler büyük meclis üyeleriydi. Küçük meclisler ile büyük meclisler arasında katı bir ayrım vardı. Statü olarak büyük meclisler küçük meclislerden daha önemliydi.

Bazı aileler birkaç nesil dātum öderlerdi. Dātum ödeyici olmak babadan oğula geçmez, dātum ödemek için belli bir sosyo-ekonomik duruma sahip olmak gerekirdi. Dātum ödeyenler ya kendi firması olan tüccarlar ya da tüccarların sermayesini yöneten vekillerdi. Anadolu'daki işlerinden emekli olup Asur'a yerleşen tüccarlar ve yeni ölmüş olup hesapları kapatılmamış olanların yakınları da dātum ödemeye devam ederlerdi. Ölen tüccarın hesabının ne kadar açık kaldığı konusunda bilgi bulunmamaktadır.

Dātum'da her üye için bir hesap açılırdı. Tüccarlar borcunu ödesin ödemesin hesap kapanmazdı. Borçların bir sonraki hesaplaşmaya kadar ödenmesi gerekmekteydi. (Dercksen, 2004: 119-147).

CCT 2 kayıtlı 8 nolu mektupta şu ifadeler yer almaktadır (Dercksen, 2004: 142).

Tabletin Transkripsiyonu

30. 14 TÚG ku-ta-ni i-na Pu-ru-uš-ha-tim
a-na É kà-ri-im qá-ti A-šūr-DÜG i-dí
6 ku-ta-ni i-na Pu-ru-uš-ha-tim
a-na É kà-ri-im qá-ti E-nu-Be-li[m]
'i'-d í 1 ku-ta-nam i-na Pu-ru-uš-ha-tim-ma
35. [qá]-tí A-du-ú a-na É kà-ri-im
[i]-dí TÚG.HI-tí-a a-ni-ú-tim i-na
[Pu]-ru-uš-hat-im ší-im-šu-nu i-na
[É] kà-ri-im qá-ti i-na ni-kà-sí
[šu-u]k-na.

Tabletin Tercümesi

(30-31) Aššur-ṭāb benim hissem olarak 14 kutānum-tekstilini Puruṣhattum'daki koloni ofisine yatırdı. (32-34) Ennu-Bēlum benim hissem olarak 6 kutānum-tekstilini Puruṣhattum'da ki koloni ofisine yatırdı. (34-36) Adū benim hissem olarak 1 kutānum-tekstili Puruṣhattum'daki koloni ofisine yatırdı. (36-39) Benim bu kumaşlarımı Puruṣhattum'daki koloni ofisine hissem olarak benim hesabıma dahil edin.

4.3.2. Šitapkum Ortaklık

Dercksen, Eski Asur Kurumları kitabında šitapkum'u Kārum'un fon toplamak için kullandığını ifade etmektedir.

Bir kurum olarak koloni ihtiyaç duyduğu gümüş ve tekstili bir araya getirmek için Šitapkum'u organize etmekteydi. Dātum ödeyen tüccarlar Kārum'a olan bu borcu ödemek zorundaydı. Tüccarların šitapkum'a katılma amacı dātum için gerekli olan fonu sağlamaktı. Šitapkum bu şekilde dātum'u fonlamak için finansal bir araç olarak kullanılmıştır diyebiliriz. Dātum ödemek zorunda olmayan tüccarların šitapkum'a katılıp katılmadığı ile ilgili kesin bilgi bulunmamaktadır. Tüccarlar bu ortaklıklara sadece kâr elde etmek için değil yönetim ile ilgili problem yaşamamak, ticari örgüt maliyetlerinden ve malın taşınması ile ilgili sorunlardan kurtardığı için katılmaktaydılar.

Šitapkum'da toplanan fonlarla elde edilen gelirden tüccarların dātum borcu öncelikli olarak düşülürdü. Tüccarlara elde edilen kârın dağıtım tarihi gelene kadar Kārum dairesi bu kârı faiz karşılığında borç verebilmekteydi.

Kārum dairesinin ŗitapkim yolu ile toplamıř olduđu fonlarla yūn ticareti yaptığı gōrūlmūřtır. Kārum bu řekilde tekstil ticaretinde çok hacimli alıřveriřler yapmamıř, tekel oluřturmamıř ve tekstili ortalama bir fiyattan satmıřtır (Dercksen, 2004: 119-147).

4.4. Bankacılık

Gūnūmūzde bankaların fon toplama ve ihtiyaı olanlara fon kaynağı olma gibi fonksiyonlarının yanında teminat verme, kefil olma gibi iřlevleri de bulunmaktadır. ATK Dōnemi’nde bu alanda faaliyet gōsteren Anadolu’da bulunan Kārum dairesiydi.

Asurluların borç, faiz, kredi alma ve geri ōdeme iřlemleri bugūnūn bankacılık uygulamalarına benzemekteydi. Kārum dairesi ithalat ve ihracatın yapıldığı bir merkez konumundaydı. Asurlu tūccarların birbirinden aldıkları borçlara karřı kefil Kārum dairesiydi. Bu yūzden būttūn tūccarlar ticaret odası gibi faaliyet gōsteren bu kuruma ūye olurlardı. Tūccarların buralarda hesapları bulunur ve borlandıklarında ve ōdeme yaptıklarında bu hesap kullanılırdı. Buralarda yapılan yatırımlar ve vergi ōdemeleri de takip edilmekteydi (Karabulut vd., 2008: 107)

Kāniř Kārum’unda bulunan Bīt Kārim, mevduat bankası gibi iřlemler yapmaktaydı. Tūccarlar burada hesap açar, hesaplarına para yatırır, karřılığında faiz alırlardı. Aynı řekilde ihtiyaç duydukları krediyi yine buradan temin ederek karřılığında faiz ōdemesi yaparlardı (ōzgū, 2005: 17). Ařağıda bu konu ile ilgili ū farklı ۆrnek bulunmaktadır. ATK Dōnemi’ne ait bu ۆrneklerde gūnūmūz bankacılık uygulamalarına benzer uygulamaların olduđu tespit edilmiřtir.

KT 7-a, No. 88

ATK Dōnemi’ne ařağıdaki tablette řū-Enlil’in oğıu Ařřur-nādā’nın tūccara olan 13 mina gūmūř için kardeřlerinin kefil olduėunu, borcun 1-2 ay içerisinde ōdenmeyecek olması durumunda tūccar dairesinden faizli olarak alınarak gōnderilmesini istemektedir. Bu tablette Bīt Kārim’in bir mevduat bankası gibi faizle para verdiğı gōrūlmektedir.

Tabletin transkripsiyonu

		a-na 13 ma-na KÙ.BABBAR
		ša A-šur-na-da
		DUMU Šu- ^d En-líl
		ha-bu-lá-ni En-um-A-šur
	5.	a-hu-šu Pu-šu-ke-en ₆
		ù Bu-ší-a ú-ša-zi-za-am
		um-ma šu-ut-ma
		šu-ma KÙ.BABBAR adı
K.		ITI.KAM ù 2 ITI.KAM
	10.	lá us-ta-ak-ší-id
A.y.		er-ba-ma É DAM.GÀR
		KÙ.BABBAR le-qé-a-ma KÙ.BABBAR a-ší-ib-tim
		ù ší-ba-sú dí-na-šum
		IGI Ša-lim-A-šur
	15.	DUMU I-sú-ri-ik
		IGI Zu-ba DUMU Ištar-pá-li-il ₅
		ha-muš-tum ₈ ša A-sú
K.		ù A-mur-Ištar

Tabletin tercümesi

(1-7) Šü-Enlil'in oğlu Aššur-nādā'nın bana borçlu olduğu 13 mina gümüş için kardeşi Ennum-Aššur, Pušu-kēn ve Būšiya'yı bana karşı durdurdu ve o şöyle söyledi: (8-10) Eğer gümüşü 1 veya 2 aya kadar göndermezse, (11-13) giriniz ve tüccar dairesi(nden) gümüşü alınız ve (o) gümüşü, faize ve onun faizine (karşılık) ona veriniz. (14-16) İssu-arik'in oğlu Šalim-Aššur'un huzurunda, Ištar-pālil'in oğlu Zuba'nın huzurunda. (17-18) Asu ve Amur-Ištar'ın haftası.

Bir başka tablette ise Kārum dairesine 18 mina gümüşü borç veren iki tüccarın bu borç karşılığında ayda her bir mina gümüş için 1 ½ sheqel gümüş alacakları belirtilmektedir. 18 mina gümüş için aylık 54 sheqel yıllık ise 324 sheqel gümüş faiz tutmaktadır. Bu hesapta faiz yıllık %30'a karşılık gelmektedir.

KT-7a, No. 184

Tabletin transkripsiyonu

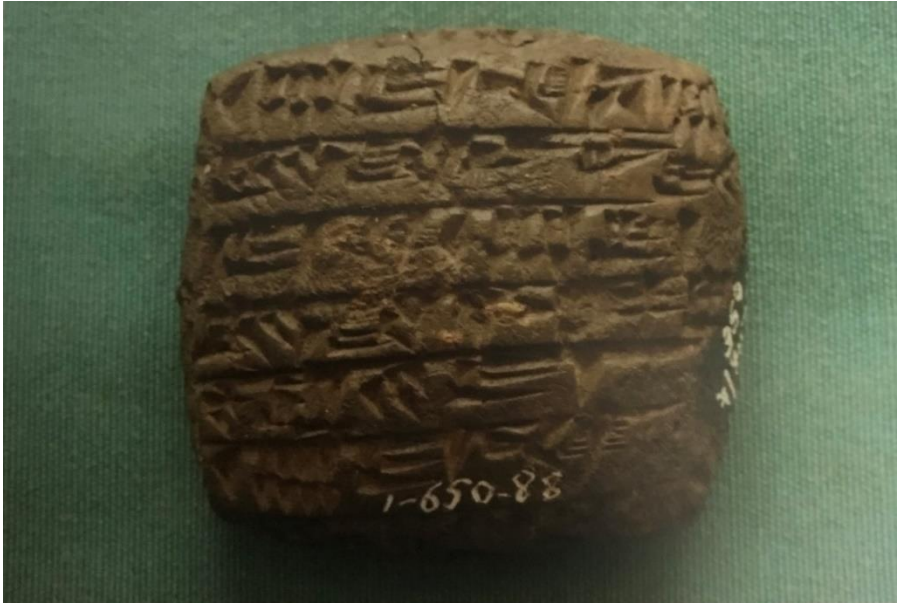
		17 ma-na lá 17 GÍN
		KÙ.BABBAR ša Ì-lí-i-dí-na-šu
		1 ma-na 17 GÍN
		KÙ.BABBAR ša A-šur-SIPA
	5.	nu-ra-dí-ma
		18 ma-na
		KÙ.BABBAR ša-ru-pá-am
K.		a-na ší-ib-tim
A.y.		a-na kà-ri-im
	10.	ni-dí-in
		1 ½ GÍN.TA i-ITI.1.KAM
		a-na 1 ma-na-im
		ú-šú-bu

15. 1 ri-ik-sú-um
a-ha-ma 1 ku-nu-ku
ša En-nam-A-šur
K. i-na hu-ur-ší-a-nim
S.k. ša Ī-lí-i-dí-na-šu
i-ba-ší

Tabletin Tercümesi

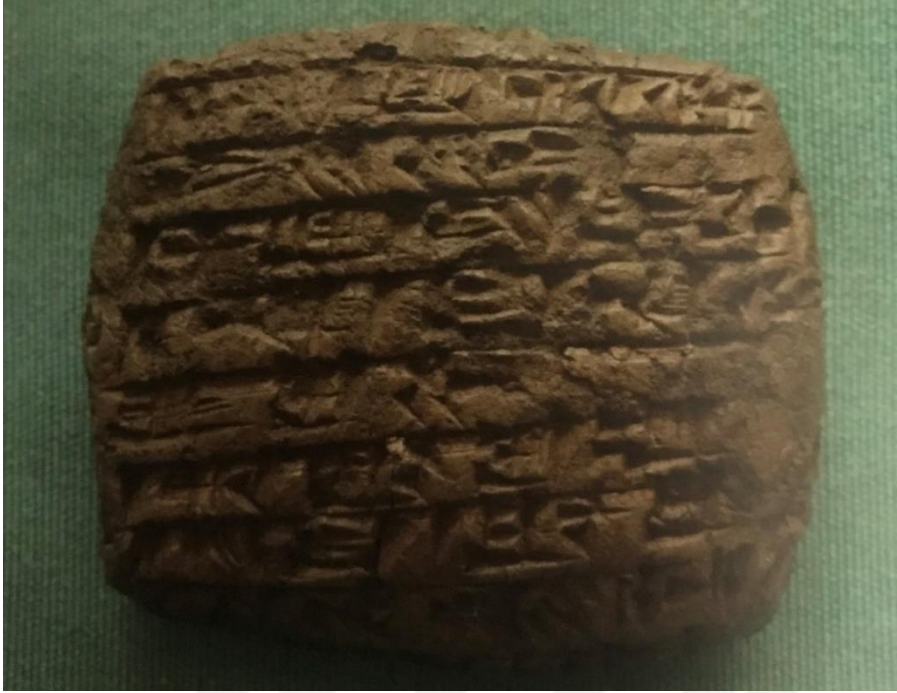
(1-5) Īlī-iddinaššu'ya âit 17 mina'dan 17 šeqel eksik gümüşe, Aššur-rē'ī'ye âit 1 mina 17 šeqel gümüşü ilâve ettik ve (6-10) 18 mina tasfiye edilmiş gümüşü faiz için kârum'a verdik. (11-13) Her 1 ayda, her 1 mina için 1 ½ šeqel'i ilâve edecekler. (14-19) 1 riksum-paketi, ayrıca Ennam-Aššur'a âit 1 mühür, Īlī-iddinaššu'nun huršiānum-paketinde duruyor.

Resim 36. Bankacılık işlemlerine ait belgenin ön yüzü

Kaynak: Bayram, S. Kuzuoğlu, R. (2014), Kültepe Tabletleri VII-a, Türk Tarih Kurumu, Ankara, s. 641

Resim 37. Bankacılık işlemlerine ait belgenin arka yüzü

Kaynak: Bayram, S. Kuzuoğlu, R. (2014), Kültepe Tabletleri VII-a, Türk Tarih Kurumu, Ankara, s. 641

Konu ile ilgili bir diğer tablet ise; Kārum dairesinin yerel krala (rubā'um) açık bir kredi sağladığı anlaşılmaktadır. Krala ait ½ mina 5 šeql tutarındaki elbiselerin ödemelerinin yapıldığını göstermektedir.

KT 2, No. 10

Ö.y.	½ ma-na 5 GÍN KÙ.BABBAR ší-im ku-sí-<a>-tim ša ru-ba-im É kà-ri-im
5.	a-na E-na-Sú-en ₆ ú-ša-ḫi-ru
K.	ŠÁ.BA 3 1/3 GÍN
A.y.	KÙ.BABBAR a-na A-na-aḫ-a
10.	İ-na-Sú-en ₆ i-dí-in

Tabletin Tercümesi

(1-6) kārum dâiresi (ilgilileri) rubā'um'un kusītum elbiselerinin fiatı (olarak) 1/2 mina 5 šeql²gümüşü Enna-Su'en için (kralın hesabından) düştüler. (7-11) İçinden 3 1/3 šeql gümüşü İnna-Su'en Anaḫ-â'ya verdi.

4.5. Arbitraj

ATK Dönemi'nde tüccarlar spekülasyonlar yapmak suretiyle yerel krallıklar ile Asur arasında ürünlerin fiyatlarının farklı olmasını sağlayarak arbitraj yapma imkânı yakalamışlardır. Arbitraj aynı ürünün farklı ülkelerde farklı fiyatlardan satılması demektir. Bu şekilde ürün, ucuz olduğu bir yerden alınarak fiyat avantajından yararlanılıp fiyatının yüksek olduğu yerde satılmaktaydı (Bilgiç, 1951: 335).

Gümüş Anadolu ile karşılaştırıldığında Asur'da daha pahalıydı. Asur'da birisi 8 gram ağırlığındaki gümüş karşılığında 120 gram kalay alabiliyordu. Anadolu'da ise aynı miktarda gümüş ile 56 gram kalay alabilmekteydi. Bu durum tüccarların fiyat farklılıklarından yararlanmasına olanak sağlamıştır. Böylece Anadolu'dan ucuza aldıkları gümüşü Asur'da daha pahalıya satabiliyorlardı (Karabulut vd., 2008: 107-108).

ATK Dönemi'ne ait aşağıdaki tablette naruqqum hesabı ile ilgili bir sözleşme bulunmaktadır. Bu sözleşmede altının Asur'da Anadolu'dakinden daha ucuz olduğu bunun sebebi olarak da yerel beylerin altının fiyatını yükselttiğinden bahsedilmektedir (Bilgiç vd., 1990: 26).

Tabletin transkripsiyonu

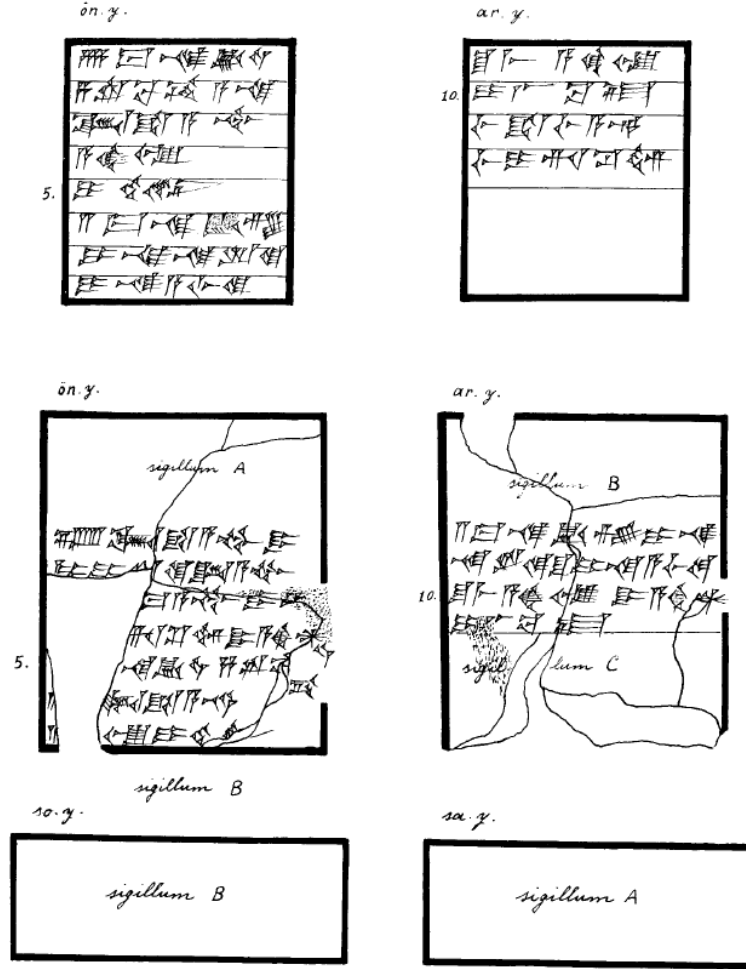
KT 1, No. 8

		8 ma-na KÙ.BABBAR
		ša-ru-pá-am a-na
		Puzur ₄ -A-šur
		A-mur-Ištar
5.		i-dí- in
		2 ma-na KÙ.GI
		i-na na-ru-qí-<šu>
K.		i-na a-lim ^{ki}
A.y.		šu-mi A-mur-Ištar
10.		i-lá-pá-at
		IGI Ša-lim-A-šur
		IGI I-ri-ši-im.

Tabletin tercümesi

(1-5) Āmur-Ištar 8 mina tasfiye edilmiş gümüşü Puzur-Aššur'a verdi. (6-10) Onun şehirdeki naruqqum hesabına Āmur-Ištar için 2 mina altın kaydedilecek. (11) Šalim-Aššur'un huzurunda, (12) Īrišum'un huzurunda.

Resim 38. Arbitraj belgesi

Kaynak: Bilgiç, E. Bayram, S., Sever, H., ve Günbattı C. (1990), Ankara Kültepe Tabletleri I. TTK Yayınları, Ankara, s. 129.

4.6. Enflasyon

Enflasyon paranın satın alma değerinin düşmesi, fiyatların yükselmesi anlamına gelmektedir. ATK Dönemi'nde enflasyonun var olduğu Kültepe'de yapılan kazılardan elde edilen tabletlerden öğrenilmektedir.

Kāniš'de Asur'dan gelen kalay miktarına göre kalayın fiyatı değişmekteydi. Kalayın fazla olduğu dönemlerde fiyat düşerken, az olduğu dönemlerde fiyatı artmaktaydı. Bu durumun o dönemin yazışmalarına da yansıdığı görülmektedir.

ATK Dönemi'ne ait aşağıdaki tablette Uzubiškum yazdığı mektupta kalayın o anda fiyatının düşük olduğundan bahsetmektedir.

KT 2, No: 36

Tabletin transkripsiyonu

Ö.y.	a-na Ú-şú-ur-ša-İštar qí-bi-ma um-ma U-zu-bi ₄ -i ₃ -ku-um-ma a-şu-mi AN.NA ^{kl} -kà
5.	ša ta-áš-pu-ra-ni ši-mi-im AN.NA ba-ti-iq AN.NA-kà
K. A. y.	a-dí-ni i-ba-ši a-dí-ni tūp-pi
10.	a-dí ma-la ù ši-ni-šu áš-pu-ra-<ku->um a-ḫi a-ta URUDU ša ta-da-nim dī-in tūp-pi
15.	še-ši-ma a-šar e-za-bi ₄ -im
K.	e-zi-ib-šu-nu

Tabletin tercümesi

(1-3) Uşur-ša-İštar'a Uzubiškum şöyle söylüyor: (4-8) Senin bana (hakkında) yazdığın kalayına gelince: Kalayın fiyatı düşüktür. Senin kalayın hâlen duruyor. (9-11) Zaten ben (de) sana bir iki defa mektup yazmış bulunuyorum. (12-14) Lütfen bakırı vermesine ver. (14-17) Tabletimi (senedimi) çıkarttır ve onları bırakılacak yere bırak.

4.7. Çek

Çek bir ödeme emri niteliği taşımaktadır. Belgenin üzerinde ödeme tarihi, ödenecek miktar ve ödenecek kişi yazılıdır. Ödenecek kişi bazen belirtilmeyerek belgeyi elinde bulunduran kişi anlamındaki hamiline ifadesi kullanılır. Belge sahibi belirtilen tarihinde bankaya giderek parayı çeker.

ATK Dönemi'ne ait aşağıdaki tablette geçen DAM.GÀR kelimesi tüccar anlamındadır. Bu şekilde kullanılmış olması bu senedi elinde bulunduran kişinin senedin tasarruf hakkına da sahip olması anlamına gelmektedir. Bu açıdan bakıldığında bu tabletin çek gibi kullanıldığı anlaşılmaktadır (Albayrak, 2006: 31-32).

KT 4, No. 11

Tabletin transkripsiyonu

Ö.y.		KISIB A-šur-DU ₁₀ DUMU Šu-Ištar KISIB A-šur-ni-šu DUMU Dan-A-šur KIŠIB I-dí-a DUMU E-na-A-šur KIŠIB Hu-di-lá DUMU A-ga-a
	5.	14 GÍN KÙ.BABBAR / ša-ru-pá-am i-šé-er I-dí-a DUMU E-na-A-šur ù Hu-dí-la DUMU A-ga-a
A.k.		DAM.GÀR i-šu / iš-tù ha-mu-uš-tim ša A-šur-ma-lik DUMU Sú-kà-li-a
A.y.	10.	a-na 3 ha-am-ša-tim /i-ša-qú-lu šu-ma lá iš-qú-lu / ki-ma a-wa-at kà-ri-im 1 1/2 GÍN.TA a-na 1 ma-na-im / i-na ITU.KAM ^{im} ší-ib-tám / ú-šú-bu KÙ.BABBAR
	15.	i-na qá-qá-ad šál-mi-šu-nu ù ke-ni-šu-nu / ra-ki-is ITU.KAM /qá-ra-a-tum I[i-mu-u]m
Ü.k.		I-na-Sú-en ₆ DUMU Šu-[]

Tabletin tercümesi

(1-4) Šu-Ištar'ın oğlu Aššur-ṭāb'ın mührü, Dān-Aššur'un oğlu Aššur-nīšu'nun mührü, Enna-Aššur'un oğlu İdiya'nın mührü, Agāya'nın oğlu Hudila'nın mührü. (5-8) 14 šeqel saflaştırılmış gümüşü Enna-Aššur'un oğlu İdiya'nın üzerinden tüccar alacaktır. (8-10) Sukkalīya'nın oğlu Aššur-malik'in haftasından itibaren, 3 haftaya kadar tartacak. (10-14) Eğer tartmazlarsa, Kārum'un kararı gereği, 1 mina için ayda 1 1/2 šeqel faiz ilave edecekler. (15-16) Gümüş onların (ekonomik açıdan) iyi ve hayatta olanlarının başına bağlanmıştır. (17-18) Qarrātum ayı, Šū[.....]'ın oğlu İnna-Su'en'in senesi.

Resim 39. Çek belgesi

Kaynak: Albayrak, İ. (2006), Kültepe Tabletleri IV, Ankara TTK Yayınları, s. 181.

4.8. Parite

Parite iki ülke parasının birbirine karşı oranı olarak tanımlanabilir. Örneğin 1 Dolar 5 TL, 1 Euro 6 TL olarak kabul edilirse dolar euro paritesi $5/6$ yani 0,83'dür. Euro dolar paritesi ise $6/5$ yani 1,2'dir. ATK Dönemi'nde tüccarlar ülkeler arasındaki para değeri farklılıklarından yararlanarak kazanç elde etmişlerdir. 1 şeqel altın (8 gram)= 56 gram ile 63 gram civarında gümüş etmekteydi (Özgüç, 2005: 31). Kalayın gümüşe oranı;

Asur'da 1/17 ile 1/12,5 arasında değişmekte iken, aynı oran Anadolu'da 1/10 ile 1/5,5 aralığında idi.

ATK Dönemi'ne ait aşağıdaki tablette İlabrat-bāni toplamı 22 sheqel olan iki tür altını gümüşle değiştirdiğini Sāsia, Hānana ve Uşur-ša-İstar'a, İlabrat-bāni söylemektedir. Bu değişimi yaparken 1 sheqel altın karşılığında 5 ½ sheqel gümüş aldığını toplamda da 2 mina 1 sheqel gümüş tuttuğunu belirtmektedir. Bu tablette gümüşün altına oranı 1/5,5'dir.

KT 2, No. 27

Tabletin transkripsiyonu

Ö.y.	a-na Sá-sí-a Hā-na-na ù Ú-şú-ur-ša-İstar qí-bi-ma um-ma ^d NIN.ŞUBUR-ba-ni-ma 15 GÍN KÙ.GI ku-bur-ši-num
5.	7 GÍN KÙ.GI ša áb-ni-šu a-na Ú-şur-ša-İstar e-zi-ib-ma ù té-er-tù-šu i-li-kam um-ma šu-ut-ma 5 1/2 GÍN.TA KÙ.GI-kà a-dí-in-ma
10.	2 ma-na 1 GÍN KÙ.BABBAR al-qí ŠÀ 15 GÍN a-na ša ki-ma ^d IM-GAL áš-qúl ší-tí KÙ.BABBAR
K. A.y.	1 2/3 ma-na 6 GÍN i-ba-ší 16 ma-na URUDU SIG ₅
15.	ša Ta-ri-tar ku-nu-ki-a Ki-in-wa-nu-wa ub-lá-ku-nu-tí 15 GÍN KÙ.BABBAR ša-ru-pá-am ù 10 ma-na URUDU SIG ₅ ku-nu-ki-a A-şur-i-mi-tí kà-ša-ar
20.	Puzur ₄ -A-şur ni-a-im na-áš-a-ku-nu-tí a-ḫu-a be-lu-a a-tù-nu URUDU SIG ₅ a-na KÙ.BABBAR ta-e-ra-ma 1 5/6 ma-na KÙ.BABBAR KI Puzur ₄ -A-şur
25.	ni-a-im a-şí-ib-tim al-qí ṭup-pi am-ra-ma
K.	KÙ.BABBAR ù ší-ba-sú ša-bi ₄ -a-šu-ma ṭup-pi šé-şí-a-ma
S.k.	šé-bi ₄ -lá-nim šu-ma KÙ.BABBAR ir-dí-a-nim! 30. ku-sí-a-tim ša Ma-am-ma SIG ₅ ^{tim} ša-ma-ma šé-bi ₄ -lá-nim be-lu-a a-tù-nu a-wi-lam ša-bi ₄ -a

Tabletin tercümesi

(1-3) Sāsia, Hānana ve Uşur-ša-İstar'a, İlabrat-bāni şöyle söylüyor: (4-7) Onun tartısı ile 15 sheqel kub/purşinnum altınını (ve) 7 sheqel (normâl) altını Uşur-ša-İstar'a bırakmışım ve onun haberi

bana geldi. (8-10) O şöyle diyordu: Senin altınını 5 1/2 Şeql üzerinden verdim ve 2 mina 1 Şeql gümüş aldım. (11-12) İçinden 15 Şeql gümüşü Adad-rabi'nin vekiline tarttım. (12-13) Bakiye olarak 1 2/3 mina 6 Şeql gümüş mevcuttur. (14-16) 16 mina iyi cins Tarittar bakırını benim mühürümle Kinwanuwa size getirmektedir. (17-21) 15 Şeql tasfiye edilmiş gümüşü ve 10 mina iyi bakırı bizim Puzur-AŞŞur'un "eşek yükleyici ve sürücüsü" AŞŞur-imittü, benim mühürümle size getirmektedir. (21- 26) Sizler benim kardeşlerim (ve) efendilerimsiniz! İyi bakırı paraya çeviriniz ve 1 5/6 mina gümüşü bizim Puzur-AŞŞur'dan faizli olarak aldım. (26-28) Senedimi görünüz ve parayı ve faizini bana tamamen ödeyiniz. (29-31) Eğer onlar parayı sevkettilerse Mamma'nın iyi cins kusitum kumaşlarını satın alıp bana gönderiniz. (32) Sizler benim efendilerimsiniz, lütfen adamı tatmin ediniz.

Sonuç ve Değerlendirme

Muhasebenin ilk olarak nerede ve ne zaman uygulandığı tam olarak bilinmemekle birlikte yazının icadından önce insanların toplu yaşamaya başlamasıyla doğmuş olduğu söylenebilir. Savaşlarda elde edilen ganimetlerin hesaplanması, devletlerin toplamış olduğu vergilerin kaydedilmesi ve harcamaların yapılması muhasebenin bir şekilde yazılı veya yazısız olarak yapıldığını gerektirir.

Kültür, eski çağlarda iletişim olanakları kısıtlı olduğundan bugünkü hızda dünya genelinde yayılamamaktaydı. Dünyanın bir noktasındaki insanlar örneğin yazıyı kullanabilirken bir başka noktasındaki insanlar bu araçla çok daha uzun süre sonra karşılaşabiliyorlardı. İnsanoğlunun yerleşik hayata geçmesiyle beraber ticari hayat da canlanmış, insanlar ihtiyaç duydukları malları başkalarından satın almışlardır. Satın alma işlemlerinin artmasıyla beraber bu işlemlerin kaydedilme zorunluluğu doğmuştur. Mülkiyetin sadece devletin egemenliğinde olan topluluklarda, ticaret ve kayıt kültürü gelişmemiştir. Aksine serbest mülkiyetin olduğu toplumlarda hem ulusal hem de uluslararası ticaretin gelişmesinin yanında kayıt kültürü de önemli ölçüde ilerlemiştir.

İlk muhasebe kayıtlarına Mısır ve Mezopotamya’da rastlanması ilk olarak yazının buralarda kullanılmış olması ile anlamlı bir ilişki ortaya koymuştur. Mezopotamya coğrafyasında bulunan uygarlıklar yine aynı coğrafyadaki Sumerlilerin icat etmiş olduğu çivi yazısını kullanmışlardır. Bu uygarlıklardan bir tanesi de Asur uygarlığıdır. Asur uygarlığında özel mülkiyet fikrinin gelişmiş olması, halkın ticarete aktif rol oynamasının yanı sıra kayıt kültürünün gelişmesine olanak sağlamıştır. Akad kralı Sargon zamanında ilk kez MÖ 2400-2300’lerde Anadolu’ya başlayan ticari girişim MÖ 1974 ile 1719 yılları arasında Asurlular tarafından sistemli ve organize bir hale getirilmiştir. Asurlular ve Anadolu’da bulunan yerel krallıklar yoğun bir ticari alışveriş içerisine girmişlerdir. Yapılan bu alışverişlerde genellikle gümüş değişim aracı olarak kullanılmıştır.

Asurlular Anadolu’daki ticaretin sistemli ve organize işleyebilmesi için Anadolu’da Kārum ve Wabartum isimli ticaret merkezleri kurmuşlardır. Bu merkezlerin Anadolu’da bağlı bulunduğu Kārum ise Kültepe/Kaniş Kārum’udur.

Asur ile Anadolu arasındaki bu ticarete eşek kervanları kullanılmıştır. Asur'dan kalay, kumaş, süs eşyaları ve tütsüler getirilirken bunun karşılığında da Asur'a gümüş ve değerli madenler götürülmüştür.

Anadolu'da Kayseri yakınlarında bulunan Kültepe höyüğü içerisinde barındırdığı binlerce tablet MÖ 1974- MÖ 1719 yılları arasında Mezopotamya bölgesinde bugünkü Irak sınırları içinde bulunan Asur ile Anadolu arasında yapılan ticarete ışık tutmaktadır. Kültepe Kayseri'ye yaklaşık 20 km mesafede bulunan bir yerleşim yeridir. Bugüne kadar yapılan kazılarda yaklaşık 23.500 tablet çıkarılmıştır. Tabletler Asurlu tüccarların kendi aralarında ve yerel halk ile yaptıkları ticari faaliyetler kaydedilmiştir. Bu faaliyetler Anadolu'nun ilk yazılı belgeleridir. Bu belgeler günümüz ticari işlemlerinin ve kayıtlarının ilk örnekleridir. Kültepe'de elde edilen tabletlerdeki ticari kayıtlar günümüz muhasebe ve finans işlemlerine benzerlikleri ile dikkat çekmektedir. Anadolu'nun ilk yazılı belgelerinin Kültepe'de elde edilmiş olması bugün kullanılan birçok muhasebe ve finans uygulamasının temelini o dönemdeki uygulamalara dayanma olasılığını güçlendirmektedir. Kültepe'de tüccarların evlerinde muhafaza ettikleri tabletlerden birçok ticari uygulama öğrenile bilinmektedir. Tüccarlar öncelikle yapmış oldukları ticari işlemleri kayıt altına almışlar bunun için de kil tabletleri ve çivi yazısını kullanmışlardır. Tüccarların borç alacak ilişkilerinde senet kullanılmıştır. Günümüz borç senetlerine oldukça benzeyen bu senetlerde; tarafların isimleri, borcun tutarı, tarihleme, uygulanan faiz oranı ve şahitler yer almaktadır. Bu senetler bir başkasına da devredilebilmekteydi. Bu durum alacak senedinin ciro edilebildiğini göstermektedir. Borcunu ödemeyenler için alacaklı tüccarlar borçluların çeşitli mallarına ipotek koydukları gibi bazen borçluyu ve borçlunun yakınlarını da borç ödenene kadar ipotek altında tutabiliyorlardı. Tüccarlar alacaklarını takip etmek için alacak listeleri oluşturmuşlardır. Bu listeler günümüz alacak listelerine oldukça benzemektedir.

ATK Dönemi'ne ait faiz uygulamaları günümüzdekilere oldukça benzemektedir. Bir borç verildiğinde senet yapılmakta borcun miktarı yazılmakta ve uygulanacak faiz belirtilmekteydi. Bazen faizsiz borçlar verilse de tüccarlar genelde alacaklarına faiz uygulamaktaydılar. Bu faiz basit faiz olarak kabul edilmektedir. Verilen borç dönemin tartı birimi olan ve 8 grama karşılık gelen şeşel üzerinden gümüş olarak verilmekte geri alındığında da gümüş olarak alınmaktaydı. Borçlara uygulanan faiz karşılığında genellikle gümüş nadiren de olsa tahıl ürünleri alınmaktaydı. Tüccarlar borç ve faizin

zamanında ödenmemesi dolayısıyla günümüz temerrüt faizini uygulayarak bir faiz daha almaktaydılar. Asurlu tüccarlara ait senetlerde her ne kadar bileşik faize rastlanmamış olursa da döneme ait yazışmalarda “faizin faizi” kavramı kullanılmış olunmasından dolayı bileşik faizi uyguladıklarına dair bilgi bulunmaktadır. Tüccarlar senetli alacaklarını bir seferde veya taksit şeklinde tahsil etmekteydiler.

Tüccarlar yapılan ticari işlemleri de çeşitli şekillerde bazen hesap kalanları üzerinden bazen de yapılan yazışmalarla kontrol edip denetleyebiliyorlardı. Alışverişlerine ait doğrulama mektupları göndermeleri bu hususu göstermektedir.

ATK Dönemi’nde Asurlu tüccarlar Anadolu ile yapılan ticarete Asur merkezli ticari şirketler, ortaklıklar kurarak ve sözleşmeler yaparak gerekli sermayeyi sağlayıp kâr elde etmeyi amaçlamışlardır. Bu şirketler, ortaklıklar ve sözleşmeler;

Be’ülâtum Ortaklık; ortaklardan birinin sermayeyi vermesi diğer ortağın bu sermaye ile ticaret yapıp kâr elde etmesi amacına dayanmaktadır.

Tadmiqtum Ortaklık; bu ortaklık türünde faizsiz olarak ortaklar bir miktar sermaye verirler diğer ortaklar veya tüccar bu para ile ticaret yapar ve oluşacak kâr üzerinden paylarını alırlardı.

Tappûtum Ortaklık; kısa süreli bir ortaklık türü olarak kullanılmıştır, ortaklardan birinin sermayeyi sağlaması neticesinde diğer ortağın ticaret yapması ve oluşacak kârın paylaşımını esas alır.

Ellâtum Ortaklık; Asurlu tüccarların Asur’dan Anadolu’ya getirdikleri malları kervan yola çıkmadan birleştirerek taşıma maliyetlerini düşürmek için uygulamış oldukları bir ortaklık türüydü. Tüccarlar malları oranında taşıma maliyetlerini paylaşırlardı.

Naruqqum Ortaklık; uzun vadeli olarak kurulurdu. Ortaklığın merkezi Asur olarak belirlenir, ortaklardan altın olarak sermaye alınır, herhangi bir ortağın ayrılması durumunda payı gümüş olarak verilirdi. Bu uygulama ortaklıktan ayrılmayı güçleştirmek için yapılmıştır. Ortaklık sonucu elde edilen kâr üçe ayrılır biri sermaye koyanlara, diğeri masraflara, sonuncusu ise ticaret işini yapan tüccara verilirdi.

Bu ortaklık şekilleri günümüz şirket yapılarının temellerini oluşturmaktadır. Genellikle Asurlu sermayedarlar tüccarlara sermaye sağlayarak ticaret yapmayı tercih etmişler. Tüccarlar kâr/zarar ortaklığına dayanan bir sistem kurmuşlardır. Günümüz faizsiz bankacılık uygulamalarına benzer hareket etmişlerdir.

Asurlu tüccarlar kâr ve zararı hesaplayabilmek için günümüzde de sıklıkla kullanılmakta olan maliyetin hesaplanması, firenin maliyet hesabında dikkate alınması, malın fiyatında indirim yapılması, malların stok kontrollerinin yapılması ve kâr dağıtımının yapılması işlemlerini uygulamıştır.

Asur ile Anadolu arasındaki ticaret sermayedarlar tarafından tüccarlar aracılığı ile yapılmıştır. Ancak Asur Devleti ve Anadolu’da bulunan yerel krallıklar vergilerle yapılan bu ticareti vergilendirerek devletlerinin ihtiyaçlarını karşılayacak gelirler elde etmişlerdir. Bu dönemde uygulanan vergilerden nishatum vergisi, hem Asur tarafından hem de yerel krallıklar tarafından alındığı için ihracat ve gümrük vergisi olarak değerlendirilmektedir. Şaddu’atum vergisi, kervanların güvenliklerini yerel krallıklar tarafından sağlanması için yol vergisi olarak alınırdı. Kervanların başına bir şey geldiğinde tazminatları yerel krallıklar tarafından ödenirdi. Tātum vergisi, kervanların Asur ile Anadolu arasındaki yol güvenliklerinin sağlayacak olan karakolların ihtiyaçlarının karşılanması için ödenirdi. Waşītum vergisi, ihraç edilen ürünler üzerinden Asur devleti tarafından alınan bir ihraç vergisidir. Bu verginin Asur devletine bağlı Anadolu’da kurulmuş kurumlarından tahsil edildiği görülmüştür. İšratum vergisi, Asur’dan gelen kumaş üzerinden yerel krallıklar tarafından alınan bir gümrük vergisiydi. “Baş vergisi” olarak da tanımlanan ve Asur’dan gelen herkesten gelir durumuna göre alınan qaqqadātum vergisini yerel krallıklar almaktaydı. Bu vergi günümüz vize işlemlerinde alınan vergiye benzemekle beraber kişilerin gelir durumuna göre alınmaktaydı. Eribtum vergisi, pazar yerine giriş esnasında alınmakla beraber Asurlu tüccarların Asur’a girişlerinde krala ödedikleri vergiydi. Metum Hamšat vergisinin ne olduğu tam olarak anlaşılmasa da Kārum tarafından tahsil edilen bir vergi olduğu bilinmektedir.

ATK Dönemi’nde tüccarların yapmış oldukları kayıtların birçoğu günümüz muhasebe belge sistemlerine oldukça benzemektedir. Günümüzde ticari mallar bir yerden bir yere gönderilirken üzerinde malın miktarı ve sahibinin yazılı olduğu irsaliye ile gönderilmektedir. İrsaliye mal tesliminde kontrol amaçlı kullanılmaktadır. Bu sistemi

Asurlular da kullanmıştır. Asurluların kullanmış olduğu bu sistemin günümüz irsaliye sisteminin ilk kullanılış şekli olduğu söylenebilir. Asurlu tüccarlar mal tesliminde alınan günümüz muhasebe uygulamalarında da kullanılan teslim tesellüm belgesini ve birbiriyle yaptıkları ticari işlemlerde mahsuplaşmayı da kullanmışlardır. Yapılacak ticari işlemlerin yazıldığı iş mektupları yine bu dönemde kullanılan belgeler arasında yer almaktadır. Halen uygulanmakta olan harcırah verme ve bunları kaydetme, bir alacağın garanti altına alınması için verilen teminat mektubu, yapılan ticaret ile ilgili sözlü yapılmış işlemleri kayıt altına alan teyit mektuplarının düzenlenmesi, bir alacağın ödenmesi ile ilgili verilen taahhüdün kayıt altına alındığı ödeme taahhüdü belgesi, bir ödemenin yapıldığını gösteren tediye fişleri ATK Dönemi'nde kullanılmıştır.

ATK Dönemi'ne ait bugüne kadar tercümesi yapılan tabletler incelendiğinde net olarak bir muhasebecinin varlığından bahsedilmemektedir. Ancak Kārum dairesinde çalışan bir memurun kralın cari hesabını takip etmesi onun adına ödemeleri yapması muhasebe görevini icra eden bir görevlinin var olduğu fikrini doğurmaktadır. Asurlu tüccarlar kendi ticari işlemlerinin kayıtlarını yine kendileri tutmuş olduğundan o dönemde muhasebecilik mesleğini bizzat kendilerinin yaptığı kanısındayız.

Asurlu tüccarlar Asur'dan Anadolu'ya bir şey gönderirken kervanları kullanmakta ve bunun için de bir ücret ödemekteydiler. Bu durum para transferi ve kargo işlemlerinin kervanlar vasıtasıyla ve kervanlarda bulunan diğer tüccarlar aracılığı ile yapıldığını göstermektedir.

Günümüz muhasebe uygulamalarında yer alan envanter çıkarma işlemi yine tüccarlar tarafından yapılarak listeler halinde tabletlere kaydedilmiştir. İşurtum kelimesi ilkel bir kayıt defteri sayma ve hesap etme anlamında tüccarlar tarafından da tutularak belirli dönemlerde kâr/zarar hesabının yapılmasında kullanılmıştır. Bu uygulama günümüzde kullanılan işletme defterine benzemektedir. Tüccarlar kurmuş oldukları ortaklıklarla ilgili alacak vereceklerini belirli dönemlerde karşılaştırarak hesaplaşmışlardır.

ATK Dönemi'ne ait tabletlerden elde edilen bilgilerden masraf ve harcama kayıtlarına da rastlanmaktadır. Verilecek siparişlerin kaydedilerek satıcıya gönderilen sipariş mektupları ve yapılan masrafları gösteren masraf listeleri tüccarlar tarafından kullanılan belgeler arasında yer almaktadır.

ATK Dönemi'nde ticari alanda uygulanan hukuk kurallarının, günümüz ticaret hukukunun temellerini oluşturan örneklere rastlamaktayız. Asur'da kurulan ticari şirketlerin ortaklarının sorumlulukları hukuki olarak düzenlenmiştir. Tüccarlar arasında çıkan uyuşmazlıkların çözümünde arabulucular kullanılmış günümüzde de sıkça gündemde olan arabuluculuk o dönemde de bulunmaktadır. Ticaret mahkemesi gibi görev yapan yapılara da rastlanmaktadır. Kārum dairesi tüccarlar arasında çıkan uyuşmazlıkların çözümünde başvuru mercii olmuş, bu kurumun vermiş olduğu kararlara karşı üst mahkeme olarak Kültepe/Kāniş'te bulunan Kārum görev yapmıştır. Bu kurumun vermiş olduğu kararlara karşılık son inceleme mercii olarak Asur'da bulunan şehir meclisleri görev yapmış bu kurumun almış olduğu kararlar da nihai karar olarak taraflara bildirilmiştir. Tüccarların mal varlıklarının ölümünden sonra mirasçıları tarafından paylaşıldığını gösteren tabletlerin yanında tüccara ait borçların mirasçılar tarafından ödendiğini gösteren tabletler mevcuttur. Tüccarların borçlarını zamanında veya hiç ödememelerinden kaynaklanan icra uygulaması da ATK Dönemi'nde görülmektedir. Borcunu ödemeyenlerin kölelerinin hatta eşlerinin de esir alınarak borç ödenene kadar rehin tutulduğu ve satıldığı ile ilgili bilgiler yine tabletlerden anlaşılmaktadır.

ATK Dönemi'ne ait finans uygulamalarında da günümüz finans uygulamalarına benzer uygulamaların yanı sıra farklı uygulamalara da rastlanmıştır. Asur'da bulunan tüccarların Anadolu'da ticari işlerini takip etmek için anlaştıkları ticari vekilleri bulunmaktaydı. Bu ticari vekiller tüccar adına ticari işlemleri yapar ve karşılığında kârdan payını alırdı. ATK Dönemi'nde tüccarlar alacaklarını teminat altına almak için kefalet sistemini kurmuşlar bu şekilde ticari kayıp riskini ortadan kaldırmayı amaçlamışlardır. Borç alacak senetlerinin üzerinde borçlunun yanı sıra kefillerin de ismi yazılmaktadır. Borç tahsil edilemediği zaman borcu kefiller ödemek zorundaydı. Bazı durumlarda Kārum dairesi de borçlulara kefil olmuş ve ödenmeyen borçlardan dolayı ödemeler yapmış ve asıl borçludan alacağı tahsil etme noktasına gitmiştir. Borçlunun ölümünden sonra alacaklı eğer borç ödenmemiş ise borçlunun mirasçılarından bu borcun ödenmesini isterdi. Kefalet sisteminin bu şekilde uygulanması günümüz kefalet sistemi ile uyumaktadır.

Kārum dairesi büyük ticari işlemler yapabilmek için kendi belirlediği tüccarlardan topladığı fonlarla Dānum isimli bir ortaklık kurmuştur. Bu fonlarla yapılan ticaretten arta

kalan kalan para faiz karşılığında borç verilmiştir. Elde edilen gelirler ortaklar arasında paylaştırılır bazen de ortaklık payı olarak sermayeye eklenirdi. Yapılan bu uygulama günümüz şirketlerinde kârın dağıtılmayarak sermayeye eklenmesi uygulamasına benzemektedir. Dātum ödeyenler Šaddu’atum vergisini ödememekteydiler. Böyle bir uygulamanın varlığı günümüzde hükümetlerin uyguladığı yatırım teşviki uygulamalarına benzemekte, yatırım yapanlar vergiden istisna tutulmakta ya da vergi indiriminden faydalanmaktadır. Dātum ödeyecek tüccarların bu fonu karşılayabilmesi için Kārum tarafından Šitapkum isimli bir ortaklık daha kurulmuştur. Bu şekilde tüccarların Kārum tarafından belirlenen üyelik aidatlarını ödeyebilmeleri sağlanmıştır. Šitapkum fonunda toplanan paralar ile yapılan ticaret sonucu elde edilen gelir paylaşılmadan önce üyelerin Dātum borçları kesilir geriye kalan üyelere dağıtıldı.

ATK Dönemi’nde bankacılık işlemleri ile ilgili belgelere de rastlanmıştır. Günümüz bankacılık işlemlerini o dönemde yerine getiren Kārum dairesiydi. Bu daire fon toplar karşılığında faiz ödemesi yapar, fon arz eder karşılığında da faiz alırdı. Tüccarların alışverişlerine kefil olur alacaklılar alacaklarını tahsil edemediği durumlarda Kārum kefil olmuş ise bu alacakların ödemesini yapar daha sonra da asıl borçludan alacağını isterdi. Bu uygulamalar bugünkü bankacılık uygulamaları ile örtüşmektedir.

Asurlu tüccarlar ticari işlemlerinde büyük çoğunlukla para olarak gümüşü kullanırdı. Bu durumun ana sebebi gümüşün Asur’da Anadolu’dan daha pahalı olmasıydı. Asur da bir tüccar 8 gram ağırlığındaki gümüşle 120 gram kalay alabilirken aynı gümüşle Anadolu’da sadece 56 gram alabilmekteydi. Tüccarlar şekilde yaparak yapılan ticarete elde edilen kârın yanında fiyat farklılıklarından faydalanma olan arbitraj işleminde de kazanç elde etmişlerdir.

Enflasyon, paranın satın alma değerinin düşmesidir. Asur’a gelen kalay miktarı arttığında kalayın fiyatı düşmekte gelen kalay miktarı azaldığında ise kalayın fiyatı artmaktadır. ATK Dönemi’ndeki yazışmalardan enflasyonun varlığı açık şekilde anlaşılmaktadır.

Çek günümüzde bir ödeme aracı olarak kullanılmaktadır. ATK Dönemi’nde günümüz çek uygulamasının ilk örneklerini görmekteyiz. Bu uygulamada ellerinde yazılı belgeyi bulunduran kişilerin hak sahibi oldukları anlaşılmaktadır. Bu belgenin üzerinde

ödeme mtutar, ödeme tarihi, zamanında ödenmediği takdirde uygulanacak faiz tutar yer almaktadır.

ATK Dönemi'nde bir başka uygulama da parite idi. Parite, iki ülkenin para birimlerinin birbirine oranları anlamına gelmektedir. Tüccarlar bir ülkenin parasının düşük olduğu bir yerden alarak yüksek olduğu başka bir ülkede satması neticesinde parite işlemleri üzerinden de gelir elde etmekteydiler. Günümüzde ülke para birimlerinin birbirine oranını gösteren parite ATK Dönemi'nde metallerin birbirine oranlarını göstererek kullanılmıştır.

ATK Dönemi'ne ait Kayseri yakınlarındaki Kültepe'de ortaya çıkartılan tabletler günümüzden yaklaşık 4000 yıl öncesine ait muhasebe, finans, hukuk ve sosyal hayat ile ilgili bilgiler barındırmaktadır. Bugüne kadar yaklaşık 23.500 tablet çıkartılmış olup bunların büyük çoğunluğu henüz tercüme edilmemiştir. Tercümesi yapılan tabletler incelendiğinde Anadolu'da yazılı döneme ait günümüz muhasebe uygulamalarının ilk örneklerini görmekteyiz. Bu örneklerin bazıları bugünkü manada belki tam karşılığını bulamayabilir ancak, o dönemin şartları da göz önünde bulundurulduğunda oldukça ileri düzeyde uygulamalar olduğu kanısındayız. Gelecekte bu bölgede çıkan fakat henüz yayınlanmayan ya da kazılarda yeni çıkartılacak tabletlerin tercümesi neticesinde muhasebe tarihinin yazımına daha fazla katkı sağlanacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Akalın, C. (2010), Taş Devrinden Orta Çağa Uygarlıklar Tarihi, Derin Yayınları, İstanbul.
- Aktüre S. (2004), Anadolu'da Bronz Çağı Devletleri, (3. Baskı), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Alanyalı, H. S. (2013) "İlk Çağlar İlk Kùltürler", *Kùltür Tarihi*, ed. Gülmez, B., Kayseri Büyükşehir Belediyesi, 160-169.
- Albayrak, İ. (2003), "Kùltepe Belgelerine Göre Kārum Dairesinin İdarî Yapısı ve Politik Statüsü", *Anadolu Medeniyetleri Müzesi 2002 Yıllığı*.
- Albayrak, İ. (2003) "Kaniş-Kārum'unun Bir Mektubu", *Archivum Anatolicum-Anadolu Arşivleri*, 6(1), 1-9.
- Albayrak, İ. (2004) " Onlarla Oturacak, Yiyecek Ve Yağlanacak"/... ušbat aklat u paššat istişunu. *Archivum Anatolicum-Anadolu Arşivleri*, 7(1), 1-21.
- Albayrak, İ. (2006), Kùltepe Tabletleri IV, TTK Yayınları, Ankara.
- Albayrak, İ. & Erol, H. (2016), Kùltepe Tabletleri IX, TTK Yayınları, Ankara.
- Alp, S. (2001), Hititlerin Mektuplaşmaları (2. Baskı), Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları, 2. İstanbul.
- Ateş, H. & Ünal, S. (2004) "Devletin Doğduğu Yer: Antik Çağ Ortadoğusu'nda İdari Hayat", *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, (8), 21-42.
- Aydın, H. (2008), "Eski Mezopotamya Tarihi ve Uygarlığı" *Uygarlık Tarihi*, ed. Taciser Sivas, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Ankara
- Aytaç, İ. & Nural S., (2007), "Uygarlığın Temel Taşları", *Uygarlık Tarihi*, ed. İsmail Aytaç, Lisans Yayıncılık, İstanbul.
- Bahar, H. (1994), M.Ö. II. Binyıl Başlarında Anadolu-Mezopotamya Arasındaki Ticaret Hayatı. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(3), 307-311.
- Balkan, K. (1974), Cancellation of Debts in Cappadocian Tablets From Kùltepe. *Anatolian Studies presented to Hans C. Guterbock*, 29-36.

Balkan, K. (1979), Makriř and Ařiř, Component-Parts of Wagons and Ploughs Respectively, in a Cappadocian Tablet From Kültepe. *Florilegium Anatolicum. Mélanges offerts à Emmanuel Laroche, Paris*, 49-58.

Barjamovic, G. (2008), The Geography of Trade. Assyrian Colonies in Anatolia c. 1975-1725 BC and the Study of Early Interregional Networks of Exchange. *Anatolia and the Jazira during the Old Assyrian period*, 87-100.

Barjamoviç G. (2010), “M.Ö. 1865’de Bir Anadolu Seyahati” *Anadolu’nun Önsözü: Kültepe Kaniş-Karumu*, ed. Kulakoğlu, F., & Kangal, S., Kayseri Büyükşehir Belediyesi, 160-169.

Barjamovic, G. (2011), *A historical Geography of Anatolia in The Old Assyrian Colony Period* (Vol. 38). Museum Tusculanum Press.

Barraclough G. (1978), Times Dünya Tarihi Atlası, Karcan Yayınları, İstanbul.

Başpınar, G., Kapur, S., & Sem, E. M. (2009), Zeugma Kazılarında Elde Edilen Etüdlük Bir Grup Mühür Baskısı (Bulla)’nın Arkeometrik Yönden İncelenmesi, *Ç.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü*, 20(1), 48-58.

Bayram, S. (1987) “Kültepe’den Kaçakçılıkla İlgili Yeni Metinler”, 34. *Uluslararası Assirioloji Kongresi*, 285-289.

Bayram, S. (1990), Kültepe Tabletlerinde Geçen Yeni Bir Vade İfadesi ve Çıkan Neticeler. *X. Türk Tarih Kongresi II. Cilt*, 453-462.

Bayram, S. (1993), Kültepe Tabletlerinde Geçen Vergiler Ve Özellikleri. *DTCF Dergisi*, 36(1-2).

Bayram, S. (2000), ina nadıtim şa narua’ım. *Archivum Anatolicum S, 4*, 29-48.

Bayram, S. Kuzuoğlu, R. (2014), Kültepe Tabletleri VII-a, Türk Tarih Kurumu, Ankara

Bilgiç E.,(1951), Çivi Yazılı İktisadi Metinlerde “Faiz” Meselesi, *Belleten Dergisi*, 59, 339-347

Bilgiç E. (1951), Faiz, *Belleten Dergisi*, XV (57-58-59-60), Ankara, TTK Basımevi.

Bilgiç, E. (1951), Umumi İktisadi Meseleler ve Borçlanan Bakımından Eski Babil ve Kapadokya Vesikaları Arasındaki Benzerlik ve Farklar, *Belleten Dergisi*, 59, 333-338.

Bilgiç E., Bayram S., (1995), Ankara Kültepe Tabletleri II, Ankara, TTK Yayınları.

Bilgiç, E. (1941), Asurca Vesikalara Göre Etilerden Önce Anadolu'da Maden Ekonomisi. *Sumeroloji Araştırmaları*, 913-950.

Bilgiç, E. (1947). Çivi Yazılı Hukukî-İktisadî Kaynaklar, Mahiyet ve Muhtevaları. *Belleten Dergisi*, 571-602.

Bilgiç, E. (1990), Anadolu'nun İlk Tarihi Çağının Ana Hatları ile Rekonstrüksiyonu (Siyasî-İdarî ve İktisadî-İçtimaî Bakımlardan). *DTCF Dergisi*, 6(5). 489-516

Bilgiç, E. (2018), Çivi Yazılı Kaynaklarda Geçen Başlıca Borç ve Ödünç Tabirleri. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 5(4).

Bilgiç, E. Bayram, S., Sever, H., ve Günbatı C. (1990), Ankara Kültepe Tabletleri I. TTK Yayınları, Ankara.

Black, J. A. George, A. R., Postgate, J. N., & Breckwoldt, T. (Eds.). (2000), *A Concise Dictionary of Akkadian* (Vol. 5). Otto Harrassowitz Verlag.

Brandau, B. & Schickert, H. (2003), Hititler (Bilinmeyen Bir Dünya İmparatorluğu), Çev. Nazife Mertoğlu, Arkadaş yayınevi, Ankara.

Brinkman, J. A. (1963), New Evidence on Old Assyrian hamušum. *Orientalia*, 32(4), 387-394.

Bryce, T. R. (1985), A suggested sequence of historical developments in Anatolia during the Assyrian Colony period. *Altorientalische Forschungen*, 12, 259.

Büker, S. Bayar, D., & Sevil, G. (1997), *Finansal Yönetim*. Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi, Anadolu Üniversitesi Basımevi, Eskişehir.

Can, A. V. & Esen, S. (2010), Osmanlı Muhasebe Sistemi ve 1530 Yılına İlişkin Yapılan Kayıtların Işığında Bir Osmanlı Livası: Prizren. *Uluslararası Balkanlarda Sosyal Bilimler Kongresi*, Prizren.

Çeçen, S. Yeni Kültepe Metinleri'ne Göre Yerli-Asurlu Munasebetleri. *Uluslararası 1: Hititoloji Kongresi Bildirileri (19-21 Temmuz 1990 Corum)*, 140-153.

Çeçen, S. & Gökçek L. G. (2016) "Asurlu Bayan Akadia'nın ağabeyi Usur -ša- İstar'a Göndermiş Olduğu Üç Mektup", *Cappadocia Journal of History and Social Sciences*, Vol VII. 247-264.

Çeçen, S. (1997), Kaniş Kārum'unun Diğer Kārum ve Wabartumlar'a. KÜ. AN"(amutum) İle İlgili Önemli Talimatları", *Belleten*, C. LXI, S, 231, 219-232.

Çeçen, S. (2002), Kültepe Belgelerine Göre Anadolu Şehir Devletlerinde Ayaklanma". *Arcihivum Anatolicum*, 5, 65-68.

Çeçen, S. (2010) "Kültepe Tabletlerinde Yerli Tarihleme Usulleri", *Anadolu'nun Önsözü: Kültepe Kaniş-Karumu*, ed. Kulakoğlu, F., & Kangal, S., Kayseri Büyükşehir Belediyesi, 100-103.

Çeçen, S. (2017), Kültepe Metinlerinde Bulunan Yeni" Waklum" Mektupları. *DTCF Dergisi*, 34(1-2).

Çeçen, S. (2018), Koloni Devri Anadolu'sunda, Tarihi ve Sosyal Olayların Asurlu Tüccarlar Tarafından Tarihleme Olarak Kullanılışı. *DTCF Dergisi*, 35(1).

Çığ, M. İ. (2016), Hititler ve Hattuşaş, Kaynak Yayınları, İstanbul.

Dercksen, J. G. (2004), Old Assyrian Institutions. Nederlands Instituut voor het Nabije Oosten.

Dercksen, J. G. (2004), "Some elements of Old Anatolian society in Kaniş", in: J. G. Dercksen (ed.), Assyria and beyond: studies presented to Mogens Trolle Larsen. Leiden: NINO, pp. 137-177.

Dercksen, J. G. (2010) "Cevherden Objeye: Kaniş'te Madenler", *Anadolu'nun Önsözü: Kültepe Kaniş-Karumu*, ed. Kulakoğlu, F., & Kangal, S., Kayseri Büyükşehir Belediyesi, 110-115.

Dercksen, J. G. (2011), Weeks, Months and Years in Old Assyrian Chronology. *Bibliotheca Orientalis*, 68(3-4), 233-243.

- Donbaz, V. (1996), Kültepe Tabletleri Işığında İ.Ö 2000-1760 Yıllarında Anadolu'nun Sosyal Yapısı. *1995 Yılı Anadolu Medeniyetleri Müzesi Konferansları*, 177-194.
- Eagleton C. & Williams J. (2011). Paranın Tarihi, Çev. Fadime Kahya, İş Bankası Yayınları.
- Eğilmez, M. (2005), Hitit Ekonomisi, Ege Yayınları, İstanbul
- Ekmen, F. (2011), M.Ö. II. Bin Anadolu Terazî Kefeleri Hakkında Gözlemler. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(2), 35-44.
- Erkuş, H., Karabulut, R., & Durmuş, A. F. (2008), Account Culture in the Period of Assyrian Trade Colonies (2000–1500 B.C.) and the Origin of The Present- Day Accounting Transactions. 12th World Congress of Accounting Historians. İstanbul.
- Erol, H. Albayrak, İ. (2005) “Kültepe’den *nikkassum*’la İlgili, Altı Yeni Belge” *Archivum Anatolicum*, 8/2, s. 1-20.
- Gökçek, G. L. (2009), Çivi Yazılı Tabletlerle Göre Eski Anadolu’da Vergi Uygulamaları Ve Kaçakçılık (MÖ±1975-1750). *Gazi Akademik Bakış*, 2(4), 147-155
- Gökçek, G. L. (2015), Asurlular, Bilgin Kültür Sanat Yayınları, Ankara.
- Gökgöz, A. (2011), Tarihsel Perspektifte Muhasebenin Doğuşunu ve Gelişimini Etkileyen Faktörler. *Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 167-177.
- Günbattı, C., (1997), "Kültepe'den Akadlı Sargon'a Ait Bir Tablet," *Archivum Anatolicum* 3, s.131-155.
- Günbattı, C. (1998), Kārum’lar Arasındaki Mektuplaşmalardan Yeni Örnekler. XXXIV. *Uluslararası Assiriyoloji Kongresi*, 6-10.
- Günbattı, C. (1999), Asur Ticaret Kolonileri Devri'nde Anadolu Kralları ile Asurlu Tüccarlar Arasındaki İlişkilere Işık Tutan İki Yeni Belge: XII. *Türk Tarih Kongresi*.
- Günbattı, C. (2002), “Kültepe'den Kervan Güzergâhlarına Işık Tutan İki Yeni Belge”, *Archivum Anatolicum/ Anadolu Arşivleri V*, 79-87.
- Günbattı, C. (2005), Kültepe’de Bulunmuş İki Anlaşma Metni, *Belleten Dergisi*, TTK, 256, 759-784.

- Günbattı, C. (2012), Kültepe-Kaniş. Kayseri Büyükşehir Belediyesi.
- Gür, S. (2007), İlk İnsandan Selçukluya Anadolu Uygarlıkları ve Antik Şehirler, Alfa Yayınları.
- Hatunoğlu, Z. (2008). Assyrian Trade and Structure of Accounting in Anatolia. *12th World Congress of Accounting Historians*. İstanbul.
- Hertel, T. (2010) “Eski Asur’da Hukuk ve Adalet”, *Anadolu'nun Önsözü: Kültepe Kaniş-Karumu*, ed. Kulakoğlu, F., & Kangal, S., Kayseri Büyükşehir Belediyesi, 134-141.
- Hoffner, H. A. (2010). Hititler Anadolu’sunda Yasal ve Sosyal Kurumlar. *Tarih Okulu Dergisi*, 2010(VI).
- <http://www.yardimcikaynaklar.com/wp-content/uploads/2015/10/asur-ve-anadolu-aras%C4%B1ndaki-etkile%C5%9Fim.jpg> Erişim tarihi:10.01.2018)
- J.Black-A.George-N.Postgate, A Concise Dictionary of Akkadian, Wiesbaden 1999.
- Karabulut, R., Erkuş, H., & Uğur A. (2008), Financial Transactions in The Period of Assyrian Trade Colonies (2000-1500 BC) and Origins of Present Financial Terms, 12. World Congress of Accounting Historians, İstanbul. Congress Proceedings, 103-115.
- Karasu, C. (2006), Çivi Yazılı Belgelere Göre Eski Anadolu Kadını Hakkında Bazı Gözlemler. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(3), 45-66.
- Kaya, M. A. (2012), Türkiye’nin Tarihi ve Uygulamaları, Türkiye’nin Eski Çağ Tarihi ve Uygulamaları, İlya Yayınları, İzmir.
- Kıllı, M. & Hatunoğlu, Z. (2016), Dünya’da ve Türkiye’de Tarım Muhasebesi Yazınına Tarihsel Bir Bakış. *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 3(1).
- Kınal, F. (1991), Eski Anadolu Tarihi, TTK Yayınları, Ankara.
- Kienast, B. (1989), The Old Assyrian be'ulātum. *Journal of Cuneiform Studies*, 87-95.
- Kizil, C. Akman, V., Zorkalkan, T., & Turkmen, R. (2015), Muhasebenin Tarihine Küresel Kapsamda ve Türkiye Kapsamında Vergisel Bir Bakış, *Leges Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (3), 70-87.
- Klock-Fontanille, I., Yiğitler, N., & Gökhan, H. (2005), Hititler. Dost Kitabevi, Ankara.

- Koçak, K. (2009), Asur Ticaret Kolonileri Çağında Ticareti Yapılan Mallar Ve Vergiler. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(27), 209-227.
- Kulakoğlu, F. (2010) “Kaniş-Karumu: Anadolu’nun En Eski Ticaret Merkezi”, *Anadolu'nun Önsözü: Kültepe Kaniş-Karumu*, ed. Kulakoğlu, F., & Kangal, S., Kayseri Büyükşehir Belediyesi, 40-51.
- Kulakoğlu, F & Kangal, S. (2010) “Katalog”, *Anadolu'nun Önsözü: Kültepe Kaniş-Karumu*, ed. Kulakoğlu, F., & Kangal, S., Kayseri Büyükşehir Belediyesi, 169-358.
- Kuzuoğlu, R. (2005), Eski Anadolu’da İpotek Kavramının İlk İzleri. *Akademi Günlüğü Toplumsal Araştırmalar Dergisi* 1 (1): 77-87.
- Kuzuoğlu, R. (2016), Anadolu’nun En Eski Kaynaklarına Göre Faiz, *International Human and Nature Sciences Problems and Solution Seeking Congress October 7-9, Sarajevo*, 315-324.
- Küçükbezci, H. (2011), Asur Ticaret Kolonileri Çağında Asurlu Tüccarlar İle Anadolu Halkı Arasında İlişkiler. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (26), 25-58.
- Larsen M. T. (2010) “Kültepe/Kaniş Arşivleri”, *Anadolu'nun Önsözü: Kültepe Kaniş Arşivleri, Kültepe Kaniş-Karumu Asurlular İstanbul'da*, ed. Kulakoğlu, F., & Kangal, S., Kayseri Büyükşehir Belediyesi, 74-81.
- Larsen, M. T. (1977), Seal Use in the Old Assyrian Period. *Seals and Sealings in the Ancient Near East*.
- Larsen, M. T. (2015), Ancient Kanesh: A Merchant Colony in Bronze Age Anatolia. Cambridge University Press.
- McNeill, W. H. (2004), Dünya Tarihi, çev. Alaeddin Şenel, İmge Yayınları, Ankara.
- Michel, C. (2004), The perdum-mule, a mount for distinguished persons in Mesopotamia during the first half of the second millennium BC. *Man and animal in antiquity. Rome: Swedish Institute in Rome*, 190-200.
- Michel, C. (2007), The Old Assyrian trade in the light of recent Kültepe archives. *Journal of the Canadian Society for Mesopotamian Studies*, (3), 71-82.

- Michel, C. (2008), The Old Assyrian Trade in the Light of Recent Kültepe Archives. *Journal of the Canadian Society for Mesopotamian Studies*, 71-82.
- Michel, C. (2010) “Asur ve Kanişte Yazı Yazma, Hesap Yapma ve Katiplik Eğitimi”, *Anadolu'nun Önsözü: Kültepe Kaniş-Karumu*, ed. Kulakoğlu, F., & Kangal, S., Kayseri Büyükşehir Belediyesi, 82-93.
- Michel, C. (2010) “Bir Asur Belgesinin Tanıtımı”, *Anadolu'nun Önsözü: Kültepe Kaniş-Karumu*, ed. Kulakoğlu, F., & Kangal, S., Kayseri Büyükşehir Belediyesi, 98-99.
- Michel, C. (2013), Economic and Social Aspects of the Old Assyrian Loan Contract. *F. D'Agostino (a cura di), L'economia dell'antica Mesopotamia (III-I millennio aC). Per un dialogo interdisciplinare. La Sapienza Orientale*, 9, 41-56.
- Narçın, A. (2016), Sümer-Yazının Mucitleri, Siyah Beyaz Yayınları, İstanbul.
- Ortaç, N. O. (2014), 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu Çerçevesinde Ticari İşlerde Faiz. *Ankara Barosu Dergisi*, (2), 117-134.
- Öz, E. & Albayrak, İ. (2005), 1963 Yılı Kültepe Kazısında Ele Geçen Altı Yeni Tablet. *Archivum Anatolicum-Anadolu Arşivleri*, 8(2), 21-45.
- Özdöl, S. (2011). Çanak Çömleksiz Neolitik Çağda Güneydoğu Anadolu'da Din Ve Sosyal Yapı. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 26(1), 173-199.
- Özer, N.Ö. (2007) “Kültür ve Uygarlık Kavramları”, *Uygarlık Tarihi*, ed. İsmail Aytaç, Lisans Yayıncılık, İstanbul.
- Özgüç, T. (2005). Kültepe, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
- Özkan, S. (2010) “Eski Asur'da Hukuk ve Adalet”, *Anadolu'nun Önsözü: Kültepe Kaniş-Karumu*, ed. Kulakoğlu, F., & Kangal, S., Kayseri Büyükşehir Belediyesi, 148-153.
- Roaf, M. (1996), Atlaslı Büyük Uygarlıklar Ansiklopedisi: Mezopotamya ve Eski Yakındoğu, Çev. Zülal Kılıç, İletişim yayınları, İstanbul.
- Sever, H. (1990), Yeni Kültepe Tabletlerinde Geçen "Kima awât naruâ'im" Tabiri ve Değerlendirilmesi. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 34(1-2).

Sever, H. (1991), Kültepe Tabletlerinin Anadolu Tarihi ve Kùltür Tarihi Bakımından Önemi, *AÜ DTCTF Dergisi*, 35(2).

Sever, H., & Çeçen, S. (1993). New developments about Anatolia's social history according to the II. Level documents in Kültepe. *Belleten-Türk Tarih Kurumu*, 57(218), 41-49.

Sever, H. & Çeçen S. (1994) “Kùltepe II. Tabaka Vesikalarına Göre Anadolu’nun Siyasî Tarihi ile İlgili Yeni Gelişmeler”, *XI. T.T. Kongresi Bildirileri*, 201-209.

Sever, H. (1995), Yeni Belgelerin Işığında Koloni Çağında (MÖ. 1970-1750) Yerli Halk ile Asurlu Tùccarlar Arasındaki İlişkiler. *Belleten Dergisi*, 59(224), 1-16.

Sever, H. (1997) “Amütum Madeninin Ticaretinin Yapılması Hususunda, Asur Şehir Meclisince Verilmiş Bir Ruhsatname” *Ar. An. S. III, Ankara*, 291-299.

Sevim, S. S. & Kahraman, D. (2013), Yaş Çamurlar Üzerinde Uygulanan Mühür Dekorları ve Çağdaş Uygulamalarından Örnekler. *Anadolu Üniversitesi Sanat & Tasarım Dergisi*, 5(5).

Sivas, H. (2013) “Dünyanın Oluşumu ve Tarih Öncesi Çağlar” *Genel Uygarlık Tarihi*, ed. Taciser Sivas, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Ankara

Şahin, H.A. (2002), Eski Asur ve Anadolu’da Kaşşum Görevlisi. *Archivum Anatolicum-Anadolu Arşivleri*, 5(1), 203-212.

Şahin, H. A. (2002), Koloni Çağı’nda (MÖ 2000-1750) Anadolu’da Bulunan Asurlu Görevliler. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(12), 69-88.

Şahin, H. A. (2004), Anadolu’da Asur Ticaret Kolonileri Devri, MÖ 1975-1725. Kayseri ve Yöresi Tarih Araştırmalar Merkezi Yayınları, 7, Kayseri.

Şahin, H. A. (2006), Anadolu’daki Eski Asur Koloni Mahkemeleri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(21), 121-151.

Şenel, A. (2009) “Kemirgenlerden Sömürgenlere İnsanlık Tarihi, İmge Kitapevi Yayınları, Ankara.

Veenhof, K. (1995), Old Assyrian İşurtum, Akadian Êşerum and Giş.Ħur, Pihans, 74. 311-332.

Veenhof, K. R. (1972), Aspects of Old Assyrian Trade and Its Terminology: By KR Veenhof (Vol. 10). Brill Archive.

Veenhof, K. R. (1997) “Modern” Features in Old Assyrian Trade. *Journal of the Economic and Social History of the Orient*, 40(4), 336-366.

Veenhof, K. R. (2010) “Eski Asur Kara Ticaretinin Yapısı”, *Anadolu'nun Önsözü: Kültepe Kaniş-Karumu*, ed. Kulakoğlu, F., & Kangal, S., Kayseri Büyükşehir Belediyesi, 56-63.

Veenhof, K. R. (2010) “Eski Asur Kronolojisi ve Kaniş”, *Anadolu'nun Önsözü: Kültepe Kaniş-Karumu*, ed. Kulakoğlu, F., & Kangal, S., Kayseri Büyükşehir Belediyesi, 30-39.

www.tdk.gov.tr.,Erişim tarihi: 28 Ağustos 2019

Yiğit, M. E. & Türel S. H. (2006). İlkçağlardan Günümüze Anadolu’da Açık Mekânın Evrimi. *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*. 3(2), 187-195.

Yiğit, T. (2005). Hitit Çivi Yazısının İlk Ortaya Çıkışı. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 37.

Yiğit T. (2013), “Anadolu Uygarlıkları” *Uygarlık Tarihi*, ed. Güven, İ., Pagem Akademi Yayınları, Ankara.

Yüksel G. (2014). İlk Çağ Anadolu Medeniyetleri, Umuttepe Yayınları, Kocaeli.